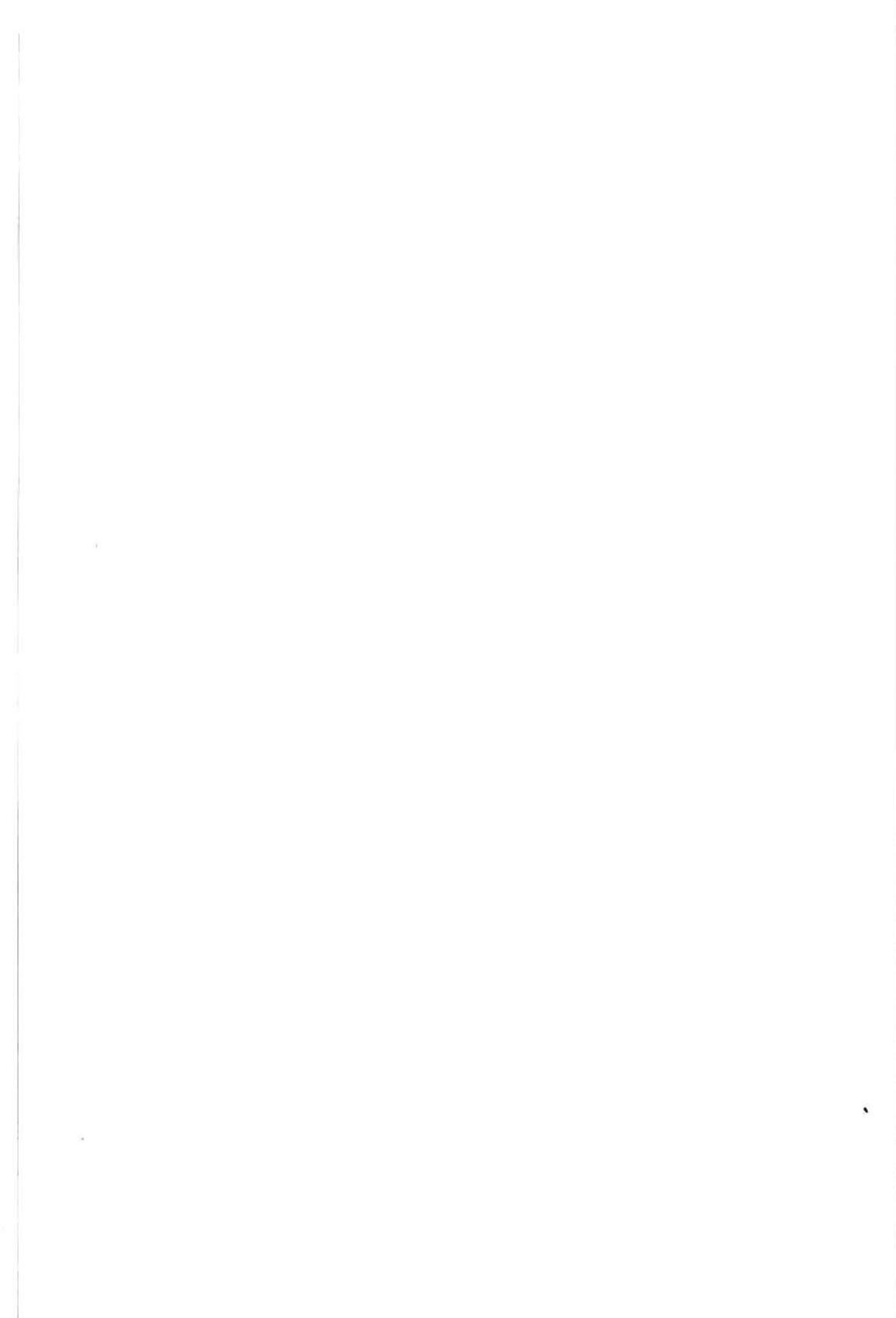

VOJENSKÉ ROZHLEDY

7/93

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

ÚVODNÍ SLOVO KE KONCEPCI

Vážení čtenáři,

vím, že informace, které následují na dalších stránkách, Vám měly být k dispozici už dávno. Omlouvám se za toto zdržení. Z rozhodnutí pana ministra však bylo vydání "koncepce" odloženo, dokud nebude ukončeno oficiální projednání.

Materiál, který teď máte před sebou, se zabývá komplexní problematikou výstavby armády a širokým spektrem armádních činností. Proto nebylo možné jít příliš do hloubky a k projednání v Radě obrany státu, ve vládě a v parlamentu bylo nutné připravit zhuštěný text, který by stručně a jasně formuloval představu Armády ČR pro rok 1996 a perspektivu její další výstavby.

Konečný materiál přitom vychází z dílčích koncepcí jednotlivých oblastí, u nichž se v rámcovém harmonogramu realizace koncepce předpokládalo, že okamžitě po projednání materiálu budou detailně rozpracovány. Při tomto rozpracování měly být využity vstupy od operačního a taktického stupně. Dále se měl připravit podrobný harmonogram pro realizaci koncepce s využitím síťových grafů tak, aby bylo vše časově sladěno a všestranně zabezpečeno.

Verze materiálu pro Radu obrany státu a vládu obsahovala část, která se zabývala ekonomickým zabezpečením koncepce. Vláda však odsunula projednávání této části na dobu, kdy se bude projednávat státní rozpočet. Proto je tato část, o níž nebylo rozhodnuto, vypuštěna.

Z mého pohledu je výsledek především v oblasti organizační struktury, dislokace a počtů osob a techniky částečným kompromisem. Ten byl způsoben jednak omezujícími faktory, jednak požadavky vedení armády. Přesto si však myslím, že výsledek snažení odborníků ministerstva obrany a generálního štábu v koncepční skupině je dobrým východiskem pro výstavbu Armády ČR v následujících letech.

Plk. gšt. Ing. Petr Lužný

KONCEPCE VÝSTAVBY ARMÁDY ČR DO ROKU 1996

Zahájení práce na nové koncepci Armády ČR bylo vyvoláno nutností reagovat na změnu strategického prostředí, na úbytek zdrojů pro armádu a potřebou provést zásadní systémovou změnu armády. Důvodem je také deklarovaný dlouhodobý cíl ČR vstoupit do NATO a z toho vyplývající potřeba dosáhnout postupně standardu západoevropských armád.

Zpracovaná koncepce řeší krátkodobý, střednědobý a dlouhodobý výhled výstavby Armády ČR. Hlavní pozornost je věnována střednědobému výhledu, ve kterém se zásadním způsobem mění charakter celé armády.

Krátkodobý výhled (do konce r. 1993) je charakterizován především přeměnou MO a GŠ, velitelství sboru taktického letectva, velitelství sboru PVO a dalších prvků velení na novou organizační strukturu. Vytvořením jedné mechanizované brigády a nového systému logistiky vzniknou základní prvky nových armádních struktur. Bude zahájen přechod na nový systém plánování, programování a rozpočtování, dojde ke změnám v personální práci a ke zkrácení vojenské základní služby na 12 měsíců.

Střednědobý výhled zahrnuje nejrozsáhlejší změny, které je plánováno ukončit v roce 1995. Je charakterizován, v návaznosti na ekonomické možnosti státu, vybudováním funkční armády, která se svým pojetím přiblíží západoevropským armádám.

Základním úkolem tohoto období je vytvoření a stabilizace operačních a taktických stupňů velení, zabezpečení funkčnosti logistiky, zahájení nezbytné inovace výzbroje a techniky a příprava příslušníků armády.

Dlouhodobý výhled sleduje v koncepci cíl postupného sblížení s NATO a dosažení interoperability v hlavních oblastech. Toto období po roce 1995 bude charakterizováno rozšiřováním profesionalizace armády a postupnou kvalitativní obměnou techniky zabezpečující její vyšší efektivnost. Zůstane zachován princip všeobecné branné povinnosti s tím, že s postupující profesionalizací bude zvažována možnost dalšího zkracování vojenské základní služby.

Prioritními oblastmi koncepce a klíčovými předpoklady úspěchu transformace jsou:

1. personální práce a příprava příslušníků armády, spojená se změnou profesionální části armády a s postupným zvýšením počtu kvalifikovaných civilních řídících pracovníků

2. zavedení systému plánování, programování a rozpočtování, které zabezpečí realistické plánování cílů a rozvoje armády v rámci ekonomických omezení a hospodárné využívání lidských, finančních a materiálních zdrojů
3. nový systém řízení, účinně podporovaný zavedením informační infrastruktury a automatizovaných systémů velení, řízení a spojení, který umožní správné a včasné rozhodování v míru i za války
4. postupný přechod na standardy NATO a úsilí o dosažení interoperability v hlavních oblastech

I. ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA KONCEPCE

Armáda je jedním ze základních prvků záruky suverenity a svrchovanosti každého státu. Je projevem jeho vůle a odhodlání bránit své území v případě napadení vnějším nepřitelem. Jako organizovaná a akceschopná síla umožňuje rovněž ochranu obyvatel v případech jiných než čistě vojenských ohrožení. Při formulování úkolů pro výstavbu armády je nutno vycházet z branné bezpečnostní politiky státu, s důrazem na vojenskopolitické aspekty obrany.

1. Branně bezpečnostní politika České republiky

Branně bezpečnostní politika státu v sobě zahrnuje politické, ekonomické, sociopsychologické, ekologické, bezpečnostní a vojenské prvky. V oblasti zahraniční politiky vychází zejména z principů nevměšování a mírové spolupráce se všemi sousedními státy, orientace na vyspělé demokracie v Evropě a ve světě. Její důležitou součástí je snaha o začlenění ČR do integračních seskupení západoevropských států, aktivní podíl na vytváření systému kolektivní bezpečnosti a účast na mírových aktivitách OSN.

Tato politika však zároveň vyjadřuje odhodlání státu k obraně své svrchovanosti a územní celistvosti vlastními silami, při využití všech mechanismů kolektivní bezpečnosti v Evropě.

Nové komplexní pojetí branně bezpečnostní politiky státu vychází ze změněných vnějších i vnitřních bezpečnostních podmínek a z charakteru a cílů ČR po rozdělení ČSFR. Předpokladem účinnosti je odpovídající schopnost reakce na existující a nově vznikající bezpečnostní rizika a připravenost čelit případným ohrožením vojenského i nevojenského charakteru. K zajištění bezpečnosti České republiky se vytváří nový systém ochrany, bezpečnosti a obrany státu, jehož nezastupitelnou součástí je i Armáda ČR. Její místo a úloha v tomto systému vychází z politických a vojenskopolitických aspektů obrany.

2. Vojenskopolitické aspekty obrany

Bezprostřední nebezpečí globálního konfliktu pominulo a pravděpodobnost přímé vojenské agrese vůči ČR se snížila. Na druhé straně se však objevují nová potenciální rizika ohrožení České republiky, která vyplývají z nestability spole-

čenských systémů, z vnitropolitické nestability jednotlivých států v bližším nebo vzdálenějším okolí, ale i z růstu organizovaného zločinu a terorismu, obchodu s drogami a z nekontrolovatelného přílivu uprchlíků. Obtížné lze předpovídat vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu, růst militantního nacionalismu a etnické, náboženské a teritoriální spory, zejména ve východní Evropě a na Balkáně, které mohou vést k řadě nevojenských i vojenských ohrožení.

Za nevojenská ohrožení můžeme považovat pronikání ozbrojených skupin na naše území, migraci obyvatelstva, hospodářskou blokádu, ekologické a přírodní katastrofy, pašování drog, organizovaný zločin, terorismus a další krizové situace, které svým charakterem nedosahují rámec ozbrojeného konfliktu.

Za nejpravděpodobnější vojenské ohrožení se dá považovat lokální konflikt s omezenými cíli a prostorovým ohraničením. Hlavními příčinami mohou být zpochybnění existujících státních hranic a nacionální extrémismus. Za méně pravděpodobný lze považovat regionální konflikt, který může zasáhnout území několika států. Česká republika může být do lokálních nebo regionálních konfliktů vtažena nebo bude nucena řešit v jejich rámci některou z forem nevojenského ohrožení.

Schematické znázornění možných ohrožení, pravděpodobnosti jejich vzniku a doby výstrahy je uvedeno v příloze č. 1. Ze schématu vyplývá, že se snížila pravděpodobnost ozbrojeného konfliktu a ve srovnání s érou studené války narostla doba výstrahy.

Vzhledem k existenci bezpečnostních rizik a z nich vyplývajících ohrožení musí mít Česká republika vlastní armádu k obraně a ochraně své suverenity a nezávislosti.

Současná míra ohrožení sice dovoluje snížení velikosti armády, ale vyžaduje mít armádu s rozumným obranným potenciálem již v době míru, schopnou pružně reagovat a odpovídajícím způsobem čelit možným ohrožením a být připravena zvýšit svůj obranný potenciál mobilizačními opatřeními k řešení rozsáhlejších ohrožení.

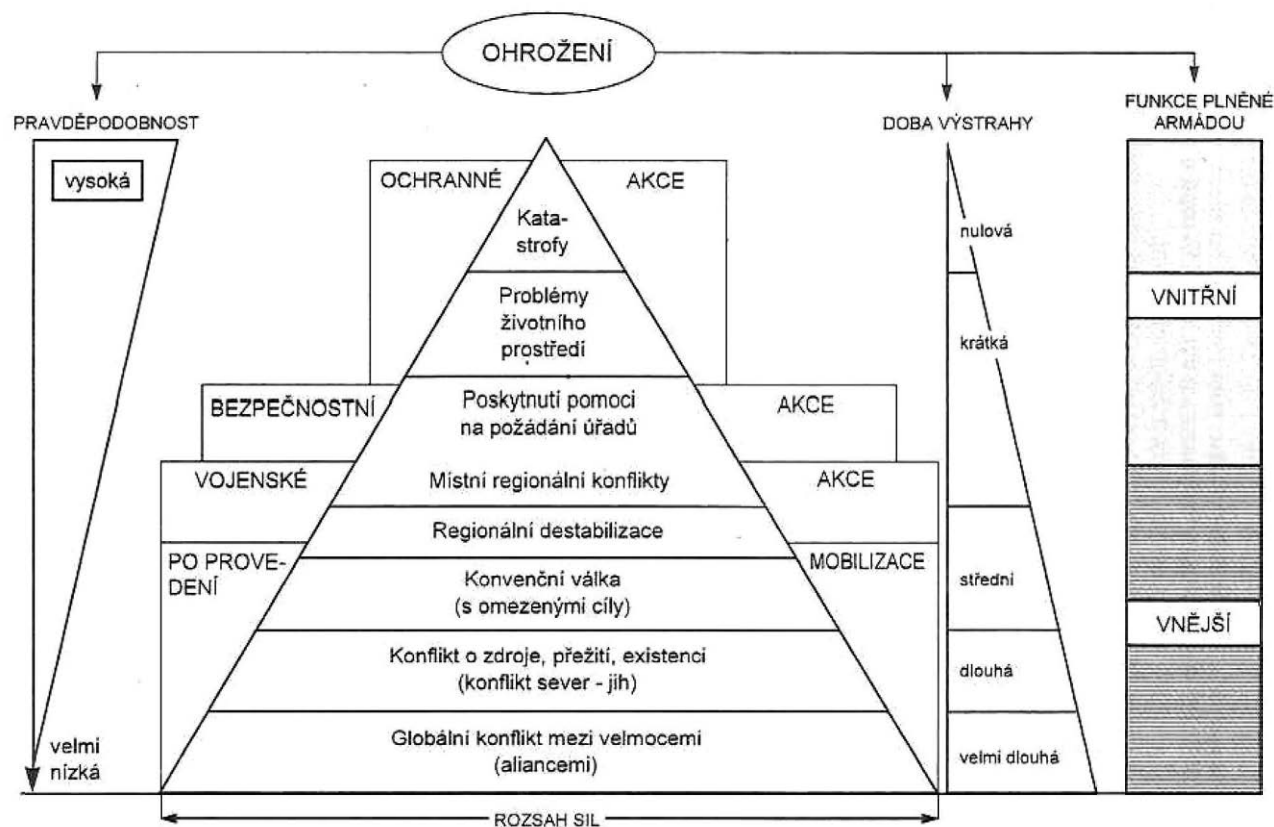
Z hlediska rozsahu možné války musí být Armáda České republiky schopna samostatně čelit lokálnímu konfliktu s protivníkem srovnatelného potenciálu. Proti silnějšímu protivníkovi musí být schopna vést účinnou obrannou činnost po dobu nezbytnou k řešení konfliktu s využitím evropských bezpečnostních struktur, případně k získání pomoci spojenců.

Současná situace v Evropě ukazuje, že proces KBSE není zatím dostatečně akceschopný ani spolehlivý a nelze od něj očekávat účinné bezpečnostní záruky. Proto musí ČR jako dlouhodobý cíl svých bezpečnostních záruk sledovat dosažení plnohodnotného členství v organizacích NATO a Západoevropské unii.

3. Hlavní úkoly armády

Hlavní poslání armády spočívá v zabezpečení obrany státní suverenity, nezávislosti, územní celistvosti a obyvatelstva České republiky. To předpokládá, že armáda bude plnit hlavní úkoly vyplývající z analýzy možných ohrožení, politických cílů a limitujících faktorů:

VYHODNOCENÍ MOŽNÝCH OHROŽENÍ

Obr. 1

1. věrohodně odrazovat od beztrestné agrese, za podmínky nevytváření ohrožení pro sousedy
2. být připravena odrazit při napadení České republiky pozemní i vzdušný útok agresora z kteréhokoliv směru a na kteroukoliv část území České republiky
3. zabezpečovat obranu a ochranu obyvatelstva a objektů důležitých pro funkci státu na celém území České republiky
4. být připravena podílet se v souladu se součinnostními dohodami s ministerstvem vnitra na řešení bezpečnostních problémů v případě, že přesáhnou možnosti složek ministerstva vnitra
5. připravovat se pro perspektivní vstup do NATO a Západoevropské unie
6. podílet se na mírovém řešení konfliktů a civilizačních problémů mezinárodního rozsahu v rámci sil NATO, případně v rámci budoucího evropského bezpečnostního systému
7. získat charakter a postavení armády demokratické společnosti
8. dodržovat závazky z mezinárodních smluv
9. efektivně využívat zdroje určené pro obranu

Tyto úkoly musí armáda plnit přes nezbytné snížení počtů osob a výzbroje. Z toho vyplývá jednoznačná potřeba dosáhnout cestou systémových a organizačních opatření nové kvality armády. Tato opatření se zaměří na: počty a strukturu sil armády, systém a styl velení a řízení, informatizaci armády, organizační strukturu a dislokaci, personální práci, sociální zabezpečení, přípravu příslušníků armády, modernizaci výzbroje, ekonomické a logistické zabezpečení armády.

II. KONCEPCE VÝSTAVBY ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

1. Počty a struktura sil Armády ČR

Armáda ČR bude koncipována jako malá moderní armáda obranného charakteru. Mírová velikost armády roku 1996 bude 65 000 vojáků v činné službě. Bude zachována všeobecná branná povinnost, i když při kratší době služby. Podíl vojáků z povolání bude činit přibližně 41 %.

Počet 65 000 představuje v současné době dolní mezní hodnotu, která umožňuje armádě plnit základní úkoly v míru a v případě potřeby mobilizační rozvinutí a vedení účinné obrany území ČR a ochranu obyvatelstva. Doporučené rozdělení mírového limitu počtů je uvedeno v **tabulce 1** a počty hlavních bojových prostředků na **obr. 2**.

Pro doplnění válečných počtů se budou využívat především vojáci bezprostředně po ukončení základní vojenské služby, dále poddůstojníci a mužstvo do 40 let věku a praporčíci a důstojníci do 50 let věku.

Armáda ČR se bude skládat z pozemního vojska, vojenského letectva a vojska protivzdušné obrany. Relativně samostatnou složkou bude logistika, dále zdravotnická služba a vojenská policie.

● **Pozemní vojsko** bude plnit rozhodující úlohu při obraně České republiky v součinnosti s letectvem a PVO. Bude se členit na polní vojsko, síly rychlého nasazení a vojsko územní obrany.

Rozdělení limitu mírových počtů Armády ČR

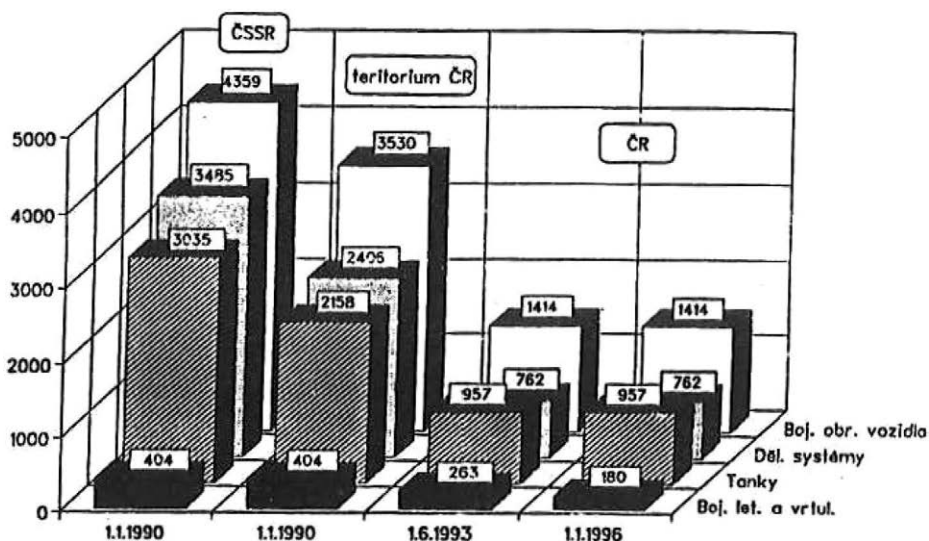
Tabulka 1

Název součástí	mírové počty		
	vojáků	%	obč. zam.
Ministerstvo obrany (MO), Generální štáb (GŠ)	850	1,3	600
útvary a zařízení Vojenské policie	700	1,3	38
Vojenské obranné zpravodajství	192	0,3	7
Přímo podřízená zařízení			
- MO (včetně voj. škol)	4130	6,4	3880
- GŠ	3578	5,3	1679
- Celkem	7708	11,7	5559
Zdravotnická služba	1200	1,8	1905
útvary a zařízení Ubytovací a stavební služby	150	0,2	5800
Celkem	10800	16,6	13909
Pozemní vojsko	28000	43,0	3488
Letectvo	8500	13,1	1380
Protivzdušná obrana	12000	18,5	842
Celkem L a PVO	20500	31,6	2222
Týlové útvary a zařízení	1450	2,2	2900
Technické útvary a zařízení	3740	5,8	4500
útvary a zařízení Ubytovací a stavební služby	10		19
Celkem logistika	5200	8,0	7419
Celkem Armáda ČR	64500	99,2	27038
ZÁLOHA	500		

● **Polní vojsko** bude hlavní součástí pozemního vojska vyznačující se dostatečnou palebnou a údernou silou, manévrovostí a odolností k vedení agresivní obrany i rozhodného útoku:

● **Síly rychlého nasazení** budou určeny k okamžitému řešení nenadálých krizových situací (na vlastním teritoriu nebo v rámci mezinárodních mírových akti-

HLAVNÍ BOJOVÉ PROSTŘEDKY ARMÁDY

Obr. 2

vit). Budou se vyznačovat vysokou pohyblivostí a palebnou silou, vybavením moderními zbraněmi a vyšším stupněm profesionalizace.

● **Vojsko územní obrany** bude určeno k obraně a ochraně důležitých objektů, směrů a prostorů, správních a hospodářských středisek a k vedení boje s diverzními, průzkumnými skupinami a výsadky protivníka. Bude působit samostatně nebo v součinnosti s polním vojskem.

● **Vojskové letectvo a vojsko PVO** bude určeno k obraně vzdušného prostoru České republiky a k podpoře bojové činnosti pozemních vojsk na jednom operačním směru.

● **Vojskové letectvo** bude v míru určeno k provádění vzdušných přeprav osob a materiálu, vzdušného průzkumu a snímkování, pátrací a záchranné služby. Za války bude schopno provádět odvetné úder y na objekty a vojska v hloubce protivníka. Vojskové letectvo se bude dělit na taktické, vojskové a dopravní letectvo.

● **Vojsko protivzdušné obrany** bude v míru odpovídat za zabezpečení suverenity vzdušného prostoru České republiky a za protivzdušnou obranu Prahy, Brna a Ostravy. Za branné pohotovosti státu bude odpovídat za zabezpečení protivzdušné obrany důležitých objektů a regionů na celém území republiky a za protivzdušnou obranu hlavního uskupení pozemních vojsk. Stanovené úkoly vyža-

dují, aby bylo již v míru rozvinuto do bojové sestavy. K tomu bude mít vytvořen trvale pracující systém velení vojsku PVO na celém území státu s vyčleněním částí sil a prostředků do pohotovostního systému protivzdušné obrany České republiky.

● **Logistika v Armádě ČR** bude převážně s využitím teritoriálních prostředků zajišťovat materiálové potřeby a služby pro všechny subjekty armády v míru i za branné pohotovosti státu. Bude integrovaným systémem, který umožní pružněji reagovat na podmínky tržního hospodářství, postupné snižování personální náročnosti a přenesení některých činností na civilní sféru.

● **Vojenské zdravotnictví** v Armádě ČR bude zabezpečovat odsuny raněných, léčebně preventivní péči, hygienicko-protiepidemickou službu a zásobování zdravotnickým materiálem, technikou a léčivem v míru i za války.

● **Vojenská policie** bude odpovědná za policejní zabezpečení všech útvarů, objektů a zařízení Armády ČR a jejich příslušníků.

● **Železniční vojsko a civilní obrana.** Otázka zachování jednotek železničního vojska bude řešena samostatně ve spolupráci s ministerstvem dopravy. Současná civilní obrana se stane součástí nově pojaté civilní ochrany. Do konečného vyřešení bude samostatnou složkou v resortu ministerstva obrany k zabezpečení úkolů a služeb při ochraně obyvatelstva před nebezpečím, k poskytování pomoci po následcích bojové činnosti za války a v případě průmyslových havárií nebo přírodních katastrof v míru.

2. Systém a styl řízení a velení

Hlavním cílem v této oblasti je vybudování systému umožňujícího pružné a spolehlivé velení a řízení vojsk v reálném čase a zabezpečení postupné interoperability s NATO. Pro obranu státu a armádu má splnění tohoto cíle zásadní význam. Vyžaduje využívání moderních technologií velení, řízení, spojení a průzkumu, slučitelných se systémy NATO, a vybudování informačního systému.

Charakter práce ministerstva obrany bude odpovídat systému práce ostatních resortů.

Styl a metody řízení budou směřovat k vytvoření rovnováhy mezi cíli resortu obrany a armády, způsoby jejich dosažení a přidělenými zdroji. Od řídicích pracovníků bude vyžadována větší samostatnost a iniciativa v rámci daných kompetencí, znalost teorie managementu a schopnost vést a motivovat podřízené.

Systém řízení a velení Armády ČR bude mít tři kompetenční úrovně tvořené strategickým, operačním a taktickým stupněm. Budou jasně vymezeny kompetence jednotlivých stupňů tak, aby odpovědnost byla v souladu s pravomocí.

a) **Strategický stupeň** bude tvořen ministerstvem obrany, jehož součástí bude generální štáb Armády ČR.

Ministerstvo obrany bude ústředním orgánem státní správy jako součást státní exekutivy pro koordinaci a zabezpečování obrany České republiky, realizaci vojenské politiky státu a zabezpečení výkonu státní správy v zákonem stano-

vených oblastech. Bude zabezpečovat tvorbu koncepcí, řízení a kontrolu resortu. Ve vztahu k Armádě ČR bude zabezpečovat její vojenskopolitické řízení, strategické plánování a programování, zajištění jejích nezbytných potřeb v oblasti ekonomické, materiálně technické, personální a sociální v souladu s ekonomickými možnostmi státu. Bude zajišťovat základní vazby resortu k ústavním činitelům, parlamentu, ostatním resortům a ústředním orgánům státní správy, zahraničním subjektům a informovat veřejnost o činnosti resortu obrany.

Generální štáb bude orgánem pro přímé řízení a velení vojskům Armády ČR. Bude rozpracovávat koncepce a směrnice k zabezpečení rozvoje vojenské strategie, operačního umění, výstavby armády, operačního plánování přípravy a použití armády, doplňování a přechod armády z mírového na válečný stav. Bude řídit výstavbu, výcvik, použití a doplňování armády, všestranné zabezpečení vojsk a činnost vojenské policie. Organizační struktura ministerstva obrany je uvedena na **obr. 3**.

Za branné pohotovosti státu se správní část ministerstva obrany stane součástí Hlavního místa řízení obrany státu. Generální štáb bude plnit funkci Hlavního místa velení Armády České republiky.

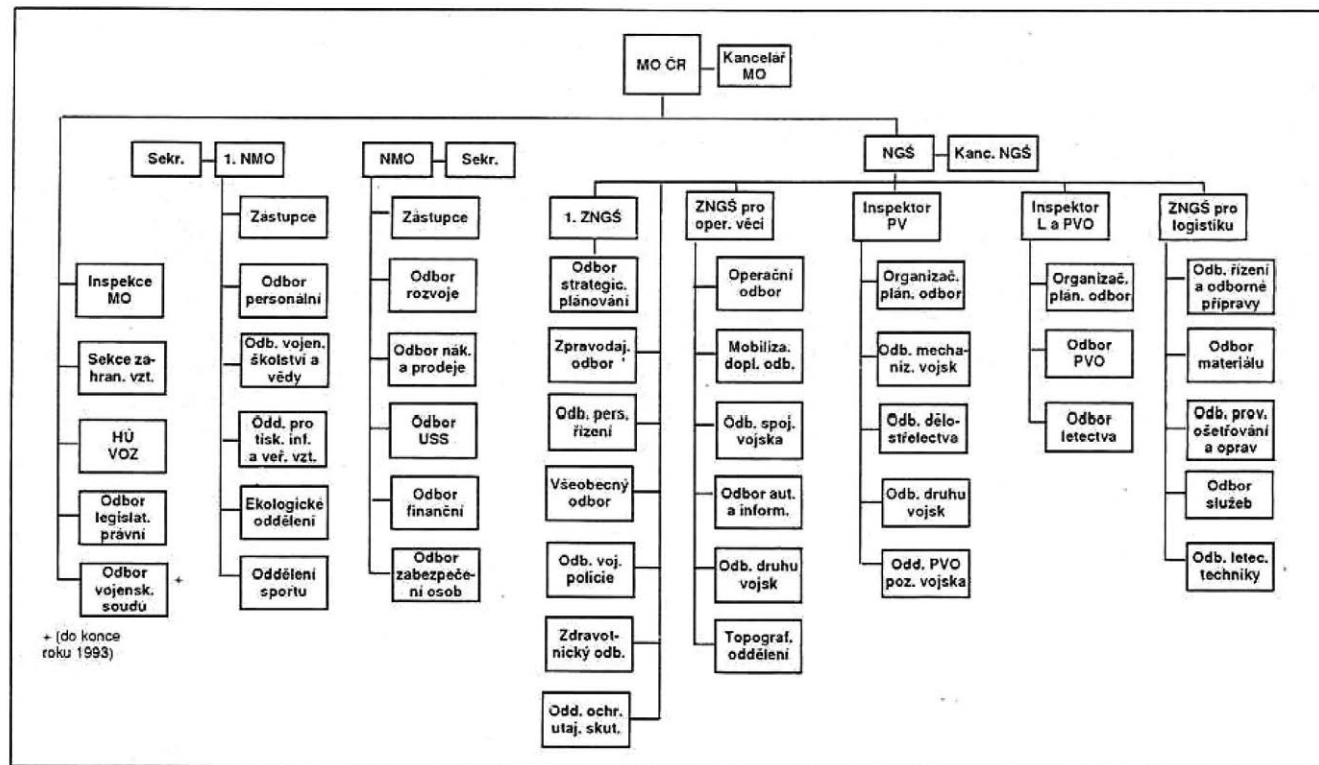
b) Operační stupeň bude mít v míru i za branné pohotovosti státu dvě velitelství armádních sborů, velitelství sboru taktického letectva, velitelství sboru protivzdušné obrany (PVO) a velitelství logistiky. Všechny tyto prvky budou přímo podřízeny náčelníkovi generálního štábu Armády ČR (NGŠ AČR).

Velitelství armádních sborů budou vytvořena jako operační stupeň pro velení pozemnímu vojsku v míru i za války. Na teritoriu budou plnit úlohy integrovaného velení polnímu vojsku a vojsku územní obrany a za války budou řídit operace pozemního vojska při obraně teritoria.

Velitelství sboru taktického letectva bude odpovědné za přímé řízení a velení letectvu v míru i za války. V době míru bude řídit přípravu útvarů letectva, jejich technické, týlové a speciální letecké zabezpečení, provoz a údržbu techniky. Bude zabezpečovat přechod letectva do vyšších stupňů připravenosti. Za války bude řídit vedení bojové činnosti letectva a ničení úderných uskupení protivníka.

Velitelství sboru PVO bude provádět přímé řízení a velení vojsku PVO v míru i za války. V době míru bude řídit přípravu svazků PVO a útvarů, jejich technické, týlové a speciální letecké zabezpečení, provoz a údržbu techniky. Vyčleněnými silami pohotovostního systému PVO bude zabezpečovat přehled o letech všech letadel v prostoru státní hranice a vojenských letadel uvnitř vzdušného prostoru ČR. Bude uvědomovat všechny druhy vojsk, poskytovat pomoc letadlům a při zjevné nepřátelské činnosti bude připraveno narušitele zneškodnit. Bude zabezpečovat uvedení vojska PVO do vyšších stupňů připravenosti. Za války bude zodpovídat za obranu důležitých administrativně ekonomických objektů a oblastí a za protivzdušnou obranu pozemních vojsk.

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA MINISTERSTVA OBRANY

LEGENDA:

NMO - náměstek ministra obrany
 NGŠ - náčelník generálního štábu
 ZNGŠ - zástupce náčelníka generálního štábu
 PV - pozemní vojsko

L a PVO - letectvo a protivzdušná obrana
 HÚ VOZ - Hlavní úřad vojenského obranného zpravodajství
 USS - ubytovací a stavební služba
 odb. - odbor
 odd. - oddělení

Velitelství logistiky bude vytvořeno jako základní operační stupeň pro velení a řízení svazků, útvarů a zařízení logistiky na celém území České republiky v míru i za války.

c) **Taktický stupeň** bude tvořen velitelstvími vševojskových a vojskových brigád, pluků a praporů u pozemního vojska, vojska PVO a logistiky, velitelstvími leteckých základen u letectva a vojska PVO, sklady a zařízeními u logistiky.

Pro řízení **civilní ochrany** bude vytvořen v resortu ministerstva obrany Hlavní úřad Civilní ochrany. V souladu s Usnesením vlády České republiky číslo 126 ze dne 17. března 1993 bude do 30. června 1993 předložen návrh systému organizace a řízení civilní ochrany.

▲ Základní principy připravenosti a mobilizační pohotovosti

Struktura systému řízení bude řešena tak, aby se maximálně omezily organizační změny při přechodu z mírového na válečný stav. Armáda ČR bude převáděna z mírového na válečný stav prostřednictvím předběžných opatření a **dvou stupňů připravenosti - zvýšené a plné**. Při zvýšené připravenosti budou doplněna vojska stálé připravenosti na válečné počty a připravena v určených časových lhůtách k plnění bojových úkolů. Ostatní vojska budou připravena k provedení mobilizace. Při plné připravenosti bude Armáda ČR mobilizačně rozvinuta a bude plnit plánované úkoly při obraně České republiky v plném rozsahu.

U svazků a útvarů stálé připravenosti bude udržována určená část sil a prostředků k použití při náhlých krizových situacích.

Mobilizační rozvíjení Armády ČR bude zabezpečeno dvěma způsoby - **výběrově** (částečnou mobilizací) a **v plném rozsahu** (všeobecnou mobilizací). Za prioritní je v současné době považován výběrový způsob mobilizování.

3. Informatizace armády

Program informatizace je významným faktorem k zlepšení efektivity obrany státu. Základní podmínkou pro správné a včasné rozhodování řídicích pracovníků resortu a velitelů a pro zvýšení efektivity armády je výstavba informační infrastruktury, automatizovaných systémů velení, řízení a spojení a informačního systému.

Výstavba informační infrastruktury bude spočívat především ve výstavbě telekomunikační infrastruktury, ve vytvoření potřebných norem a standardů, v přípravě legislativy, odborníků a vytvoření organizačních struktur.

Výstavba automatizovaných systémů velení, řízení a spojení bude zaměřena na vytvoření centrálního systému velení a řízení armády, na vytvoření systému velení a řízení vojského letectva a vojska PVO, na vytvoření systému velení a řízení pozemního vojska, na vytvoření systémů v oblasti logistiky, ekonomiky, vojského zdravotnictví a v personální oblasti. Použití moderních technologií zajistí automatizovaný proces získávání, zpracování a distribuce informací v reálném čase.

Výstavba informačního systému ministerstva obrany zabezpečí vrcholové řízení resortu a spojení s informačním systémem státní správy. K zajištění možnosti budoucí vzájemné propojitelnosti a společného velení bude armádní informační systém používat standardů a norem NATO.

Organizační struktura prvků informatizace zabezpečí centralizované řízení procesu informatizace ministerstva obrany a zabezpečí včlenění těchto prvků až po stupeň prapor. Umožní také jejich začlenění do organizační struktury logistiky, ekonomiky a do personální oblasti.

4. Organizační struktura a dislokace

Organizační struktura a počty mírových orgánů velení, především na centrální úrovni, budou přizpůsobeny požadavkům a nárokům na koordinaci obrany státu a řízení činnosti vojsk za branné pohotovosti státu.

U pozemního vojska dojde k transformaci vojenských velitelství "ZÁPAD" a "STŘED" na velitelství armádních sborů a dosavadní divize budou transformovány na 7 jednotypových mechanizovaných brigád. V době míru budou udržovány v připravenosti 4 mechanizované brigády se sníženou naplněností a dále nezbytný komplet druhů vojsk k zabezpečení tvorby záloh všech potřebných odborností. Síly rychlého nasazení budou představovat 1 brigádu. Vojsko územní obrany bude sestávat z mobilizačně vytvářených brigád územní obrany.

Ve vojenském letectvu a vojsku PVO bude vytvořeno velitelství sboru taktického letectva a velitelství sboru PVO. Vojenské letectvo bude organizačně členěno do 6 leteckých základen. Taktické letectvo bude mít 3 letecké základny. Vojenské letectvo, dopravní letectvo a výcvikové letectvo bude mít po 1 letecké základně. Vojsko PVO bude organizačně členěno do 2 protiletadlových raketových brigád, 4 protiletadlových raketových pluků, 3 skupin radiolokačního průzkumu a uvědomování, letecké základny, samostatné stíhací letky a střediska radioelektronického rušení.

Organizační struktura operačního a taktického stupně Armády ČR je uvedena na **obr. 4**.

Vojenské zdravotnictví vytvoří systém posádkových ošetřoven, vojenských nemocnic a dalších odborných zdravotnických útvarů a zařízení.

Vojenská policie bude strukturována na teritoriálním principu s přihlédnutím ke správnímu členění České republiky. K tomu budou vytvořena teritoriální velitelství VP na úrovni vyšších doplňovacích velitelství.

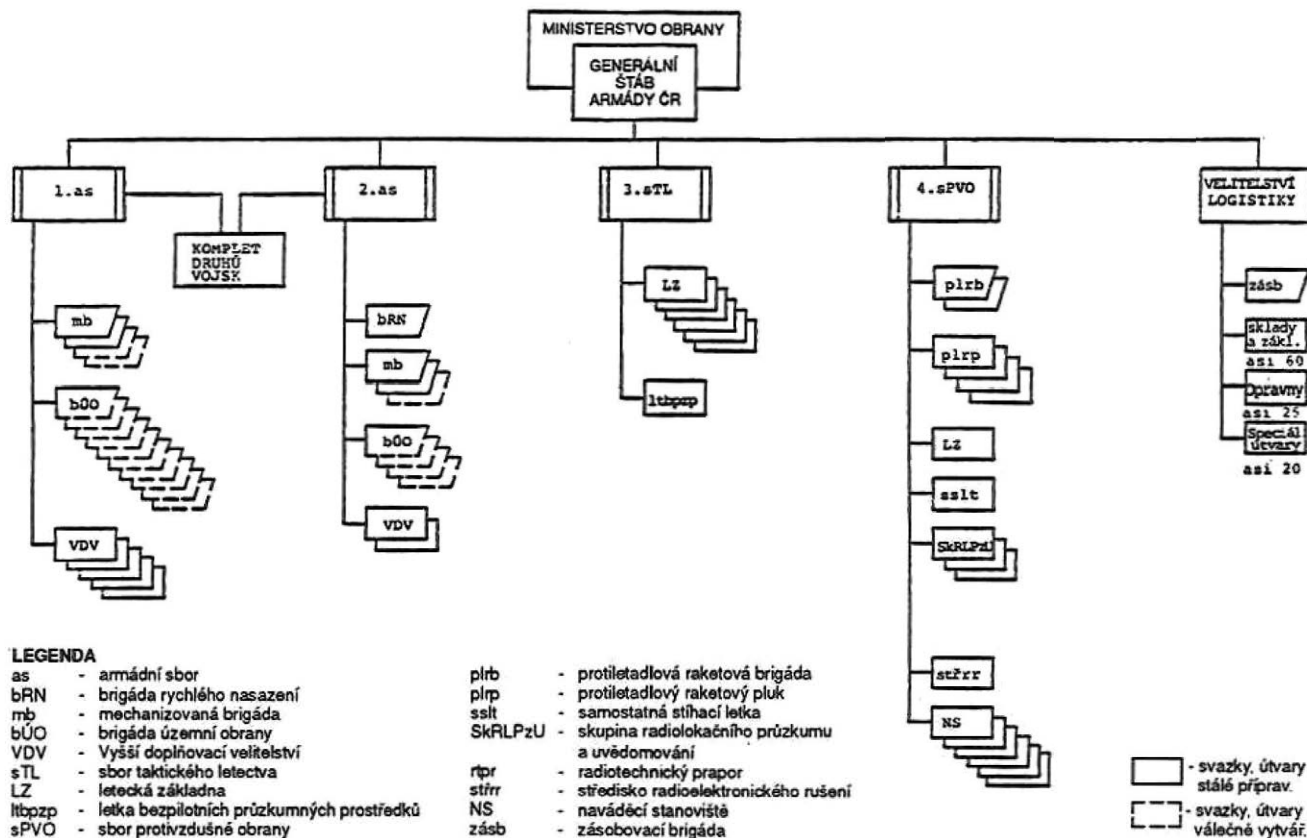
▲ Základní principy dislokace Armády ČR

Současně s reorganizací dojde k částečné změně dislokace tak, aby bylo dosaženo rovnoměrnějšího rozmístění vojsk. Při výběru posádek a letišť budou zvažována operační, výcviková, ekonomická, sociální a ekologická kritéria. Brigády územní obrany budou válečně vytvořeny vždy dvě na každém teritoriu Vyššího doplňovacího velitelství. Brigáda rychlého nasazení bude rozmístěna ve 3 až 4 posádkách v centru České republiky. Dislokace pozemního vojska je uvedena na **obr. 5**.

5. Personální práce

Personální práce je jednou z priorit koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996. Současný stav v personální oblasti je charakteristický nadbytkem vyšších důstojníků, nevhodným rozložením jejich hodnot, nedostatkem lidí pro základní velitelské

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA OPERAČNÍHO A TAKTICKÉHO STUPNĚ ARMÁDY ČR

Obr. 4

funkce, nerozvinutým praporčickým sborem a vysokou odchodovostí převážně mladých vojáků z povolání.

Kvalita velitelského sboru je negativně ovlivněna malým zájmem o službu v armádě, dřívější personální politikou a podceňováním významu poddůstojníků a praporčků.

Snížení počtů Armády ČR bude využito ke zkvalitnění velitelského sboru. Za kritéria pro setrvání v armádě bude považována bezúhonnost, vysoká odbornost, zdravotní stav, fyzická připravenost i dosažený věk. Z hlediska perspektivy je nezbytné udržet v armádě mladé vojáky z povolání.

Při transformaci profesionální části současné armády budou nově stanoveny počty důstojníků, praporčků, poddůstojníků a občanských zaměstnanců. Bude snížena počet vyšších důstojníků a zvýšen podíl poddůstojníků, praporčků a nižších důstojníků. Počítá se s větším počtem kategorie vojáků s délkou závazku na dva až pět roků. Zvýšen bude i podíl občanských zaměstnanců v resortu ministerstva obrany.

Nábor do armády bude prováděn na teritoriálním principu a k zabezpečení kvalitního výběru osob budou zřízena specializovaná výběrová střediska.

Personální práce bude zabezpečovat kontinuitu práce s člověkem od nástupu do armády, po celou dobu aktivní služby, v záloze i po jeho odchodu do starobního důchodu.

Průběh služby bude řízen systémem služebních (profesních) kariér, ve kterém budou stanoveny podmínky pro setrvání ve funkci, další služební postup a pro ukončení služebního poměru. Tím bude dosažena koncepčnost a průhlednost personální práce. Pro každou funkci budou stanoveny standardy (vojenská hodnost, vzdělání, minimální a maximální doba setrvání ve funkci apod.).

Povyšování bude svázáno s ustanovením do funkce s vyšší hodností. Vyšší vojenské vzdělání bude poskytováno v souladu se schopnostmi vojáka až při potřebě zvýšení kvalifikace. Tím budou minimalizovány náklady na přípravu.

Zásadně bude změněn systém hodnocení příslušníků armády a stanovena přesná a kontrolovatelná kritéria k zabezpečení objektivního a spravedlivého hodnocení. Hlavním kritériem budou dosahované výsledky.

Za využití společenskovedních oborů (psychologie, sociologie, pedagogika, právo) bude personální práce přispívat k výběru a výchově vojáka, který bude schopen vést a motivovat lidi, bude mít odpovídající vojenské i všeobecné znalosti (včetně jazykových), potřebnou fyzickou zdatnost a psychickou odolnost.

6. Sociální zabezpečení

Nezbytným předpokladem pro zajištění účinnosti a úspěšnosti personální práce je vytvoření uceleného a komplexního systému všestranného zabezpečení vojáků a občanských zaměstnanců armády ČR.

V oblastech odměňování, důchodového zabezpečení, sociálních dávek a cestovních náhrad pokračuje proces sjednocování výše a podmínek nároku u všech kategorií zaměstnanců s tím, aby odůvodněné odlišnosti u vojáků z povolání vycházely výhradně z potřeb armády a vyjadřovaly spravedlivé ocenění náročnosti služby.

Naplnění Koncepce výstavby Armády ČR je nemyslitelné bez postupného vytváření podmínek, které učiní aktivní vojenskou službu přitažlivou jak z hlediska společenského postavení, tak z materiálního hlediska.

Úsilí bude zaměřeno na zlepšování sociálních podmínek služby a života vojáků zejména u útvarů Armády ČR.

Z rekreačních a rehabilitačních zařízení budou vytvořeny samostatně hospodařící subjekty, které tak zefektivní svůj provoz a umožní nabídnout optimální podmínky. Obdobně bude řešena otázka bytového fondu.

Na úrovni vlády ČR budou projednány některé odlišnosti v oblasti platů a cestovních náhrad.

Těžiště řešení sociálního zabezpečení vojáků z povolání včetně jejich důchodového zajištění je v legislativním zpracování, které tuto kategorii zaměstnanců zahrne plně do systému státní služby.

Nebude-li reálné zahrnout celou tuto oblast do prvního zákona o státní službě, je nezbytné ji rozvinout a upravit v připravovaném zákoně o Armádě ČR, nebo připravit samostatný zákon o sociálním zajištění vojáků v činné službě.

7. Příprava příslušníků armády

Systém přípravy příslušníků armády v sobě zahrnuje výchovu, vzdělávání, výcvik vojsk a přípravu záloh.

● **Výchova** v armádě bude nedílnou součástí výchovy občanů k hodnotám demokratického státu. Bude prosazována nejen vojenská odbornost, ale také výchova k vlastenectví, vnímání české státnosti, prosazování demokratických idejí, etiky, tradic a duchovních hodnot. Velitel na kterémkoliv stupni bude plně odpovědný za etické chování svých podřízených, musí být sám nositelem zmíněných hodnot a příkladem pro své podřízené. Velitelům budou pomáhat ve výchovné práci vojenští duchovní a odborníci v oblasti sociálně vědních služeb.

● **Hlavním prvkem systému vzdělávání bude vojenské školství.** Více bude využíváno studia na civilních vysokých školách a zahraničních vojenských školách. Do systému budou začleněny vybrané vojenské vědecké ústavy a významné instituce.

Cílem vojenského vzdělávání bude příprava jednotlivých kategorií vojáků z povolání pro výkon funkcí u vojsk a civilních řídicích pracovníků resortu obrany. Zajišťovaná bude i rekvalifikace vojáků z povolání v průběhu služby i před odchodem mimo činnou službu.

V roce 1993 vojenské školy Armády ČR zabezpečí kontinuitu přípravy žáků a studentů s českou státní příslušností v oborech a specializacích, které dosud připravovaly vojenské školy na teritoriu Slovenské republiky (z 20 vojenských škol bývalé ČSFR bylo na území Slovenské republiky dislokováno 11).

Do roku 1996 bude vojenské školství početně redukováno úměrně potřebám doplňování Armády ČR. Počínaje rokem 1993 nebudou přijímáni studenti na vojenská gymnázia. Po dostudování zbývajících ročníků budou vojenská gymnázia zrušena.

Vojensko-odborná příprava bude rozšířena o studium logistiky a managementu. Budou vytvářeny podmínky pro doškolování odborníků z civilu pro potřeby armády.

Vojenské školství bude zabezpečovat vysokoškolskou graduální, postgraduální a vědeckou přípravu, studium v důstojnických školách, školách pro důstojníky v záloze, praporčických kursech a ve vojenských středních odborných školách.

Pro další vzdělávání a přípravu důstojníků, praporčíků a poddůstojníků budou organizovány speciální kurzy, které budou spolu s celým systémem vojenského školství navazovat na systém kariér.

● **V systému výcviku** bude pojata základní vojenská služba jako doba nezbytná pro vycvičení vojáka. Výcvikový rok bude koncipován do čtyř výcvikových období. V prvním období bude prováděn základní výcvik a výcvik specialisty, ve druhém období zdokonalovací výcvik specialisty u jednotek a výcvik v poddůstojnických školách. Ve třetím období výcvik družstva a čety, ve čtvrtém období výcvik roty.

Základem nové koncepce výcviku bude s ohledem na zkrácení základní služby zejména jeho zintenzivnění a přiblížení reálným podmínkám. Ve větší míře bude využíváno technických prostředků, výcvikových pomůcek a trenažérů, čímž bude dosaženo snižování nákladů na výcvik. Nezbytné bude omezit a postupně vyloučit využívání vojáků na hospodářské a jiné úkoly nesouvisející s výcvikem.

● **Příprava záloh** jako důležitý faktor zajištění bojeschopnosti Armády ČR bude prováděna s cílem udržet dostatek vojáků v záloze s potřebnými odbornými kvalifikacemi, trvale připravených k výkonu předurčených funkcí ve válečně rozvíjené armádě. Bude prováděna podle branného zákona v pravidelných, výjimečných a dobrovolných cvičeních.

V letech 1990 - 1993 došlo ke snížení počtu vojáků v záloze povolávaných na vojenská cvičení. Pokračování tohoto trendu by omezilo v r. 1996 připravenost Armády ČR k plnění úkolů za branné pohotovosti státu. Proto je nezbytné povolávat na vojenská cvičení cca 12 000 vojáků v záloze ročně.

Vojsko územní obrany bude vytvářeno z předurčených příslušníků záloh až při mobilizačním rozvíjení. Tvorba záloh bude zabezpečována výcvikem vojáků ve svazcích a útvech polního vojska. K dalšímu výcviku těchto záloh se budou vytvářet u každého armádního sboru výcviková střediska vojska územní obrany.

8. Modernizace výzbroje Armády ČR

Modernizace výzbroje je jedním ze základních předpokladů realizace nové koncepce rozvoje Armády ČR. Složitost výchozí situace je dána skladbou a charakterem stávající výzbroje odpovídající poslání armády před rokem 1989 a v důsledku omezení finančních prostředků, zastavením dodávek nových druhů výzbroje a vojenské techniky po roce 1990.

Za existujících podmínek není do roku 1995 reálné provést zásadní modernizaci výzbroje armády. V tomto období bude možno řešit pouze nejpalčivější problémy a připravit podmínky pro následnou kvalitativní změnu. Nezbytné bude vymezit a důsledně dodržovat programové cíle výstavby armády v oblasti výzbrojování.

K vytváření předpokladů pro budoucí kompatibilitu výzbroje Armády České republiky s výzbrojí armád NATO je třeba v nejbližší době zabezpečit přechod perspektivních zbraní a munice na ráže používané v zemích NATO, a kompatibilitu spojovací techniky a elektronického vybavení letectva a PVO.

V roce 1993 bude nutné pokrýt v oblasti technického rozvoje prioritní úkoly k dokončení vývoje rozpracovaných perspektivních projektů, a vytvořit podmínky pro nákupy moderní výzbroje v dalších letech. V oblasti dodávek nové techniky bude nezbytné zabezpečit alespoň nejnútnejší spojovací, automatizační a šifrovací techniku, radiolokační zařízení a zahájit nákup ručních zbraní pro brigádu rychlého nasazení.

V dalším období do roku 1996 je nutno přezbrojit část sil Armády ČR a umožnit jejich zapojení do systému kolektivní bezpečnosti v Evropě. K tomu je třeba zabezpečit odpovídající výzbroj a techniku brigády rychlého nasazení.

Od roku 1995 bude nutno dále:

- pokračovat v budování automatizovaných systémů velení, řízení a spojení a ukončit generační obměnu vojenské telekomunikační infrastruktury
- zvýšit úroveň průzkumu a prostředků radioelektronického rušení
- zvýšit efektivnost obranných zbraňových systémů, především prostředků a systémů protiletadlové a protitankové obrany, letectva, dělostřelectva, zatařasovacích prostředků a možnosti maskování
- zabezpečit technickou podporu procesu modernizace armády.

Nejzávažnějším problémem vyžadujícím politické řešení bude rozhodnutí o zahájení nákladné obměny části letecké techniky, protiletadlových raketových komplexů a radiolokační techniky PVO. Realizace tohoto programu přesahuje finanční náročností běžné možnosti vojenského rozpočtu.

Naplňování potřeb Armády ČR bude mít pochopitelně těžiště ve výrobě, výzkumu a vývoji v podnicích českého průmyslu.

Vzhledem k tradicím a možnostem domácí výrobní základny je reálné od ní odebrat zařízení z oblasti radiolokačního a pasivního radiotechnického průzkumu, prostředky dělostřelectva včetně munice, většinu automobilní techniky, ruční zbraně, cvičné letouny včetně bojových aplikací, týlovou a ženijní techniku.

Technologicky náročnou výzbroj a vojenskou techniku (zejména leteckou a raketovou), kde chybí vývojové a výrobní tradice v ČR, bude nutno zajistit buď zahraniční výrobní kooperací, nebo dovozem.

V návaznosti na schválenou koncepci Armády ČR bude stanovena orientační poptávková strategie v krátkodobém, střednědobém i dlouhodobém horizontu. V druhé polovině letošního roku se předpokládá projednat a upravit způsob zajišťování povinných výrobních kapacit smluvním způsobem. Konečné řešení této otázky pak přinese zákon o obraně.

V souvislosti s tím bude urychleně dokončena privatizace vojenských opravárenských podniků a proběhne transformace vojenské výzkumné vývojové a zkušební základny na samostatně hospodařící subjekty.

9. Ekonomické zabezpečení armády

Obrana České republiky bude zajišťována v návaznosti na ekonomickou část branné bezpečnostní strategie státu s cílem přiblížit se postupně i v oblasti ekonomiky armády úrovni západoevropských armád.

Ekonomické zabezpečení armády bude koncipováno na základě Systému plánování, programování a rozpočtování (Planning, Programming and Budgeting System - PPBS), upraveného na podmínky Armády ČR. Tento systém umožní realistické vrcholové řízení a transparentní financování armády.

Zahrnuje v sobě podsystemy strategického a operačního plánování, programování rozvoje armády a rozpočtování. Tím je umožněno přizpůsobovat vyčleňování rozpočtových prostředků cílům fiskálního období i dlouhodobým cílům stanoveným strategickým plánem.

Podsystem rozpočtování Armády ČR bude vycházet z PPBS s nulovouází. Tím se rozumí část rozpočtu určená na zabezpečení provozu armády. K nulovéází se přírůstkovým způsobem přiřadí druhá část rozpočtu určená na finanční pokrytí programů rozvoje armády tak, jak budou stanoveny a Parlamentem ČR schváleny priority v oblasti rozvoje.

Zavádění zásad systému PPBS do ekonomické praxe bude zahájeno v postupných krocích již při zpracování návrhu rozpočtu Armády ČR pro rok 1994. K tomu se musí provést potřebné legislativní úpravy, změny v informační soustavě, v organizaci a strukturách finančně ekonomické služby a logistiky. Jedním z kroků bude také přehodnocení všech norem materiálně technického a týlového zabezpečení a vytvoření souboru finančních standardů k plánování prostředků na provoz armády. K zajištění efektivnosti využívání zdrojů na obranu bude vypracována soustava kritérií pro hodnocení finanční náročnosti dosažených výsledků.

10. Logistika a financování výdajů armády

Současný systém zabezpečení vojsk je prováděn odděleně jednotlivými materiálovými hospodáři. Není vytvořen jednotný systém evidování a rozdělování materiálu. Zásobování výkonných subjektů armády je zajišťováno decentralizovaně z mnoha různých míst a podle odlišných pravidel.

Tento systém začíná být těžkopádný a realizace potřeb jednotlivých subjektů probíhá většinou s velkým zpožděním. Systém nezabezpečuje důsledné hodnocení ekonomického chování jednotlivých zásobovacích subjektů. Způsob zabezpečení armády je poplatný možnostem minulých let a neodpovídá potřebám moderní armády a změněným ekonomickým podmínkám v České republice.

Koncepce výstavby armády předpokládá vytvoření integrovaného systému všestranného zabezpečení - logistiky. Tento systém zahrnuje výzkum, vývoj, akvizici, skladování, distribuci, technické zabezpečení, odsuny a vyřazování vojenské techniky a materiálu, výstavbu, údržbu a provoz vojenských zařízení a poskytování služeb. Bude budován tak, aby byl slučitelný se systémy komplexního zabezpečení armád NATO při respektování specifiky Armády ČR. Cílem je umožnit "kontrolu korunu", jednodušším a efektivnějším způsobem zabezpečovat potřebu materiálu a služeb Armády ČR v míru i za branné pohotovosti státu a zjednodušit vzájemné vazby ekonomiky státu a armády.

Splnění těchto cílů je dlouhodobou záležitostí, kterou je nutno realizovat postupnými kroky při zajištění nepřetržité funkčnosti systému. To předpokládá zejména:

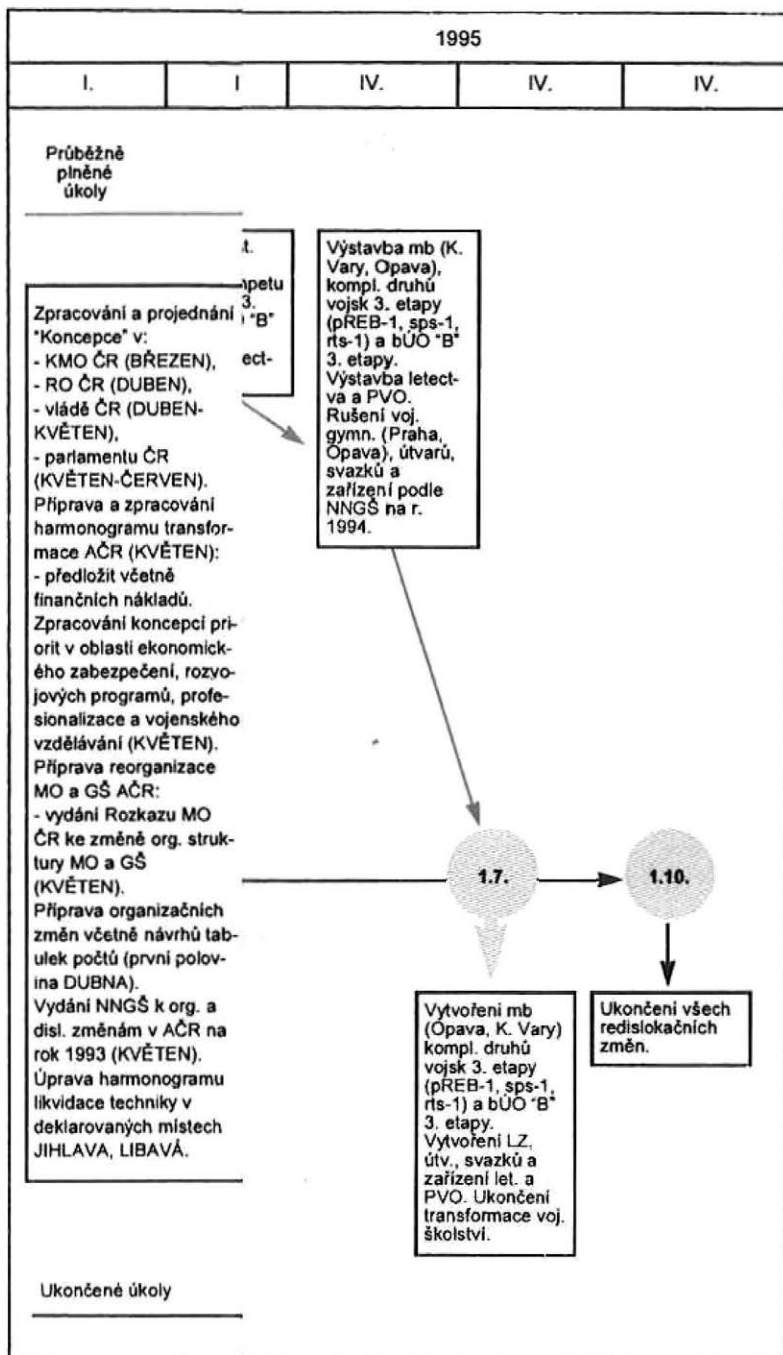
- přerozdělení stávajících (26) materiálových tříd do nového funkčního systému uspořádání
- zahájit vytváření jednotného materiálového katalogu v návaznosti na celostátní normy a normy NATO a tím zlepšit podmínky pro zjednodušení informačních toků v systému
- reorganizovat současnou organizační strukturu všech prvků finančního, týlového, technického a stavebně ubytovacího zabezpečení
- zahájit práce na postupném přepracovávání odborných norem, pracovních postupů a metod zabezpečení materiálem a službami, reorganizovat skladová hospodářství v souladu s novým uspořádáním Armády ČR a vytvořit jednotný dopravně zásobovací systém
- zabezpečit ekonomickou samostatnost systému z hlediska alokace rozpočtu a zajistit funkční vazby na civilní sféru při zajišťování materiálových potřeb a služeb pro armádu v míru i za branné pohotovosti státu
- vytvořit systém objektivního hodnocení ekonomické náročnosti výcviku a výchovy u jednotlivých subjektů armády z hlediska nákladů na zabezpečení provozu, spotřeby materiálu a služeb
- zavést centrální evidenci materiálu a soustředit ji do velitelství logistiky
- zahájit přípravu specialistů pro potřebu logistiky
- vybudovat informační systém a zajistit výkonnou spojovací infrastrukturu.

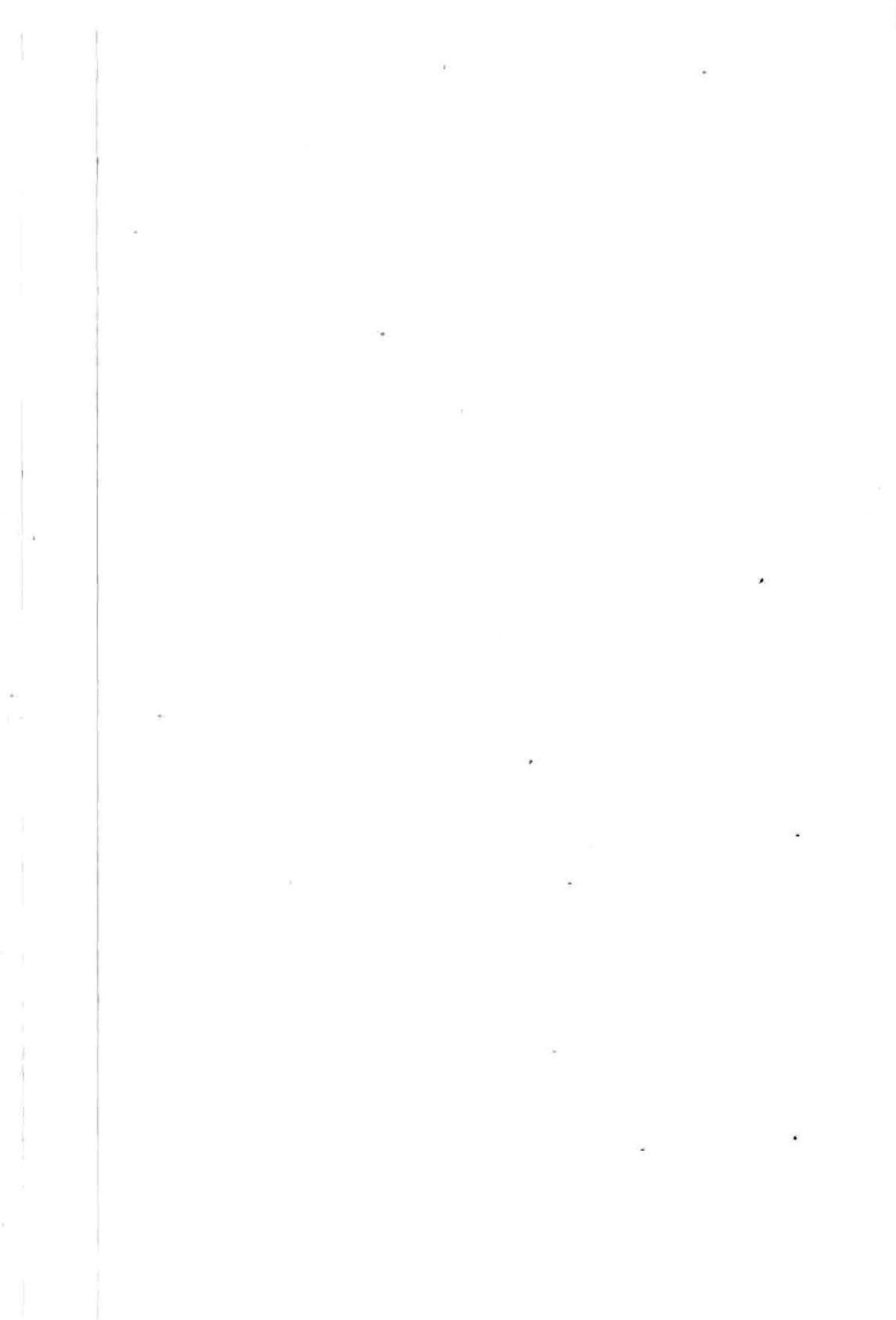
Zavedení jednotného systému evidence materiálu odstraní duplicitu při skladování, sníží se výše zásob a zefektivní se přeprava.

Využívání služeb civilní sféry a celkové zvýšení kvality služeb dosažené postupnou profesionalizací umožní snížení provozních nákladů a prodloužení životnosti materiálu.

Jednotné řízení nákupů vytvoří výhodnější podmínky pro jednání s dodavateli a pro lepší koordinaci mezinárodní spolupráce.

Systém logistiky umožní okamžitou "kontrolu korunou" při zabezpečování jednotlivých oblastí života armády. Předpokládá vytvořit kontrolní tok peněz v návaznosti na realizaci věcných plánů zabezpečení v novém systému financování výdajů Armády ČR. Veškerý materiál, objednávky prací a služeb budou zabezpečovány orgány logistiky. Úhrady výdajů budou realizovány nezávislými finančními expoziturami, řízenými Hlavním finančním úřadem MO. Podkladem pro financování budou stanovené limity, schválené plány a normy vycházející z příslušných standardů, které vyjadřují určitou úroveň provozních výdajů na armádu. Systém umožní, aby každá realizovaná koruna měla svého konkrétního adresáta a účel. Základní funkcí a cílem v tomto směru je optimalizovat cílové chování resortu MO a Armády ČR jako ekonomického subjektu při tvorbě a realizaci rozpočtu pro potřebu obrany státu.

III. HLAVNÍ PŘEDPOKLADY A ÚKOLY K REALIZACI KONCEPCE

1. Legislativní zabezpečení

Stávající právní úprava problematiky obrany státu a ozbrojených sil je v důsledku nové společenské a ekonomické situace i právních vztahů nevyhovující. Jedná se zejména o zákon č. 40/1961 Sb., o obraně ČSFR, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech a navazující prováděcí právní předpisy. Připravovaná nová státní vojenská strategie a koncepce výstavby Armády ČR bude vyžadovat nové právní úpravy branné povinnosti občanů, statutu vojáka v činné službě, a to nejen průběhu služby, vojenských kariér, ale i materiálního, zdravotního, nemocenského a sociálního zabezpečení. Půjde především o nahrazení stávajícího branného zákona (zákon č. 92/1949 Sb., ve znění pozdějších předpisů, úplné znění č. 331/1992 Sb.) a zákona č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků ve znění pozdějších předpisů, úplné znění č. 361/1992 Sb.

Předběžným zámyslem je zpracování návrhů zákonů upravujících obranu republiky, civilní ochranu, brannou povinnost, problematiku Armády ČR a vojáků v činné službě (statut vojáka).

Zákon o obraně by měl, kromě vymezení základních pojmů, stanovit povinnost státní správy, řídicí struktury, jejich kompetence a vzájemné vztahy při zabezpečování obrany, postavení právnických a fyzických osob v systému obrany.

Zákon o civilní ochraně by měl definovat úkoly civilní ochrany podle Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám, dále práva a povinnosti právnických a fyzických osob, řídicí struktury, jejich působnost, vzájemné vztahy a financování civilní ochrany.

Obsahem branného zákona bude především vymezení obsahu branné povinnosti, odvodní systém, druhy služebních povinností (základní, náhradní, mimořádná a jiná vojenská služba) a úkoly orgánů státní správy a samosprávy při plnění úkolů dotýkajících se branné povinnosti.

Zákonem o Armádě České republiky budou stanoveny úkoly armády, působnost řídicích stupňů od vrchního velitele ozbrojených sil až po vojenský útvar, složení armády a její organizační struktura, postavení a odpovědnost velitele, principy výcviku.

Zákon o vojácích v činné službě vymezí statut jednotlivých kategorií vojáků (vojáků v základní službě, vojáků z povolání), vojenské hodnosti, zásady pro povyšování, hodnocení, ustanovování do funkcí, základní vztahy mezi vojáky (nadřízenost, odpovědnost), vojenské kázeňské právo, zabezpečení vojáků v činné službě a při propuštění z vojenské činné služby podle kategorií a případná úprava postavení občanských zaměstnanců v Armádě ČR.

Návrhy zásad zákonů se předpokládá připravit k projednání ve vládě ČR ve IV. čtvrtletí 1993 tak, jak je výhledově navrženo pro plán hlavních úkolů vlády ČR na 2. pololetí 1993.

Uvedený zámysl bude nezbytné korigovat a doplňovat podle schválených koncepcí. Složitost problému spočívá také v tom, že v Ústavě České republiky (úst. zák. ČR č. 1/1993 Sb.) nejsou záležitosti obrany státu, kromě některých

působností Parlamentu ČR (rozhodování o vyslání ozbrojených sil mimo státní území a o vyhlášení válečného stavu a dále ustanovení o tom, že prezident republiky je vrchním velitelem ozbrojených sil), ani rámcově upraveny. Předpokládá se, že některé vztahy ve sféře řízení obrany bude nezbytné stanovit ústavním zákonem.

2. Harmonogram realizace změn

Armáda ČR bude muset řešit v krátkém časovém období do roku 1996 celý komplex problémů. Realizace navržených opatření bude vyžadovat detailní rozpracování koncepce ve všech oblastech a v návaznosti na přidělené rozpočtové prostředky podrobné zplánování přechodu ze současného stavu na armádu projektovanou pro rok 1996. Rámcový návrh časového průběhu transformace Armády ČR je uveden na obr. 6 (mezi str. 24, 25).

Celkové pojetí armády navržené tímto materiálem se blíží představě armády jak je vnímána v západoevropských demokraciích. Vyplyvá to i z odezvy členů pracovního týmu NATO, který byl do České republiky pozván ke konzultacím v oblasti výstavby armády.

Armáda České republiky se realizací navržených opatření přizpůsobí bezpečnostní a ekonomické realitě dnešní doby. Navržené mírové počty a struktura sil armády jsou postačující pro plnění mírových úkolů, řešení nevojenských ohrožení a vojenského ohrožení v rozsahu lokálního konfliktu se srovnatelným protivníkem. Při současné výzbroji je to však krajní mez, kdy je Armáda ČR ještě schopna plnit své poslání.

Při posuzování finanční náročnosti výstavby Armády ČR je potřebné zvážit všechny okolnosti, které vedly k navržení koncepce. Výrazné krácení rozpočtu na armádu v minulých letech způsobilo urychlení růstu zaostávání naší armády za armádami vyspělých států a snižování připravenosti. Další pokračování v tomto trendu by vedlo ke ztrátě bojeschopnosti a rozpadu Armády ČR. Nelze zapomenout na rizika, která mohou vyvstat v případě destabilizace v zemích SNS a ve východní Evropě. Rovněž vstup ČR do NATO je podmíněn určitým standardem armády.

Pokud nebudou pro potřeby obrany a armády uvolněny prostředky, které zabezpečí její výstavbu v prioritních oblastech, vznikají rizika, týkající se příslušníků armády, stavu techniky a stavebně ubytovacího fondu a celkové stability armády.

Příslušníci armády, vojáci z povolání i civilní zaměstnanci, žijí od roku 1990 ve stavu permanentních organizačních změn. Bez realizace koncepce v celém rozsahu není možné stabilizovat situaci v personální a sociální oblasti a nepodaří se získat nové lidi do armády. V tom případě hrozí, že v armádě zůstanou pouze druhořadí odborníci.

Pokud nebudou vytvořeny předpoklady pro zásadní modernizaci výzbroje a techniky, pokračující růst provozních nákladů zapříčiní v roce 1997 zhroucení výzbrojné technického zabezpečení armády.

Bez výrazného zvýšení finančních prostředků pro stavebně ubytovací fond vzroste dnešní vnitřní osmimiliardový dluh v této oblasti a počet objektů v havarijním stavu.

Na základě výše uvedených rizik je zřejmé, že v tom případě bude ohrožena sama funkčnost armády a následně bezpečnost České republiky.

Realizace koncepce výstavby Armády ČR zabezpečuje, že k této situaci nedojde. Vytváří předpoklady pro postupný růst kvality, efektivnosti, úspornosti a akceptovatelnosti armády veřejností. Pomůže stabilizovat armádu i společnost a přiblíží vstup České republiky do integračních seskupení západní Evropy.

* * *

Poznámka redakce:

Předchozí stať navazuje na příspěvek stejného názvu plk. gšt. Ing. Pavla Jandáčka z čísla 5/93 našeho časopisu, který měl za úkol čtenáře orientovat v této aktuální problematice.

Dokument uveřejněný v tomto čísle byl upraven pro potřeby tisku.

Podplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc.

MEZINÁRODNÍ DETERMINANTY BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY

Česká republika vznikla nedlouho po skončení studené války a po zániku bipolárního systému mezinárodních vztahů. Nová mezinárodní situace se vyznačuje následujícími hlavními rysy.

Na globální úrovni:

- Rusko jako nástupce někdejšího SSSR, jenž byl jedním ze dvou hlavních aktérů mezinárodní situace, hraje a nadále bude hrát roli podstatně skromnější nežli v minulosti, a to především v důsledku narůstající hospodářské závislosti a prohlubujícího se vnitřního chaosu.

- Rozpad SSSR a zánik Varšavské smlouvy s sebou přinesly výrazné oslabení hrozby války na strategické, tedy jaderné a všezničující úrovni. Jelikož právě s takovým typem konfliktu bylo předtím dlouhodobě ztotožňováno nebezpečí války jako takové, projevil se na počátku 90. let nadměrný optimismus vyúsťující v podceňování nebezpečí války. Přitom ale druhou stránkou zeslabení hrozby globální konfrontace se stal vznik řady nových rizik, pramenících především z nestability. Tato rizika existují na nižší úrovni, než byla dřívější neobyčejně tíživá hrozba jaderné války mezi dvěma bloky, zato však je velmi nesnadné je předvídat a ještě mnohem náročnější je předcházet jim.

❖ V rámci NATO:

- Slábne dřívější monolitní jednota a narůstají ambice jeho evropských členů, zejména SRN a Francie; zvýrazňuje se změna vlivu některých států koalice.

- Silí hlasy těch, kdož chtějí, aby se Evropa zbavila závislosti na bezpečnostních zárukách USA a aby takřkajíc vzala svůj osud do svých rukou.

❖ V rámci zemí, jež dříve tvořily Varšavskou smlouvu:

- Dřívější monolitní jednota byla nahrazena překotnou dezintegrací a tendencí k odstředivosti.

- Padly nejenom ty struktury, které byly vytvořeny v poválečném období, ale i čtené z těch, jež vznikly již po skončení první světové války.

- Došlo k nekontrolovatelnému propuknutí nacionalismu, etnického napětí a sporů o hranice. Namnoze se projevují snahy o vyrovnávání účtů z minulosti.

- To vše vyúsťuje v neobyčejnou destabilizaci celého tohoto regionu, který na rozdíl od minulosti není pokryt bezpečnostními zárukami a stal se tak bezpečnostním vakuem.

- Mezinárodní společenství zatím nemá naprosto spolehlivé a účinné nástroje k tomu, aby mohlo čelit rizikům, vyplývajícím ze skutečnosti, že napětí v tomto bezpečnostně nepokrytém regionu by mohla přerůst v ozbrojený konflikt, který by pak mohl destabilizovat celý starý kontinent.

Z uvedených skutečností vyplývá, že státy, jež dříve patřily do Varšavské smlouvy a dnes zatím nejsou členy žádného systému kolektivní bezpečnosti, se nemohou spoléhat jen na bezpečnostní záruky ze strany stabilizovaných západních demokracií. Musí naopak dát svůj vlastní přínos ke stabilitě regionu i celé Evropy. Je třeba, aby každá z nich vypracovala promyšlenou a věrohodnou koncepci své bezpečnostní politiky. Cílem by měl být aktivní příspěvek ke snížení současných rizik a k jeho celkové stabilizaci. Jedině na tomto základě se země střední a východní Evropy mohou postupně napojovat na osvědčený západoevropský systém bezpečnosti.

VARIANTY DALŠÍHO VÝVOJE

Pro koncipování bezpečnostní politiky České republiky je nezbytné zvažování variant dalšího vývoje, a to zejména v následujících hlavních oblastech: vliv transnacionálních trendů, varianty dalšího vývoje mezinárodního společenství, varianty vývoje mezinárodních vztahů a varianty nového modelu evropské bezpečnosti.

■ Vývoj transnacionálních trendů

Po skončení studené války bude pravděpodobně narůstat vliv transnacionálních organizací (církve, internacionály politických stran, odborové ústředny, ekologická hnutí, boj za lidská práva, neformální občanské iniciativy, organizovaný zločin a další). Základními nástroji transnacionálního působení budou: ekonomická síla, bankovní a finanční soustava, ideologické působení a ovlivňování vývoje v jiných státech. Všechny tyto ukazatele mají přímý vliv i na bezpečnost každého státu, neboť rozhodují o tom, zda daný stát má na to, aby v tomto směru měl vyrovnaný stav, aby byl jenom částečně anebo úplně závislý. **Pro Českou republiku bude nanejvýš náročným úkolem vyvarovat se úplné závislosti.** Tím větší chybou by z její strany bylo, kdyby podcenila nezbytnost ucelené koncepce své bezpečnostní politiky a jejich věrohodných nástrojů (jejichž prvořadým smyslem je uhájení nezávislosti).

■ Varianty dalšího vývoje mezinárodního společenství

- **Variantu optimistickou**, jež byla typická zejména pro prvé měsíce po skončení studené války, zvláště pak po dobu rozpouštění Varšavské smlouvy. Stejně jako po všech válkách předchozích zavládl nadměrný optimismus, spočívající především v přesvědčení, že napětí, odstrašování a konflikty ustoupí do pozadí a budou nahrazeny systémem mezinárodního práva a morálky.

- **Variantu pesimistickou** vyústěvala v přesvědčení, že ani po skončení studené války se lidstvo nemůže vyvíjet jinak než cestou neustálých antagonismů a konfliktů. Za nejnebezpečnější zdroje nových konfliktů jsou považovány zejména: nacionalismus, napětí mezi bohatými a chudými státy, organizovaný zločin, šíření zbraní hromadného ničení a další.

- **Variantu realistickou** vychází z predikce následujících hlavních skutečností:

- bipolarita se může změnit na systém monopolární či multipolární, nebo i na systém rovnováhy sil,
- rovnoprávnost neznamená rovnost,
- každý stát bude usilovat o zvýšení vlivu ve světě, a to i na úkor států ostatních, včetně bývalých spojenců,
- k dosažení tohoto cíle budou využívány všechny dostupné prostředky, včetně nátlakových,

- záleží také na tom, zda do dosavadní západoevropské integrace budou zapojeny i státy, jež v minulosti byly členy Varšavské smlouvy.

■ Varianty dalšího vývoje mezinárodních vztahů

a) **Hierarchizovaný systém.** Dnes, po jednoznačném výsledku studené války, se rýsuje možnost silně hierarchizovaného systému, na jehož vrcholu by stála jedna supervelmoc se světovými rozměry ve všech oblastech - v geografické, demografické, ekonomické, diplomatické i vojenské. Za ní by následovalo několik, silných mocností, z nichž každá je v jednom rozměru relativně slabá. Třetí kategorii by pak tvořily ostatní státy koalice, jež se stala vítězem studené války. Čtvrtá kategorie evropských států by se uskupila z těch, které dnes usilují o přidružené členství ve vítězné koalici nebo alespoň o získání jejich bezpečnostních záruk. Tyto země však mají "civilizační a psychologické zpoždění".

b) **Systém rovnováhy sil** spočívá na určujícím vlivu 5 až 7 nejsilnějších států, zatímco ostatní státy se povětšinou dostávají do sféry vlivu některého z "velké pětky či sedmičky". Uplatňování tohoto systému v průběhu 19. a 20. století přinášelo rozšiřování vlivu Německa směrem na východ.

c) **Systém univerzální** spočívá na principu solidarity a porozumění a předpokládá existenci vysoce rozvinutých integračních mechanismů v politické, bezpečnostní, administrativní a také v ekonomické oblasti. Počítá s činností jednoho všeobecně uznávaného institutu. Nedělí státy na přátelské a nepřátelské, ale hledá mechanismy, jak v případě střetání zájmů nalézt všeobecně přijatelné východisko.

d) **Systém veta.** V jeho rámci by každý stát měl možnost blokovat celý systém tím, že by užíval prostředky, jimiž by svým způsobem vydíral ostatní a zároveň by se bránil vydírání z jejich strany. Dnes si ale nelze představit, že by např. státy evropských společenství byly ochotny přistoupit na takový systém, který by umožnil, aby jejich koncepce evropského uspořádání byla vetována např. Albánií nebo Rumunskem.

e) **Multipolární systém.** V něm by na rozdíl od dřívějších dvou ústředních mocností (jež se nakonec staly partnery v nepřátelství) na vývoj mezinárodní politiky působilo větší množství států. Ve srovnání s bipolárním systémem sice neobsahuje riziko globálního konfliktu nejvyšší intenzity, zato však obsahuje rizika mnoha konfliktů nižší intenzity, jež jsou těžko předvídatelné a velmi nesnadno kontrolovatelné.

■ Varianty nového modelu evropské bezpečnosti

1. **Americká varianta evropské bezpečnosti** vychází z názoru, že Evropa ještě není natolik vyzrálá, aby takřikajíc vzala svůj osud do svých rukou a předpokládá zachování amerického vedení a organizace NATO jako jednoho z jejích základních nástrojů. K americké variantě se více či méně přiklání Velká Británie, státy Beneluxu, Portugalsko a vedoucí činitelé politické i vojenské struktury NATO.

2. **Německá varianta** klade důraz na oslabení významu vojenských a zejména pak jaderných nástrojů bezpečnostní politiky ve prospěch nástrojů politických a ekonomických. Německým zájmům dnes nejvíce vyhovuje systém rovnováhy sil. Dává znovu sjednocenému "ekonomickému obru" nejlepší příležitost, jak se zbavit dědictví "politického a vojenského trpaslíka".

3. **Francouzská varianta** je vyhraněnou západní alternativou vůči variantě americké. Vychází z teze, že konec bipolarity přeměnil Evropu v "samostatný geostrategický prostor, ke kterému již USA, i přes jejich nespornou politickou solidaritu, nepatří" a že je třeba, aby "Evropa vzala svůj osud do svých rukou a aby vytvořila svébytný systém evropské obrany". Velký význam přikládá přeměně Evropy v samostatný subjekt světové politiky.

4. **Varianta spojená s Ruskem a dalšími nástupnickými státy bývalého SSSR.** Tyto země teprve dopracovávají svoji vlastní linii bezpečnostní politiky, jsou neznámými veličinami mezinárodní situace faktorem nestability a nejistoty.

Stále ještě nelze vyloučit ani to, že neruské jaderné státy se mohou pokusit využít vlastnictví strategických jaderných zbraní k upevnění svého otřeseného sebevědomí, k vylepšení své pozice. Zvláště nelze vyloučit snahu Ukrajiny a Ruska nabízet své odstrašovací bezpečnostní záruky sousedům a tím je postupně vtáhnout do své sféry vlivu.

■ Pravděpodobnost jednotlivých variant

● **Varianta 1.** (hierarchizovaný systém mezinárodních vztahů spojený s americkým pojetím evropské bezpečnosti) je ve srovnání s variantami 2., 3. a 4. variantou nejméně závislou a s nejvyšší mírou pravděpodobnosti. Nelze sice čekat, že tato se prosadí na sto procent, ale její autor - USA - disponuje dostatkem prostředků, aby v nejbližší perspektivě ostatní varianty eliminoval natolik, aby sám získal rozhodující a určující vliv.

● **Varianta 2.** (systém rovnováhy spojený s německým pojetím evropské bezpečnosti) má ohromný potenciál v ekonomické síle SRN, avšak v nejbližší perspektivě je závislá na variantě 1. Nejpravděpodobnější by se stala jenom v tom případě, že USA by se rozhodly pro izolacionismus. Pokud se tak nestane, je varianta 2. co do pravděpodobnosti až na druhém místě za variantou 1.

● **Varianta 3.** (univerzální systém mezinárodních vztahů spojený s francouzským pojetím evropské bezpečnosti) je závislá na obou variantách předchozích. Prosadit se může pouze tenkrát, když převáží variantu 2. i 1. K tomu jí však její hlavní přednost - myšlenková síla a přitažlivost - nestačí. V nejbližší perspektivě je dokonce závislá na prosazení varianty 1., která jediná může přinejmenším přibrzdit variantu 2., v jejíž prospěch svědčí naléhavá potřeba ekonomické pomoci v zemích bývalého SSSR a někdejší Varšavské smlouvy a jejíž realizace by mohla skončit přeměnou celé této oblasti ve sféru ekonomického, kulturního a posléze i politického vlivu SRN.

● **Varianta 4.** spojená s Ruskem a dalšími nástupnickými státy SSSR a Varšavské smlouvy nemá velké naděje na uplatnění. Nelze však vyloučit její uplatnění, byť i dočasné, v subregionálním rámci, což by mohlo ohrozit a zbrzdit proces sjednocování Evropy.

PRINCIPY BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY

Na základě obsahové analýzy doktrínálních dokumentů NATO a jeho nejvýznamnějších členských států můžeme tedy dospět k nástinu některých výchozích zásad bezpečnostní politiky České republiky pro 90. léta. Lze je rozdělit do dvou skupin, a to na mezinárodněpolitické a vnitropolitické:

a) Mezinárodněpolitické zásady

■ **Přechod od obrany proti konkrétnímu nepříteli k širší bezpečnostní strategii**

Tato zásada je pod různými názvy zakotvena v doktrínálních dokumentech všech vyspělých západních států i NATO. Je dána tím, že dřívější monolitní hrozba se rozplynula, ale namísto ní existuje celá řada rizik nižší intenzity, jež ale nicméně nesmějí být podceňována.

■ **Nebýt bezpečnostně nepokrytým územím**

Bezpečnostně nepokryté území vždy přitahuje snahy silnějších sousedů o ovládnutí tohoto území a snahy nabídnout mu svoje bezpečnostní záruky. To v minulosti vždy vedlo ke střetání zájmů, k nestabilitě a ke konfliktům. To je také mezinárodně platný důvod, proč se nemůžeme zříci úkolů spojených s obranou.

■ **Aktivní přínos k rovnováze sil v regionu**

Prestiž každého státu je dána i tím, do jaké míry přispívá ke stabilitě, rovnováze a bezpečnosti regionu, v němž se nachází. Dnes je to tím naléhavější, že je nutný postup shora dolů, tedy od bezpečnosti kontinentu k bezpečnosti regionu až po bezpečnost státu, a nikoli naopak.

b) Vnitropolitické zásady

* **Konsenzus v otázkách bezpečnosti politiky**

Bezpečnostní a vojenská politika jsou nadrezortními záležitostmi, musejí odrážet a vyjadřovat celonárodní zájmy. Doktrína bezpečnostní politiky se zpracovává ne pro funkční období jedné vlády, nýbrž pro delší časové období. Právě v této oblasti je velmi aktuálním úkolem tzv. občanská obnova společnosti, jejímž cílem a smyslem je snížení tzv. psychologické zranitelnosti společnosti.

* **Neustálá péče o lidský faktor**

Cílem je formování občanských postojů a vůle k obraně v zájmu dosažení stavu, kdy protivník musí vzít na vědomí skutečnost, že rizika ztrát zřetelně převýší možné zisky spojované s agresí. Někteří západní odborníci to označují jako tzv. občanské odstrašování.

* Respektování ekonomických možností státu

Pro každý stát platí, že základem jeho nezávislosti i bezpečnosti je ekonomická síla, zejména pak produktivita, schopnost inovovat, investovat do špičkových odvětví a exportovat. Dosavadní dějiny jasně ukázaly, že pokud u nějakého státu nastane ekonomický pokles, následuje pak i pokles mezinárodního vlivu a prestiže. Ekonomická síla se proto stává stále důležitější, navíc je pružnější a v době míru i důležitější nežli síla vojenská. Pokud dojde k předimenzování investic na vojenské účely, pak se vojenská síla stává faktorem dlouhodobého oslabování státu, a to nakonec v době míru stále více snižuje i samotný význam ozbrojených sil. (Velmi názorně se o tom přesvědčil dnes již neexistující SSSR.)

* Jako průniková se pak jeví zásada **dostatečnosti**. Znamená, že stát by měl mít tolik prostředků a natolik promyšlenou koncepci své bezpečnostní politiky, aby ta byla dostatečnou zárukou jak pro jeho národní bezpečnost, tak i pro zachování stability v regionu. Bezpečnostní politika ČR by měla být natolik dobře promyšlená a mít k dispozici tolik prostředků, aby byla dostatečně věrohodnou zárukou jak pro bezpečnost ČR, tak i pro stabilitu a bezpečnost celého regionu střední a východní Evropy.

VARIANTY SPOJENECTVÍ

▲ Maximalistická

Podle jejích stoupenců by se Česká republika měla spoléhat výlučně na své vlastní síly i zdroje a vytvořit samostatný a nezávislý systém obrany. Svoji demografickou, ekonomickou a vědeckotechnickou nákladností by však tato varianta mnohonásobně překročila možnosti ČR, a navíc by byla z vnitropolitického i mezinárodně politického hlediska naprosto neúnosná.

▲ Defetistická

Vychází z názoru, že vnější hrozby jsou natolik silné, že bychom se jim stejně neubránili, a proto raději armádu zrušíme. Její realizace by měla negativní dopady ve dvou směrech:

- vzniklo by hluboké bezpečnostně nepokryté pásmo, jež by mohlo destabilizovat střední Evropu, a to je nepřijatelné nejen pro nás, ale především pro USA, NATO a pro státy západní Evropy,

- vytvořil by se pocit odevzdanosti a vážně by se podlomilo odhodlání obyvatelstva po uchování národní svrchovanosti a nezávislosti.

▲ Napojení na NATO

Je možné a nezbytné v rovině atlantické filozofie evropské bezpečnosti, vyjádřené v závěrečných dokumentech kodaňského a římského summitu NATO z r. 1991 (bezpečnost států střední a východní Evropy považují atlantičtí spojenci za "bezprostředně a neoddelitelně spjatou se svojí vlastní bezpečností", hlavní důraz kladou na dlouhodobou stabilitu, na předcházení krizím a hledání nejvyšší možné bezpečnosti při co nejnižším možném stavu ozbrojených sil).

Zároveň s tím však nejvyšší činitelé NATO dali vládám zemí střední a východní Evropy "jasné a srozumitelnou, že Aliance je v blízké budoucnosti nemůže přijmout

za své členy, ani jim poskytnout oficiální bezpečnostní záruky". Toto stanovisko má jasně vymezené politické i vojenské důvody:

a) Politické

- NATO se chce vyvarovat rozšíření svých hranic, jež by mohlo v Rusku vyvolat pocit zesíleného vojenského ohrožení a tím narušit americko-ruské partnerství, nezbytné pro úspěšné dovršení procesu START,
- po rozpadu SSSR zanikla hrozba jaderné konfrontace na strategické úrovni, vyvstala však mnohá rizika relativně nižšího řádu, ale zatím nebyl nalezen účinný způsob, jak je eliminovat,
- i kdyby se NATO rozšířilo "jen" o ČR, SR, Maďarsko a Polsko, vyžádalo by si to obrovské finanční náklady, což by však odmítlo veřejné mínění všech západoevropských zemí - to chce naopak vidět "mírové dividendy".

b) Vojenské

- mezi zeměmi NATO a zeměmi bývalé Varšavské smlouvy jsou propastné rozdíly ve struktuře velení, v logistice, infrastruktuře, bojové a morální přípravě, které znemožňují jak organizování společných cvičení, tak i případnou dislokaci amerických vojsk na území tří středoevropských států,
- přijetí těchto zemí by uvnitř Aliance vyvolalo vnitřní napětí i možnost rozpadu, "zvláště v případě, jakkoli je hypotetický, že by se NATO mělo nechat zatahnout do války kvůli střední Evropě".

Pro sblížování se zeměmi střední Evropy a pro postupné rozšiřování svých bezpečnostních záruk v jejich prospěch klade NATO základní podmínku: důsledné naplňování základních hodnot evropského společenství, zejména svobody, demokracie, právního státu a dodržování lidských práv. Naplnění této podmínky však je životně závislé na prosperitě, bez níž je nemožná stabilita a demokracie. Právě ekonomické neúspěchy představují spolu s vypuknutím nacionalistických vášní největší hrozbu novým vztahům mezi státy Evropy.

▲ Napojení na ZEU

Západoevropské státy si plně uvědomují závažnost problémů zemí střední Evropy, vyplývajících především z toho, "že národnostní vášně zde propukají čím silněji, čím méně existující hranice odpovídají etnickým i kulturním realitám a v důsledku toho mají tyto státy tendenci utíkat před svými problémy tím, že se s jejich řešením obracejí převážně na zahraničí.

Předností ZEU ve srovnání s NATO je tedy to, že je organizací výlučně evropskou. Může tudíž reagovat na řadu situací, jež se dotýkají výlučně Evropy a nemusí do nich zatahovat USA a tím jim zbytečně dodávat celosvětový rozměr. Může proto sloužit jako "účinný ozbrojený nástroj, schopný odstrašovat každou zemi, jež by se chtěla uchýlit k síle nebo postupovat proti závazkům, které přijala v rámci KBSE". ZEU může se zeměmi střední Evropy spolupracovat jako se svými přidruženými členy, může je zapojovat do společného politického postupu, jehož cílem je naplňování zásad přijatých a schválených na půdě KBSE. Spolupráce tedy může jít až na úroveň, "kdy postup ZEU nebude vypadat jako čistě západoevropská akce". V tomto směru tedy jde nabídka ZEU dále nežli NATO.

▲ Varianta spojení s Polskem a Maďarskem

Je spojena s řadou problémů, ale zároveň s tím nabízí možná východiska v několika směrech:

a) **Ekonomika:** využití současných zdrojů, zkušeností a vzájemných znalostí těchto zemí k dosažení celkové síly, jež by přesáhla pouhý aritmetický součet výchozích ukazatelů; tím by se usnadnilo postupné napojování na západoevropskou ekonomickou integraci;

b) **Politika:** sladění postupu při prosazování politických změn, nezbytných pro sbližování a postupné splývání s evropským společenstvím základních politických hodnot;

c) **Diplomacie:** jestliže ČR, SR a Maďarsko mohou být samy o sobě nanejvýš nezávislými státy a Polsko nanejvýš malou mocností (individualistický postup za tímto cílem však obsahuje - především v důsledku vleklých ekonomických potíží Polska - velmi malou naději na brzký úspěch), pak společný postup jim nabízí dvě výhody:

- sledováním společného ústředního cíle se mohou vyvarovat zabřednutí do vzájemných dvoustranných sporů, které jsou z hlediska celoevropských zájmů malicherné a zbytečně snižují prestiž zúčastněných,
- přeměnit se v integrační uskupení, které by svoji prestiž posilovalo výrazným podílem na stabilizaci evropského společenství základních hodnot;

d) **Poměr sil v Evropě:** stabilizace tří (čtyř) zemí by oslabilo riziko střetání zájmů v boji o nestrukturovanou oblast strategické důležitosti a o její přeměnu ve sféru vlivu jedné nebo několika mocností. Tím by výrazně přispěla ke stabilitě celého kontinentu;

e) **Bezpečnostní politika:** právě v této oblasti se nabízí veliké možnosti jak naplnit doporučení NATO, že "Polsko, ČR, SR a Maďarsko by měly vytvořit společný rozumný potenciál obrany, který by byl natolik věrohodný a účinný, že by posílil sebedůvěru těchto zemí, ale přitom by především - díky politické a demokratické kontrole - neprovokoval jejich sousedy".

Toto doporučení je přínosné zejména v následujících oblastech:

- spolupráce, alespoň na úrovni konzultací, při přípravě obranných vojenských doktrín,
- společný postup při naplňování závěrů jednání o kontrole zbrojení,
- spolupráce při přeměnách infrastruktury, výzbroje vojsk a jejich výcviku podle nových požadavků.

TROJÍ ÚLOHA ARMÁDY

(V míru, krizi a za války)

Společnost buduje své vztahy se sousedy a ostatními zeměmi, realizuje svoji zahraniční politiku a snaží se o uplatnění svých národních zájmů v určitých vnějších a vnitřních podmínkách, v určité mezinárodní situaci. Souhrn těchto podmínek je často nazýván **strategickým prostředím**. Strategické prostředí podléhá změnám, se změnami strategického prostředí se mění i úloha armády při zabezpečování národních politických cílů.

Národní bezpečnostní strategie proto musí včas reagovat na změny strategického prostředí a počítat se všemi, i málo pravděpodobnými eventualitymi.

Zejména události posledních let mimořádně ovlivnily, do té doby poměrně stabilní strategické prostředí. Důsledkem je, že národní strategie téměř všech evropských států vyžadují změnu, vlastně celkové přepracování. Dosavadní strategie, vycházející z hrozby nenadálého masového útoku rozsáhlých vojenských uskupení, ztratily svoji opodstatněnost. I když některé státy Společenství nezávislých států si zachovaly schopnost vést globální válku, je taková varianta všeobecně považována za velice nepravděpodobnou. Mizivá pravděpodobnost takového střetnutí se ještě snížila po rozhovorech prezidentů USA a Ruska v kanadském Vancouveru začátkem dubna tohoto roku. Současná bezpečnostní strategie států střední Evropy musí proto v daleko širší míře vycházet z možnosti regionálních ohrožení, vyvolaných snahou o prosazení omezených regionálních, převážně nacionálních zájmů.

S ukončením studené války a pádem totalitních režimů ve východní a střední Evropě se vynořila stará nepřítelství a pocity historických křivd. I když se většina států a obyvatel Evropy zcela oprávněně cítí dnes mnohem bezpečněji než dříve, neplatí to všeobecně. I v těch zemích, které nemusí čelit konfliktům na svém území, nebo v blízkosti svých hranic, se přechod k demokracii a tržnímu hospodářství ukazuje být mnohem obtížnějším, než mnozí předpokládali. Civilizované společnosti, schopné přinést lidem jiné, vyšší hodnoty než nacionalismus, musí v řadě zemí teprve dozrát. Stále platí, že demokratické principy musí být státy připraveny bránit nejenom slovy, ale i činy. Jedním z prvořadých úkolů mezinárodního společenství je zajistit, aby ozbrojené síly žádného státu nemohly beztestně uchvátit cizí území, nebo diktovat své politické podmínky.

Aby stát mohl tyto skutečnosti aktivně ovlivňovat, musí mít k dispozici celé spektrum politických nástrojů. Jako moderní se všeobecně prosazuje tříúrovňová

národní politika, založená na permanentním prosazování mírového soužití, na aktivním bránění vzniku konfliktních situací, které by mohly přerůst v ozbrojené střetnutí, a přesto vyjadřující odhodlání bojovat a zvítězit, kdyby všechna přijímaná opatření selhala. Bývalý náčelník generálního štábu Armády České republiky, generálplukovník Pezl, v úvodním článku prvního letošního čísla Vojenských rozhledů hovoří o eskalačním modelu potenciální akce, spočívajícím ve třech úrovních: Podpůrná asistence při zabezpečování bezpečnostních jistot obyvatelstva státu při ekologických, živelných katastrofách a haváriích; schopnost armády reagovat na nemilitantní formy ohrožení; demonstrace rozhodného odhodlání k obraně suverenity státu až po všeobecné využití všech možností státu a jeho ozbrojených sil k vedení aktivně agresivní obrany.

Analyzujeme jednotlivé úrovně chování ozbrojených sil v různých strategických prostředcích trochu podrobněji.

ÚLOHA VOJENSKÝCH OPERACÍ

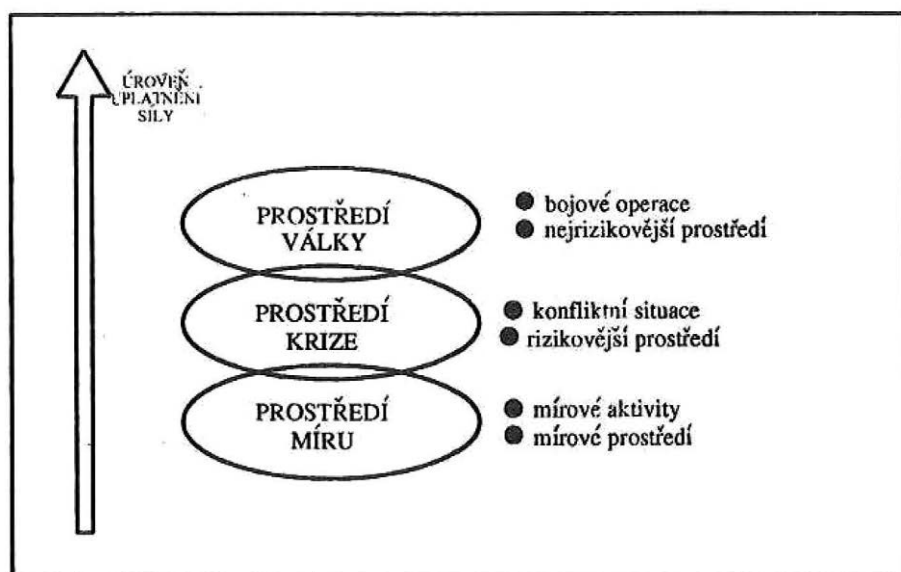
Současná doba je charakteristická existencí mnoha národů a států, vzájemně těsně provázaných a závislých. Normálním stavem těchto států je mírová spolupráce. Válka je považována za stav zcela výjimečný, i když nikoli nemožný. V případě, že se ve vztazích mezi národy vyskytnou krizové situace, případně i konflikty řešené ozbrojenou silou, je vždy o jev časově omezený, který nakonec musí vždy vyústit v obnovení stavu míru.

Tabulka

Cíle národní politiky	Charakteristické strategické prostředí	Úroveň uplatnění síly	Příklady použití ozbrojených sil
BOJOVAT A ZVÍTĚZIT	VÁLKA	DONUCENÍ	Bojové operace konvenčních sil
ZABRÁNIT KONFLIKTU A VÁLCE	KRIZE	NÁTLAK ODSTRAŠOVÁNÍ PŘESVĚDČOVÁNÍ	Preventivní úder Mírové operace (peacemaking) Nebojové evakuační operace Protiteroristické operace
PROSAZOVAT MÍROVÉ SOUŽITÍ	MÍR	OVLIVŇOVÁNÍ	Mezinárodní vojenská spolupráce Protidrogové operace Protiteroristická opatření Mírové operace; (peacekeeping a peacemaking) Běžná mírová činnost

Tato skutečnost představuje vnitřní obsah myšlenky kontinuity vojenských operací, která vychází z existence tří strategických prostředí, ve kterých se národy snaží dosáhnout svých strategických cílů. Prvým prostředím je **prostředí stavu míru**, ve kterém národy realizují politiku mírové spolupráce, jež usměrňuje všechny jejich aktivity běžně se mezi národy vyskytující. Druhé prostředí, **prostředí stavu krize**, je charakteristické konfliktní situací, vzájemnou konfrontací, potřebnou realizovat rizikovější operace k zabezpečení národních strategických cílů. Někdy je též označováno jako "nepřátelství na hranici války". Nejnásilnějším a nejrizikovějším prostředím je **prostředí stavu války**. Vzájemnou souvislost těchto tří strategických prostředí a úlohy armády, jako nástroje národní politiky v jeho jednotlivých úrovních, znázorňuje **tabulka**.

Žádoucím výsledkem uplatnění síly je vždy návrat do prostředí míru. Schematicky lze jednotlivá strategická prostředí znázornit **obrázkem 1**.

Obr. 1

■ MÍROVÉ PROSTŘEDÍ

V prostředí míru národy obvyklým způsobem sledují a uplatňují své národní zájmy. Využívají politických, ekonomických a dalších prostředků k ovlivnění chování ostatních národů. Sem patří zejména uzavírání obchodních smluv, dohod o zahraniční pomoci, o transferu technologií, dohod o zahraničním či společném vojenském výcviku apod. Všechny tyto prostředky jsou aktivně využívány k podpoře a zachování míru, nastolení a prosazování demokratických ideálů, k podpoře a budování důvěry a přátelství mezi národy.

Mírové soužití představuje strategickou koncepci na národní úrovni, koordinující uplatnění politických, ekonomických, informačních a vojenských prostředků s cílem zabezpečení regionální stability a předcházení krizím.

Mírové prostředí nemusí být zcela bezkonfliktní. Zahrnuje též pásmo přijatelných turbulencí a napětí. Je výsledkem působení určitých podmínek a jeho zachování není automatické. Vždy je provázáno určitými turbulencemi a přechodnými napětími, která mohou, nejsou-li kontrolována, vyústit v krizi. Pro zachování mírového prostředí je nezbytné aktivně působit. Naše aktivní působení a angažovanost pomáhají vytvářet a zachovat tyto "vhodné podmínky". Základním prostředkem působení na vnější podmínky v prostředí míru je jejich **ovlivňování**. I v mírovém prostředí nezastupitelnou roli sehrávají též ozbrojené síly, které mohou být použity k jiným účelům než bojovým.

Ozbrojené síly, a zejména pozemní vojsko, mohou hrát významnou roli v různých mírových aktivitách, ať už se jedná o humanitární pomoc jiným státům či národům, mírové a pozorovatelské aktivity ve prospěch OSN, pomoc při haváriích a jiných katastrofách. V některých případech jsou složky armád využívány při budování a rozvoji infrastruktury či pomoci obyvatelstvu. Příslušníci armády se mohou podílet na vytváření dobrých vztahů se sousedy a dalšími zeměmi účastí na mezinárodních jednáních, seminářích a konferencích, setkáních odborníků, vzájemných návštěvách a stážích, společném výcviku a cvičeních, vzájemnou výměnou informací a zkušeností.

I když hlavním úkolem armády je boj, je přesto její úloha i v míru významná. Aktivity uskutečňované v průběhu mírového období pomáhají udržet případná napětí pod kontrolou a pod úrovní možnosti vzniku krizové situace, odstraňovat případnou nedůvěru a předpoklady vzniku střetu zájmů a konfliktů.

■ PROSTŘEDÍ KRIZE

Zachování strategického prostředí míru představuje základní cíl aktivit státu v mírovém prostředí. Přesto mohou nahodile vzniknout situace, (**ovlivňování** a diplomatický vliv již nestačí), kdy **ovlivňování** musí být nahrazeno určitým nátlakem. Nastane-li taková situace, vstupuje stát do druhého, intenzivnějšího prostředí - prostředí krize. V prostředí krize se státy snaží prosadit své zájmy prostřednictvím "akcí na hranici války". Cíle národní politiky se v takovém případě přesouvají z aktivit ve prospěch zachování míru na aktivity vedoucí k **odstrašování** možného vzniku války a k návratu do mírového prostředí při první příležitosti, i když pokud možno za podmínek příznivých pro stát, případně jeho spojence.

Obecně můžeme odlišit dvě úrovně nátlaku jako politického prostředku sloužícího ke kontrole kritických situací. První představuje uplatnění síly k odstranění nepřátelských akcí. Demonstrace síly může zabránit nepřátelské akci třeba tím, že ukáže, že riziko takové akce je příliš vysoké. Pokud odstrašování nesplní svoji úlohu, nebo jsou-li potřeba tvrdší opatření, může se ukázat nezbytným použití síly. V takovém případě může stát přistoupit k otevřenému **nátlaku**. Jako příklad může sloužit preventivní letecký úder, který provedly USA vůči Libyi v roce 1986, vedený s cílem přinutit tento stát respektovat mezinárodní dohody v oblasti terorismu. Pro tuto situaci v prostředí krize je charakteristické, že ozbrojené síly mohou být použity

jako odezva na přímé ohrožení státu bez ohledu na to, zda protivník vypálil jediný výstřel, či nikoli. Také během období míru mohou být přijímána opatření jako reakce na ohrožení, ale v daleko menším rozsahu a s daleko nižší intenzitou. Přitom za ohrožení jsou obvykle považovány podmínky, které vyvolávají, nebo potenciálně mohou vyvolat nestabilitu státu.

Použití síly k odstrašení, případně k přinucení jsou tedy dvě přijatelné varianty státní politiky v prostředí krize. Bez závislosti na specifickém typu operací, použitých v tomto prostředí, je hlavním žádoucím cílem dosažení strategického koncového stavu, spočívajícího v rozhodném vyřešení krize a následném návratu do prostředí míru. Přitom pod rozhodným vyřešením krize je třeba chápat použití přiměřené síly, odpovídající podstatě dané krize a realizované obvykle jako vhodně strukturovaná reakce.

■ PROSTŘEDÍ VÁLKY

Přes veškerou snahu řešit a ukončit krizovou situaci se může ukázat, že veškerá snaha byla marná, že jedinou cestou realizace národní politiky, zachování státní nezávislosti, teritoriální celistvosti, či působnosti demokratických principů je uplatnění síly v plném rozsahu. V takovém, vlastně nejhorším možném případě, se stát může ocitnout v prostředí války. A to války, která může mít omezený, nebo všeobecný charakter. Pod omezenou válkou obvykle chápeme ozbrojený konflikt, který nedosahuje úrovně války všeobecné, zahrnující otevřené střetnutí ozbrojených sil dvou nebo více států. Pod všeobecnou válkou obvykle rozumíme ozbrojený konflikt mezi rozhodujícími mocnostmi, při kterém jsou totálně využívány všechny zdroje válečných stran a při kterém je ohroženo vlastní přežití národů válečných stran.

Přes téměř nulovou pravděpodobnost všeobecné a nízkou pravděpodobnost omezené války v evropském prostředí, zůstává možnost účasti v ní tradiční úlohou pozemního vojska, které musí být pro tuto, i když málo pravděpodobnou variantu, přednostně připravováno a cvičeno. Stát musí být na tuto nejzazší možnost, na nezbytnost rozhodného použití síly k boji a dosažení vítězství v co nejkratším čase, s nejmenšími možnými ztrátami na životech a na majetku národa, připraven. Samozřejmě i ve válce zůstává žádoucím strategickým koncovým stavem ukončení nepřátelských akcí, pokud možno za příznivých podmínek, a co nejrychlejší návrat do prostředí míru.

NÁVAZNOST VOJENSKÝCH OPERACÍ

Mezinárodní i vnitrostátní aktivity, uskutečňované během míru, nejsou jen záležitostí armády. Vyžadují součinnost řady dalších státních orgánů. V případě, že události eskalují, a vytváří se prostředí krize nebo války, neznamená to, že mírové aktivity jsou přerušeny. Operace a aktivity, uskutečňované během války nebo krize, přesahují časově toto období a přecházejí do **postkonfliktních aktivit**. Je-li dosaženo ukončení palby, musí nastoupit období konsolidace. Jednotky pečují o zraněné a zajatce, opravují zařízení, přemísťují se do míst nové dislokace, obnovují

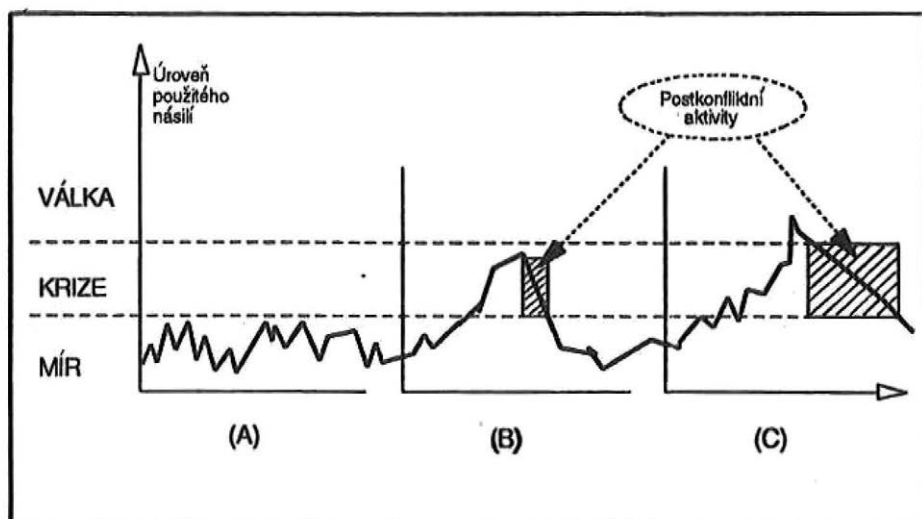
bojovou sílu. Na operační a strategické úrovni probíhají činnosti k zachování míru, nastolení pořádku, oživení hospodářství, obnovení řídicí úlohy vlády apod.

V postkonfliktních aktivitách postupně klesá úloha a pravomoc vojenských složek a vzrůstá úloha složek civilních. Cílem těchto činností je co nejrychlejší návrat do prostředí míru, ale také zvýšení pravděpodobnosti, že takové zvýšení pravděpodobnosti, že takový mír bude trvalým. Tyto aktivity mohou být značně složité a mohou se protáhnout i na několik let. V podstatě lze říci, že strategického koncového stavu se nedosáhne do té doby, dokud nenastoupí běžná mírová činnost a neobnoví se obvyklé diplomatické vztahy.

Trvání postkonfliktních aktivit je ovlivněno vnitřními i vnějšími vlivy, jejichž prostřednictvím je uplatňována kontrola nad situací. Jestliže je však udržování úrovně násilí vyšší, než řešení situace vyžaduje, může pak tato skutečnost prodloužit trvání uvedených aktivit. Přiměřená úroveň násilí znamená zvolit odpovídající odezvu na konkrétní situaci. To ovšem nijak nevylučuje použití přesily, po zralé úvaze, s cílem snížit ztráty a stabilizovat situaci. Navíc účinnost mírových aktivit předcházejících konfliktů, a následujících po vypuknutí nepřátelství, má přímý vliv na schopnost státu vyrovnat se s postkonfliktními problémy. Na **obr. 2** je znázorněna řada možných reakcí na strategickou situaci a hypotetickou korelaci mezi úrovní reakce a dobou trvání a rozsahem postkonfliktních aktivit.

Jak bylo uvedeno, turbulence a trvání postkonfliktních aktivit jsou přímo závislé na účinnosti předchozích mírových aktivit a na úrovni násilí, potřebného k zabezpečení kontroly nad situací. Běžné turbulence, se kterými se setkáváme v mírovém prostředí, a které nepřekračují přijatelnou hranici, jsou znázorněny na **obr. 2 (A)**. V případě vzniku drobných krizí jsou okamžitě přijímána pozitivní opatření k zachování míru. Při vzniku situace přesahující hranici mírového prostředí existuje popsána řada variant možné reakce. Tak, jak vzrůstá úroveň použitého násilí, vzrůstají též problémy po ukončení nepřátelských akcí. Na **obr. 2** je šrafováním znázorněna oblast postkonfliktních aktivit. Čas potřebný k zotavení z aktivit odpovídajících prostředí krize může být relativně krátký - viz **obr. 2 (B)**. Použití síly vyšší úrovně než je přiměřené situaci, bude mít, jak je znázorněno na **obr. 2 (C)**, s největší pravděpodobností za následek prodloužení postkonfliktních aktivit. Demonstrace síly, spojená s uskutečněním cvičení v příhraničním prostoru jistě vyvolá nižší postkonfliktní aktivity než např. operace typu Písečná bouře. Z uvedeného je zřejmé, že turbulence spojené s těmito aktivitami mohou být redukovány použitím co nejnižší úrovně síly nezbytné k dosažení strategického cíle. Navíc účinné mezinárodní programy, probíhající v době před konfliktem, v prostředí míru, mohou pozitivně ovlivnit vnitřní stabilitu a tím zkrátit období těchto postkonfliktních činností.

Shrnu-li uvedené skutečnosti, mohou formulovat následující závěr: Vztahy mezi dvěma státy A a B mohou nabývat různého charakteru. V převážné většině se bude jednat o vztahy přátelské. Výjimečně, bude-li se stát B chovat tak, že bude ohrožovat nebo poškozovat stát A, a nutit jej aby přijímal odvetná opatření, mohou tyto vztahy nabýt charakteru konfliktu. V případě dalšího prohlubování konfliktu, eskalace napětí, může konflikt vyústit ve válku. Z hlediska státu A, který má samozřejmě zájem vztahy se státem B aktivně ovlivňovat, můžeme hovořit o třech úrovních či typech strategického prostředí: Prostor míru, které je normálním prostředím a k jehož udržení či dosažení musí směřovat veškeré úsilí, prostředí

Obr. 2

konfliktu a prostředí války. Vznik napětí a turbulencí je třeba předvídat a prognózovat. Proto je nezbytné vnitřní a mezinárodní situaci trvale zkoumat, analyzovat možná ohrožení a rizika vzniku těchto ohrožení s cílem v předstihu čelit vzniku nových situací, být připraven v případě nezbytnosti reagovat s uplatněním nezbytné síly.

Závěrem článku lze konstatovat, že:

▲ Vždy musí existovat přímá vazba mezi cíli národní politiky a variantami použití ozbrojených sil. Výcvik armády musí být soustředěn na bojové akce v prostředí války. Přesto i v prostředí míru má armáda významné a náročné poslání.

▲ Přesto, že hlavním úkolem armády je poražení nepřítele v ozbrojeném střetnutí, je její mírové využití k pomoci, informování a vytváření podmínek pro vojenskou spolupráci s jinými národy nejen možné, ale i vysoce efektivní. Prohlubování spolupráce s NATO a ostatními mezinárodními organizacemi, podíl na mírových operacích OSN, podpora rozvoje vědeckého bádání a rozvoje technologií, ovlivňování průmyslu, podpora rozvoje infrastruktury státu, péče o ekologii a připravenost pomoci při průmyslových haváriích, to vše přispívá k stabilizaci mírového prostředí. Všechny tyto vojenské aktivity musí probíhat v těsné spolupráci s ostatními složkami státu.

▲ Mírové aktivity, jako je mezinárodní vojenská spolupráce, humanitární pomoc, pomoc při živelných katastrofách či boj s terorismem nemusí být ukončeny, i když vzájemné rozpory dosáhnou vyšší úrovně.

▲ Aktivita uskutečňovaná v průběhu mírového období jsou přímo soustředěny na odstraňování příčin nestability a tím na předcházení konfliktu. Mohou proto podstatně snížit úroveň síly, kterou by bylo třeba uplatnit v případě vzniku konfliktu, tj. v případě, že by ovlivňování selhalo a odstrašování nebo nátlak se staly nezbytností.

Ing. Josef Hrdlička

EXOEVRÓPSKÉ PÁSMO RIZIKOVÝCH FAKTORŮ

Po ukončení konfrontace mezi Východem a Západem se již v Evropě nepočítá s vojenskou agresí. Nevylučují se však místní konflikty, ohniska napětí, nebezpečí vyplývající ze samotné existence jaderných zbraní (JZ) v SNS, tamního vývoje, z méně spolehlivých jaderných elektráren, z rostoucí migrace. Další vývoj v Evropě bude zřejmě ovlivněn upevňováním systémů bezpečnosti i pokračující integrací a demokratizací.

Vědeckotechnický rozvoj však natolik zmenšil svět a zdokonalil prostředky napadení či ohrožení, že bezpečnost Evropy i jednotlivých zemí může stále více záviset rovněž na faktorech vzdálených tisíce kilometrů. Objevují se v širokém oblouku od Vladivostoku na jih podél asijských břehů přes Střední východ až po Maroko. Patří k nim zejména pokračující šíření JZ, zvláště v kombinaci s balistickými raketami, nebezpečí jaderného nebo jiného terorismu hlavně v souvislosti se zvyšující se aktivitou islámského, resp. arabského světa; vývoj v Číně směřující k rychlému ekonomickému vzestupu, prosazení se ve světě. Nelze vyloučit vliv některých rizikových faktorů již ve 2. polovině tohoto desetiletí, převážně však a výrazněji až později.

Jako prozatím nejvýznamnější se jeví nebezpečí vyplývající z proliferace JZ a raket, z nových možností terorismu.

Na rozdíl od dřívější se úsilí o získání JZ projevuje pouze na zmíněném oblouku, zatímco v ostatním světě je tlumeno až zastaveno jako např. u JAR, Argentiny, Brazílie. K podobnému kroku sice přikročil též Tchaj-wan a Jižní Korea, ale stalo se tak ve snaze zlepšit vztahy s jejich protějšky.

K šíření JZ přispívají některé okolnosti:

- základní tajemství konstrukce jaderné nálože již neexistují (je známo několik způsobů výroby jaderné výbušniny),
- pohyb štěpného materiálu a jeho produkce se takřka vymykají kontrole, stejně jako nákup různých zařízení,
- potřebné zahraniční odborníky lze zaplatit apod.

Ke smlouvě o nešíření jaderných zbraní z r. 1968 jednak nepřistoupily všechny země nebo ji podepsaly, ale neratifikovaly, jednak má text smlouvy svoje mezery, nemluvě o případném odstoupení od smlouvy, jak to nedávno oznámila KLDK. Vyskytují se rovněž takové polooficiální názory, že i signatář smlouvy, aniž by ji porušil, by mohl vyrábět všechny komponenty JZ, tyto však nekompletoval, nebo sice kompletoval, ale "bez posledního šroubku", takže je JZ nefunkční a tudíž žádnou zbraní není. Význam v podstatě ztratila též Smlouva o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, kosmickém prostoru a pod vodou z r. 1963, neboť takové zkoušky jsou z ekologického hlediska stále více tabuizovány a v podstatě nahrazeny zkouškami podzemními, které však může země, vyvíjející vlastní JZ, utajit jedním ze tří dosud známých způsobů. Nejjednodušší je ten, že výbuch je proveden péčí některé z jaderných velmocí (a informace o takovém řešení se objevily např. ve spojení Francie a Izrael, nebo Čína a Pákistán). Další způsob může být realizován v podzemních kavernách po odčerpání vzduchu, čímž se tlumí tlaková vlna 10 až 100krát, takže ji standardní kontrolní přístroje nezaregistrují, či v nich mohou být prováděny výbuchy ve zmenšeném měřítku, tedy opět o velmi malé mohutnosti, taktéž nezjistitelné.

K zemím usilujícím o vlastní JZ patří KLDK, Pákistán, Indie (která však vzhledem k údajnému zmírnění jaderného vývoje v Pákistánu svoji jadernou aktivitu nijak výrazněji nerozvíjela), Írán, Irák, jenž byl vlivem porážky v oblasti Perského zálivu zneschopněn pokračovat alespoň v blízké budoucnosti ve svém jaderném programu, dále Sýrie, snad Egypt, Libye a Alžírsko, přičemž za jadernou mocnost je považován Izrael, ačkoli oficiálně takovou skutečnost nepotvrdil. Všechny uvedené země disponují též balistickými raketami, jejichž dolet je většinou s každým novým typem prodlužován. Pro představu o dosaženém stavu v této oblasti si všimněme situace v KLDK, která pomáhá v jaderných a raketových programech jiným zemím, dále Íránu s jeho značnou aktivitou a Libye, která začala budovat strategický raketový potenciál.

● Úloha KLDK v proliferační JZ a balistických raket je o to závažnější, že je tato země nezdědky využívána jako prostředník k transferu příslušné čínské techniky do jiných zemí. Původní mírové využití jaderné energie rozvíjené za pomoci SSSR a Číny se stále více měnilo na vojenské s důrazem na výrobu jaderné výbušniny oběma způsoby, tj. na bázi plutonia a obohaceného uranu, který je získáván za pomoci ultrarychlých odstředivek v závodech Kusang (50 km západně od Pchong-jangu) s denní zpracovatelskou kapacitou 300 kg uranové rudy, zatímco pro výrobu plutonia jsou mimo jiné využívány alespoň dva reaktory o 30 a 200 MW. Byl rovněž vybudován polygon k provádění jaderných zkoušek a zařízení na regeneraci vyho-

řelého paliva. Dle západních pramenů může mít KLDK do r. 1995 svoji JZ, ačkoli je již schopna vyrábět tzv. primitivní hlavice z uranu 235. Vývoj vlastních balistických raket byl založen na obměně sovětských typů, především SCUD (300 km), přičemž poslední vlastní SCUD-C má dolet 500 km. Úspěchem samostatného vývoje je raketa NODONG 1 (1000 km) a ještě výkonnější NODONG 2, které byly zjištěny též v Libyi a počítá se s nimi také v Sýrii.

● Írán do svého pětiletého zbrojního programu zahrnul rovněž vývoj JZ s dokončením v polovině 90. let. Mimo to se objevily zprávy o získání tří jaderných jednotek v kazašském Semipalatinsku, údajně za 165 mil. USD. Írán chce mít obdobně jako Libye nebo Pákistán "islámskou jadernou pumu". Již za šáha se začal uskutečňovat program 12 reaktorů, ale postaveny byly jen dva, a to v Bušehr, které byly za války s Irákem vyřazeny jeho letectvem. Írán má dostatek kvalifikovaného personálu, potřebnou techniku dodanou z různých zemí, základnu pro výrobu štěpného materiálu a ročně 3 mld. USD, neboli 5 % hrubého národního produktu (HNP), vynakládané na vojenský jaderný program. Nově mělo být z Číny dodáno několik reaktorů po 300 MW. Jaderné jednotky mají být vyráběny v Bandar Abbas při Hormuzském průlivu. Za pomoci KLDK byla v Ostiran zahájena výroba raket SCUD-C. Na bázi čínských M-9 a M-11 jsou vyvíjeny vlastní rakety IRAN-700 (700 km) a TARNAR-68 (1000 km). Jako letouny-nosiče jaderných pum se předpokládají jednak bombardéry TU-22 sovětské provenience, jednak moderní stíhací bombardovací letouny s prodlouženým doletem za využití cisternových letounů.

● Libyjskému úsilí o strategické rakety předcházeli koncem 80. let vývoj rakety AL FATAH (480 km) odvozené od SCUD, prováděný ve vlastních konstrukčních dílnách. Brzy na to se podařilo z KLDK za přispění Číny (naváděcí systém aj.) získat raketu NODONG 1, kterou po určité úpravě (doleť 950 km při hmotnosti hlavičky 500 kg) Libye vydává za zlepšenou AL FATAH, takže oba asijsí partneři v tomto případě nemohou být obviňováni z proliferace balistických raket v rozvojovém světě. Dohody uzavřené v r. 1992 s Čínou o špičkových technologiích naznačují i možnost výroby nebezpečných chemických látek, obdobně jako takřka zapomenutá zpráva z konce 70. let o tom, že v Pákistánu přistálo libyjské letadlo s kufry peněz na financování islámské jaderné pumy, může pro Libyi znamenat vlastnictví JZ, aniž by na jejím území bylo nutno vybudovat potřebné objekty nebo provádět zkoušky.

Bylo by možné uvést znepokojivé informace o dalších zemích aspirujících na JZ. Nebezpečí nespočívá ani zdaleka v mohutnosti nových jaderných miniarzenálů, nýbrž v nevypočitatelnosti či rozhodnosti JZ vůbec použít, ať v rámci nějaké konfrontace v rozvojovém světě, zejména proti Izraeli (příznačný je např. výrok íránského viceprezidenta Sájed Mohadžeráního: *"Jelikož Izrael pokračuje v jaderném výzkumu a má nukleární zbraně, my, muslimové, musíme spolupracovat při výrobě atomové bomby bez ohledu na snahy OSN zabránit jejímu šíření."*) nebo případně proti objektům v Evropě v první řadě formou teroristických jaderných náloží, na jejichž možnou výrobu i "podomácku" upozornila ve své studii již v roce 1980 americká Fordova nadace nebo o 5 let později vědci Pugwashského hnutí za

mír. Je s podivem, že se tak dosud nestalo, neboť použití teroristických či státně teroristických jaderných prostředků k politickému i jinému brutálnímu vydírání by mohlo mít obrovský efekt, ale i nedozírné důsledky. Z hlediska vzdálenější budoucnosti by se faktorem překvapivého neidentifikovatelného jaderného úderu proti Evropě mohly stát raketonosné ponorky, které jsou prozatím v onom oblouku pouze součástí čínské námořní flotily, ale zájem začínají projevovat některé další země. Mohly by své rakety odpálit pod vodou a v noci, ačkoli se takový případ může jevit jako fantazírování.

Jaderné úsilí zemí na oblouku však může být ovlivněno též získáním některých ze 2000 až 3000 špičkových a 12 000 ostatních sovětských nukleárních odborníků s potřebnými znalostmi konstrukce JZ, případně nákupem štěpného materiálu, různých zařízení nebo dokonce jaderných jednotek, jakmile by to situace v SNS umožnila.

Zvláštní místo zaujímá Čína, která obdobně jako KLDK pomáhá při rozvoji jaderných a raketových programů dalších zemí, čímž se zároveň podílí na aktivování rizikových faktorů znamenajících hrozbu i pro Evropu. Ve vzdálenější budoucnosti se mohou u této nejlidnatější země světa projevit též dalekosáhlé expanzionistické snahy v souvislosti s proklamovaným úsilím stát se nejpozději do poloviny příštího století světovou supervelmocí, zatímco současná doba je poznamenána prosazováním se Číny jako vedoucí síly třetího světa.

K upevňování čínského vlivu ve třetím světě nedocházelo dosud ani tak cestou hospodářské pomoci nebo smluvních závazků, nýbrž za využití zbrojních dodávek v rozsahu kolem 2 mld. USD ročně, zahrnujících zejména bojové letouny, pěchotní a dělostřelecké zbraně, obrněnou techniku, menší bojová plavidla. K tomu přistupuje účast na stavbách zbrojních závodů. Ačkoli toto čínské úsilí je směřováno většinou do zemí s protiamerickou, resp. protizápadní orientací, nejsou opomíjeny ani možnosti získání deviz odkudkoli (např. Saúdské Arábii byly dodány strategické balistické rakety CSS-2 o doletu 2700 km).

Snaha o supervelmocenské postavení je založena na budoucím rychlém ekonomickém vzestupu a vojenské síle. Čínské hospodářství se otevřelo světu a přechází na tržní formu. Nicméně v r. 1990 činil vývoz pouhých 62 mld. USD (pětina vyrobených komodit), tedy méně než u Hongkongu, či Jižní Koreje nebo Tchajwanu; v dalším roce to bylo 66 mld. USD. Růst HNP v r. 1992 o 6 % však již může leccos naznačovat. Zahraniční kapitál ve výši 46 mld. USD přispěl k rozvoji náročných oborů, jako např. informatiky a programového vybavení. Vzhledem k laciné pracovní síle jsou do Číny převáděny poměrně pracné výroby, což jí za využití vlastního vědeckotechnického potenciálu též umožní větší účast na světovém trhu.

Zbrojní průmysl je díky spolupráci s vyspělými zahraničními partnery rychle modernizován a tím umožňuje postupný přechod z dosavadního kvantitativního na kvalitativní vyzbrojování čínské armády, prováděné v rámci dlouhodobé perspektivy. Např. u vojenského námořnictva se počítá s dosažením úrovně US Navy do r. 2040. Rozmach kosmického a raketového průmyslu je dokumentován i tím, že bylo dosud postaveno na dvacet druhů a typů nosných kosmických raket. To je ve zřejmém rozporu se skromnými, po řadu let uváděnými počty čínských balistických raket.

Snížování početních stavů čínské armády má být více než kompenzováno její celkovou modernizací. Kromě organizačních a personálních změn (jen na armádní úrovni bylo letos vyměněno na 300 funkcionářů) je v rámci nové pružnější strategie položen důraz na mobilitu, včetně přepravy vzduchem, a síly rychlého nasazení, které jsou formovány. V letectvu jsou novinkou cisternové letouny pro doplňování pohonných hmot za letu a též letouny včasného varování. Zvýšená pozornost je věnována námořnictvu, zejména postavení mohutné oceánské flotily, dále ponorkám s jaderným pohonem, letadlovým lodím, moderním torpédoborcům, vylodovacími plavidly, námořní pěchotě, družicovému navigačnímu systému. Není bez zajímavosti, že již v r. 1980 varoval tehdejší západoněmecký vojenský časopis *Wehrtechnische Information* z 1. 7. na s. 6: "Po vyzbrojení Číny nebude na světě moci zabránit jí v dalekosáhlé světové agresi." Jakkoli může být takový názor zpochybňován, neboť jeho případné naplnění ve vztahu k Evropě leží zřejmě za hranicí časové dohlednosti, existují některé okolnosti, které by mohly přispět k expanzi všeobecně západním směrem. Patří k nim např.:

▲ Určité mocenské vakuum, které vzniklo po rozpadu SSSR. Pro čínskou politiku se např. otevírá možnost využít etnický, náboženský i historický jednotného prostoru Džingischánových výbojů, existujícího od 13. do 17. století a zahrnujícího Kavkaz a na něj v Zakaspicku navazující středoasijské země SNS, sahající až k čínské hranici. Tento prostor již někteří evropští politologové označují, asi nikoli bezdůvodně (dřívější historické vazby se dle nových poznatků stávají velmi důležitým politickým činitelem), jako čínské Středomoří (Mediterranean to Chinese Border, MTCB).

▲ Čínské požadavky na revizi smluv uzavřených ještě s carským Ruskem (ajguňská z r. 1858, pekingská z r. 1860 a petrohradská z r. 1881), které v podstatě vytyčují celou linii rusko-čínských hranic. Čínou jsou považovány za nerovnoprávné, takže si dle situace nárokuje vrácení asi 1,5 mil. km², jakož i začlenění Mongolska s jeho 1,6 mil. km² pod čínskou svrchovanost.

▲ Existence jaderného potenciálu dalekého dosahu.

▲ Budoucí možné uzavírání spojeneckých smluv s různými zeměmi s cílem posunout sféru čínského vlivu i západním směrem, přičemž nelze vyloučit ani zřízení čínských vojenských základen v některých zemích, jak tomu bylo třeba v případě Albánie.

To vše může být doplněno čínskou migrací též v souvislosti s novou populační explozí v Číně.

* * *

Všechny uvedené rizikové faktory na oblouku jsou těžko kalkulatelné. Navíc se mohou - kromě časově problematických akcí nového, zejména jaderného terorismu - projevit jako nebezpečné převážně ve vzdálenější době. Nejsou tudíž nijak alarmující též proto, že pozornost evropských zemí je vesměs poutána aktuálním děním na kontinentě, kde též vývoj v nástupnických zemích SSSR je zdrojem

nejistoty. Přesto se ukázalo správným a prozíravým např. rozhodnutí hlavních evropských zemí NATO o získání protiraketových prostředků, ať jejich vývojem či zavedením amerických PL/PR systémů PATRIOT, a souběžné úsilí NATO v Evropě o protiraketovou obranu proti raketám krátkého (do 1000 km), středního (do 2778 km), případně většího, nikoli však mezikontinentálního doletu. Ačkoli taková rozhodnutí byla původně motivována spíše jinými důvody včetně zachování vojenské převahy, stávají se protiraketové prostředky nyní i důležitým nástrojem evropské bezpečnosti.

Rizikové faktory na oblohu jsou jedny z řady dalších v Evropě i jinde ve světě. Všechny ať v určité kombinaci, nebo jednotlivě představují potenciálního nepřítele nebo hrozbu, nahrazující dřívějšího konkrétního nepřítele, jehož absence však nemusí být definitivní. To vše ovlivní i přípravu koncepcí moderních armád, přičemž prvořadý význam nabývají relevantní informace a jejich využití.

Literatura:

- **Military Balance**; 1991 - 1992 a 1992 - 1993, IISS, Londýn.
- **Jane's Strategic Weapon Systems**; Londýn 1990.
- **A-Revue** č. 1/1993, s. 18 - 19.
- **Defense and Armament International** I - II/1992, s. 18 - 19.
- **Defense and Foreign Affairs. Strategic Policy** č. 3/1992, s. 9 - 13, č. 4/1992, s. 8 - 10, č. 5/1992, s. 4 - 10.
- **Europäische Sicherheit** č. 11/1992, s. 603 - 606.
- **International Defense Review** č. 6/1991, s. 611 - 633.
- **Military Technology** č. 3/1991, s. 27 - 36.
- **Revista española de defensa** II/1992, s. 56 - 59.
- **Der Spiegel** č. 51/1991, s. 136 - 144.
- **U. S. News and World Report**, 16. 3. 1992, s. 40 - 45.
- **Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.
- **Defence**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.
- **Jane's Defence Weekly**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.
- **Österreichische Militärische Zeitschrift**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.
- **Rivista Militare**, ročníky 1990, 1991, 1992, část 1993.

VÝPOVĚĎ GENERÁLNÍHO INSPEKTORA

(Pět vojenských let J. S. Machara)

Nedávné (a asi jen na čas utichlé) diskuse o smyslu zřízení generálního inspektora českých ozbrojených sil a o kandidátu na tuto funkci mě přiměly k tomu, abych opět sáhl po dnes již pozapomenuté Macharově knize vzpomínek (J. S. MACHAR: Pět roků v kasárnách, Vzpomínky a dokumenty, Aventinum Praha, 1927). Jako u každé vzpomínkové práce, není možno ani toto dílo považovat za objektivní zhodnocení období budování armády a činnosti jejího generálního inspektorátu po vzniku první Československé republiky. Přesto však je Macharova výpověď v mnohém nesmírně zajímavá a poučná. Machar, známý svými místy až drsným viděním skutečnosti, se zde neomezuje jen na líčení svého "žítova v kasárnách", ale všímá si daleko širších souvislostí vytváření čs. armády, jejího postavení ve společnosti i vývoje všech složek politického života po vzniku republiky v roce 1918.

Tento první pokus o vybudování demokratického státu na našem území po revolučních změnách a pádu autokratického režimu se zdaleka neodehrával v podmínkách a okolnostech, líčených dnes namnoze ve zjednodušených a idealizovaných konturách. Některá místa Macharova líčení hovoří k dnešnímu čtenáři, žijícímu v období nového (a snad již definitivního) pokusu o demokratický stát řečí sice poněkud archaickou, ale až mrazivě srozumitelnou.

Nechci samozřejmě vyvolávat dojem nějaké nezdařené snahy o historickou analogii. Platí zde jistě názor historiků, kteří takové analogie nemají rádi a jsou k nim krajně rezervovaní. Nelze přehlížet zcela odlišné podmínky tehdejší a dnešní stavby demokratického státu a vyslovovat zjednodušené soudy.

Přesto však některá místa Macharova líčení jakoby nepopisovala české poměry jen z počátku dvacátých let. Jde především o onen podivný vztah naší společnosti k armádě, vojákům a obraně vlasti. Je to fenomén, na který lze sice najít pohotově řadu vysvětlení, od obecných antimilitaristických póz až po obviňování armády ze selhání při osudových prohrách Československa, zejména jeho kapitulaci proměny v hitlerovský a stalinsko-brežněvovský protektorát. Objektivní, vědecké hodnocení však k tomu dosud vysloveno nebylo. Nicméně, onen negativistický duch, vytváření atmosféry, bránící přijetí masarykovské koncepce obrany státu a budování vojska, je v Macharově knize na konkrétních událostech dokumentován nejvýš přesvědčivě.

Protože Macharova kniha je dnes čtenáři jen obtížně dostupná, dovoluji si zde uvést některé výňatky s nezbytným průvodním textem. Věřím, že i čtenáře naší

revue zaujmou. Výběr Macharových myšlenek a líčení je jistě výběrem subjektivním, ale znalec Macharova díla potvrdí, že obsahuje k tématu to nejpodstatnější. Věřím, že ta neskrývaná dávka Macharovy skepse nakonec je již definitivně věcí minulosti.

* * *

V květnu 1918, necelého půl roku před koncem první světové války, rozpadem Rakousko-Uherska a vznikem Československé republiky se definitivně vracel básník a antimilitarista Josef Svatopluk Machar z Vídně do Prahy.

Machar byl, řečeno dnešní terminologií, jedním z význačných českých protirakouských disidentů. Prošel rakouskými kriminály, vězněn pro své protihabsburské a vlastenecké postoje, pro svoji literární tvorbu i otevřenou revoluční činnost.

Byl ostře kritický vůči všemu, co mělo sebemeně společného s dožívajícím režimem a říší, který se má zanedlouho rozpadnout v skupinu nástupnických států a státek. Ve svých odsudcích si nekladl žádná omezení. Zle se po příjezdu do Prahy obořil na české loajální příznivce monarchie, označujíc je "černožlutými domácími stvůrami". Dožívající soustátí, zmiňované blízcími se revolučními otřesy, nebylo u něj nic jiného než "bezcitná katanská bestie rakouská".

Krátce po návratu do Prahy se pustil s veškerým úsilím do práce. Rakouská "bestie", snad proto, že se jí už nedostávalo sil, vůbec nebránila v tom, aby propuštěný politický vězeň naplno pokračoval ve své publikační činnosti a schůzkách s protirakousky orientovanými spisovateli. Ve Velkých Popovicích psal své díla "Kriminál", kde popisoval své zážitky z rakouského vězení, a "Viedeňské profily", v nichž se zrcadlí jeho odmítavý vztah k Vídni. Jeho aktivita neznala mezí. Stačil se v tomto období ještě podílet s dr. Rašínem na obnově Národních Listů.

Převrat v říjnu roku 1918 ho, díky jeho předchozím stykům s představiteli českého odboje, přivedl jako člena do Národního výboru. Tak vstoupil do politického dění a záhy se ocitl i v parlamentu zrozené čs. republiky. Do parlamentu přišel s představami cílevědomé a energické práce na budování státu. Tato jeho očekávání však daleko překračovala možnosti a úroveň řady lidí, kteří se zčista jasně stali prvními nositeli úkolu vytvářet základy demokratického státu. Revoluční nadšení prvních dní rychle opadalo, zkušenosti chyběly a parlament začal "mlít naprázdno".

Fádní dny bývaly v Národním shromáždění. Mluvili řečníci, jež kromě stenografů nikdo neposlouchal, a my, zákonodárci, zabíjeli jsme čas a dlouhou chvíli, jak jen bylo možno. Někteří v restauraci, jiní na chodbách, ještě jiní vypravovali klepy a anekdoty. Odpolední sezení byla zvláště strašlivě dlouhá. V takových odpoledních přisedal do našich lavic opat Zaoral, a disputovali jsme o leccěms. Velmi často o svaté theologii. Já na příklad chtěl vědět, jak vyloží a srovná tohle: Pánbůh věděl, že Kain zabije Ábela. Kain ho tedy zabít musil, proč ten nejvyšší spravedlivý bůh to dopustil? Proč potom sekýroval Kaina trestem? (s. 51)

Po vzrušených říjnových dnech se lidé začali vracet opět ke svým všedním starostem. Situace v republice byla složitá, politicky, ekonomicky, sociálně. K její-

mu řešení musel republikánský režim přijímat řadu nepopulárních opatření. Machar s nelibostí vnímá, jak se šíří nespokojenost a kritika.

První, co frapantně napadlo pozorovatele, byla - hluboká nespokojenost. Nespokojenost se stávajícími poměry je součástí lidské povahy, pravda, nespokojenost je hnacím perem v hodinovém stroji života státního, pravda, nespokojenost byla ve starém Rakousku první vlastností všech národů jeho, pravda, ale je nespokojenost a "nespokojenost". Sedíš v kavárně, jedeš vlakem, tramvají, jdeš ulicí a posloucháš hovory svých spoluobčanů, přijde návštěva k tobě - a vždy totéž: "Je to pořádek!" "Takhle jsme si tu svobodu nepředstavovali!" "V Rakousku bylo přece jen líp!" "Prosím vás: vládal!" "Dejte mi pokoj s naším pořádkem!" A podobně. (53)

Stále zřetelněji vidí vystupování jednotlivců i skupin, kteří se chopili těchto revolučních změn jako příležitosti k získání majetkových výhod, prosazení své vlastní kariéry a předkládání nezřízených požadavků mladé republice. Svě rozhovory vyjadřuje Machar ostře a bez zábrán.

Co jste čekali od našeho československého státu? Přiznejte si: pronikavý převrat ve svém životě. Materiální výhody. Místa, prebendy, lehké živobytí. Rakousko mělo nejdražší administrativu na světě, kdyby bylo po vašem, měl by ji nyní i náš stát. Málokdo chtěl zůstat na místě, kde stál a kde svou životní brázu táhl, přišel převrat, a vy jste chtěli hodit pluhem a převrátit se také. Kdo byl venku, chtěl do Prahy, kdo byl v Praze, chtěl do ministerstva - tisíce a tisíce pocítili v sobě, že jsou povoláni a chtěli býti vyvolenými. Tři sta let čekali jsme na svou volnost - když přišla, měla znamenat pro generaci, která se jí dožila, úřad, prebendu, titul, změnu povolání. S plamennou pochodní přišla naše Svoboda - dobří lidé mínili, že proto s pochodní, aby udělala ohníčky, při nichž by si vařili svou polévku.

Ba poměry šly takovým tempem a tak daleko, že jsem byl nucen razit nový termín: "vyžrat republiku" - ano, heslo nikým nepronesené, ale statisíce očí, uší a úst vyznávané, stalo se credem všech, kteří se v Rakousku odříkali a pěli potichu píseň spokojených lidí ve zlých časech. Vyžrat republiku! - bylo smyslem svobody a volnosti pro ty, kteří pocítili po 28. říjnu 1918, že republika musí pro ně "něco udělat". Vyžrat republiku! - zvedlo se nahoře - a zvedlo se také dole. Neboť když inteligence takto, má chud'as zůstat pozadu? Tož i oni: vyžrat republiku! (56)

Svou kritiku zaměřuje i na tisk, který v té době, zbaven cenzurního dohledu, se sice stal skutečně svobodným, ale se svou volností zacházel bídným způsobem. Tak se v novinách stalo ve větším měřítku objevovaly skandály a nechtutné polemiky, což bylo pochopitelně doprovázeno i poklesem formální a etické úrovně žurnalistické práce. Machar zde kritikou nešetří.

Žurnalistiku jsme - měli. Žurnalistika dnešní je zrcadlem své doby, svého čtenářstva. Ostatně nevím: je žurnalistika zrcadlem té zbědovanosti národní - či původcem její? A jedním z nejhorších symptomů té zbědovanosti žurnalistiky i národa je - zesprostáčení. Zesprostáčení řeči, zesprostáčení jednotlivců, zesprostáčení veřejného života, zesprostáčení způsobů boje politických stran, zkrátka zesprostáčení mozků, jazyků a per. (59)

Macharovi, ač nesmlouvavému odpůrci starého režimu a oběti rakouské válečné justice, se nelíbily i způsoby, kterými se nová společnost začala vyrovnávat se svou minulostí. Šlo především o posouzení činností představitelů starého režimu, kde objektivní spravedlnost začala být rychle nahrazována spontánními tlaky a v hojně míře i snahou o vyřizování osobních účtů.

Po převratu vyřítla se národní justice a řadila utěšeně. V Národním shromáždění, ve světě uměleckém, v společenském životě, v novinách, spolcích, úřadech - všude, všude. Vstali žalobci, označovali obžalované, a štvánice začala. Co mělo být aktem velké vážné národní justice, stalo se honbou, lynčováním, sportem, šermířským trikem, kariérnictvím, nejjistější ranou, vyrovnáváním privátních účtů, neklamným zkrúšením odpůrce. Největší statek člověka, čest osobní, národní, umělecká a společenská, neměla více pevnosti než pýří pampelišky. Zvracely se pojmy, stavěla se na hlavu fakta, nedbalo se minulých poměrů a okolností... (63-64)

Zvláštní pozornost těchto spontánních kampaní se soustředila na státní aparát a administrativu. Machar se znepokojením sleduje radikalistické snahy o rychlé vypuzení všech bývalých rakouských úředníků ze státního aparátu a klade si otázku jejich postavení a údajné viny vůbec, což má u něj přímou souvislost s pokryteckým chováním většiny společnosti. Smysl pro povinnost zde klade nad ideologické zaujetí.

Toho smyslu pro povinnost nemělo, ba nesmělo by se podceňovat, naopak vážit bychom si ho měli. Stát je takovému úředníkovi jakousi posvátnou bytostí, abstraktem, státem vůbec. Včera Rakousko, dnes republika. On ví, že je jedním z koleček tohoto obrovského stroje a přesnost že je přední povinností jeho, byl-li přesným rakouským kolečkem včera, bude přesným republikánským dnes, ale vinit ho, že nebyl zároveň rakouským a republikánským, může jen ten, jemuž je úřednická psychika temnou pevninou. Jediná otázka by byla: dělalo-li to kolečko pouze svou povinnost a ničeho nad to, čili: ne víc, než bylo na něm žádáno. A dělalo-li víc, bylo vinno? Nebyl větším viníkem ten korumpující stát rakouský, jež přímo vybízel a odměňoval zkřivení páteře a charakteru titulem, řádem, mimořádným postupem? Nebyla vinna dále i společnost naše, že tehdy již neměla smyslu pro morální mimoparagrafovou spravedlnost? Boykotovala ona někdy štébry, kariérníky, povýšence a všechny ty, kdož byli ověšováni řády a tituly? Naopak, naopak. A tak jsme všichni vinni vinou jejich. Rez byl v našich duších, vídeňský jed byl v naší krvi a zbabělost naše byla větší, než jsme si po převratu chtěli přiznat. Ty soudy nad rakušáctvím byly z valné části nepoctivým hlasem utlumeného kdysi svědomí. (66-67)

Snaha o očistu společnosti a rychlé získání vlivu na společnost dala vznikat ostrému politickému zápasu, do něhož se vrhala řada formujících se politických skupení. V tomto zápase nebyly žádné metody vyloučeny.

Tak vypadala tedy naše republika ve svých dětských dnech: internacionála barvy Trockého rozbila svůj tábor na Kladně a pořádala lupičské výpravy po duších do měst a krajů. Černá internacionála lovila ustrašené prosté duše na Moravě a na Slovensku. A intelligence, bolševíci zelených očí a šikmých pohledů, řadila po Praze a venkově, čmuchajících po minulosti úředníků, učitelů, purkmistrů, židů,

Němců... Nikdo si nebyl jist- kdo dnes stál, nevěděl, nebude-li zítra poražen, proto nastal strach těch, kteří byli nahoře před těmi dole, administrativa začala skřípat a váznout, veřejná morálka ztratila své těžiště. Začala se provozovat demagogie dolů, ustrašenci lichotili řvoucím hubám a libovali si přitom strojeně, že to je demokracie a demokracie že je diskuse. A naše žurnalistika pochopila rychle ducha doby a šla tomu všemu v čele. (67-68)

V této rozbourané atmosféře byl významnou stabilizující událostí pro zrozený stát a jeho politickou scénu návrat Tomáše G. Masaryka do vlasti dne 21. prosince 1918. **Prezident Masaryk nastoupil do svého úřadu s pevnou a promyšlenou koncepcí budování státu, která kladla zvláštní důraz na jeho solidní základy. Do těchto základů patřila jako jedna z priorit i branná politika a armáda.** Masaryk byl prvním politikem, kdo se v této porevoluční atmosféře odvážil vůbec otázku brannosti a armády nastolit. Hned druhý den po svém příjezdu do Prahy cítil potřebu najít vojáka do své kanceláře. Stal se jím podplukovník Husák, francouzský legionář.

Po zvládnutí nejnaléhavějších problémů zahájil prezident Masaryk již krátce po Novém roce rozhovory o uspořádání čs. armády, především s designovaným ministrem národní obrany Klofáčem. Machar se pohyboval v jejich blízkosti a byl vyzván, aby se této činnosti zúčastnil. A tak básník, navzdory svému prvotnímu odhodlání, byl stále více a více vtahován do vojenských otázek.

Významnou osobou se v procesu budování armády stal, vedle ministra národní obrany, kterému byl podřízen, i generální inspektor čs. vojska. Prvním generálním inspektorem jmenoval prezident Masaryk dr. Scheinera, který, jak se rychle ukázalo, přijetím tohoto úřadu přecenil své síly. Na složité poměry ve vytvářené armádě prostě jeho chuť a amatérský přístup nestačily.

Armáda tvořila pestrou směsici vojsk, především legionářů z Ruska, Francie a Itálie, tolik odlišných, že složení vojska jen z nich přinášelo ohromné problémy. K tomu přistupovala tzv. italská domobrana a nakonec i tzv. domácí armáda, tedy české jednotky bývalé rakousko-uherské armády. Jejich příslušníci, zejména důstojníci, ač nejpohotověji připraveni plnit obranné úkoly na domácí půdě, byli objektem někdy až nechutné kritiky, opovrhování, podezírání a nedůvěry.

Do armády vstoupily naplno nejrůznější politické proudy a vojsko se stalo předmětem nezřízené agitace. V ní převládala sugestivní otázka - na co vlastně armádu? **Válka skončila, odpor proti násilí byl všeobecný, antimilitaristické postoje nezbytností, mírové dohody doprovázené politickou rétorikou vytvářely dokonalou iluzi Evropy, která je navždy schopna řešit své problémy bez meče.** Na co tedy plynout peníze - pošlete vojáky domů!

Na okamžik pravdy však nebylo nutno dlouho čekat. V únoru 1919 vpadla maďarská rudá vojska na Slovensko. Machar byl již od samého začátku u toho.

Byly to hrozné dny. Telegramy a zprávy přinášely zvěsti o ústupu a porážkách našeho vojska. Vojsko... byla-li po převratu u nás ve všem nejistota, zmatek a shon, v němž smysl pro rychlý pořádek rval se s egoismem jednotlivců, byl v ubohém vojsku našem bezradný chaos. Zahanbené a zamklé trosky poražené rakouské armády, legionáři z Francie, legionáři z Itálie, italská domobrana - ti tam ve zbytcích roztrhané uniformy, neukázněni, plní odporu a podezření ke svým

důstojníkům, ti zde, vystrojeni, počítající se k "vítězům", shlížející s despektem na "poražené" - to vojsko mělo čelit maďarskému náporu, v němž pod rudou pěticípou hvězdou shromáždily se všechny maďarské strany, aby vzaly Slovensko zpět a postavily velmoci před hotový čin. (99)

Politici, zejména ti, kteří předtím přípravu obrany republiky zdaleka nepovažovali za věc první důležitosti, byli zaskočení a zmateni. Najednou cítili potřebu projevit svou snahu a pomocí po svém. Machar vzpomíná na jednu z takových aktivit při svém pobytu na Slovensku u bojujících vojsk.

V poledne se objevil v Bratislavě místopředseda sněmovny poslanec Udržal. V turistických punčochách s okovanou holfí a ve velmi bojové náladě. Chtěl na frontu, ministr Kľofáč mu prý sic nedovolil, ale je prý odhodlán vzít kvér a jít. Mittelhausser (francouzský generál, t.č. velitel čs. sil na Slovensku - pozn. aut.) se usmíval a vysvětlil, že potřebuje především děla, pušky a munici... (102)

Boje na Slovensku byly předělem, který definitivně skončil s Macharovým váháním, zda se dále exponovat ve prospěch armády, čili nic. Poznal nejen to, jak významnou složkou je armáda pro demokratický stát, ale i v jak kritické situaci se nachází a jak daleko má k tomu, aby mohla být tomuto státu skutečně spolehlivou oporou.

Jenže ten vír věcí vojenských mne potopil docela. Ne rázem - i to šlo pomalu. Jednoho dne mne požádal kancléř dr. Šámal, abych ho doprovodil z Národního shromáždění na Hrad. Dělal velmi tajuplnou tvář, zval mne jaksi se slavnostní závažností - aha, myslel jsem si, mají zase nějakou cestu pro mne, což, pojedeme rádi! Ale sotva jsme vstoupili do auta, zaševelil milý přítel tato slova: Pan prezident tě žádá, abys zanechal své pasivity vůči službě státu a převzal úřad generálního inspektora vojska. (107)

A právě ta špatná situace armády, její postavení ve společnosti, vyprovokovala básníka Machara, aby "vstoupil do kasáren".

*Viděl jsem celou tu bezútěšnou situaci našeho vojska, představil jsem si jeho správu: Kľofáč - žurnalista, Chalupa - soudní rada, Skorkovský - fotograf (nebo čím byl) - teď k nim přibude básník a má se s nimi snažit udělat pořádek! Vzpomínal jsem na svého ztroskotavšího předchůdce dr. Scheinera - býval uzloben, zdrcen, deprimován, znechucen... **A protivojenský duch v národě se ozýval se všech stran:** důstojník jel Stromovkou na koni, a publikum rozhořčeně konstatovalo, že už je to **zas jako za Rakouska?** Četa vojáků šla městem, vedoucí důstojník komandoval povel k počtu důstojníkovi vyššímu, a obecnost, inteligence, hlasitě se pozastavovalo, že **máme už zas to hloupé panáčkování!** Žurnalistika při každé příležitosti bila do důstojníků i vojáků s lacinou ironií, prý "zase zavádí salutování" - myslím, že nebylo nenáviděnější instituce v našem mladém státě, než vojsko! Válka na Slovensku nebyla sice skončena slavnou vítěznou bitvou, diplomatické noty hřměly ke konci místo děl, ale tažení to mohlo a mělo národu ukázat, co by znamenala dobrá, ukázněná armáda - neukázalo, naopak, do vojska bil kde kdo, zákonodárci je považovali povzneseně za neproduktivního molocha, noviny viděly v něm terč laciných útoků, národ zbytečnost.*

To všechno jsem viděl a řekl si, že do toho půjdu.

(108-109)

Machar, ač blízek Masarykovým konceptům budování obrany státu, si přitom opět klade již tolikrát vyslovenou otázku o významu armády. Jeho pojetí může být z dnešního pohledu považováno za sporné, zejména pokud jde o použití vojska uvnitř státu. Jeho názor na význam kvalitní armády pro uzavírání spojeneckých svazků a vstupu do aliancí však neztratil svoji pravdu.

*A nyní slůvko o významu vojska ve státě. Je nesporně jeho páteří. Soudy, berní úřady a celá administrativa, které jinak nemají výkonných orgánů jen proto mohou bez odporu fungovat, že za nimi stojí armáda. A fungují tím líp, čím větší pořádek ve vojsku je. Armáda je bezpečím státu jak navenek, tak uvnitř. **Spojenecké smlouvy, aliance, konvence jsou hledány a uzavírají se jen s těmi státy, které mají dobré a spolehlivé vojsko.** Rakousko žilo jen vojskem, když padlo vojsko, zhroutil se stát. Proto jsem byl a byli jsme v Rakousku antimilitaristy, totiž stáli jsme proti jeho instituci vojska, ačkoliv vojáky měl jsem rád. Tak bylo a jest. - Prozatím? Navždy? Nevíme. **Vyvarovat se rakouských chyb, to je prozatím všecko. A jeden axiom, který mě neopouštěl ani na okamžik po čas mého vojákování: armáda je velmi citlivým organismem, každá chyba shora a každá nespravedlnost shora proniká vždy až dolů do posledního nervu a způsobuje poruchu v celém těle...***

(117-118)

Tak se stalo, že básník a antimilitarista J. S. Machar skládal dne 18. srpna 1919 slib prezidentu T. G. Masarykovi jako (druhý) generální inspektor čs. vojska. Teprve poté se začal rozhlížet po své skutečné zodpovědnosti a pravomoci.

"Dají ti kus papíru, kde bude tvoje pravomoc, ale moci budeš mít tolik, kolik si jí urveš," bylo mi řečeno.

Tento kus papíru vyšel dne 20. září 1919 ve Věstníku MNO (užívám od nynějška této obvyklé zkratky pro ministerstvo národní obrany) a zněl takto...

(124)

Není zde místo na otištění tohoto dokumentu. Čtenář jej jistě snadno nalezne v citovaném věstníku. Podotkneme jen, že generální inspektor byl podřízen ministru národní obrany a jeho působnost byla v té době značně široká, což z něj činilo osobnost značného vlivu a významu.

To způsobilo, že bylo zřízení a obsazení této funkce ostře sledováno všemi politickými stranami. Machar pochopitelně svým světonázorem i přístupem k řešení branného problému republiky nemohl zdaleka všem vyhovovat. Stalo se, že největší palbu proti němu spustili právě strániční kolegové ministra národní obrany Klofáče. Útoky proti němu byly téměř každodenní záležitostí.

Setkal-li jsem se pak za takového dne s ministrem Klofáčem, podíval se mi on tklivě do očí a zabořil svým sympatickým basem: "Ti chlapi" (pardon, zde censuruji svého bývalého představeného, neřekl chlapi, ale označení mnohem přílehavější), "v Českém Slově zase do tebe rejou, však já jim povím" - a zahrozil do prázdna. A já jsem jist, že pověděl - ale co platno, když je lokaj snaživce a myslí, že hájí zájmy svého pána a že je musí hájit tak, jak by to pán a chleboďárce nikdy nedo-

vedl! Za den, za dva dny přišlo České Slovo s novým útokem, a můj představený zaklel znovu. (139)

Zdá se, že Machar snášel tyto tiskové kampaně bez velkého vzrušení. Jeho střízlivá povaha dovedla situaci ocenit zcela věcně a reálně. Vysvětlení byla podle něj nasnadě.

Jako ve všech ministerstvech, úřadech a institucích, tak i v N. O. měly a mají politické strany své "exponenty". Je to způsob, jak se postaratí o pozemské věci toho onoho straníka a jak mít dohled a kontrolu na to, co se kde děje. Žurnálům strany dodává se pak těmito exponenty i materiál, po případě hotové články a vtipné historky. Což ovšem pomine, až budeme kulturním státem a lidé naši kulturními lidmi. (139-140)

Jeho první kroky k seznámení s ministerstvem národní obrany u něj vyvolaly podiv. Setkal se s mohutným byrokratickým aparátem, jehož úřadování Machara nijak nenadchlo.

Hlavní štáb a ministr národní obrany měli své úřadovny tehdy na Hradě - budova kadetní školy byla dána ministerstvu spravedlnosti a nejvyššímu správnímu soudu, protože se mnilo, že "ministerstvu národní obrany stačí sedm nebo osm pokojů někde". Nestačilo. Naopak. MNO se rozlezlo po Praze, a že bylo tuze mnoho vojáků i civilistů, kteří dokazovali svou nepostradatelnost v Praze a právě v ministerstvu (statistikové našli, že jich bylo víc, než v rakouském ministerstvu vojenství a zeměbrany dohromady!), úřadovalo se velmi obtížně a tuze hlemýždím chodem. (142)

Při putování po pražských institucích, patřících do resortu MNO ho jeho humanistická povaha hned ve druhém pořadí přivedla do pražské posádkové nemocnice. Ani tam nenašel příliš uspokojivý pohled. Poznával, že problémy armády jsou hlubší, než si sám dovedl při pohledu "zvenčí" představit.

19. srpna záhy ráno jsem byl ve vojenské nemocnici na Karlově náměstí. Prošel jsem oddělení chirurgické, důstojnické pokoje, oddělení zubní, lázně, sály, kde leží mužstvo, konečně lékárnu. Prádla dostatek, nemocní celkem spokojeni a dobré mysli. - Jenže jak v důstojnických pokojích, tak v sálech, kde byli prostí vojáci, byla úžasná nečistota. Vzduch plný zápachu a cigaretového kouře se mohl krájet, na podlaze smetl, špína, zbytky cigaret, opálené sirky, na stolcích zbytky jídla, kusy novin, zvadlé květiny - co je to? A velitel mi vysvětloval, že "myčky" a "zametačky" ještě nepřišly, že přijdou až o osmé hodině. - Myčky a zametačky? Proč to neobstarají lehčí nemocní? - Velitel se mi podíval soucitně do očí: Nechtějí, říkají, že v republice voják jen vojákuje, ale nedělá zametače. - A vy na to? - Co mohu dělat? (143)

Jednou z významných činností generálního inspektora byl i dohled, moderně řečeno, nad morálním stavem armády a dodržování lidských práv. Jedním z problémů, který se často objevoval při vyřizování četných podání a stížností, byl i národnostní problém. O službě příslušníků národnostních menšin a jiných národností v čs. armádě byl jeho názor jednoznačný.

Problém jiných národností v armádě nemohl být jinak rozřešen, než jak jej rozřešilo Rakousko a všechny jiné několikajazyčné státy: jedna armádní řeč, řeč česká, jeden duch, duch republikánský. Příslušníku jiné národnosti musí se dostat každého služebního vysvětlení v jeho mateřské řeči a ta musí být postačitelná i pro ústní styk se všemi jeho nadřízenými. Připustili jsme tedy, co přípustno bylo: vysokého důstojníka Němce v ministerstvu národní obrany, druhého v generálním inspektorátu - ale od nich, jako od všech ostatních, požadovali jsme úplnou znalost řeči a ve službě i mimo službu jedinou konfesi: být oddaným republikánem. (147-148)

Prvním velkým bojem o armádu v Národním shromáždění byla příprava a schvalování branného zákona. Nepředstavitelně vleklá jednání o jeho předlohu trvala od prosince 1919 do března 1920. Machar sám se v této otázce neúnavně angažoval.

Několikrát jsem se zmínil, jaký význam a jakou důležitost přikládám brannému zákonu. Po třech stech letech měl dát znovuzrozenému státu našemu zase vojsko, bezpečnou záštitu na venek, oporu pro pořádek uvnitř. (182)

Největší diskuze vypukly při tom kolem délky prezenční vojenské služby. Vždyť to byla přímo ideální příležitost pro stranické týmy získat přízeň svou, řekněme, populistickou politikou. Velké spory nakonec skončily kompromisem, v němž jak Machar říká, se "najedl militaristický vlk a koza sociální demokracie zůstala celá". Základem se stala služba v délce 14 měsíců, přechodně prodloužená na 24 měsíců po dobu 3 let a později na 18 měsíců po dobu dalších 3 let.

Po přijetí zákona se dostavila před budovu parlamentu vojenská hudba s doprovodem, aby krátkým vystoupením poděkovala Národnímu shromáždění. Machar měl zřejmě v přípravě této krátké oslavy svůj podíl, neboť vojáky oslovil krátkým projevem. Netušil, jakou bouří opět zasil do podrážděné politické scény.

Na prostranstvím před budovu Národního shromáždění byla včera vojenská paráda. Přitáhla sem setnina vojska s vojenskou hudbou a když byl odhlasován branný zákon, vzdali vojáci čest, hudba zahrála národní hymny a nezbytný pan "plukovník" a "dr." J. S. Machar promluvil tu k vojínům militaristickou řeč. Hlouchy obecně, které se tu náhodou zastavily, dívaly se s údivem na tuto parádu, domnívajíce se snad, že vojska bylo potřebí k vykonání nátlaku na Národní shromáždění a že tu máme co činiti s nějakou kopíí berlínské kopnickády v malém... (185-186)

To jsou citace z Práva lidu, kterému rovněž, jako již dříve citovaným jiným socialistickým novinám, ležel Machar a armáda obzvláště v žaludku. Jeho palba do Machara vyústila ve výzvu k bdělosti a ostražitosti.

Vojenská paráda, uspořádaná včera před budovou Národního shromáždění, potvrdil v lidu dojem, že jsou v naší armádě živly, které stůj co stůj chtějí hrát na militarism dle německého vzoru a že branný zákon jest ovocem těchto snah. Chtějí-li pánové na tyto tendence upozorniti, učinili dobře. Budeme tím ostražitěji bdět... (187)

V životě armády, ale především na ministerstvu národní obrany, se stále prosazovaly tendence, které nebyly v souladu s republikánským a demokratickým duchem. Vytvářeli je nejen prominentní osobnosti, ale především ti, kteří je obslu-

hovali a snažili se jim zavděčit poklonkovaním a horlivostí. Machar s ironickým humorem vzpomíná na jednu takovou příhodu, které neváhal dát tehdejší šéf hlavního štábu, francouzský generál Pellé, ostřílený voják, groteskní příchuť.

Dne 8. března (1920 - pozn. aut.) vojenská paráda na Invalidovně na počest narozenin prezidentových. V rozkaze, vydaném presidiem MNO bylo nařízeno, že máme při přehlídce vojska jet s generálem Pellé na koních patnáct kroků za ministrem Klofáčem... Pellé se ironicky usmál této "respekt-distanci", viděl v rozkaze schválenost a při přehlídce zvýšil vzdálenost na dvacetpět kroků... A tak jel ministr sám a sám, pětadvacet kroků za ním my dva a těsně za námi suita důstojníků. (207)

Při budování čs. armády byla po celá dvacátá léta zvláště obtížná situace jejího velitelského sboru. Škracením armádního rozpočtu, nedostatkem materiálních prostředků a možností zlepšit sociální poměry důstojníků vznikla situace, k jejíž charakteristice není výstižnějšího označení, než Macharova - "pohádkově přišerná".

Postavení československého důstojníka nebylo záviděníhodno. Bylo jich něco přes desetitisíc - která politická strana měla by zájem na takové hrstce voličů, roztržknutých po celé republice? A společnost projevovala tuze málo sympatií těm ubohým zjevům, kteří v sešlých a nemotorně improvizovaných uniformách připomínali tolik proletářské vrabce, že, jak bylo možno, vyklouzali z tohoto svérázu a chodili v civilu, aby se nelišili od pořádných lidí. Placeni byli bídě, že všech státních zaměstnanců nejhubě, ač byli právě na ně kladeny požadavky nejvyšší. Osm hodin práce, klid nedělní a sváteční, určitá dovolená v roce, ohledy na zimu a deště, šetření oděvu - neplatily pro ně. V republice padly šraňky kaučů a kasta důstojnická, v rozpadlém Rakousku tolik privilegovaná, sestoupila mezi proletariát. Ženy jejich musly se starat nejen o domácnost, ale hledat ještě zaměstnání, aby přispěly k obživě rodiny. A bydlili zoufale. V popřevratové bytové nouzi viděl jsem velitele pluku bydlet ve světničce sešlého baráku, kam teklo za deště a jež byla v mrazu vytapetována jiním, velitel brigády spal v kancelářské světnici - oba staří lidé, vzdálení od svých rodin, na Slovensku, Podkarpatské Rusi bylo ubytování důstojníků až pohádkově přišerné. Intervenoval jsem vždy u starosty města - krčil rameny a dával sliby... (209)

J. S. Machar se však nezaměřoval jen na důstojnický sbor. Svůj pracně vybojovaný osobní automobil používal k hojným inspekčním cestám po posádkách v celé tehdejší republice. Objevoval se v kasárnách neočekávaně a všude se, věren svému poslání, zajímal o zabezpečení vojáků, materiální i kulturní. Ale ani jim nezůstával nic dlužen. Byl zvláště nedůtklivý na případy nepořádku a nečistoty, až si od svých odpůrců vysloužil kritiku, že si počíná ne jako generální inspektor, ale jako výkonný rotmistr. Machar však z tohoto svého zaujetí navzdory kritice neslevil.

Čistota je první podmínkou morálky vojáka, voják nečistý je vždy nakloněn k demoralisaci. Čistota ubikací, uniformy, těla. Dvůr, chodby, jizby, záchody, skladiště - nikde nesmí být prach, pavučiny, špína. Uniforma může být stará, ale musí být bez děr a čista. Ze slamníků nesmí vyližat sláma, stoly, lavice musí být vydrhnuty, jídelní nádobí beze skvrn a špíny, talíře a šálky hned po jídle vymyty.

V pokračovací škole, jakou vojenská služba pro mladého člověka má být, viděl jsem ve štípení čistoty jeden nejdůležitější výchovný prostředků. (212-213)

Macharovi se přičily časté personální změny v ministerstvu obrany. Zvláště nelibě nesl změny v osobě ministra národní obrany jako výsledek stranických tlaků a důsledky, které to mělo na politické poměry v armádě. **Řešení vidí v tom, že ministr obrany by měl být nepolitickou osobností.**

*Přemýšlel jsem: jsou tyto časté změny k prospěchu armády? S každým politickým ministrem vejde maně do vedení jejího politická strana - bylo tak za Klofáče, za Tusara, za Markoviče. **Nebýlo by zdravo vymýtit politiku z armády vůbec? A snažme-li se odpolitizovat údy, proč nechávat politikařit hlavu?** Husák musí příkladem ukázat, co dovede nepolitický ministr...* (225)

Politicky motivované a zaštitěné aféry a tlaky byly vůbec v armádě na denním pořádku. Machar byl nucen se ze své funkce, v jejímž rámci býval jmenován do čela různých komisí, zabývat nekonečnými podáními se stížnostmi, a velmi často zasahovat do složitých a stranicky ovlivňovaných sporů. Vzpomíná humorně na jednu takovou příhodu s téměř světonázorovou dimenzí.

Jindy mne ironie Osudu postavila jako mírotvorce do vřavy rozvražděných katolických kurátů vojenských. Generální superintendent Voneš chtěl poslat několik těch uniformovaných velebníků do pense a několik jich přesadit. Obvyklým zvykem šli potrefení ke katolické straně lidové, strana přinesla jejich stesky, hněvy, bolesti a obžaloby do branného výboru a zastala se jich velmi vehementně. Válcilo se, jednalo se, konečně byla ustavena komise, která pod mým předsednictvím měla vyslechnout postižené a zjednat mír. Komise se sešla - a nastala scéna nevylicitelná: velebníčkové pálili puškami, kulomety, děly do těch nahoře, ti nahoře odpovídali - neviděl jsem v životě takové rozvášněnosti. Nechal jsem je ovšem vyzuřit se, potom jsem zakročil a začal: "Pánové, já, pohan, apeluji na vás ve jménu toho náboženství, lásky a opuštění, které jste vy po celý život hlásali a hlásáte..." Zarazili se, zrudli a uklidnili se, a když jsem domluvil, byl směr proveden podle mých návrhů během čtvrthodinky. A tehdy poslanci katolické strany mně děkovali a byli se mnou spokojeni, což se mi od nich stalo po prvé a naposled za mého vojákování, ba za celého pohnutého života mého. (228)

Postupně neunikly Macharovu bdělému oku ani "odlehlejší" kouty vojenského organismu. Přicházel nejen na rozmanité způsoby fungování vojenské byrokracie, ale i plýtvání lidským potenciálem armády. Stal se postupně pověstným napravovatelem těchto nešvarů.

Někdy jsem zapadl také do kanceláří doplňovacích velitelství. Vyptával jsem se, jak jsou daleko s kmenovými listy, kolik vojáků mají přidělených. A často jsem ušasl: seděla tam spousta zdravých gramotných českých lidí, ačkoliv kmenové listy první výzvy byly již hotové a druhé výzvy skoro hotové. V jednom místě mi řekl velitel: Dvacet jich mohu již pustit! - A proč jste je už nepustil? - Nikdo se po nich neptal! - Vojenský byrokratismus: dvacet českých inteligentních lidí tam zabíjí čas, necvičí, jsou povyšováni uznalým velitelem na četaře i rotmistry - u trupy se inteligentních

českých vojáků nedostává - co si počne velitel v případě války s těmito šaržemi? Neuvažuje se u nás? A kde je tu zodpovědnost?

Generál Mittelhausser vycítil okamžitě dosah tohoto mého pozorování a začali jsme honbu po takových "odkomandovaných". Sestavil jsem statistiky několika pluků: do tří sta, ba i přes tři sta jich bylo průměrně u pluku pěchoty, podobně u dělostřelectva a jízdy. A dále jsou posádky, kde nutno dodávat velký počet stráží: Praha, Terezín, Brno, Bratislava - jak to vyhlíží potom s výcvikem? Zredukovali jsme strážní službu na nevyhnutelnou potřebu, zasazovali se o to, aby do kanceláří byli komandováni jen ti, kdož byli odvedeni k službě "beze zbraně", uvažovali o přibrání civilních sil, všude a ve všem se objevovaly nové těžkosti a překážky. A nejhorší - onen vojenský byrokratismus.

Milá instituce byly posádkové nemocnice. Velitelové pluků naříkali na ně všude. Prý jsou lékaři, kteří si tam drží marody, jako si mravenci vydrží mšice, prý snadnost, s jakou onen protřelý voják bývá uznán nemocným, demoralizuje i ty lepší druhy jeho ... (260-261)

Jako přesvědčený odpůrce stranictví a politiky v armádě pociťoval J. S. Machar za potvrzení těchto svých tak často kritizovaných postojů období předvolební kampaně a prvních voleb v demokratickém čs. státě v roce 1920. Jeho rozhořčení nad praktikami volební agitace v armádě je jednoznačné.

Prvé volby v republice do obou komor Národního shromáždění byly strašnou pohromou pro sotva utvrzenou kázeň ve vojsku. Všechny strany se zavázaly, že nebudou mezi vojáky agitovat, když MNO slíbilo, že svým nákladem vydá a rozšíří ve všech kasárnách brožurku, v níž budou vyloženy programy všech politických stran - ministerstvo ji vydalo, rozeslalo, a skoro všechny strany agitovaly. Do kasáren byly vpašovány letáky, někde se vplížili kortešové, jinde byli vojáci lákáni do politických schůzí, štválo se proti militarismu, proti důstojníkům, vášně zápasu se rozplamenily, klidní dříve kamarádi se rozestoupili v partaje, ubikace se staly jevištěm hádek, na důstojníky se začalo pohlížet s nenávistí - neštěstí bylo hotovo. (262-263)

V sérii vojenských legislativních dokumentů přišla na řadu i otázka základního řádu čs. armády. Byl mu přikládán značný význam, neboť měl uvnitř armády nastolit takové poměry, které by odpovídaly duchu nové republikánské armády. Byly samozřejmě pohotově nescetné zahraniční vzory, francouzským počínaje.

Nebylo to však jednoduché, neboť tři legionářské větve, které se vehementně do této diskuse zapojily, prosazovaly své vlastní názory a přístupy. J. S. Machar se však nedal ovlivnit. Do komise povolal dva znamenité čs. generály, Škváru a Wagnera, s minulostí služby v rakouské armádě. Následovaly pomluvy a stížnosti u francouzské vojenské mise. Uražení legionáři obvinili Macharovu komisi, že připravuje opis rakouského Dienstreglementu. Nepřipravovala, i když Machar neváhal kvalitu rakouského služebního řádu vyzvednout.

Rakouský Dienstreglement se objevil, tuším, po prvé za Marie Terezie. Byla to kniha drsná, kde předpisu v případě neposlušnosti hned následoval trest, a tresty ty byly hodně středověkého rázu...Každá generace přistavovala a opravovala knihu tu, až se z ní stal podivuhodný ten produkt, jenž došel do rukou našich.

Nevím, jak se dělo jiným, já když se jí musil učit z paměti, musil jsem obdivovat sevřenost ve stavbě vět, plastiku a účelnost každého slova, vybranost slohu - slovem: kniha, jež se ocení teprv při hodně blízkém seznámení. A nedivil jsem se pranic, když jsem za lajtnantských svých let slyšel od starých generálů a plukovníků celé odstavce citovat z paměti. A jak byla účelná! Čím byly a jsou Duchovní cvičení Loyolovy pro adepta Tovaryšstva Ježíšova, tím byl Dienstreglement pro kandidáta zlatého portepé rakouského... (270-271)

Ve svém úsilí brzy Machar narazil na problém vojenského rozpočtu, prostředků vynakládaných na armádu a tlaku na vojenské úspory. Tradiční konflikt mezi státním fiskem a armádou má v naší zemi mimořádnou zarputilost a na počátku dvacátých let se odvíjel zvlášť dramaticky (koneckonců jako vždy, když se prosazuje mínění, že armáda již není vlastně k ničemu). Tlak na škrtu ve vojenském rozpočtu byl vždy vděčným oživením parlamentních diskuzí. Hle, jak Machar komentuje kolosální úsporný návrh zrušit vojenskou justiční službu.

Šetřit u vojska - konečně proniklo přesvědčení to ledvím celého parlamentu, načež byla zvolena spořivá komise. A myslím, že to byl dr. Adolf Stránský, který našel, že by se mnoho uspořilo, kdyby byla zrušena vojenská justice. Dr. Stránský jistě nebyl vojákem, neboť by věděl, že platí-li kde slovo Schillerovo, pak je to instituce armády:

*Nimm einen Ton aus einer Harmonie,
nimm eine Farbe aus dem Regenbogen,
und alles, was dir bleibt, ist nichts --*

čili prosou: voják má, bude mít a musí mít svého soudce, svého lékaře, svého kuchaře, svého velitele, jinak se shrouť všechno.

A vzpomínám si, že druhým z těchto spořitelů byl dr. Kramář, také nevoják, který navrhl, aby se vzalo auto mně a všem divizionářům. Udržal vypravoval, jak byl tento návrh pochován, já pak vzkázal dru Kramářovi ještě řadu věcí, kde by se dalo mnoho a mnoho ušetřit: vzít kanonýrům kanony, jízď koně, pěchotě pušky a letcům letadla - a nejen by se mnoho a mnoho peněz ušetřilo, ale i mnohým úrazům, ba přímo neštěstím by se předešlo, zvláště u letců... (336)

Autorům všech likvidačních projektů připomíná Machar i hospodářský význam armády, který měly její posádky pro ekonomiku některých tehdy nerozvinutých oblastí republiky, zejména na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Zapomíná se také při předhůzkách o neproduktivnosti armády, že ona není jen tak zhola příživníkem na těle státu. Vždyť celá města jsou z armády živa, zejména tam, kde není průmyslu. Peníze vydané na armádu nejdou přes hranice. Z armády se rozbíhají peníze do celého státního tělesa, kolují, zůstávají v něm.

Náš vojenský rozpočet je v poměru k jiným státům jedním z nejmenších. Národ si musí uvědomit, že přední záštita jeho svobody musí být dobře placena...

(349-350)

Boj s aparátem ministerstva financí o každou korunu byl vyčerpávající. Bylo štěstím, že v čele tohoto ministerstva stál tehdy dr. Rašín, člověk reálně, střizlivě a především nezaujatě uvažující. Na něj Machar s uznáním vzpomíná při jedné ze

svých speciálních misí generálního inspektora - tentokrát při intervenci o zvýšení mzdových prostředků pro povýšené důstojníky.

Ministr Udržal poslal generála Mittelhaussera a mně k ministru Rašínovi. Ministerstvo financí dělalo nám potíže při povýšení důstojníků, spis o tom ležel u nich již dlouhý čas a nebylo možno vypáčit ho do nich. A vánoce byly přede dveřmi, byloť už 2. prosince. Rašín mi telefonoval, že nás přijme o půl 12. Přišli jsme, ale u ministra byla nějaká deputace. A najednou se rozlehl strašlivý křik, bouření, a křik rostl a řádl - chvilinku byla přestávka, někdo z deputace asi mluvil - a hned zas nato bouře a bouře.

Mittelhausser mi povídá: To je pan ministr Rašín.

Já: Ano.

Mittelhausser: Pojdme pryč. Nepořídíme. Je rozzlobený.

Já: Všechno jedno. Zůstaňme.

A vedle hřměla bouřka dál. S malými pausami. Celou hodinu to trvalo. Najednou nastalo ticho - Rašín vyšel k nám, usmívavý, pohrával si cvikrem: Tak co chcete pánové?

Prosím vás, koho jste tam měl? ptám se ho.

Eh, deputace nějaké spořitelny. A člověk aby jim vysvětloval základní pojmy manipulace jejich ústavu...

Takový byl Rašín. Vysvětloval základní pojmy, a audienční slůžka se otřásala. - Vyrožili jsme mu, že naše povýšení je zákonné, že nejde přes systemizaci, ukázali jsme úřední cifry - "dobře, pánové, nebyl jsem dostatečně informován, věc je nyní v pořádku."

Venku na chodbě generál Mittelhausser vydechl: Milý člověku! (359-360)

Nadešel rok 1924, pátý rok Macharova setrvání ve funkci generálního inspektora. Zastihl ho v plném zápolení s rostoucí agendou. Machar srostl s armádou, poznal jejího zvláštního ducha a atmosféru, naučil se žít s tímto specifickým organismem a stal se jejím významným zastáncem. To pro mnohé nebyla příznivě akceptovaná pozice.

Zároveň se však dostavovala únava z onoho nekončícího zápasu s protiarbírní animozitou, politickými útoky a nepřetržitými demagogickými kritikami jeho odpůrců.

Z toho všeho se jej zmocňoval pocit marnosti jeho úsilí. Navíc jej znechucovaly i některé aféry, do nichž byl z titulu svého úřadu vtahován. Kromě některých drobných legionářských "bítev" to byly především tahanice kolem generála R. Gajdy, rozpory generála Mittelhaussera s generálem Podhajským aj.

Do této atmosféry zapadla novinová zpráva, která byla pro Machara signálem.

Dne 14. ledna (1924) se objevily v Lidových Novinách a Českém Slově stejné znějící noticky o změně v generálním inspektorátu. Místo moje má prý být "trvale" obsazeno. Takové novinářské zprávy jsou dvojího druhu: buď oznamují skutečný fakt (a toho v tomto případě nebylo, neboť jsem nebyl ani otázan, ani vyrozuměn, ani avisován - nic, pranic) anebo je taková noticka politickým tahem, totiž oznamuje něco, čeho by si inspirátor její přál jako skutečného faktu (a tím v tomto případě

byla). A já znal ty své pappenheimské a věděl, když mi říkali: pane, co za těmi poctivými pohledy vězí a jaké podkopy ty ruce nastrojily - ... (382)

Dne 29. února 1924, v den Macharových 60. narozenin mluví generální inspektor čs. vojska ke shromážděným představitelům důstojnického sboru, kteří mu přišli blahopřát, jakoby to byla jeho poslední příležitost. Mluví k nim o tom, co mu právě tane bezprostředně na mysli - o pocitu zodpovědnosti. Odpovědnosti při budování demokratického státu a samozřejmě - o postavení armády v něm. A zde v těchto slovech se myšlenky téměř již odcházejícího generálního inspektora nejvíce přibližují i našim potřebám a cílům.

Dotkl jsem se zde něčeho, co bych chtěl mít vždy živé, nikdy nespící ve vašich duších. Pocit zodpovědnosti! To nejtěžší, to největší, to nejpřednější, to nejdůležitější! Pociť zodpovědnosti vůči těm, kteří přijdou po nás a budou nás soudit. Dějinný soud je nejvyšší a nejpřísnější ze všech soudů. Jeho ortele jsou platny pro věčnost a rozsudky jeho nejsou podmíněné. Dějiny svých dnů i svého příští tvoříme my. My, vojáci, úředníci, dělníci, obchodníci, umělci, matky, muži, jací jsme my, takové jsou a budou naše dějiny. Jsme-li nickami, jsme státem o 14 milionech nul, budeme-li plnými jedničkami, budeme státem, s nímž musí Evropa počítat vždy a všude. Dějiny národů jsou vlnami rozmachu a klesání. Záleží na nás, na každém jednotlivci, aby dějiny našich dnů se vyvíjely vlnou co nejvyšší, záležel pak na těch, kteří přijdou po nás, aby se na této výši co nejdéle udržely. A tu je svatou povinností každého jednotlivce, aby měl ten cíl před očima, aby hleděl státi se člověkem co možná dokonalým, co možná nejčestnějším, čili, jak tomu říkám: státi se v demokracii naší aristokratem ducha. Neboť bez tohoto aristokratismu ducha je každá demokracie paskvílem demokratismu. To platí o všech jednotlivcích našeho národa, to platí především o vás, vojácích. Vaše uniforma, vaše tradice vás staví na oči všech jako předmět soudu, kritiky a konečně i příkladu. Ano, příkladu: vojenská povinnost vaše žádá na vás, abyste byli příkladem svým vojákům, v složení národního a státního života musíte se snažit státi se příkladem svým spoluobčanům a celému národu. Jste jeho pavezou, jeho mečem, paveza musí být pevná a spolehlivá, ocel meče musí být bez poskvrny. (385-386)

Kolem Machara houstne atmosféra. Zprávy o jeho odvolání a nových připravovaných funkcích jsou četným tématem zejména levicového tisku.

Dne 27. října 1924, po pravidelné poradě u prezidenta republiky, požádá náhle o dovolení složit úřad. Rychlík, jak říká, dojel do konečné stanice. To, co poté následovalo, všechny ty pozdravné dopisy, mnohomluvná shromáždění na rozloučenou a oslavné projevy, označil jen za "pohřeb 1. třídy".

Jak tedy odcházel generální inspektor Machar? Jeho povaha mu brání vyslovovat své pocity, zklamání či dojem marného boje. Přesto se však ani pero tohoto literáta tvrdé povahy neubrání povzdechu.

Viděl jsem řadu dobrých českých lidí odcházet ze služeb našeho státu s hořkostí a zklamáním - já neodešel tak. Ale kdo porovná jásavý začátek knihy s koncem, vycítí, že jsem za těch pár let přišel o leccos - snad každá fáze života lidského musí končit resignací, smutkem a bezútěšnem. Inu - melancholie všech západů...

A konečně: musí mít člověk iluze, víru? Nemusí, jistě ne. Železné čelo stačí, rákosová páteř, gumové svědomí a především: příslušnost k oné politické straně. A ta příslušnost je tak pružná, vždyť se dá změnit podle okolností.

Ztratil jsem leccos, pravda, ale také mnoho získal. Projezdil jsem republiku, byl jsem v cizině a hlavně: poznal jsem mezi vojáky řadu lidí, na něž budu rád vzpomínat, dokud budu dýchat...
(479-480)

* * *

Josef Svatopluk Machar se narodil 29. února 1864 v Kolíně, zemřel 17. března 1942 v Praze.

SLOVO ORGANIZÁTORA

Myšlenkou uspořádat na Vojenské akademii v Brně mezinárodní vědeckou konferenci se širokým spektrem projednávané problematiky jsme se zabývali poměrně dlouho. Po pravdě je ale třeba přiznat, že k její realizaci nazrály podmínky teprve nedávno, a to hned z několika důvodů.

Až do roku 1989 žilo československé vysoké vojenské školství v oblasti zahraničních styků v izolaci. Společenské změny po listopadu 1989 se mj. pozitivně promítly do zahraničně politické orientace bývalé ČSFR. Motem její nové orientace bylo a je otevření se světu, resp. vymanění z jednostranné orientace na (dnes již neexistující) koalici Varšavské smlouvy a navazování nových, vzájemně výhodných kontaktů. Tato filozofie zahraniční politiky se samozřejmě projevila i v armádě, kde se začaly rozvíjet na širokém základě mezinárodní styky (dříve nemyslitelné), na nichž měla a i nadále má nezanedbatelný podíl naše škola. Druhým významným společenským aspektem bylo přehodnocení utajované činnosti vzhledem k veřejnosti.

Třetím faktorem, který výrazně ovlivnil uspořádání konference, bylo úplné začlenění vysokého vojenského školství do vysokoškolské vzdělávací soustavy našeho státu (viz Zákon č. 172/1990 Sb. o vysokých školách). S tím souvisí i procesy akreditací fakult VVŠ souběžné s ekvivalentními fakultami civilních VŠ. V neposlední řadě pak nám šlo i o obnovení dřívějších či navázání nových kontaktů se zahraničním a získání podpory pro rozvíjení našich zahraničních styků ze strany mezinárodních aktivit a organizací (TEMPUS, Evropské společenství apod.).

Širším cílem konference **CATE '93** (anglicky Community - Army - Technology - Environment, či česky Společnost - Armáda - Technika - Životní prostředí) bylo navázání a rozvíjení kontaktů mezi vojenskými a civilními odborníky a vědeckými pracovníky, kteří sdílejí společný zájem na řešení vztahu příroda - společnost - vojenství z hlediska poznání i praxeologie, specifických vědeckých a technicko-technologických problémů, se zaměřením na úlohu ozbrojených sil ve společnosti a vliv vojenských aktivit, technologií a procesů na životní prostředí. K tomu je dlužno podotknout, že v dnešním nemocném světě existuje nepřeberné množství problémů, dotýkajících se tematicky (obsahově) zaměření konference. Proto také pořadatelé předpokládají, že se konference bude periodicky opakovat.

Obsahové zaměření konference bylo možné rozdělit do následujících programových okruhů:

● **sociální, ekonomické a ekologické souvislosti společnosti a armády**

odbornými garanty byli: genmjr. v zál. doc. PhDr. J. Domaňský, CSc.,
plk. doc. Ing. PhDr. V. Kovář, CSc.

● **životní prostředí a armáda**

odbornými garanty byli: plk. doc. Ing. A. Vraný, CSc.,
plk. Ing. A. Komár, CSc.

● **vojenské technologie a rozvoj techniky**

odbornými garanty byli: prof. Ing. J. Havlík, DrSc.,
plk. prof. Ing. G. Šafr, DrSc.,
plk. doc. Ing. Z. Žihla, CSc.

Pořadatelem konference je Fakulta elektrotechnická a stavební Vojenské akademie v Brně (VA) v úzké součinnosti s rektórátem, ostatními fakultami a zabezpečovacími složkami VA a ve spolupráci s VUT Brno, MU Brno a ÚIVT AV ČR.

Konference sledovala tyto konkrétní cíle:

- prezentovat VA a obecně AČR, zvyšovat jejich prestiž před domácí a zahraniční veřejností s důrazem na Evropské společenství a NATO; přispět ke zvyšování odborné úrovně a postavení VA v rámci vysokých škol ČR,
- systematickým obnovováním a rozšiřováním styků se zahraničím, na vysoké odborné úrovni, postupně získat mezinárodní uznání VA v rámci vysokých škol,
- umožnit prezentaci výsledků vědeckovýzkumné činnosti příslušníkům AČR a VA zvláště, na úrovni mezinárodní akce,
- posílit postavení fakult VA v procesu akreditací,
- založit tradici setkání domácích i zahraničních civilních a vojenských odborníků (zejména z Evropy a Severní Ameriky) na VA v Brně na široké platformě, korespondující s tématem konference.

Zájem o konferenci byl mimořádný. Organizátoři obdrželi více jak 270 přihlášek k aktivní účasti a přes 70 přihlášek k pasívní účasti - v obou případech z více jak 10 zemí světa (Evropy i zámoří). Důsledkem takového mimořádného zájmu byly ze strany organizátorů poměrně přísné požadavky na příspěvky referujících a diskutujících, protože počet stran sborníku byl omezen. Navíc sborník z této akce bude obsahovat pouze příspěvky dodané v angličtině.

Snahou organizátorů bylo a je zpřístupnit zejména odborné veřejnosti co nejvíce připravených vystoupení. Proto organizační výbor využil ochoty a nabídky časopisu Vojenské rozhledy a předkládá tak čtenářům podstatnou část obesaných příspěvků, převážně z prvních dvou tematických okruhů.

Plk. doc. Ing. Karel Pichl, CSc.

SLOVO ODBORNÝCH GARANTŮ

SOCIÁLNÍ, EKONOMICKÉ A EKOLOGICKÉ SOUVISLOSTI SPOLEČNOSTI A ARMÁDY

Zámyslem organizátorů konference bylo zveřejnit nejen úvodní referát sekce, ale i celé konference. Nicméně problematika této sekce je natolik obsáhlá a složitá, že příprava těchto materiálů zabere daleko více času, než se původně předpokládalo. Důvodů je hned několik.

Mezi nejzávažnější důvody patří rozpad ČSFR a s ním související vznik dvou nových států ČR a SR, respektive - z pohledu konference - dvou jejích subjektů: AČR a ASR. Tento fenomén ovlivnil daleko více veškeré dění v našem státě i osobní osudy jeho obyvatel, než dokážeme v dnešní době nejen přiznat, ale i dohlédnout. Dalším, neméně závažným důvodem, je velmi široká tematika konference a s ní související obsahově pestrá paleta příspěvků přijatých programovým výborem na pořad jednání.

Tyto dvě skutečnosti, spolu s obecnými i zvláštními vnitřními souvislostmi společnosti a armády (viz nadpis 1. sekce konference) zákonitě vyvolávají řadu otázek (jak u odborníků, tak laiků), na které se snaží konference alespoň z části odpovědět. Na tomto místě je třeba říci, že plné a důkladné posouzení všech vzájemných souvislostí nemůže nikdy jedna akce, byť mezinárodního charakteru, vyřešit.

Jaké odborné problémy měla konference na programu?

Jde o následující okruhy otázek:

- * profesionalizace armády a příprava příslušníků společnosti na výkon vojenského povolání a k obraně státu,
- * charakter a úloha armády demokratické společnosti v procesu rozpadu bipolárního světa s důrazem na AČR,
- * bezpečnost státu, včetně ekonomických a ekologických aspektů zajištění obrany,
- * sociálně psychologické aspekty formování osobnosti v armádě (včetně tzv. ekologie osobnosti),
- * sociální stabilita společnosti a vliv ozbrojených složek státu na ni.

Bývalý náčelník GŠ AČR genpor. Ing. Karel Pezl v letošním 1. čísle časopisu Vojenské rozhledy napsal: "Geopoliticky se Česká republika ocitla výrazněji spíše ve středoevropském prostoru než ve středovýchodním. To nás posouvá více

k stabilizovanému prostředí. Změnili se naši sousedé. Prostor ČR je kompaktnější, s dostatečnou infrastrukturou. Lze očekávat, že politické a ekonomické podmínky nemusí destabilizovat strukturu společnosti. To vše jsou pozitivní jevy, které by měly přispívat k tomu, aby snahy o akceleraci našeho vstupu do evropských struktur byly nadějně. Vše záleží na nás." Přejme si jenom, aby jeho úvahy a prognózy našly v našem regionu živnou půdu. Mezinárodní setkání odborníků se širokým odborným zaměřením by k tomu mělo přispět.

Co říci závěrem. Jsme přesvědčeni, že k problematice sociálních, ekonomických a ekologických souvislostí armády a společnosti se na stránkách tohoto časopisu ještě vrátíme; a to nejenom v souvislosti s referáty na konferenci CATE '93, ale hlavně v diskusí na toto téma.

Plk. prof. Ing. Václav Jindra, CSc.

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A ARMÁDA - TENTOKRÁT V BRNĚ

V rámci přípravy mezinárodní konference CATE '93, jejímž iniciátorem je Fakulta elektrotechnická a stavební Vojenské akademie v Brně, byla zahrnuta do samostatné sekce tematika vztahu životního prostředí a armády.

V období zásadních vojenskopolitických změn, ke kterým došlo v posledních letech se stávají velmi aktuální změny v celkové koncepci přípravy důstojníků - vojenských profesionálů. Tyto změny předpokládají také mimo jiné univerzálnější rozvoj osobností důstojníků a podstatné zvýšení nároků na celkovou úroveň jejich všeobecného interdisciplinárního vzdělání, tedy i na rozvoj jejich ekologického myšlení.

Ne náhodou se tedy přípravy jednání této sekce ujala Fakulta velitelská a štábní Vojenské akademie, jejímž hlavním posláním je **komplexní příprava** důstojníků Armády České republiky v systému jejich dalšího vzdělávání. Odbornou garanci pak zprostředkovaly katedry fakulty, především katedra chemického vojska a katedra týlu spolu s hlavním ekologem Armády České republiky.

Vzhledem k celkovým cílům konference a úmyslně širokému pojetí tematiky jsme přivítali nabídnutou spolupráci Vojenské lékařské akademie J. E. Purkyně, zejména její katedry vojenské hygieny.

JAKÉ CÍLE?

Prvním pokusem o komplexní řešení problematiky armádou byla bezesporu konference "Životní prostředí a armáda", která se konala v listopadu 1991 na Zemplínské Širavě. Tato konference byla pojata jako pracovní a kladla si za cíl

prohloubit znalosti o stavu ochrany životního prostředí v působnosti tehdejšího FMO, koordinovat působnost jeho složek při řešení této problematiky, získat potřebné poznatky o možných způsobech řešení základních problémů ochrany životního prostředí v armádě. Takto stanoveným cílům a přiměřeně počtu účastníků odpovídalo členění konference do šesti sekcí.

Konference jednoznačně ukázala, že v rámci armády chybí v oblasti problematiky ochrany životního prostředí především prostor pro výměnu informací, konfrontaci názorů a vytvoření potřebných kontaktů, především zahraničních.

Proto jsme již v prvním nárysu celkové koncepce uvažované konference CATE '93 pro naši sekci stanovili jako **hlavní cíle**:

- * umožnit **další rozvíjení kontaktů** mezi vojenskými a civilními odborníky České republiky, kteří se ve své práci pokouší řešit zdánlivě neřešitelný rozpor životní prostředí - armáda, navázaných na konferenci v listopadu 1991,
- * využít zahraničních kontaktů, které zejména se zahraničními vojenskými školami rozvíjí úspěšně od roku 1991 Vojenská akademie, Fakulta velitelská a štábní a **zprostředkovat** tak navázání kontaktů nejen na úzce specializované odborné základně,
- * **využít informací**, které jednání v sekci přinese, k dalšímu formulování cílů a obsahu ekologické výchovy vojenských profesionálů Armády České republiky a umožnit k nim přístup i širší vojenské veřejnosti.

JAKÝ OBSAH?

Považovali jsme za potřebné alespoň částečně vymezit problémy, ke kterým v široké oblasti vztahu životní prostředí - armáda bude vhodné jednání v sekci orientovat. Jako nejaktuálnější se v období přípravy jevíly následující okruhy, a to:

- * legislativní zabezpečení ochrany životního prostředí v armádě a ekologické výchovy vojenských profesionálů,
- * ochrana životního prostředí před ropnými produkty,
- * havárie, spojené s úniky radioaktivních a toxických látek a jejich důsledků,
- * vztah životního prostředí a zdraví.

CO S VÝSLEDKY?

Jednání v sekci nemělo za cíl dospět k jednoznačným výsledkům a návrhům. Mělo být **erudovaným dialogem** mezi vojenskými a civilními odborníky ze zahraničí i České republiky, **neformálním prostředkem** pro výměnu názorů mimo určené komunikační kanály a rozšíření znalostí nás všech, prostředkem pro **vytvoření souboru informací**, které v anglickém jazyce budou zveřejněny ve zvláštním sborníku a v české verzi postupně v tomto vojenském teoretickém časopise.

Plk. doc. Ing. Arnošt Vraný, CSc.

VOJENSKÉ TECHNOLOGIE A ROZVOJ TECHNIKY

Hlavním zaměřením konference v oblasti vojenských technologií je jejich souvislost s vnějším světem ve zcela obecném smyslu. Toto zaměření je významné hlavně proto, že nejsme doposud v inženýrství schopni dostatečně postihovat důsledky své činnosti na okolí nejen z hlediska znečištění prostředí, ve kterém žijeme, ale i z pohledů sociálních. Uvedené vazby se sice projevují neuvědoměle, my jsme však chtěli, aby naše uvažování při projektování vojenských systémů bylo vědomé a racionální.

Jednotlivé technologické oblasti byly rozděleny tradičně na strojní a elektrotechnické obory. Některé příspěvky explicitně nevyjadřují hlavní myšlenku konference, avšak jejich problematika jako taková na souvislosti s vnějším světem ukazuje nepřímě. To nás nakonec vedlo k tomu, že jsme i je zařadili na pořad konference.

Dominantní se jeví problémy informatiky a simulačního modelování složitých systémů, které mají v současné době zásadní význam nejen z pohledu zavádění systémů velení a řízení C³I, ale současně také na zmenšení vlivu vojenských zbraňových systémů na okolní svět. Simulační modely totiž dovolují získat podrobnější informace o chování navrhovaných nových systémů nebo při ověřování možností již zavedených systémů, které by bylo jinak nutno získávat experimentálně. Všechny rozsáhlé experimenty vždy přispívají k negativním faktorům zhoršování životního prostředí. Toto se týká nejenom technologických problémů, ale i řízení vojenské činnosti. Simulační modely tak mohou zmenšit počet rozsáhlých cvičení a předběžné informace mohou výrazně zefektivnit jejich průběh a minimalizovat dobu trvání. Podobně je možné charakterizovat význam informatizace pro naši armádu. Můžeme vycházet z faktu, že vyšší úroveň řízení zabraňuje vzniku nadbytečných činností, které hlavně v mírovém období zbytečně zatěžují naše okolí.

Pokud můžeme hodnotit celkový profil přihlášených příspěvků, můžeme, resp. musíme konstatovat, že v technologické oblasti zatím není počet systémových úvah dostatečně výrazný. Tento stav však není specifický jen pro armádu, ale lze jej identifikovat i v civilním životě. Zřejmě bude otázkou času, než si naši odborníci zvyknou chápat svou tvůrčí činnost v širších ekonomických a sociálních souvislostech.

Celkově můžeme došlé příspěvky z hlediska jejich odborné úrovně hodnotit kladně a je potěšující i zájem civilních odborníků o danou problematiku

Prof. Ing. Jiří Havlík, DrSc.

DIAGNOSTIKA, MĚŘENÍ, METROLOGIE A AVIONIKA

Člověk vstupuje do XXI. století obklopen stroji a zahrnut informacemi. Společnost je stroji a informacemi satureována. Složitost výrobních, ale i ostatních

společenských mechanismů dosáhla takového stupně, že jejich další rozvoj není myslitelný bez přínosu nových poznatků vědních oborů.

Tyto závěry jsou samozřejmě platné i ve vojenství. Účinnost a technickou dokonalost současných zbraňových systémů lze zvyšovat jen prostřednictvím aplikace výsledků řady technických oborů. Tato obecná tendence je akcentována i v oblasti tzv. supertechnologií, zejména v letectví. Letecká technika se především díky avionice v posledních desetiletích kvalitativně mění - zlepšují se provozní charakteristiky letadla jako dopravního a bojového prostředku.

Soudobé zbraňové systémy můžeme považovat za komplexy rádiových, optoelektronických, výpočetních, mechanických pneumatických a dalších systémů. Z tohoto pohledu jsou pak zvyšující se nároky na jejich provozuschopnost a spolehlivost stále problematičtější.

Požadavky praxe na jakost a zejména spolehlivost složitých technických systémů a zařízení s vysokou konstrukční náročností a značnou pořizovací cenou vedou k tomu, že **již v etapě navrhování je nutno se zabývat možnostmi jejich zkoušení a odstraňování případných poruch v provozu.** To znamená, že je potřeba uvažovat o implementaci diagnostických prostředků a metod již v tomto stadiu. Z tohoto hlediska je metrologie technickou základnou systémů řízení kvality a měření, jejímž obecným cílem je získání informací o objektech měření.

Poruchy složitých zařízení jsou z větší části způsobeny selháním elektronických součástí v řídicích systémech - jsou příčinou více než 85 % všech poruch. Proto **udržení provozuschopnosti a spolehlivosti stále složitějších zbraňových systémů může zajistit mimo zvyšování jejich technologické a konstrukční kvality jen jejich dokonalá údržba a kontrola v provozu.**

Dnes už je zřejmé, že bez použití diagnostických zařízení by asi vůbec nebylo možné zvládnout kontrolní procesy. Výrazem provozní péče o technická zařízení jsou automatizované testovací, diagnostické, měřicí a metrologické systémy (AMS). V moderních armádách jsou takováto zařízení nutností. Jejich možný živelný rozvoj by však mohl vést k neúnosnému růstu nákladů. Proto jsou i v této oblasti hledány cesty konsolidace AMS prostřednictvím unifikace, modularity, dědičnosti a kompatibility. Zkušenosti z konsolidace vojenských AMS jsou významné i pro civilní sektor.

Referáty autorů z různých institucí v České republice přispívají s rozdílnou mírou hloubky a obecnosti k hledání přístupů, prostředků a metod v řešení problémů v takto chápané oblasti.

Pplk. doc. Ing. Jindřich Ploch, Csc.

KONSTRUKTIVNÍ ROLE ARMÁD V SOUČASNÉM SVĚTĚ

V převážné části výpovědi o současném světě a prognóz jeho vývoje jsou jako charakteristické prezentovány atributy **originálnost** a **paradoxnost**. Situace, ve které je v současné době nejen lidstvo, ale celá biosféra, jsou vskutku principiálně nové: nebezpečí ohrožení samotného života na Zemi a blízkost vyčerpání známých zdrojů energie jsou fenomény, které lidstvo za dobu své existence dosud nepoznalo. Rovněž atribut paradoxnosti je zcela oprávněný. Rozvoj vědy a techniky a zároveň jejich zneužívání při výrobě a používání prostředků zabití lidí a ničení pracně vytvořených hodnot, rozvoj futurologie, prognostiky i současná neperspektivnost života lidského společenství, rozvoj ekonomického poznání a aktivit vedle bezbřehého plýtvání energií, časem, přírodními zdroji i lidskou prací, rozvoj informačních technologií a současná krize vztahů mezi lidmi, národy a státy, rozsáhlá, nákladná politická činnost a současná deformace řízení společnosti na vládnutí a moc, neschopnost nazvat věci a jevy pravými jmény - to jsou hlavní paradoxy současné doby.

Nejsou ovšem jen negativa. Současná doba, konkrétně uplynulé čtyři roky, jak známo, přinesly lidstvu zásadní pozitivum: podstatné **snížení nebezpečí vzniku globálního jaderného válečného konfliktu**. Jeho význam je nejen politický, vojenský a ekonomický. Ve stínu potenciálního jaderného konfliktu existovaly a stupňovaly se negativní jevy i procesy, projevující se zřetelně až v současné době jako akutní problémy devastace životního prostředí, etnické, nebo jiné regionální konflikty, nízká úroveň vztahů, kultury a celkové efektivnosti života lidí na Zemi.

Konstatování paradoxů, negativ, rizik a ohrožení, všeobecný konsenzus v otázce nezbytnosti řešení i proklamace ochoty k jeho naplnění samy o sobě nestačí. Originalita a paradoxnost současného světa ve světle reálných potřeb lidstva a urgentnosti řešení vyžadují hledat originální, a možno říci, i paradoxní přístupy, metody a aktivity, tempo a subjekty jejich realizace. V situaci uvolnění globálního jaderného napětí jsou jedním ze subjektů, které se mohou významně konstruktivně uplatnit při řešení problémů současného světa, armády. Abych zůžil rozsah a složitost problematiky, budu dále termínem "armáda" chápat armády stabilních demokratických států.

SOUČASNÉ ARMÁDY

Ani v podmínkách příznivého posunu spektra potenciálních konfliktů mezi státy nelze zvrát pozitivních trendů, kolizní situace a nežádoucí pozitivní zpětné vazby v nich objektivně vyloučit, a bylo by hazardem s mírem, bezpečností a stabilitou tuto realitu ignorovat. Proto je existence armád v současné době nezbytná. Otázkou je jejich velikost, zaměření, možnosti a použití. Se změnou politického ovzduší, rizik a ohrožení se snižuje výraznost dominance role armád jako ozbrojené síly státu s uplatněním ve válce v dosavadním pojetí. Obrana státu proti agresii na základě politických rozhodnutí vně armády je i nadále podstatná a nezastupitelná, ovšem do popředí vystupují jednak nové, neválečné typy ohrožení, jednak významné personální, technické, organizační, informační a intelektuální možnosti a rezervy, které armády mohou a měly by realizovat při konstruktivním ovlivňování současného světa.

Vysoká úroveň připravenosti a vzdělanosti příslušníků armády s vyváženým poměrem odborně-technické a humanitární složky, vysoká úroveň technického vybavení a zabezpečení, včetně systémů velení, řízení, spojení a průzkumu, vysoká úroveň organizovanosti a systému komunikace, korektnost vnitřních i vnějších vztahů, vymezení pravomocí a odpovědností v prostředí uplatňování principů demokracie a humanity, existence intelektuálního jádra ve štábech a dalších řídicích orgánech, ve vědecko-výzkumných pracovištích a školách, schopného vědecky podložených a připravených aktivit nejen v tradičním vojenském pojetí, ale i v nových originálních směrech a činnostech, informovanost o ničivé síle zbraní, o možných důsledcích válek, o bezprostředních i dlouhodobých nebezpečích vzniku a eskalace vojenských konfliktů, to jsou hlavní atributy současných armád, které opravňují k tomuto tvrzení.

KONSTRUKTIVNÍ AKTIVITY ARMÁD

Aktivity **krizového managementu** se v poslední době stávají významnou složkou přípravy a činnosti vyspělých armád. Lze předpokládat, že tento trend bude mít vzestupnou tendenci, přičemž nepůjde pouze o přítomnost a kontrolní činnosti, ale i o "krizový marketing", prognózy, odhalování latentních krizí a včasnou iniciaci politických nebo ekonomických prostředků k zabránění akutních krizí a jejich eskalace.

V oblasti **ekologie** se rozvíjí uplatnění armád při zapojení v systému monitorování charakteristik životního prostředí, včetně varování a opatření k ochraně osob v ohrožených prostorech a při vytváření ekologických jednotek, určených a profesionálně připravených k likvidaci následků živelných pohrom a průmyslových havárií. Zdá se, že vlády, parlamenty i občané začínají chápat a respektovat význam životního prostředí jako determinující podmínky pro další oblasti života společnosti. Příkladem může být vytváření "zelených příleb" v norské armádě. Armády by však neměly hrát pouze servisní roli, ale aktivně uplatňovat i své znalosti a intelektuální schopnosti.

Nový vztah armád a systému politického řízení společnosti by se měl odvíjet od transformace obrany států na obranu lidí. Samozřejmě, že charakter, příprava

a použití armády je v demokratickém státě plně determinováno rozhodnutím politických orgánů, reprezentujících vůli občanů. To však nebrání tomu, aby armády, zvláště pak jejich intelektuální jádro, aktivně a iniciativně neformulovaly vlastní odborné, vědecky podložené názory na obrannou politiku, na možná rizika připravovaných nebo probíhajících politických procesů. Vybavení modelovými technologiemi, včetně metod synergetického modelování, a disponibilita kvalitními informacemi umožní vidět politickou situaci i politické procesy i jiným než politickým pohledem. To při současné technologii výběru řídicích politických struktur může kvalitě procesů jenom prospět, nikoli ovšem z hlediska pouze vlád, států, národů, politických stran atd., ale především občanů. Odborný, v našem případě vojenský pohled dobrá politická rozhodnutí podpoří a špatná, neobjektivní, nekomplexní včas minimálně zpochybní. Příkladů, opravňujících toto tvrzení, lze nalézt v historii řadu. Ani v současnosti by se činnost politiků, např. v integračních procesech, neměla nepolitickým, nejen vojenským, ale i kulturním, humanitárním a jiným odborným pohledům, vyhýbat.

Další významné uplatnění armád je v podílu **na orientaci společenského vědomí v oblasti obrany a bezpečnosti**. I přes jeho zdánlivou paradoxnost právě příslušníci armád, na základě podrobných znalostí důsledků válek, mohou a musí se iniciativně podílet na pěstování odporu k válkám a k násilí vůbec. Činnost politiků, i přes časté proklamace humanity, v tomto směru zatím selhává. Na tomto místě je vhodná analogie s lékaři: i ti jsou největšími šířiteli zdravotnické osvěty a aktivně pracují v poznání a prevenci vzniku a šíření nemocí. Že současný svět lze chápat jako nemocný organismus, o tom není pochyb. Odpovědnost za jeho diagnózu i terapii stále více pociťují profesionálové různého zaměření. Není důvod, proč by vojáci měli být výjimkou.

S problematikou působení v oblasti společenského a koneckonců i individuálního vědomí souvisí uplatnění armád **ve zvýšení informatické kulturnosti**, zejména v oblasti řízení. Informační procesy ve vyspělých armádách se vyznačují uplatněním moderních automatizovaných i neautomatizovaných technologií, jednoznačností, věcností a vysokou informační efektivností. Stručnost a formalizovanost vojenské mluvy je známá a občas vystavována posměchu. Je však otázkou, zda k smíchu nejsou spíše bezobsažné fráze, nejednoznačná nebo informačně prázdná sdělení a absence zpětné vazby mezi účastníky informačních procesů, se kterými se lze často setkat na různých úrovních v různých oblastech, politiku nevyjímaje.

Výrazný, přímý nebo nepřímý podíl armád na rozvoji vědy je znám a všeobecně uznáván. Do současné doby bylo však uplatnění armád v oblasti vědy motivováno především posílením jejich bojové síly a operačních možností, případně rovněž řešením otázek odolnosti a ochrany osob, techniky a řídicích systémů. V současné době se odkrývají kapacity i na jinou orientaci vědecké práce v armádě: odhalování zákonitostí vzniku a eskalace konfliktů, nestability ve vztazích mezi státy a národy, mechanismy a technologie tlumení krizí, hledání účinných aktivit k upevnění mírových vztahů, vědecká podpora rozhodování a řízení při uplatnění armád v netradičních aktivitách a rovněž při vlastním ekonomickém řízení. Vzájemně akcelerujícím momentem by měl být vztah civilní a vojenské vědecké základny a zejména synergie mezi politickým řízením a uplatněním vědy v životě

společnosti. Velké možnosti dávají a zároveň aktivity k rozvoji vyžadují relativně nové vědné obory, a to již zmíněná synergetika, umělá inteligence, ekologie, informatika, modelování a válečné hry i další.

Zásadně významné je uplatnění armád v procesu **racionální a koncepčně připravené vlastní redukce, odzbrojení a snižování zbrojních výdajů**. Stejně, jako nelze hazardovat s bezpečností a stabilitou, nelze hazardovat ani s prostředky daňových poplatníků.

Výrazné změny současné doby umožňují a zároveň vyžadují redukci a transformaci armád a vytvářejí podmínky pro snižování výdajů na obranu. Tento proces je pochopitelně odlišný u vyspělých, stabilizovaných armád a u armád, zásadně měnících své struktury a zaměření podle nových podmínek a úkolů. V obou případech by však měl mít dva základní atributy, jednak koncepčnost, promyšlenost, optimální tempo vzhledem k stabilitě mezinárodní politické a vojenské situace i dalším aspektům, včetně sociálních, jednak vnitřní i vnější ztotožnění a aktivní účast armády. Výrazným znakem moderní, jak stabilizované, tak nově vytvářené armády je to, že svoji redukci nechápe jako neštěstí nebo krivdu, ale jako proces, který zvyšuje úroveň života společnosti, jejíž je součástí, který sama svým chováním a stavem umožňuje, iniciuje a na němž se aktivně podílí.

Zaměření na uvedené netradiční aktivity povede k tomu, že armády konstruktivně vrátí společnosti, občanům, lidstvu značnou část prostředků do nich vložených, zlepší se jejich společenský kredit a tím zároveň vlastní úroveň a možnosti uplatnění. Některé aspekty tohoto procesu se již projevují. Je však třeba, aby se zvýšila jeho koncepčnost, systematicčnost a koordinace. Navrhuji tuto změnu iniciovat na brněnské konferenci CATE jako výzvu armádám Evropy k aktivnímu konstruktivnímu uplatnění při řešení problémů současného světa.

KOŘENY SOUDOBÉ EKOLOGICKÉ SITUACE LIDSTVA A FILOZOFICKO - ETICKÉ PŘEDPOKLADY JEJÍHO ŘEŠENÍ

▲ Soudobá ekologická situace lidstva: smrt nebo přežití?

Zdá se, že v něčem už lidstvo zmoudřelo. Uvědomilo si, že byly vytvořeny zbraně takové ničivosti, že mohou zničit lidstvo, nežničí-li lidstvo zavčas je. Nebezpečná bipolarita Východ - Západ se odzbrojováním překonává, i když ji vystřídává neméně nebezpečná bipolarita Jih - Sever. Uzářil však čas všimnout si a řešit bipolaritu třetí - nejnaléhavější - "člověk - životní prostředí". Životní prostředí stále méně stačí zásobami potravin, vody, energie aj. a je navíc ničeno. Bude-li tento trend pokračovat, pak se lidstvo vystavuje nebezpečí - "ekologické smrti".

▲ Kořeny soudobé ekologické situace: nahodilý, nebo historický?

Může se zdát, že nepříznivá ekologická situace je výsledkem řady nahodilostí (těžkého průmyslu, tepelných elektráren na hnědé uhlí, chemizace zemědělství, masové naftovo-benzínové dopravy atd.). Ve skutečnosti však množina těchto nahodilostí je produktem historicky vzniklé podstaty, kterou je industrializace. Ta byla nastartována průmyslovou revolucí v Anglii už v 18. století; po ní následovaly průmyslové revoluce v dalších zemích. Cesta jim byla proražena buržoazními revolucemi s heslem klasického liberalismu "laissez faire, laissez passer". Vývoj probíhal naprosto živelně, takže se plně uplatnil motiv, smysl a účel zjištěný bezohledně k člověku, k přírodě, k jiným hodnotám.

Průmyslové revoluce měly svůj předpoklad v manufaktuře, buržoazní revoluce v ideových revolucích. Oba druhy revolucí, zvláště průmyslová, by nebyly možné bez přírodovědy. Byl to především vznik a rozvoj galileovsko-newtonovské fyziky, později chemie a biologie aj., což se vše stalo teoretickým základem průmyslových revolucí. Vševládným principem přírodních a technických věd se stal chladný matematický rozum.

Zdrojem tohoto zaměření na rozum byla racionalistická filozofie. Descartes přichází se známým "Cogito, ergo sum" a zužuje člověka na *res cogitans*, proti níž staví *res extensa*. Toto rozdělení (dualismus) původně jednotného bytí - jsoucna dalo možnost k protipostavení člověka vůči přírodě a tedy posléze k nadřazení člověka - jako pána - nad přírodu. Panský postoj člověka k přírodě byl pak zesi-

lován přírodovědou (v tom působilo i Baconovo "Vědění je moc") a průmyslovými revolucemi, jakož i revolucemi buržoazními.

▲ Filozoficko-etické předpoklady řešení soudobé ekologické situace lidstva: bioetika a globální etika

Soudobá ekologická situace lidstva se nedá řešit filozofií a etikou. Řešení je v politice - právu - ekonomice. Filozofie a etika však tvoří k tomuto řešení teoretický předpoklad.

Bylo-li za prvé filozofickým neštěstím zúžit člověka na "věc myslící", pak je potřebí pojem člověka rozšířit z věci na člověka jako bytost nejen myslící, ale i cítící, usilující a hlavně mravně odpovědnou za sebe, bližní, společnost. Za druhé a za hlavní je nutno překonat ono rozdělení (dualismus) bytí-jsoucna na člověka a přírodu (základ to panského postoje člověka nad přírodou) opětným sjednocením (monismem) člověka a přírody, tj. pochopením člověka jako organické, i když zvláštní, součásti přírody, což povede k partnerskému postoji člověka k přírodě.

Potřebu změny panského postoje v partnerský vyjádřili umělci, filozofové a teologové. Z filozofů to byl např. americký lesník a filozof A. Leopold, který přišel už ve 30. letech 20. století s tzv. "etikou Země". "Etika Země prostě rozšíří hranice společenství tak, aby v sobě zahrnovaly půdu, vodstvo, rostliny a živočichy, čili souhrnně - Zemi". Bude se řídit novým kategorickým imperativem: "Správné je to, co směřuje k ochraně integrity, stability a krásy biotické komunity. Špatné je to, co směřuje jinak." Norský "hlubinný ekolog" A. Naess hlásá: 1. Člověk není v přírodě, ale je prvkem totálního biotického pole. 2. Člověk musí respektovat ideu biosférického egalitarismu. 3. Je třeba propojit principy odlišnosti a symbiózy. 4. Je třeba přijmout (sociálně) proti-třídní pozice. 5. Je třeba bojovat proti znečištění a vyčerpávání zdrojů. 6. Je třeba přijat ideu komplexnosti, ne komplikovanosti. Rakušan K. Lorenz (zakladatel etologie - fyziologie chování) napsal, že "kdo zná chování zvířat, rozumí lépe i lidem a dovede ocenit i skutečnou lidskost". "Je ničeno nejen to, čím jsme obklopeni a v čem žijeme, ale mizí i úcta a respekt člověka vůči krásě a velikosti veškerého stvoření, jež člověka přesahuje." Ale "jak krása přírody, tak i krása okolního kulturního prostředí, jsou nutné k tomu, aby lidé zůstali duševně a duchovně zdraví".

Jestliže Leopold, Naess a Lorenz vyjádřili partnerský vztah člověka k přírodě bioetikou, pak švýcarský teolog, žijící v Německu, H. Küng jej formuluje do tzv. **globální etiky**. Ta nahrazuje hodnoty moderny hodnotami postmoderny, ovšem tak, že "specifické hodnoty průmyslové moderny - píle ("industria!"), racionalita, řád, důkladnost, přesnost, skromnost, výkon, efektivita - nemají být jednoduše odstraněny, ale nově interpretovány v nové konstelaci a kombinovány s novými hodnotami postmoderny - s imaginací, senzibilitou, emocionalitou, teplem, něžností, lidskostí". **Místo etiky úspěchu musí nastoupit kombinace etiky smýšlení s etikou odpovědnosti.**

Je třeba, aby se etika institucionalizovala - etické komise, katedry etiky, etické kodexy (nejdál jsou v Severní Americe). To ovšem nestačí. Nepodaří-li se přesvědčit světové politiky, vojáky, ekonomy, že: "Není přežití lidstva bez světového étosu", pak etická výzva vyjde naprázdno. Program záchrany světa anticipoval už

náš J. A. Komenský v Obecné poradě o nápravě věcí lidských - s těžištěm na Všenápravě. Porada měla být všesvětovou institucí - předchůdcem FoSN a OSN.

Literatura:

- Cettl, J. - Hubík, S. - Šmajs, J.: Příroda a kultura. Praha 1990, s. 273.
- Librová, H.: "Deep ecology" - živá větev ekologické etiky. Universitas (Brno), 4, 1992, čl. 1.
- Leopold, A.: Etika Země. Filozofický časopis 39, 1991, č. 6.
- Lorenz, K.: 8 smrtelných hříchů. Praha 1990, s. 99.
- Küng, H.: Světový étos - projekt. Zlín 1992, s. 151.

Doc. Ing. Ladislav Halberštat, CSc.
(Institut pro strategická studia, Praha)

VOJENSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ JAKO SOUČÁST VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY STÁTU V PODMÍNKÁCH PROFESIONALIZACE ARMÁDY

Změna charakteru Armády České republiky (AČR), její postupná profesionalizace a příprava na plnění nových úloh, vyplývajících ze začleňování České republiky do evropských bezpečnostních struktur, vyžadují provedení změn i ve vzdělávání občanů pro činnosti, související s obranou státu. Integrace AČR do společnosti, nutná při její demokratizaci, předpokládá vytvoření systému vojenského vzdělávání, který bude součástí vzdělávací soustavy České republiky.

Systém vojenského vzdělávání bude zajišťovat přípravu, celoživotní vzdělávání i rekvalifikaci při odchodu z činné služby vojenských profesionálů, příslušníků i civilních zaměstnanců armády a specializační přípravu pracovníků státních orgánů, firem a institucí, zabývajících se obranou státu.

Systém vojenského vzdělávání se bude skládat z přípravy:

- ve vojenských školách,
- v civilních školách,
- ve vzdělávacích zařízeních institucí a firem.

Pro vytvoření reálné koncepce vojenského školství je potřebné formulovat vojenskou vzdělávací politiku, která definuje hlavní cíle vojenského vzdělávání a vytvoří soustavu legislativních, ekonomických, organizačních a řídicích opatření k jejich dosažení. Východiskem pro vojenskou vzdělávací politiku bude:

- vojenská doktrína České republiky,
- koncepce výstavby AČR,
- analýza vojenských škol z hlediska jejich potenciálu,
- analýza civilních škol z hlediska jejich možností poskytovat vzdělávání pro potřeby obrany státu.

K základním úkolům vojenské vzdělávací politiky bude patřit přijetí strategie vývoje vojenského školství a optimalizace řízení vojenských škol. Strategie vývoje vojenského školství by měla být sestavena z návrhů rozvoje jednotlivých vojenských škol, vytvořených podle potřeb resortu obrany a potenciálních možností uplatnění nabídek vojenských škol na civilním vzdělávacím trhu i v konkurenci s civilními vědecko-výzkumnými institucemi.

Tvůrčímu charakteru vzdělávací a vědeckovýzkumné práce vojenského školství musí odpovídat způsob jeho řízení, respektující jednak ze zákona vyplývající autonomii vysokých škol, jednak zájmy a potřeby vedení resortu obrany. Jde o optimalizaci nepřímých nástrojů řízení vojenských škol: alokaci státních rozpočtových prostředků, kontrolu a řízení kvality vojenských škol a ovlivňování vývoje institucionální struktury vojenského školství.

Vojenské školy budou poskytovat odborné vzdělání ve vojenských oborech. Budou se zabývat rozvíjením vojenských vědních oborů, vojenským výzkumem a budou spolupracovat na řešení problémů vojenské praxe. Vojenské školy budou součástí školství České republiky a patřit mezi školy poskytující postsekundární vzdělání, zpravidla po absolvování vojenské základní služby. Dočasně (podle postupu profesionalizace AČR, úspěšností rekrutace apod.) budou poskytovat vzdělání i mládeži se základním vzděláním.

V systému vojenského vzdělávání se zvýší úloha civilních škol. Civilní základní a střední školy by měly do svých výchovných cílů zahrnout i výchovu občanů ke vztahu k obraně státu a zajistit osvojení vědomostí a dovedností potřebných pro uplatnění absolventů v AČR a v obranném průmyslu. Civilní vysoké školy se budou zabývat i výzkumem, souvisejícím s obranou státu a budou se podílet na vojenském vzdělávání. Výhledově je možné i širší využívání "vojenských oborů" civilních vysokých škol pro přípravu vojenských profesionálů (nyní jen na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy). Účelnou délbou vzdělávací činnosti může dojít k racionalizaci činnosti vojenských škol a k jejich vyšší specializaci.

Při koncipování perspektivního vojenského školství, jako součásti vzdělávací soustavy České republiky, je nezbytné vycházet i z anticipace jejího vývoje. Tento vývoj bude ovlivněn zájmem České republiky o vstup do Evropského společenství a z toho vyplývající potřebou přizpůsobit profesní přípravu obyvatel kvalifikačním požadavkům budoucího otevřeného pracovního trhu. To znamená především posunutí odborné přípravy většiny povolání tzv. střední úrovně ze sekundárního do postsekundárního školství a ve svých důsledcích vytvoření druhého, neuni-verzitního sektoru vysokého školství, zaměřeného na praktickou profesní přípravu

absolventů různých stupňů středních škol na základě nejnovějších poznatků vědy a technického rozvoje. Předpokládána další liberalizace školství včetně financování škol podle zájmu studentů v podmínkách omezených finančních zdrojů zřejmě povede k diverzifikaci možností vysokoškolských studijních programů institucemi, které vyhoví podmínkám náročného akreditačního řízení. Respektujíc tento očekávaný vývoj, mohou se vojenské vysoké školy cílevědomě připravovat na plné využití svého tvůrčího potenciálu a zvyšování své prestiže.

Pro vytvoření perspektivní koncepce vojenského školství je nutné získat odpovědi na následující otázky:

① Které odbornosti a v jakém počtu bude potřebovat systém obrany České republiky, zejména AČR, vzhledem k vojenské doktríně ČR?

② Jaké budou vzdělanostní předpoklady pro zařazení do funkcí v AČR podle jednotlivých odborností?

③ Jaké studijní programy mohou zajistit splnění vzdělanostních předpokladů pro působení v AČR?

④ Které školy nebo vzdělávací zařízení mohou nabídnout požadované studijní programy za optimálních podmínek?

⑤ Jaký způsob řízení může zajistit optimální funkčnost vojenského vzdělávání?

K zodpovězení dalších otázek může přispět výzkum, zaměřený na:

- profesiogramy funkcí AČR a optimalizaci přípravy pro jejich vykonávání (ve spolupráci s velitelstvím druhů vojsk a vojenskými vysokými školami),
- analýzu potenciálu vojenských škol (ve spolupráci s vojenskými vysokými školami),
- analýzu potenciálu civilních vysokých škol (ve spolupráci s Centrem pro studium vysokého školství ČR).

VZTAH SPOLEČNOSTI A ARMÁDY Z HLEDISKA SPECIFICKÝCH MOTIVACÍ ASPIRANTŮ ŠKOLY DŮSTOJNÍKŮ V ZÁLOZE K ARMÁDĚ

Školy důstojníků v záloze patří, můžeme říci, k tradičním a dlouholetým evropským vývojem ověřeným formám výchovy a vojenského vzdělávání absolventů vysokých (středních) škol. Také v naší zemi se v podstatě současně s výstavbou československé armády a vojenského školství na počátku dvacátých let začala budovat soustava Škol důstojníků v záloze.

Cílem příspěvku však není zkoumání peripetií historického vývoje této nesporně zajímavé součásti vojenské vzdělávací soustavy, ale snaha ukázat na některé sociální, etické a další aspekty formování vztahu absolventů vysokých a středních škol k vojenské službě a k armádě jako celku.

V obsahové náplni Škol důstojníků v záloze (ŠDZ) zřízených po roce 1989, došlo na podzim roku 1992 k řadě zásadních změn. Jejich podstata spočívala v tom, že zatímco až do poloviny roku 1992 nastupovali do kvalifikačních kurzů v ŠDZ absolventi převážně vysokých škol technických směrů, kteří ještě absolvovali alespoň část výuky (uzavřené zápočtem) na vojenské katedře, tak v říjnu 1992 nastoupili první aspiranti, kteří neabsolvovali základy výuky vojenské přípravy. V dalších termínech pak ve stále větší míře nastupovali maturanti gymnázií a středních odborných škol.

Pestré sociální i věkové složení aspirantů naznačuje i složitost jejich motivací ke službě v armádě. Na základě dosavadních zkušeností průběhu výuky a výcviku v ŠDZ, můžeme aspiranty rozdělit podle převažujících motivů pro službu v armádě do dvou hlavních skupin.

1. Absolventi vysokých technických škol - v jejich motivaci se poměrně jasně projevuje snaha rozšířit své znalosti o speciální vojenské disciplíny. To je patrné zejména u aspirantů topografických a stavebních specializací, kteří se zpravidla vyznačují snahou o neformální, mimovýukové kontakty s odbornými katedrami, velmi dobrou studijní morálkou a celkovou snahou o profesní růst.

Pozitivní roli má i skutečnost, že se tito aspiranti alespoň částečně seznámili se základními vojenskými řády, ovládají základní vojenské dovednosti v pořadové přípravě a v ŠDZ si pouze zdokonalují techniku velení a další potřebné znalosti. Z těchto důvodů pak většina z nich shledává prezenční službu "jednodušší"

a zbývá jim více času na osobní zájmy. V souboru jejich motivačních prvků tedy převažují spíše pragmatické přístupy, s výrazným akcentem na přípravu k budoucímu povolání. Takto přistupují i k možnosti ověřit si své schopnosti řídit malý kolektiv, protože většina z nich předpokládá, že se po vojenské službě uplatní ve více méně vedoucích funkcích.

2. Aspiranti, kteří nastoupili do ŠDZ z různých typů středních škol - tvoří v ŠDZ stále početnější skupinu. V současné době jsou zařazováni do stejných čet (učebních skupin) spolu s vysokoškoláky, což má své pozitivní i negativní stránky. Mezi ty pozitivní - jak potvrzují dosavadní zkušenosti, patří skutečnost, že starší a zkušenější absolventi vysokých škol působí na ostatní jako kladný vzor a to nejen studijními výsledky, ale i svoji samostatností, ochotou poradit při přípravě na zaměstnání atd.

Na druhé straně však nelze pominout fakt, že maturanti trpí určitými obavami z úrovně svých znalostí a to je někdy vede jednak k uzavírání se do sebe a jednak k vytváření pouze "svých" skupinek.

Při zkoumání motivace těchto aspirantů k prezenční službě se sice blížíme obecným poznatkům ze sociologických výzkumů v útvarech, ale ne zcela. Stanovisko "nějak přežít" nelze označit za převažující naopak, stále výraznější tendenci má názor, který bychom mohli zobecnit do teze "naučit se něco praktického pro život". Mezi takové atributy řadí aspiranti ověření a rozvíjení schopnosti snášet fyzickou i psychickou zátěž, získání znalostí z různých oborů a v neposlední řadě pak vytvořit si lepší postavení pro zbytek základní služby. Ve srovnání s vysokoškoláky je u této skupiny aspirantů mnohem výraznější povědomí, že nastoupili do výběrového školícího zařízení armády, a proto vyvíjí značné úsilí o zdárné ukončení školy a složení důstojnických zkoušek.

Společným pro obě skupiny aspirantů je náhled na prezenční službu jako na příležitost posílit a rozvinout ty osobní vlastnosti, které pokládají za potřebné pro podnikatele. Mezi takové počítají schopnost řídit kolektiv, umění působit na lidi a umění vybírat si spolupracovníky, dále pak schopnost nést odpovědnost za svá rozhodnutí, umění jednat s podřízenými, nadřízenými i sobě rovnými atd.

Při zkoumání širokého spektra motivů a motivací aspirantů se však objevuje poměrně jasná hranice v jejich názorech na službu v armádě a na armádu jako instituci.

Jestliže v jejich názorech na prezenční službu převládá pragmatismus, koncentrovaný do snahy zdokonalit sama sebe a lépe se připravit na civilní život, pak v jejich vztahu k armádě jako instituci a její úloze v životě národa a státu nacházíme řadu jevů, které nelze nechat bez povšimnutí. Odráží se v nich nejen dědictví minulého vývoje a úlohy, jakou v něm armáda měla, ale i minimální znalosti historie, které mimo jiné vedou ke zjednodušeným pohledům na dnešní situaci v našem regionu. Instituce armády je sice podle jejich názorů potřebná, ale její existence by se jich neměla ekonomicky, osobnostně, ani jinak dotýkat. Současně však zpochybňují efektivitu ryze profesionálních armád v evropských státech.

Jevem, ze kterého můžeme čerpat optimismus v naší práci s aspiranty, je však skutečnost, že ve většině jsou přístupni diskuzi a argumentům, mají zájem o fakta - nikoli "hotové pravdy", přemýšlí o nich a někteří, po určité době, dokáží uznat

změnu priorit v motivaci i přístupech k vojenské službě i k armádě. Jedná se však o dlouhodobý proces, v němž by měla hrát významnější roli mimo jiné i struktura a rozsah společenskovední přípravy v ŠDZ.

Plukovník doc. Ing. Jaroslav B l a h a, CSc.
(Vojenská akademie, Brno)

VYUŽITÍ ZAHRANIČNÍCH ZKUŠENOSTÍ PŘI PŘÍPRAVĚ PROFESIONÁLA ARMÁDY ČR

Nové potřeby a perspektivy rozvoje armády vyžadují věnovat pozornost mimo jiné i problematice přestavby výchovně vzdělávací soustavy, jednotlivým inovačním opatřením ve vyspělých zahraničních armádách. Poznávání vzdělávacích systémů vojenského školství v zahraničí se v současné době dostává stále více do popředí zájmu pedagogických a řídicích pracovníků armády, i jednotlivých vojenských škol v republice.

Při vymezování požadavků na přípravu odborníků pro armádu, na jejich odbornou přípravu a profesní dovednosti je možné využívat všech dostupných poznatků a zkušeností. I přes snahu vytvořit vlastní model, bude vhodné využít možností odvozovat parametry vývoje vojenského vzdělávání i od vzdělávacích systémů jiných vyspělých zemí a armád.

Proces inovací a zdokonalování přípravy vojenského profesionála naší armády vyžaduje rozvíjení výzkumných aktivit v řadě oblastí.

Jde zejména o **oblast prakticko-poznávací** s cílem poznat fungování a vývoj armádních výchovně vzdělávacích systémů v zahraničí. Nedílnou součástí se musí stát kritické posouzení našeho současného vojenského školství na pozadí parametrů vývoje vyspělého světa. V této rovině jde o zdůraznění potřeby změn současného pojetí přípravy odborníků pro armádu na vojenských školách. Současně je nutné využít a tvůrčím způsobem aplikovat i pozitivní poznatky a zkušenosti z dosavadního vývoje našeho vojenského školství.

Druhá oblast pak má posloužit jako **nabídka možných cest a variant řešení** v procesu předpokládaných změn založených na dovedné aplikaci progresivních zahraničních zkušeností. Přesuny i další změny v obsahu a charakteru práce vojenského profesionála budou v budoucnu klást zvláště vysoké nároky na systém vojenského vzdělávání, zejména na vojenské školství, jeho schopnost rychle se přizpůsobovat požadavkům praxe při zachování vysoké kvality přípravy studentů různých kategorií.

■ Zaměření výzkumných aktivit

Dosavadní poznatky o systému přípravy vojenských odborníků v zahraničí jsou velmi kusé. Dlouhodobě nebyly systematicky zpracovávány. Rozvojem styků s vojenskými školami v zahraničí jsou postupně získávány potřebné studijní materiály - obsahy a plány studia, ročenky některých škol apod.

Pozornost v této etapě výzkumu byla věnována vzdělávací politice, popisu a zhodnocení vzdělávacích soustav a jejich institucí, vzdělávací koncepce, struktury a organizaci vzdělávání. V nezbytném rozsahu byla pozornost věnována také analýze vzdělávacích cílů, obsahu a metodám výuky, charakteristice účastníků vzdělávání, dosahovaným výsledkům vzdělávání a vývojovým trendům.

Cílem výzkumu bylo:

a) provést výběr a definování takových poznatků a zkušeností výchovně vzdělávacích systémů vojenského školství v zahraničí, které lze aplikovat jak v rámci vysokoškolského vzdělávání v naší armádě, tak i na jednotlivých vysokých školách, zejména na Vojenské akademii v Brně,

b) formou doporučení vymezit míru, způsob a podmínky této aplikace v jednotlivých etapách modernizačních změn.

Realizace tohoto cíle měla a má napomoci přechodu od nahodilého výběru zahraničních zkušeností k cílenému, od zevšeobecnování získaných dílčích poznatků k řízenému výběru. Důslednou analýzou teoretických názorů a praktických opatření nahradit jejich prosté popisování. Dospět tak k formulování typických rysů a vývojových tendencí. Ukázat jejich genezi, pokusit se poznat, nakolik vyhovují v dané zemi. Vážít specifiky okolností - tradice, mentalitu, zdroje a možnosti fungování ve zkoumané výchovně vzdělávací soustavě apod. Vzdělávací systém obecně a systém vzdělávání vojenských odborníků zvlášť, není přenosný. Je závislý na sociálních, kulturních i ekonomických faktorech každé země.

Souhrnně lze uvést tyto globální poznatky:

a) Čím menší je počet obyvatel státu, tím větší pozornost je věnována kvalitě i rozsahu vzdělávání obyvatelstva obecně a přípravě odborníků v armádě zvlášť - tj. tím větší jsou požadavky na úroveň vzdělávání vojenských odborníků.

b) Vojenské školství daného státu a jeho ozbrojených sil tvoří systém navzájem kooperujících prvků, zajišťujících celoživotní vzdělávání vojenských odborníků.

Klíčovým momentem se stále více stává požadavek úplného vysokoškolského vzdělání důstojníků.

c) Svěbytné vojenské školství je atributem moderní evropské armády. Má dlouholeté tradice. Lze předpokládat, že v Evropě si vojenské školství udrží své důležité místo a úlohu při přípravě vojenských odborníků.

■ Závěry

1. Je žádoucí, aby budoucí voják-profesionál na počátku své vojenské kariéry prošel určitým druhem obecné vojenské přípravy koncipované tak, aby respektovala jeho začlenění do kategorie poddůstojníků, praporčíků nebo důstojníků.

2. Orientace na to, aby každý důstojník dostal možnost získat v armádě vysokoškolské vzdělání je správná. Jde o světový trend a lze jej vyvodit i z našich zkušeností. V tomto směru bude nutné posoudit a stanovit po jak dlouhé praxi by mu mělo být poskytnuto, jaká by měla být délka, členění a míra obecnosti.

3. Bude nezbytné vytvořit systém škol druhů ozbrojených sil, který by řešil přípravu na konkrétní funkce u vojsk. To znamená diverzifikovat vojenské vzdělávací instituce, obsah a formy vzdělávání.

4. Bude vhodné uvažovat o obnovení vojenské přípravy (na smluvním základě) zájemců z řad studentů civilních vysokých škol. Po vymezení potřeb armády modernizovat, popř. nově formulovat obsah, cíle, metody i formy této přípravy.

Má-li proběhnout transformace vojenského školství do nově chápáného systému vojenského vzdělávání úspěšně, má-li tento systém sehrát dominantní roli v celém procesu modernizace armády, musí být požadavky na vojáky z povolání a cíle jejich přípravy v plném rozsahu realizovány mimo jiné za podmínek, kdy:

- stát ve svých dokumentech nejvyšší právní síly deklaruje rozhodnutí bránit suverenitu státního území a k tomu přísně vymezí opatření v oblasti ekonomiky, vojenství a další,

- s tímto rozhodnutím se ztotožňuje většina obyvatel a projevuje potřebné odhodlání k obraně suverenity a státní celistvosti země,

- potřebný počet obyvatel státu je rozhodnut celý, popř. část svého produktivního věku věnovat službě v armádě, přičemž zbytek obyvatelstva toto rozhodnutí chápe jako společensky přínosné a potřebné,

- charakter, obsah a metody činnosti všech skupin vojenských profesionálů budou efektivní a racionální a dostane se jim odpovídajícího společenského i materiálního ocenění.

Je nutno konstatovat, že v celé řadě ekonomicky vyspělých zemí Evropy nejsou tyto podmínky jednoznačně naplňovány. K řešení této situace je zpravidla volen kompromis, popř. postupná realizace. To znamená, že u těch podmínek, které nejsou všeobecně přijímány i přes svoji objektivní nutnost, bude potřebné:

a) vytvořit soustavu finančních či materiálních stimulů, kdy jedinec i přes neztožnění se (úplně nebo částečně) se službou v armádě bude ochoten ji vykonávat,

b) formulovat vhodný soubor argumentů, zvolit vhodné způsoby jejich prezentace tak, aby po určitém období působení rozhodující část populace je přijala a v potřebné míře se s nimi ztotožnila.

Úvahy o možných úpravách koncepce systému vojenského vzdělávání vycházejí z potřeby zkvalitnit přípravu vojenských odborníků pro Armádu České republiky v těsné vazbě na proces její profesionalizace. Je vhodné je chápat jako určitý pokus aplikace dlouhodobých zkušeností vyspělých zahraničních armád. Nelze přitom opomenout, či nebrat v úvahu odlišný sociálně politický systém i ekonomické podmínky v těchto zemích a tradice jejich armád i národního (státního) vzdělávacího systému jako celku.

Doc. PhDr. Josef Š m a j s, CSc.
(Masarykova univerzita, Brno)

FILOZOFICKÝ ROZMĚR EKOLOGICKÉ KRIZE

Současná ekologická krize je pro lidskou kulturu nejvážnější existenciální hrozbou. Filozofie, disciplína s nejvyšší úrovní abstrakce, může přispět k jejímu překonání zejména tím, čím jiné formy duchovní kultury nedisponují: konceptem ontologické podstaty této krize.

Části odborné veřejnosti je již zřejmé, že přírodu neničí jen lhostejní, dezorientovaní, či dokonce zlí lidé. Globální ekologická krize není vlastně konfliktem mezi člověkem a přírodou, jak se to obvykle jeví obyčejnému myšlení i neekologické vědecké a filozofické interpretaci. Tento antropocentrický přístup totiž na jedné straně přeceňuje rozdíl mezi člověkem a ostatními formami života (do jejichž funkčního systému člověk náleží) a na druhé straně nedoceňuje to, co vyvolává konflikt: protipřírodní předmětnou formu kultury.

Dnešní ekologická krize je totiž konfliktem dvou opozičních planetárních systémů: biosféry a technosféry. A právě v tomto smyslu má svou skrytou ontickou a ontologickou dimenzi. Její správné pochopení vyžaduje novou ontologii, protože tradiční ontologie si půdu pro přímé filozofické postižení podstaty globální ekologické krize nevytvořila.

Tradiční antropologická ontologie, smíme-li tu vůbec použít toto téma problematické zobecnění, akcentuje především problémy existence, smyslu, komunikace a seberealizace individuí. Zkoumá tím sice vztah člověka a světa, ale tento svět chybně považuje za svět člověka a pro člověka. Samozřejmě, že takový svět si člověk především osvojuje, interpretuje a obdařuje smyslem, že v takovém světě není důležitý fakt, který zneklidňuje část dnešní ekologicky odpovědné filozofie: ohrožení obyvatelnosti Země.

Nová ontologie, kterou pro reflexi ekologické krize potřebujeme, musí být především neantropocentrická, vycházející nejen z filozofické tradice, ale také z poznání dílčích věd. Ve fázi globální technické civilizace, ohrožující vyspělé formy pozemského života, to musí být ontologie schopná integrovat všechny hlavní oblasti skutečnosti: vesmír, biosféru, kulturu.

Kdybychom žádnou ontologii neměli (explicitní ani implicitní), kdybychom - jak se dnes často ozývá - pouze konstatovali, že svět je složitý a nepřehledný, že naše způsoby poznání jsou z mnoha důvodů omezené a že všechno je vlastně jinak, než jak se jeví, patrně bychom nepostrehli, co se to dnes se světem děje, co je normální a co je krizové.

Děje-li se něco se světem, přiměřeně odpovědná filozofie se nesmí tvářit tak, že se vlastně nic neděje. Musí se projevit především axiologicky, tj. stranit jistým hodnotám, něčemu bránit a o něco usilovat. A to nejde bez ontologie.

Tradiční filozofická ontologie, navazující na Aristotelův odkaz přímého filozofického zkoumání jsoucna jako jsoucna, ponechává v platnosti dva tradiční filozofické předsudky: předsudek o nadřazeném postavení filozofie nad vědami a předsudek o nadřazeném postavení člověka nad ostatními jsoucnými. Její antropocentrismus, byť často pouze implicitní, vyplývá z neoprávněné ontologizace gnozeologické duality člověka a zbytku světa, člověka a přírody, ducha a hmoty.

Nejnovější poznatky dílčích věd (zejména kosmologie, synergetiky, nerovnovážné termodynamiky atp.) nás však vedou k přesvědčení, že člověk není důvodem existence vesmíru, a že nemůže být ani cílem jeho evoluce. Je to vážný důvod k opatrnosti a pokoře. Osud lidské kultury - lze-li to tak nezdvořile říci - je gigantickým vesmírným strukturám lhostejný. Spolu s jinými druhy je i člověk pomíjivým prvkem biosféry, prvkem patřícím do celku života a podřízeným jeho ústřednímu principu: vzniku, rozvoji a zániku. Protože je schopen teoretického poznávání, zaujímá gnozeologickou opozici vůči světu. Ale není to opozice ontická. Střed gnozeologické perspektivy, který leží v každém z nás, není vrcholem ontické stavby skutečnosti, není totožný s místem ani s významem, jaký nám přirozená evoluce přisoudila. A tato divergentní evoluce, vycházíme-li z toho, co o ní víme, k nějakému jednotlivému vrcholu ani nesměruje a žádný zvláštní význam svým pomíjivým prvkům nepřopůjčuje.

Z pozice funkčního prvku složitého dynamického systému života nelze patrně nikdy správně poznat a pochopit celek, nelze tento celek ovládnout a řídit. Měli bychom se proto smířit s tím, že nic kromě schopnosti svět částečně poznávat, vytvářet kvalitativně nové prostředí pro člověka - kulturu, která ale zatlačuje a poškozují ostatní formy života, nesvědčí o naší dominanci v přirozené evoluci. Prostě nic nepotvrzuje naši nadřazenost nad přírodou, nic nepotvrzuje antro-

poocentismus, z něhož vyrostla evropská kultura, dnešní technické civilizace a bohužel i dnešní globální ekologická krize.

V situaci globálního ekologického ohrožení se od filozofie neočekává pouze uznání názorové a teoretické plurality, disensu a všeobecné kulturní tolerance, neočekává se o ní jen stále hlubší a přesnější kritika poznání, jazyka, významu a smyslu, ale také to, co můžeme označit za základní orientační vědění (Küng), za správné pořadí hodnot. A je-li globální ekologická krize konfliktem mezi kulturou a přírodou, pak filozofie pomůže odhalit a překonat tuto krizi už tím, že přinese důvěryhodný, tj. k výsledkům vědy přihlížející, koncept přírody, člověka a kultury. Pomůže tím, že konečně opustí antropocentrické zdůvodnění smyslu a hodnot. Vždyť smysl a hodnotu nedává světu pouze člověk, jak se domnívala evropská humanistická tradice, ale je to spíše naopak: smysl a hodnotu má příroda sama o sobě, a je jí proto třeba interpretovat tak, aby mohla mít smysl a hodnotu i pro člověka.

Reflexe vztahu přírody a kultury je tedy úkolem po výtce ontologickým. A to proto, že vztah člověka k celku světa nemůže být správně postižen bez filozofického způsobu abstrakce, bez rámcového komplementárního obrazu speciálně vědních analýz, v němž lze dílčí přístupy spojit, reinterpretovat a nově vyložit z hlediska jeho hodnotové životní orientace. Patrně pouze filozofie může veřejnosti sdělit to, co zatím jasně řečeno nebylo: že člověk není korunou tvorstva, vrcholem a smyslem přírodního vývoje; že kultura není ve vztahu k živé přírodě skutečností vyšší a diferencovanější, ale naopak skutečností nižší, redukovanou, a proto silnější a destruktivní; že - když nic neuděláme - lidská kulturní epopej skončí tragicky.

Nevoláme tedy po vytváření nějaké samoučelné filozoficky duchaplnější ontologie vůbec. Naopak, uvědomujeme si, že etapa budování ontologických systémů vůbec už patrně skončila. Také ontologie, jako ostatně každá lidská teorie, může být pouze parciální odpovědí na to, co příslušný poznávací subjekt nejvíce znepokojuje.

A protože nás znepokojuje obava o osud člověka a jedinečné pozemské přírody, pokoušíme se rozvíjet ontologii evoluční, tj. ontologii, která hledá podmínky potenciální funkční kompatibility přírody a kultury. Z hlediska této ontologie, jejíž některé souhrnné teze jsme tu uvedli, ale jejíž přiměřenou charakteristiku tu podat nemůžeme, jistá globální pojistka, významná pro zachování dnešní přirozené uspořádanosti biosféry, patrně existuje.

Kultura je nestandardním funkčním subsystémem biosféry, roste jen z jedné její evoluční linie, od počátku přirozené ekosystémy zatěžuje a poškozuje. Zdravá neoslabená biosféra však nemůže kulturní evoluci regulovat, integrovat, ani se jí zbavit. Ale od jisté prahové hodnoty sociokulturní zátěže, zdá se, začíná být všechno jinak. Silně oslabená a dezintegrovaná biosféra nebude příznivým prostředím pro nejvyspělejší, tj. také nejkřehčí formy života. A protože umělý kulturní systém, zahrnující člověka, stojí a padá s jeho biologickou prosperitou, zhoršující se lidské zdraví může být paradoxně spolehlivou negativní zpětnou vazbou obou opozičních systémů - kultury a biosféry.

Pochopíme-li to včas a pokusíme-li se kulturní expanzi, konzum a biologicky nejagresivnější formy materiální kultury omezit, možná že zachráníme nejen sami sebe jako vážně ohrožený druh, lidskou kulturu, ale z velké části i dosaženou úroveň přirozené biosférické evoluce - dnešní vyspělé formy života na planetě Zemi.

PODÍL CHEMICKÉHO VOJSKA NA EKOLOGICKÉ VÝCHOVĚ A VZDĚLÁVÁNÍ VOJENSKÝCH SPECIALISTŮ

Ochrana a tvorba životního prostředí se postupně a neodvratně stává nedílnou součástí života moderního člověka, člověka všestranně vzdělaného, připraveného řešit problémy komplexně a s maximálním citem pro zachování rovnováhy v okolním prostředí. Výchova člověka takových kvalit se objektivně musí odrazit i v obsahu jeho celoživotního vzdělávání.

Armáda, vzhledem ke svému obecně destrukčnímu poslání, je bohužel často chápána jako škůdce (ničitel) životního prostředí nebo v nejlepším případě jako činitel neutrální, potenciálně však více záporný než kladný. Obdobně je nazíráno i na chemické vojsko, které je nedílnou součástí armády. Ve skutečnosti se však chemické vojsko svým posláním z armády výrazně vyděluje. Nemá totiž za cíl ničit životy nebo materiální hodnoty protivníka, ale výhradně chránit vlastní vojska a vytvářet jim podmínky pro činnost v radioaktivně a chemicky kontaminovaném prostředí. V podmínkách vedení bojové činnosti se zpravidla jedná o extrémní stupeň kontaminace, ale podobnost a blízkost problematiky řešené v chemickém vojsku a v oblasti ochrany životního prostředí je zřejmá.

K hlavním úkolům chemického vojska totiž patří:

- * monitorovat radiační a chemickou situaci v prostorech činnosti vojsk,**
- * organizovat individuální a kolektivní ochranu vojsk před účinky radioaktivních a toxických látek,**
- * dekontaminovat techniku, materiál, osoby, objekty a terén,**
- * maskovat vojska dýmem.**

S výjimkou použití dýmu, se jedná o činnost, kterou bychom mohli charakterizovat jako "ekologii velmi blízkou". Jedná se totiž o zjišťování přítomnosti různých toxických a radioaktivních látek v ovzduší, na terénu, technice a materiálu, ochranu lidí před těmito látkami a nakonec i likvidaci nebo alespoň odstranění těchto látek

z různých prostředí. Úkolům chemického vojska samozřejmě odpovídá příprava jeho příslušníků a materiálně-technické zabezpečení. Jinými slovy, chemické vojsko je od svého vzniku cílevědomě připravováno a taky vybaveno technikou, přístroji a materiálem, které lze úspěšně využívat při ochraně životního prostředí.

Chemické vojsko tak disponuje řadou výhod a předpokladů zapojit se úspěšně a efektivně do práce v oblasti ochrany životního prostředí. K těmto předpokladům lze zařadit zejména:

- a) **Organizovanost a akceschopnost** sil a prostředků (štábů a jednotek) chemického vojska vyplývající z jejich pevné organizační struktury, přesné a pevné podřízenosti.
- b) **Odbornou a psychickou připravenost** příslušníků chemického vojska k řešení nejsložitějších úkolů i v podmínkách extrémní kontaminace. Cílevědomá příprava k takové činnosti, rozvíjení a upevňování potřebných návyků pravidelným výcvikem.
- c) **Vybavení speciální technikou a přístroji**, které lze využít i při plnění různých úkolů v oblasti ekologie, například prostředky monitorování radiační a chemické situace, prostředky individuální a kolektivní ochrany osob, prostředky dekontaminace, atd.
- d) **Rozvinutou vědecko-výzkumnou základnu** řešící kromě jiného i vědecké úkoly ekologického charakteru nebo úkoly úzce související.

Proto je logické, že orgány chemického vojska se aktivně zapojují do řešení ekologických otázek (problémů) v podmínkách armády. Jejich aktivita se zaměřuje:

1. Na řešení ekologických problémů uvnitř chemického vojska.
2. Na součinnost při řešení celoarmádních ekologických problémů, případně i vybraných problémů v občanských (civilních) oblastech života, např. radiačních a chemických havárií, apod.

Konkrétně se chemické vojsko může podílet na řešení ekologických problémů zejména v otázkách:

- * monitorování radiační a chemické situace, dozimetrie radioaktivního záření, indikace a měření koncentrace toxických látek,
- * ochrany osob v kontaminovaném terénu nebo při práci s toxickými látkami,
- * modelování radiační a chemické situace po radiačních a chemických haváriích a jejího vlivu na činnost osob,
- * odstraňování (likvidace) radioaktivních a toxických látek,
- * dekontaminace osob, techniky, materiálu, objektů a terénu s využitím prostředků Armády ČR,
- * organizace a činnosti skupin řízení (krizových štábů) a chemických jednotek při zásahu v prostorech radiačních a chemických havárií.

Dílčím problémem, který byl taky řešen, je podíl chemického vojska na ekologické přípravě studentů vojenských vysokých škol. V souladu s reorganizací armády i vojenského školství se možností chemického vojska k dnešnímu dni

zkonzcentrovaly do působení dvou pracovišť, a to katedry chemického vojska a speciální chemie VVŠ PV ve Vyškově a katedry chemického vojska Vojenské akademie v Brně.

Katedra chemického vojska Vojenské akademie v Brně je odbornou katedrou Fakulty velitelské a štábní. Zabývá se pedagogickou a vědeckou činností ve studijních a vědních oborech taktického a vojensko-technického zaměření.

Rozvíjí vědeckou činnost ve vědních úsecích Bojové použití chemického vojska a chemické zabezpečení a Zbraně hromadného ničení a ochrana proti nim. Přípravuje důstojníky v systému akademických kurzů ve studijním oboru Řízení obrany státu, specializace Bojové použití chemického vojska a chemické zabezpečení a v systému postgraduálního studia ve dvou studijních oborech, navazujících na již vzpomenuuté vědní obory. Dále se podílí na přípravě studentů vojensko-inženýrského studia ostatních fakult a Zahraničního školicího institutu Vojenské akademie v oblasti chemie a speciální chemie.

Poprvé se problematika ekologie ve studijních programech Fakulty velitelské a štábní objevila v roce 1991 při tvorbě programů akademických kurzů a nového typu postgraduálního (doktorandského) studia.

V akademických kurzech je výuka zaměřená na zákonná ustanovení a požadavky vojenských předpisů v oblasti ochrany životního prostředí, organizací a povinnosti ekologických orgánů a velitelů v armádě, činnost vojsk ve světle ekologické problematiky, formy a metody ekologického vzdělávání a výchovy, hospodaření s ropnými produkty, používání vojenské techniky a činnost ve vojenských výcvikových prostorech a cvičištích, charakteristiku možných průmyslových kontaminantů a jejich likvidaci, úkoly a možnosti armády v likvidaci ekologických havárií, organizací monitoringu a ochrany životního prostředí. Jak ukazuje **tabulka**, v akademických kurzech je ekologické problematice věnováno od 10 do 30 hodin, což představuje přibližně 1 až 3 % z celkového počtu hodin výuky. Přitom počet hodin u chemických specializací je v porovnání s ostatními specializacemi dvojnásobný až třinásobný.

Cílem výuky ekologické problematiky v akademických kurzech je:

1. Seznámit studenty se základními problémy ochrany životního prostředí a získat je pro aktivní účast v této činnosti, včetně účasti na ekologické výchově v armádě.
2. Naučit budoucí velitele a příslušníky štábů vojenských útvarů, svazků a svazů řídit činnost a výcvik vojsk s ohledem na požadavky k ochraně životního prostředí.

Postgraduální doktorandské studium chemické specializace se věnuje ekologické problematice daleko hlouběji. Studující mají možnost si zvolit z řady fakultativních předmětů, které se bezprostředně věnují ekologickým tématům nebo alespoň tematické úzce související. Zejména ve vědním úseku ZHN a ochrana proti nim si lze, pro příklad, vybrat z následujících fakultativních předmětů: Vybrané stati z ekologie; Monitorování toxických látek; Aplikovaná dozimetrie; Speciální analytické metody; Jaderné zbraně a problematika radiačních havárií; Chemické zbraně a problematika chemických havárií; Individuální a kolektivní ochrana; Technické prostředky odstraňování následků použití ZHN, radiačních a chemických havárií. Každý z uvedených předmětů je vyučován v rozsahu 50 hodin. Podíl výuky věno-

vané ekologii pak může v prvních dvou až třech letech postgraduálního studia dosáhnout přibližně až jedné čtvrtiny z celkového počtu hodin.

Rozsah výuky ekologie na Fakultě velitelské a štábní Vojenské akademie

Tabulka

Poř. čís.	Studium			Výuka ekologie		Poznámka
	Druh	Trvání	Specializace	Počet hodin	Podíl v %	
1. a)	Akademické kurzy	11 měsíců	chemická	24	2	V rámci povinných předmětů.
b)	I. stupně		ostatní	12	1	
2. a)	Akademické kurzy	11 měsíců	chemická	30	3	
b)	II. stupně		ostatní	10	1	
3. a)	Postgraduální	3 - 5 let	chemická oper. tak.	30 - 40	5 - 6	V rámci fakultativních předmětů.
b)	doktorandské		chemická voj. tech.	120 - 150	19 - 23	

Cílem je připravit pro armádu vědecké a vědecko-pedagogické pracovníky schopné tvůrčím způsobem řešit různé problémy jak v oblasti operačně taktické, tak vojensko-technické, v potřebných ekologických souvislostech.

Výuka ekologie je interdisciplinární záležitostí. Proto se na ní kromě příslušníků chemického vojska podílejí i pracovníci jiných odborností. Na Vojenské akademii to jsou konkrétně pracovníci katedry týlu, fyziky a specialisté z Výzkumného ústavu materiálu, vojenské chemie a maskování v Brně. Všechna uvedená pracoviště mají zájem o další zkvalitnění, a podle potřeby i postupné rozšíření, dané výuky. Proto i katedra chemického vojska Fakulty velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně ráda naváže spolupráci s jinými katedrami, institucemi i jednotlivci, kteří mají zájem o výměnu zkušeností a informací z oblasti výuky ekologické problematiky.

KOMPLEXNÍ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY

Nový státní útvar - Česká republika, stát uprostřed Evropy s rozlohou 78 864 km² a počtem obyvatel přes 10 miliónů, bude muset řešit mnoho závažných problémů. Jedním z nich je **potřeba vytvoření komplexního (jednotného, integrovaného) záchranného systému** (dále jen KZS).

VÝCHODISKA A POTŘEBA KOMPLEXNÍHO ZÁCHRANNÉHO SYSTÉMU

V životě žádné společnosti nelze vyloučit vznik tak zvaných **mimořádných situací**. Po pojmem mimořádná situace máme na mysli zvláštní situaci jako je válečný konflikt, živelní pohroma, velká provozní havárie, ekologická katastrofa, velká dopravní nehoda apod., situace, která vyžaduje rychlé a rozsáhlé nasazení záchranných a likvidačních sil a prostředků.

Živelné pohromy, velké provozní havárie, ekologické katastrofy, velké dopravní nehody mají vždy velmi **negativní vliv na kvalitu životního prostředí**, neboli průvodním jevem mimořádných situací jsou **negativní ekologické následky**.

Tvorba KZS musí být podložena dvěma základními rovinami. V první řadě je to **právní základ**, který by měly vytvářet: mezinárodní smlouvy a dohody, ústava České republiky, zákon o řešení mimořádných situací, zákon o KZS, zákon o civilní obraně (ochraně), zákon o využívání jaderné energie, obecné závazné předpisy apod.

Některé výše uvedené legislativní normy budou řešit **relativně širokou problematiku**. Některé otázky jsou **dílicím způsobem řešeny** na nižší legislativní úrovni (vyhlášky měst, obcí apod.)

Druhou rovinou pro vytváření a rozvoj KZS jsou **technicko-organizační opatření**, čímž je myšleno jednak kvalifikované personální zabezpečení a účelné organizování vhodných sil a prostředků k provádění záchranných a likvidačních prací v plném rozsahu a celém komplexu.

Je rovněž vysoce pravděpodobné, že přidružení či vstup do evropských struktur bude požadovat vspělou legislativu i dostatečné síly a prostředky účelně organizované pro případy řešení mimořádných situací. Nutno připomenout, že KZS má výrazně **humanitární charakter**.

Konkrétní rizika pocházejí z charakteristiky moderních technologií a techniky a jejich působením na prostředí. To v podmínkách České republiky znamená s prvky hustě zalidněné a vysoce civilizované průmyslové krajiny, obsahující řadu infrastruktur v podobě průmyslových aglomerací, dopravních uzlů, hydrologických zařízení, sítě potrubí a skladů plynů a kapalných hořavin, četných chemických, petrochemických a dalších objektů, které vyrábějí, manipulují a spotřebovávají toxické, hořlavé, výbušné a jiné chemikálie a moderních energetických zařízení se stále narůstajícím podílem jaderných. Všechny tyto elementy životního prostředí vytvořené člověkem jsou potenciálně nebezpečné nejen za branné pohotovosti státu, ale i v době míru [1].

Se zvyšováním počtu obyvatel na teritoriu státu se takto vlastně stává obyvatelstvo zranitelnější. Rovněž i nové prvky infrastruktury jsou stále složitější. Na jedné straně jsou nové technologie a technika bezpečnější v tom smyslu, že jsou na ně kladeny v současné době **přísné ekologické požadavky**. Na straně druhé jsou však nové technologie a technika složitější a proto téměř vždy v sobě zahrnují určitý rizikový fenomén různého stupně.

V každém správním celku nebo regionu je **účelné znát**:

- které živelné pohromy, velké provozní havárie, ekologické katastrofy, velké dopravní nehody postihly dané území v minulosti, jaký byl průběh těchto událostí,
- jaké efekty by mohly být dosaženy při budoucích mimořádných situacích a četnost jejich výskytu,
- jaké činnosti sociální, vědecké, technické a jiné mohou snížit zranitelnost obyvatelstva a zvýšit ochranu majetku, ekonomiky, dopravy apod. [2].

Příčinou provozní havárie může být:

- lidský faktor,
- technický faktor [3],
- živelní pohroma.

Ani jeden z výše uvedených faktorů nelze zcela vyloučit a vyspělá průmyslová společnost musí být připravena rychle a efektivně řešit především následky pohrom a havárií, ale také zabezpečovat prevenci.

KOMPLEXNÍ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM

Komplexní záchranný systém představuje soustředěný potenciál záchranných sil a prostředků. Je to účelový, profesní, územně budovaný systém záchranných, pohotovostních, odborných a zvláštních služeb, orgánů, právnických a fyzických osob [4].

Cílem KZS je záchrana lidských životů, hmotných a duchovních statků společnosti a snižování následků při mimořádných situacích účelným a plošným využitím soustředěných sil a prostředků [4].

Základním principem tvorby organizační struktury KZS by mělo být přenesení práv a povinností na existující subjekty při respektování funkčních kompetencí příslušných prvků.

Jednotlivé součásti KZS jsou samostatné a působí v oblasti kompetencí, které jim stanovují obecně závazné předpisy. Každá složka pracující v KZS musí mít určeny okruhy činnosti, které je povinna provádět a za tyto okruhy činnosti plně odpovídá. Každá složka odpovídá za síly a prostředky soustředěné ve své působnosti. Z hlediska povolávání sil a prostředků si každá složka povolává síly a prostředky ze své působnosti.

V některých městech a okresech České republiky vznikly v nedávné době základy záchranného systému (např. Mělník, Praha, Ostrava, Ústí nad Labem apod.) Tyto systémy vznikaly a vznikají na **základě praktické potřeby**, jsou založeny na dobrovolné respektive smluvní účasti, nemají však ke své činnosti dostatečný právní základ v celém komplexu. Celá problematika si zasluhuje systémové řešení s jasným vymezením pravomocí a kompetencí.

V KZS může a měla by působit **řada různých subjektů** od profesionálních organizací a sborů až po dobrovolné organizace a sdružení jakými mohou být: požární ochrana, zdravotní záchranná služba, letecká záchranná služba, báňská záchranná služba, vodní záchranná služba, orgány ministerstva vnitra, havarijní složky různých resortů, Civilní obrana, vybrané součásti armády, Červený kříž, Svaz záchranných brigád kynologů a jiné dobrovolné, charitativní a humanitární organizace, spolky a sdružení, další profesní organizace i jednotlivé osoby.

Jádrem KZS jsou služby, které se zpravidla bezprostředně po vzniku mimořádné události zúčastní provádění záchranných a likvidačních prací. Ostatní služby, orgány, organizace, sdružení a spolky vystupují při záchranných pracích zpravidla jako odborné poradenské prvky, případně podpůrné prvky.

Konkrétní podoba KZS bude podmíněna jednak vytypovanými riziky v dané oblasti a možnostmi výše uvedených subjektů podílet se na řešení mimořádných situací. Rozsah součinnosti organizací a služeb v rámci KZS závisí na druhu a rozsahu mimořádné události. Rozvinování dalších organizací a služeb se provádí postupně, podle jejich pohotovosti, kompetencí a způsobilosti.

K rychlému a účinnému řešení prevence a především následků mimořádných situací je nutné připravit a vybudovat komplexní záchranný systém České republiky s plným využitím současných záchranářských a likvidačních sil a prostředků.

Literatura:

- [1] Matoušek, J.: Hlavní faktory určující vývoj osobní ochrany. In.: Ochrana obyvatelstva a ekonomiky v mimořádných situacích, FMO - CO ČSFR, Praha 1991.
- [2] Procházková, D.: Morální zkouška, mezinárodní dekáda na snížení přírodních pohrom a jejich následků. Zpravodaj Civilní obrany, 1992, 2, str. 24.
- [3] Častulík, P.: Aplikace technických prostředků speciální čistoty při průmyslových haváriích a v dalších oblastech národního hospodářství. In.: Konference Dekontam 89, Výzkumný ústav 070, Brno 1990.
- [4] Batík, K. aj.: Návrh zásad vytvoření KZS v ČSFR, podkladový materiál pro jednání vlády ČSFR, Praha 1992.

MOŽNOSTI MODELOVÁNÍ NÁSLEDKŮ RADIAČNÍCH A CHEMICKÝCH HAVÁRIÍ

Modelování jevů a procesů se stává ve všech oblastech společenského života, a tedy i ve vojenství a ekologii, atributem rozvoje oboru. Jedním z úkolů, který před sebe staví chemické vojsko armády ČR, je výstavba a zabezpečení činnosti Systému monitorování radiační a chemické situace. Tento systém zahrnuje, mimo jiná opatření, i modelování následků radiačních a chemických havárií [1].

MODELOVÁNÍ NÁSLEDKŮ RADIAČNÍCH A CHEMICKÝCH HAVÁRIÍ

Modelování následků radiačních a chemických havárií je úkolem značného významu. Umožňuje **vytváření představy** o možném rozsahu poškození (zasazení) životního prostředí a vývoji radiační a chemické situace v důsledku pravděpodobného úniku radioaktivních a toxických látek z průmyslových a jiných objektů.

Dosavadní zkušenosti ukazují, že stupeň informovanosti o problematice radiačních a chemických havárií a jejich důsledcích je u řady odpovědných pracovníků nízký. Z toho pak plyne nebezpečí přijímání nesprávných rozhodnutí v kritických situacích. Dokazují to některé nácviky a cvičení.

Při obraně státu může bojová činnost probíhat v blízkosti řady průmyslových objektů pracujících s radioaktivními nebo toxickými materiály. Je to dáno poměrně vysokou hustotou těchto objektů na teritoriu ČR. Existuje značná pravděpodobnost jejich poškození nebo zničení [2]. K radiační či chemické havárii však může dojít i v důsledku technologických faktorů nebo diverzní činnosti, a to i v míru.

Armáda ČR tedy může při ozbrojeném konfliktu vést bojovou činnost v podmínkách radioaktivního nebo chemického zamoření, aniž by byly použity zbraně hromadného ničení. Některými silami a prostředky se může podílet na prevenci a odstranění následků radiačních a chemických havárií ve prospěch obyvatelstva, a to zpravidla v mírových podmínkách.

Jeví se tedy účelné aby velitelé, náčelníci a příslušné orgány státní správy měli k dispozici informace o možných bezprostředních následcích radiačních a chemických havárií a o předpokládaném vývoji radiační a chemické situace.

Katedra chemického vojska VA Brno se proto začala zabývat otázkami vlivu radiačních a chemických havárií především na činnost vojsk. V rámci nutnosti zapracovat do výuky řešení ochrany obyvatelstva a obecně ekologické aspekty kontaminace prostředí radioaktivními a toxickými látkami, předpokládána zintenzívnit tuto činnost a rozšířit okruh řešených problémů. Významným pracovištěm s celoarmádní působností je v tomto oboru Radiační středisko Generálního štábu Armády ČR.

Hlavním požadavkem na model následků radiační nebo chemické havárie, jak vyplývá z dosavadních zkušeností, je jeho reálnost. Měl by poskytovat hodnověrné informace blízké se skutečné situaci. Měl by být řešitelný v podmínkách uživatele a v reálném čase. Měl by umožňovat volbu stupně obtížnosti řešení vzhledem ke kvalitě vstupních dat a požadované přesnosti výsledků řešení. Uživatel by měl na základě řešení modelu obdržet především následující informace:

- kvantitativní a kvalitativní popis zamoření životního prostředí, zejména rozložení dávkových příkonů v terénu, stupně zamoření ovzduší, prostorů zamoření toxickými látkami,
- charakteristiky vývoje radiační a chemické situace, zejména změny zamoření co do intenzity, prostoru a času,
- vliv následků havárie na osoby, zejména stupeň bezprostředního ohrožení osob v centru havárie a jeho nejbližším okolí a možné následky vyplývající z pobytu v zamořeném prostoru,
- další rizikové faktory spojené s havárií, např. nebezpečí kontaminace podzemních vod, potravinového řetězce a jiné,
- komplexní hodnocení vlivu na plnění úkolů a možností odstranění následků havárie.

Složitost řešení a to, že problematika prognózy vývoje situace po radiačních a chemických haváriích není dostatečně propracována, je dána množinou faktorů, které situaci ovlivňují. Tyto faktory, vstupní data řešení, jsou v mnoha případech velmi těžko exaktně vyjádřitelné a popsatelné. Pokusili jsme se o získání jednoznačných podkladů pro prognózu radiační nebo chemické situace, avšak tato snaha nebyla úspěšná.

V systému ochrany obyvatelstva se při hodnocení rizik vychází zpravidla z metody standardních pásem ohrožení nebo z orientační prognózy na základě zjednodušených vstupních dat. Zjednodušení vstupů je jednou z možností poměrně rychlého zpracování předpovědi a získání hlavních výstupních charakteristik. Na tomto principu jsou založeny dosud používané metodiky hodnocení následků radiačních a chemických havárií, které jsou ve formě jednoduchých matematických vztahů, převodních tabulek, grafů (nomogramů), dílčích programových úloh a schématických zakresů.

Žádán z dosud používaných metodik neodpovídá uspokojivě na otázky diktované potřebou získat komplexní představu o následcích havárie. Velké zjednodušení vstupů se promítá do značné nepřesnosti řešení modelu a model se stává nevěrohodným. Neplatí to však obecně. Např. při porovnání používané metodiky hodnocení chemických havárií se zahraničními modely šíření kontaminantů

v ovzduší, provedeném Institutem CO, byla v určitém intervalu hodnot zjištěna dobrá shoda.

Mezi vstupní data modelu, která především ovlivňují výsledky řešení, patří zejména hustota a charakter možných zdrojů kontaminace na teritoriu, souřadnice objektu havárie, příčiny havárie, charakter úniku, druh kontaminantu, množství a forma kontaminantu uniknuvšího do životního prostředí, doba unikání, konkrétní meteorologické podmínky a jejich vývoj v relaci s dobou kontaminace, směr a rychlost větru ve výškách 0 - 1000 m, podle parametrů havárie, konfigurace terénu, pokrytost terénu porostem a zástavbou, terénní překážky, druh činnosti osob a stupeň jejich ochrany.

Přestože problematika radiačních a chemických havárií ve smyslu komplexního zhodnocení a systému ochrany proti nim není zatím podrobně v dostupné literatuře popsána, je možné některých prací, v tomto oboru řešených, využít. Aby mohly modely radiačních a chemických havárií poskytovat požadované výstupy, bude účelné využít dostupné, již zpracované, zahraniční modely šíření kontaminantů v ovzduší, zahraniční předpisy pro hodnocení následků havárií, již zpracované databáze, statisticky vyhodnocené následky významných radiačních a chemických havárií, statistického vyhodnocení rozptylu a spadu emisí průmyslových provozů, teorie turbulentní difuze, digitálního modelu terénu a dalších zdrojů.

Je skutečností, že dosavadní pokusy modelovat následky radiačních a chemických havárií, zejména v armádě, nepřinesly očekávaný výsledek, a to nejen z důvodů složitosti problému a nedostatku informací, ale i pro určité nedocenění významu.

Přesto je možno na základě dílčích informací a prací řešených na katedře obecně konstatovat, že důsledky radiačních a chemických havárií nebudou pravděpodobně rozhodujícím způsobem ovlivňovat splnění úkolů vojsk. Mohou však být velmi závažným faktorem ovlivňujícím způsob jejich plnění, režimové podmínky při pobytu osob v zamořeném prostoru a funkci teritoria. Dílčí jednoduché metody hodnocení lze rozpracovat do komplexnějších modelů činnosti vojsk a teritoria. Důležitým poznatkem je i pravděpodobnost úprav režimových podmínek činnosti osob v prostorech zamořených v důsledku radiační nebo chemické havárie oproti stávajícím předpisům zaměřeným na činnost po použití zbraní hromadného ničení.

Modelování následků radiačních a chemických havárií je úkol perspektivní a obecně řešitelný. Modely radiačních a chemických havárií mohou podstatně rozšířit a zrealizovat představy specialistů o možných následcích a přispívají k objektivizaci přijímaných rozhodnutí. Na základě výsledků řešení modelů je možno zdokonalovat i metody a metodiky sběru, přenosu a zpracování informací o radiační a chemické situaci. Podle variant řešení bude možno posoudit závažnost vzniklé situace pro další činnost, časové a prostorové dimenze omezení činnosti, požadavky na ochranu osob a odstranění následků.

Literatura:

- [1] Kotek K., Mika O.: Vyhodnocení situace po jaderných a chemických úderech, radiačních a chemických haváriích. VA BRNO 1992, str. 58 - 67, 82 - 90
- [2] Kotek, K.: Hodnocení radiační a chemické situace - součást rozhodovacího procesu velitele (habilitační přednáška). VVŠ PV VYSKOV 1993, str. 3 - 16.
- [3] Urban M., Kotek K.: Aplikace digitálního modelu terénu v úloze monitorování radiační situace po rozrušení jaderné elektrárny. VA Brno 1992.
- [4] Jindra V. a kol.: Model boje pro taktický stupeň velení (zadání grantového úkolu). VA BRNO 1992.

Plukovník prof. Ing. Vladimír K l a b a n, CSc.
(Vojenská akademie, Brno)

ARMÁDA PŘI OVLIVŇOVÁNÍ VÝZKUMU V OBLASTI VÝZBROJE

VÝZBROJ-VÝZKUM-VÝZBROJOVÁNÍ

Neujasněnost cílového stavu Armády České republiky nutně přivádí k tomu, že není programově řízen způsob jejího přechodu ze současného stavu do stavu požadovaného. Tato skutečnost se pochopitelně odráží i v oblasti vyzbrojování Armády ČR a v podnicích zabývajících se zbrojní výrobou a vojenským výzkumem.

Zachování současného stavu v důsledku obav ze zhroucení celého armádního komplexu se současným omezením výdajů na tuto oblast způsobují to, že nelze najít prostředky na technický rozvoj. Vše je pohlceno na základní provozní výdaje "staré velké armády". To však v oblasti vyzbrojování přivede k následujícímu.

Výzkumné ústavy zabývající se vývojem výzbroje nemají odbytu na svou práci a nedostávají žádné další zakázky ani od armády, ani státu, ani od výrobních závodů. Důvodem toho, že není zákazník pro výzkum, je nekoncepčnost v přístupech k řešení otázek obrany státu, spoléhání se na všeléčivý účinek tržních mechanismů, nesolventnost a nespolehlivost armády a výrobních závodů a přesycenost Evropy a Blízkého východu výzbrojí. Další vážnou příčinou nedostatku práce výzkumných ústavů je jejich vlastní neschopnost přizpůsobit se novým podmínkám a najít si práci v jiném oboru. Současné managementy těchto ústavů a zařízení se snaží získat práci u svých bývalých zákazníků, případně se orientují na obchodní

činnost ve snaze získat prostředky pro zajištění nejn nutnějších nákladů již nefungujících ústavů.

Neschopnost prokázala většina vedoucích pracovníků těchto ústavů i svým zapojením se do procesu privatizace. Nedokázali vytvořit přijatelné a perspektivní privatizační projekty a nyní ztrácejí energii tím, že brání a prodlužují přijatý způsob privatizace zatím jimi řízeného podniku. Tím zapříchují odchod pracovníků, v prvním pořadí těch schopných, a dochází tak ke ztrátě schopnosti ústavu provádět jakýkoliv výzkum.

Ztráta možnosti vlastního výzkumu povede k závislosti naší armády na zahraničních firmách a tím i k ne zrovna žádoucí politické závislosti. Dalším důsledkem bude s největší pravděpodobností ne konverze zbrojní výroby ale spíše její restrikce se všemi důsledky pro ekonomiku a zmenšení variantností možností řešení obrany státu a výstavby ozbrojených sil.

Tento prognozovaný stav není nijak příznivý pro snahu našich politiků o začlenění ČR do společenství západoevropských zemí. Jestliže naši nejvyšší političtí představitelé dospěli k tomu, že Česká republika potřebuje armádu sice úměrnou počtu obyvatelstva a rozloze státu, ale dobře vycvičenou a vyzbrojenou, musí se zabývat i problémem jejího přezbrojování.

Řešit problém přezbrojení naší armády výhradně nákupem výzbroje ze zahraničí vyvolá sice pocit vděčnosti u prodejců, protože právě jim pomůžeme řešit jejich problémy s odbytem zastarávající výzbroje a zaměstnaností, ale sami si způsobíme problémy se zaměstnaností a bankroty zbrojovek a dalších výrobních podniků a výzkumných ústavů. Jsem přesvědčen, že radost několika jednotlivců z provize za tento obchod nenahradí vzniklé ekonomické škody státu a strádání řady lidí.

Možným východiskem je **ovlivnění výzkumu přímo armádou**. Vyžaduje to však včasné zpracování prognózy rozvoje armády a vojsk teritoriální obrany. Přerozdělení výdajových potřeb vojenského rozpočtu a zahájení reorganizace. **Definování požadavků na výzbroj** ozbrojených složek. Vyhlášení veřejných soutěží na jednotlivé zakázky pro výrobce a dovozce výzbroje. Vyhodnocení, na vysoké odborné úrovni, soutěžících projektů. Garanci zakázek svou solventností.

Při takovémto postupu budou vytvořeny předpoklady pro fungování tržních mechanismů i v oblasti zbrojařského průmyslu a výzkumu při současném zachování vlivu státu.

Výrobci výzbroje si velice rychle uvědomí to, že potřebují vstřebat do vlastní výroby výsledky práce výzkumných a vývojových pracovišť, proto aby obstály v konkurenci a nebudou litovat vynaložených finančních prostředků na tuto oblast.

Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

TERITORIÁLNÍ VOJSKO V SYSTÉMU OBRANY STÁTU

V souvislosti s ochranou a obranou obyvatelstva a samostatnosti a celistvosti naší republiky proti možnému protivníkovi se v masových komunikačních prostředcích často hovoří o teritoriálním vojsku či vojsku územní obrany jako druhu pozemního vojska naší armády. Teritoriální, to znamená v podstatě územně vázané síly, jsou v současné době prakticky součástí armád většiny demokratických států.

V našich podmínkách je řešení této problematiky středem pozornosti jak teoretické fronty, tak velení naší armády. Některé náměty, které je třeba při řešení této problematiky brát v úvahu, jsou obsahem mého příspěvku.

■ Bezpečnostní situace v Evropě

S nově vzniklou situací v Evropě, zejména v její střední a východní části, je spojena řada rizik, ohrožujících stabilitu, bezpečnost a mírový život evropských států a jejich obyvatelstva.

Z možných rizik vyplývá, že jak v současnosti, tak v příštích letech se počet úkolů spjatých s bezpečností států a jejich obyvatelstva zatím nezmění, ale spíše bude narůstat, především v oblasti nevojenských konfliktů. Při politické a ekonomické situaci států ve střední a východní Evropě nelze však vyloučit ani nebezpečí konfliktů vojenských, zejména lokálního významu. Zatímco likvidace nevojenských ohrožení je převážně záležitostí jednotlivých států - jejich ministerstev vnitra, k zamezení vojenských konfliktů se buduje celoevropský bezpečnostní systém. Jak ukazují dosavadní zkušenosti, je zatím prakticky neúčinný. Dosažení jeho funkčnosti není krátkodobou záležitostí.

Jedinou opravdovou silou, která má v soudobých podmínkách předpoklady zabránit rozpoutání války v Evropě nebo ji zastavit, je NATO. Použití jeho sil se však zatím omezuje jen na přípravu a odražení agrese proti kterékoli z jeho členských zemí.

V současné době spíše než o plnoprávném členství dalších států uvažuje NATO o určitém způsobu jejich přidružení. Jeho podstatou má být pomoc zaměřená především na předávání zkušeností z výcviku vojsk, přípravy velitelů a štábů, včetně školství, případně odprodej některých druhů bojové a další vojenské techniky. Perspektivně vedení NATO uvažuje o postupném vytvoření celoevropského bezpečnostního systému, nejlépe přes KBSE.

Jak v případě členství v NATO, tak v jiném bezpečnostním systému, je třeba počítat s tím, že zásah jejich sil si vyžádá čas nutný na politické rozhodnutí o zásahu, stanovení jeho rozsahu, naplánování a také jeho všestranného zabezpečení, přesun vojsk do zájmového prostoru a jejich následné zasazení. Výjimkou může být relativně rychlá pomoc letectva.

V současné době se vedení NATO vzhledem k situaci v bývalé Jugoslávii zabývá možností podílet se mimo území svých členských zemí jen na úkolech v rámci OSN s důrazem na humanitární pomoc, případně letecké překrytí sil působících v rámci OSN.

Praxe ukazuje, že všechny dosavadní akce OSN jsou zdlouhavé, málo účinné až neúčinné. Přicházejí zatím vždy v době, kdy ozbrojené konflikty jsou již značně rozšířené, nepřátelství v důsledku ztrát a útrap maximálně vybičováno. Zastavení konfliktu je pak všestranně náročné, v praxi těžko zvládnutelné a realizovatelné.

Z uvedeného je zřejmé, že mimo členy NATO nemají ostatní státy mezinárodní garanci své bezpečnosti. I v případě již fungujícího evropského bezpečnostního systému, případně členství v NATO, je však nutné počítat s tím, že jejich účinný zásah si vyžádá čas. Těžiště zajištění vlastní bezpečnosti je proto zejména při přípravě a zahájení agrese protivníkem především na jednotlivých státech samých. Navíc k tomu přistupuje povinnost vytvořit podmínky pro zabezpečení případného zasazení mezinárodních ozbrojených sil. To platí plně také pro naši republiku.

■ Podstata zajištění bezpečnosti republiky

Zajištění bezpečnosti patří k prvořadým úkolům vedení státu. Jde při něm v podstatě o zabezpečení mírového budování státu, ochranu života a majetku obyvatelstva a tím také permanentní růst jeho životní úrovně. Současně s tím, pokud se nepodaří mír udržet, je třeba předem vytvořit a v případě potřeby realizovat podmínky - mobilizační infrastrukturu - především pro odvrácení vnějšího nebezpečí a pokud se to nepodaří, pak pro obranu samostatnosti a celistvosti státu ozbrojenou silou proti případné agresi za účinné podpory všech politických a diplomatických aktivit státu.

Zajištění bezpečnosti proti agresi má v podstatě tři fáze. Vedle politických a diplomatických aktivit je cílem první z nich opatřeními prováděnými již v míru ukázat ekonomickou a také vojenskou schopnost republiky se účinně bránit a tím možným ohrožením státu předcházet.

Pokud se to nepodaří, nastupuje fáze druhá. V ní jsou adekvátně opatřeními protivníka k bezprostřední agresi postupně realizována již v míru připravená opatření. Cílem této fáze je demonstrací připravenosti armády i státu jako celku k rozhodné obraně odvrátit protivníka od zahájení agrese. Dojde-li i přesto k napadení země, nastupuje fáze třetí. Jejím cílem je ozbrojenou silou ničit a zastavit agresora buď samostatně nebo s pomocí ostatních demokratických států. Ve všech třech fázích je třeba se zaměřit na řešení problematiky jak nevojenských ohrožení, tak především na obranu státu proti případnému napadení. V souvislosti se soudobou mezinárodní realitou k této hlavní úloze armády přibyla také účast na řešení nevojenských ohrožení. Cílem, především však výsledkem nevojenských ohrožení, bude snaha narušit stabilitu republiky, případně také jejich ozbrojených sil zevnitř. Realizátory mohou být osoby nebo skupiny přicházející z jiných států, někdy dokonce jako turisté či emigranti nebo také občané našeho státu.

I když likvidace nevojenských ohrožení patří do pravomoci ministerstva vnitra, může se na nich podílet také armáda. Především to bude tehdy, jestliže ohrožení bude do republiky směřovat zvnějšku. Souvisí to s posláním armády zajistit bezpečnost státu a jeho obyvatelstva proti vnějšímu protivníkovi. Plněním tohoto úkolu armáda přispívá ke stabilitě, prosperitě a všestrannému, především ekonomickému rozvoji státu. Z ekonomické úrovně se odvíjí také bojový potenciál státu.

Pro likvidaci vnějších nevojenských, zabránění a případně likvidaci vojenských ohrožení, má naše armáda pozemní vojsko, letectvo, vojsko PVO a je zabezpečující logistiku. Především z důvodu vedení bojové činnosti jen na vlastním území se **pozemní vojsko** dělí na polní vojsko, vojsko rychlého nasazení a vojsko územní obrany. **Polní vojsko** musí být připraveno vést bojovou činnost většinou svých sil prakticky okamžitě a na kterémkoli místě republiky. **Vojsko územní obrany** rozvíjí na rozkaz velitele armádního sboru nebo samostatně v rámci legislativně stanovených práv a povinností její, již v míru existující, organizační jádro postupně podle situace při bezprostředním ohrožení republiky či daného prostoru. Činnost vojska územní obrany je teritoriálně vázána.

Dělbou úkolů mezi druhy pozemního vojska je třeba provést podle konkrétní situace. Všeobecně by mělo platit, že nebude-li hrozit bezprostřední agrese, bude úkoly pozemního vojska plnit především polní vojsko. To však neznamená, že v závislosti na situaci a konkrétních podmínkách nemohou být k plnění vzniklých úkolů použity v nezbytném počtu síly vojska územní obrany. Ve většině případů půjde především o specialisty.

■ Vnější nevojenská ohrožení

K nevojenským vnějším ohrožením republiky, na jejichž eliminaci se může armáda podílet, patří zejména:

- mezinárodní terorismus a činnost zločineckých organizací,
- pašování drog,
- mezinárodní obchod se zbraněmi,
- migrace obyvatelstva z nestabilních států,
- zastavení dodávek surovin.

S výjimkou případu zastavení dodávek surovin bude spoluúčast armády zaměřena na:

- zesílení již v míru střežených důležitých objektů, případně střežení dalších objektů, které by mohly být cílem ničení nepřátelských skupin,
- zesílení zajištění státní hranice proti pronikání teroristických a dalších nepřátelských skupin ohrožujících bezpečnost, zdraví a majetek obyvatelstva, institucí a státu v součinnosti s cizineckou a zejména pohraniční policií,
- lustraci, vyhledávání a sledování nepřátelských osob a udržování pořádku v zájmovém prostoru,
- vytváření uzávěr kolem teroristických a dalších nepřátelských skupin, kterým se podaří proniknout na naše území,
- přímé likvidaci teroristických a dalších nepřátelských skupin na našem území,
- zachycování a vracení obyvatel migrujících z jiných států, případně na jejich shromažďování, přesun do sběrných táborů, střežení a zabezpečování,
- likvidaci následků přírodních a jiných katastrof.

Úkol střežení by měl být plněn již v míru velitelskými a jednotkami místních vojenských doplňovacích velitelství. Tato velitelství a jednotky by měly být jádrem v případě války či jiného ohrožení na teritoriálním principu rozvinovaného vojska územní obrany. Ostatní úkoly by měly plnit síly polního vojska. Pro případ nebezpečí agrese bude třeba stanovit podmínky, za nichž některé z úkolů se budou plnit silami polního vojska a některé silami vojska územní obrany. Vzhledem k dokonalé znalosti terénu, místních přechodů, obyvatelstva a také příslušníků pohraniční i cizinecké policie, bude účelné zvážit, zda na příkrytí státní hranice, lustraci a sledování nepřátelských osob, udržování pořádku v zájmovém prostoru a k likvidaci katastrof nevyužít alespoň z části příslušníků územního vojska. Jako nevýhodné se jeví, že je bude zapotřebí povolát a uhradit jim mzdu.

Vzhledem k soudobým mezinárodním podmínkám a trendům jejich předpokládaného vývoje je třeba počítat s tím, že právě prevence a případná likvidace nevojenských ohrožení budou perspektivně v činnosti naší armády převažovat. V souvislosti s tím bude také účelné jednoznačně vymezit úkoly, za něž nese odpovědnost armáda, a úkoly, které patří ministerstvu vnitra. Zásadou při tom musí být jednoznačně stanovit úkoly jak při vojenském, tak nevojenském ohrožení a odpovědný subjekt za jejich řízení - ministerstvo vnitra či obrany - případně podmínky, za nichž dojde ke změně podřízenosti a tím převzetí řízení a odpovědnosti. Lze předpokládat, že při likvidaci nevojenských ohrožení bude armáda zesilovat složky ministerstva vnitra také v oblasti speciálních úkolů. Mohou to být zejména akce

jednotek rychlého nasazení, použití průzkumných letounů, dopravních i bojových vrtulníků apod.

Zabezpečení republiky potřebnými surovinami je úkolem vlády. Podle konkrétní situace a možností může armáda ze svých zásob určité množství některých surovin uvolnit. Předpokladem však je, že tím nedojde k ohrožení její obranyschopnosti a připravenosti bránit stát proti případné agresi.

■ Vojenská ohrožení

Příčinami vojenského ohrožení republiky mohou být:

- občanská válka v sousedním státě,
- válka mezi státy sousedícími s naší republikou nebo v její blízkosti,
- snaha některého ze sousedních států, případně jeho spojence, řešit sporné problémy napadením naší republiky nebo již přímá realizace napadení.

Občanská válka v sousedním státě nebo válka mezi sousedními státy vyžaduje provést včas a v potřebné kvalitě všechna opatření k zajištění bezpečnosti, celistvosti a samostatnosti státu. Hlavní pozornost bude třeba zaměřit především na zabezpečení státní hranice se státy, které ozbrojenou konfrontaci vedou. Cílem opatření musí být nedopustit neúmyslné a tím méně úmyslné (k provedení manévru) pronikání proti sobě bojujících sil na území naší republiky. Odzbrojit je a internovat a tím zabránit rozšíření ozbrojeného konfliktu k nám. Úmyslné překročení naší státní hranice je přímým ohrožením bezpečnosti obyvatelstva a republiky, a tedy ve své podstatě agresi. Protože ve většině případů půjde o pokusy narušit naši státní hranici více či méně bojeschopnými a organizovanými částmi pozemních sil válčících stran, bude jejich likvidace úkolem pozemního vojska. Dojde-li k narušení našeho vzdušného prostoru, bude likvidace narušitelů úkolem PVO a letectva.

K hlavním opatřením zajištění bezpečnosti proti těmto dvěma druhům vojenského ohrožení bude zejména patřit:

- a) zabezpečení státní hranice, případně její přikrytí s důrazem na směry a prostory ohrožení,
- b) přehrazení možných směrů vedoucích z prostoru konfliktu na naše území výbušnými a nevýbušnými zátarasy,
- c) zvýšení zpravodajského úsilí v příslušném zájmovém prostoru,
- d) zvýšení připravenosti systému PVO a letectva,
- e) plánování obranné operace s cílem zabránit narušení státní hranice republiky a přenesení bojové činnosti na naše území,
- f) příprava velitelů a štábů všech stupňů a vojsk k plnění úkolů plánované obranné operace,
- g) výběrové mobilizační doplnění štábů a vojsk zejména v ohroženém prostoru a příprava dalšího mobilizačního rozvinutí podle vývoje situace,
- h) příprava a provedení ženijních obranných prací,
- i) příprava a podle potřeby obsazení stálých opevnění, pokud jsou v daném prostoru,
- j) rozvinutí a upřesnění opatření mobilizační infrastruktury podle vývoje situace s důrazem na adjustaci objektů určených ke zničení a zajištění plánovaného manévru,
- k) příprava míst velení a aktivace spojení,
- l) zvýšení střežení důležitých objektů a zařízení,
- m) kontrola připravenosti a případně aktivace všestranného zabezpečení,
- n) příprava podmínek pro zabezpečení rychlého přesunu k zaujetí obrany a plánovaného manévru silami a prostředky v průběhu vedení bojové činnosti,
- o) příprava, případně provedení evakuace určené části obyvatelstva a především cizinců z ohroženého prostoru.

- p) odzbrojování a internování ozbrojených jednotek, které pronikly do naší republiky z území ozbrojeného konfliktu,
- r) lustrace cizích osob a sledování podezřelých osob v zájmovém prostoru,
- s) zajištění pořádku v ohroženém prostoru, obrana a ochrana obyvatelstva, organizací, státu a jejich majetku,
- u) soustředování a střežení migrujícího obyvatelstva i ozbrojených vojsk bojujících států ve stanovených sběrných táborech ve vnitrozemí.

Je zřejmé, že také při tomto druhu ohrožení a jeho případné likvidaci nese tíhu zabezpečování a realizace uvedených opatření pozemní vojsko. Současně s jeho přípravou k bojové činnosti, případně již jejím vedením, se také u vojska PVO, letectva a logistiky musí vytvářet předpoklady pro rychlý přechod k efektivnímu zabezpečení operační činnosti a obranné operace Armádou České republiky.

Uvedená opatření jsou vlastně součástí opatření k odvrácení ozbrojeného konfliktu. V podstatě je lze uskupit do tří základních činností:

- vytvoření optimálních podmínek pro efektivní vedení operační činnosti a obranné operace v předpokládaném prostoru bojové činnosti (bezprostředně ohroženém prostoru), především evakuaci všech nežádoucích osob včetně emigrantů, zvýšeným střežením důležitých objektů a přísným dodržováním stanoveného režimu,
- přípravu operační činnosti a obranné operace proti případnému přenesení bojové činnosti na území republiky,
- všestranné zabezpečení připravované operační činnosti a obranné operace.

Velká část úkolů má územní charakter. Jsou trvale vázány na určité území. Jejich realizátorem by proto v případě reálného nebezpečí rozšíření konfliktu na naše území mělo být územní vojsko. Kromě toho by se územní vojsko mělo podle situace podílet také na zajištění státní hranice, budování výbušných a nevýbušných zátarasů, získávání informací, přípravě velitelů, štábů i vojsk k obraně a na rozsáhlé skupině úkolů souvisejících s kontrolou a aktivací všestranného zabezpečení, zajišťovaného na územním principu. Půjde především o proviantní, zdravotnické a hygienické zabezpečení, perspektivně také o určité ženižní a komunikační práce i některé další druhy zabezpečení. Je třeba přitom vycházet z toho, že případná bojová činnost bude vedena na vlastním území a efektivní zabezpečení jeho jednotlivých územních celků, relativně samostatných, lze dosáhnout maximální integrací zabezpečení a jeho řízením z jednoho místa. Pokud bude jednoznačně zřejmé, že napadení republiky nehrozí, budou převážnou část těchto úkolů plnit síly polního vojska.

V kompetenci logistiky jsou úkoly všestranného zabezpečení.

Při vojenském ohrožení je třeba vycházet především z těchto skutečností:

- politickovojskové situace v Evropě,
- stanovení počtů armád a vybrané bojové techniky,
- rozlohy naší republiky (400 x 200 km),
- dosahu soudobých prostředků ničení, které spolu s využitím vzdušných výsadek a diverzních skupin stírají rozdíl mezi frontou a zápolím,
- vysoké manévruschopnosti vojsk palbou a silami s možností provádět rychlé a překvapivé údery a změny směru činnosti včetně hlavních úderů,
- nelineárnost fronty v důsledku útoku na směrech, vysoké mobility vojsk, členitosti a pokrytosti terénu,
- růstu dynamičnosti bojové činnosti s možností rychlých změn druhů bojové činnosti.

Politická a ekonomická nestabilita států a z toho vyplývající rizika zatím nevylučují možnost ozbrojeného konfliktu. Vzhledem k budování celoevropského bezpečnostního systému a stanoveným počtům pravidelných armád a limitované bojové techniky lze za nejpravdě-

podobnější považovat jen konflikt lokální, který by mohl přerůst v konflikt regionální. Globální konflikt, i když je málo pravděpodobný, nelze zatím zcela vyloučit.

K přímému napadení naší republiky může dojít ze sousedních států nebo přes ně. Ve druhém případě bude víc času na přípravu. Současné možnosti sousedních států a také jejich politická orientace vylučují úspěšné napadení naší republiky. S výjimkou SRN, od níž jako člena NATO a ekonomicky u nás značně zainteresovaného státu je ohrožení republiky málo pravděpodobné, jsme schopni ubránit a ochránit obyvatelstvo, samostatnost a celistvost státu vlastními silami a prostředky.

V souvislosti s řešením některých územních a jiných požadavků a problémů menšin však nelze v důsledku vybičovaného nacionalismu a sociálních potíží zcela vyloučit možnost lokálního konfliktu se značně omezenými cíli a tím také omezeného prostorově i dobou trvání. Je to také dáno vzájemnými poměry sil s předpokladem, že mezinárodní bezpečnostní instituce, zejména po zkušenostech z bývalé Jugoslávie a také odjinud, budou včas reagovat na každou potenciální možnost ozbrojeného konfliktu, především však na jeho zahájení. Proto je reálné počítat s tím, že příčiny případného konfliktu budou potenciálním agresorem s předstihem politicky a propagandisticky zdůvodňovány snahou po dohodě s cílem, aby ozbrojený konflikt vyzněl jako jediné "neústupnosti" napadeného v podstatě "vyprovokované" řešení.

Agresi může protivník zahájit po přípravných opatřeních, včetně rozvinování vojsk, s cílem donutit tak ke splnění svých požadavků. Jím prováděná opatření budou vyvolávat odpovídající opatření nejen z naší strany, ale také mezinárodních, bezpečnostních a dalších institucí. Tím se počáteční poměr sil a celková situace v podstatě nejen bude měnit, ale může se dokonce zhoršovat v neprospěch agresora. S přípravou agrese a délkou trvání přípravy jsou totiž spojeny ekonomické výdaje a tím také finanční ztráty.

Vzhledem k těmto skutečnostem nelze proto vyloučit zahájení agrese s překvapením a snahou rychlým splněním stanovených omezených cílů postavit světovou veřejnost před hotovou věc. Možnosti existující soudobé bojové techniky a její perspektivně, v souladu s celkovým vědeckotechnickým pokrokem, prováděná modernizace, k tomu vytvářejí příznivé podmínky.

Způsob zahájení agrese může být různý. Úderu k státním hranicím se přesunujících pozemních sil protivníka mohou předcházet údery jeho raket a letectva na kteroukoli část našeho území (400 x 200 km).

Agrese však může být také zahájena činností diverzních a dalších nepřátelských skupin, rekrutujících se z dřívějších k tomu připravovaných "turistů", "emigrantů" a případně našich nepřátelsky orientovaných občanů. Tím může dojít prakticky k otevření druhé fronty v hloubce území republiky vlastně ještě s určitým předstihem před údery hlavních sil přes státní hranici.

V obou případech bude činnost protivníka zaměřena na rozbití systému řízení republiky i vojsk a zejména také na zmaření včasného přikrytí státní hranice a zaujetí obranné sestavy našimi vojsky. Cílem činnosti diverzních a dalších skupin protivníka může být zavázáním hlavních sil našeho polního vojska znemožnit mu včasné a neefektivnější zaujetí obrany.

Úkoly, které bude naše armáda při vojenském napadení plnit, budou v podstatě shodné s úkoly plněnými při zabezpečování státu proti narušení státní hranice při ozbrojeném konfliktu v sousedním nebo mezi sousedními státy. Činnosti však budou probíhat za aktivního působení protivníka. Obrana republiky bude nejen připravována, ale také realizována pod tlakem času. Tím větší význam bude mít činnost vojska územní obrany.

Při zatím předpokládaném mobilizačním rozvinutí Armády České republiky zůstává více než polovina záložníků do 45 až 50 let a všichni starší ve svých domovech. Jeví se proto účelné při ochraně a obraně jejich sídlišť použít také je.

Skutečnost, že při napadení státu se bojová činnost povede jen na vlastním území a u prostředků s dalekým dosahem jen z vlastního území, umožňuje vytvořit výhodné podmínky pro plnění úkolů včasným zplánováním a organizováním jejich všestranného zabezpečení.

Základem všestranného zabezpečení se musí jednoznačně stát princip jeho maximální integrity, využívající především místních zdrojů a podmínek určitého teritoria.

Cílem musí být zajistit relativní samostatnost a nezávislost jednotlivých regionů. Jiný způsob se jeví jako neekonomický a v případě války by se mohl stát problematickým.

V souvislosti s tím je proto třeba provést zásadní přehodnocení způsobů realizace všech, v armádě dosud prováděných zabezpečovacích funkcí. Při bojové činnosti vojsk jen na vlastním území musí být hlavním kritériem **nutnost a také nezastupitelnost zabezpečovacích funkcí subjekty mimo armádu.** Současně je třeba zvážit, které z těchto funkcí a v jakém rozsahu je nezbytné ponechat jako dosud **přímo u vojsk** a které lze organizovat a také provádět **centralizovaně v rámci vojenského velitelství** a jak tuto centralizaci dále případně dělit - **odstupňovat.** V závislosti na tom pak členit systém zabezpečení po jednotlivých úrovních a také je přesně vymezit. Setrvávat dále na dosavadním způsobu by vedlo k nevyužití místních možností, k nadměrnému přehušťování komunikací, bylo by až chaotické, krajně neekonomické a jen těžko zvládnutelné.

Předpoklady k integraci všestranného zabezpečení je třeba vytvořit již v míru vybudováním potřebné sítě a struktury, uzavřením smluv s příslušnými subjekty a odpovídajícími opatřeními a legislativními normami. To vyžaduje vypracovat především odpovídající teorii a těsnou spolupráci armády se zákonodárnou a výkonnou mocí, místní správou a dalšími subjekty. Význam a odpovědnost regionálních orgánů, včetně vojenských, tím nesporně vzroste.

V budoucnosti nemůže obstát ani tvrzení, že armáda potřebuje síly a prostředky na takové nebo onaké speciální činnosti, které v různých částech republiky provádí řada civilních firem na vysoké profesionální úrovni průběžně modernizovanou technikou. Je si třeba uvědomit, že již současné, hlavně však perspektivní početní stavy armády povedou v oblasti zabezpečení zejména službami k její stále větší již **mírové závislosti na civilním, především pochopitelně státním sektoru, případně sektoru podléhajícím územní správě.**

K zajištění kvalifikovaného využití civilních podniků k zabezpečení armády je proto žádoucí **provést jejich přesné zmapování podle potřebných zabezpečovacích činností, včetně zjištění kapacit.** Toto zmapování se musí **průběžně aktualizovat.** Zodpovědností za to je třeba pověřit jednotlivé řídicí stupně a odbornosti, které příslušný druh zabezpečení plánují a také v případě potřeby realizují.

Z uvedeného vyplývá, že na základě uzavřených smluv mezi armádou a civilními firmami bude možné již v míru **využívat možností kapacit civilních podniků k nárazově potřebným pracem pro armádu.** Taková, již v míru existující spolupráce, může být jednou z cest po volaném průhlednění armády. Současně však také dojde k potřebnému sepětí armády s obyvatelstvem, jejich vzájemné provázanosti a závislosti a navázání velmi důležitých neformálních vztahů a vazeb. Ve svém souhrnu to všechno přispěje také k lepšímu uvědomění si již zmíněné **všeobčanské odpovědnosti** za obranu samostatnosti a celistvosti státu a povede k její samozřejmosti. Takový způsob organizování určité části zabezpečení usnadňuje, případně dokonce **umožňuje jeho relativně plynulý přechod z mírového na válečný.** Je ovšem třeba vytvořit k tomu včas **potřebná legislativní opatření.**

Při hledání efektivního řešení se musí vyjít z toho, že jsou v podstatě dvě skupiny úkolů zabezpečení. První z nich je přímo součástí bojové činnosti vojsk, druhá se v podstatě zabývá materiálním, technickým a zdravotnickým a také speciálním zabezpečením. Na první z nich se podlejí **speciální druhy vojsk,** mimo jiné také ženijní, dopravní, spojovací, chemické apod. V duchu již vyslovené teze je třeba vyhodnotit, které z uvedených činností těchto

specializací patří k přímé bojové činnosti vojsk a které jsou jimi dosud prováděny jako **odborné práce v hloubce sestav bojujících vojsk**. Právě u těchto činností je třeba uvážit možnost jejich realizování odbornými firmami, které mohou v případě napadení zůstat buď nadále civilními, nebo podle situace a potřeby může dojít k jejich částečnému či úplnému začlenění do armády.

Vzhledem k možnostem civilního sektoru a jeho předpokládanému využití při napadení se jeví vhodné zvážit **možnost přípravy některých specializací přímo v civilních organizacích**. V rámci své vojenské základní služby by tak získávali potřebnou vojenskou odbornost určené povolanci s tomu odpovídajícími právy a povinnostmi vojáků základní služby. K nim se jeví vhodné přiřadit také příslušníky žádající o vojenskou náhradní službu. Ze všech takto připravených specialistů a zejména pro velitelské funkce určených důstojníků i z jednotlivých řídicích stupňů si vytvořit základ pro řízení i realizování zabezpečení armády těmito organizacemi v případě ohrožení a napadení republiky.

Obdobně tomu musí být také v oblastech **materiálního, technického a zdravotnického zabezpečení**. Ta jeho část, která souvisí s bezprostřední bojovou činností vojsk bude nadále zabezpečována k tomu určenými speciálními jednotkami. Ostatní (jatká, pekárny, prádelny, nemocnice apod.) pak civilními organizacemi řízenými příslušným vojenským velitelstvím, případně v intencích jeho nařízení příslušnými podřízenými stupni či dokonce územními správami.

Základním způsobem zabezpečení vojsk mimo jejich bezprostřední bojovou činnost by měl být zásadně regionální princip. Jeho podstatou by mělo být, že v daném prostoru budou všechny síly a prostředky at' vojska polního či územní obrany zabezpečována z jednoho centra - vojenského velitelství v souladu s úkoly, které mu byly stanoveny. Týká se to nejvíce materiálního, technického a zdravotnického zabezpečení, ale také **zajišťování přesunů, pořádkové a regulační služby** a všech dalších úkolů, plněných ve prospěch vojsk vázaných bojovou činností s protivníkem. To jim pomůže nejen vytvořit optimální podmínky pro bojovou činnost a šetřit síly, ale také zajistit maximální účelnost, organizovanost, efektivnost a ekonomičnost všestranného zabezpečení a života v daném prostoru. Jeho řízení z jednoho centra současně umožní uplatnit při tom nejvyšší možný stupeň racionality a integrity.

Vojsko územní obrany je součástí pozemního vojska naší armády. Je určeno k plnění úkolů ve svém regionu. K hlavním z nich patří:

- vést rozhodný boj se vzdušnými výsadky a diverzními skupinami protivníka,
- spolupodílet se na překrytí státní hranice s využitím vybudovaných stálých opevnění v součinnosti s polním vojskem, složkami ministerstva vnitra, ale také plnit tento úkol samostatně, zejména na pasivních směrech,
- zajistit operační volnost polního vojska k aktivní obraně rozhodujících operačních směrů,
- bránit region své působnosti proti silám protivníka podle zámyslu velitele vojenského velitelství, pod velením a v úzké součinnosti s polním vojskem v případě nevyhnutelnosti vést boj v obklíčení nebo i partyzánskou činnost,
- provádět ochranu i obranu objektů důležitých pro chod a existenci státu,
- podle plánu a úkolů místního vojenského velitelství a pod jeho řízením organizovat a v součinnosti se státními orgány, institucemi i civilními organizacemi zajišťovat veškeré přepravy a přesuny na teritoriu,
- podílet se na zajišťování organizovanosti života i pořádku na daném teritoriu, případně na evakuaci,
- společně s CO provádět záchranné a vyprošťovací práce.

Z úkolů vojska územní obrany vyplývá, že musí být plnohodnotnou součástí pozemního vojska, včetně výzbroje a vybavení. Velký význam bude mít zejména mobilita, umožňující mu provádět rychlý manévr podle konkrétní situace.

V souvislosti s touto hrubou analýzou úkolů vojska územní obrany lze předpokládat, že bude plnit úkoly jak v součinnosti s polním vojskem, tak samostatně. Již soudobé a tím spíše perspektivní možnosti bojové techniky, jí odpovídající způsoby vedení bojové činnosti s rychlými změnami situací a tím i druhů bojové činnosti a nelineárnost fronty budou od velitelů a štábů všech řídicích stupňů vyžadovat samostatnost, rozhodnost a iniciativu v intencích zámyslu nadřízeného a rychlá, konkrétní situaci v daném prostoru odpovídající rozhodnutí. Relativní, z možností daného regionu vycházející samostatnost se musí promítat také do všestranného zabezpečení a dalších odborných činností, potřebných k plnění úkolů. Z hlediska komplexní efektivity se jeví účelné plánovat a organizovat zabezpečení všech vojsk na teritoriu maximálně integrovaně místním vojenským velitelstvím.

Stručná charakteristika úkolů armády, včetně vojska územní obrany, dokumentuje, že jde o úkoly nové nebo plněné v nových podmínkách. Za této situace, má-li být jejich řešení cílevědomé a efektivní, je především nutné vypracovat z hluboké analýzy vycházející objektivně platnou teorii.

STRATEGIKON

(Zapomenuté klasické dílo o vojenství)

Předkládám čtenáři upravený překlad článku Charlesa C. Petersena "Strategikon - zapomenuté klasické dílo o vojenství" [1]. Tento článek nechci nijak komentovat, ani polemizovat s autorem. Dávám jej k dispozici jako studijní materiál a nechávám na čtenáři, aby sám posoudil moudrost tohoto díla.

Byzantské impérium vzniklo ve 4. století n. l. po rozpadu říše římské a existovalo do 15. století, kdy toto území ovládli Turci. Zpracování "Strategikonu" náleží do období první periody rozmachu říše, tj. přibližně 4.-7. století. Toto období je typické jednak dobovatelskou činností k získání kolonií, jednak obranou vlastního území proti vnitřnímu i vnějšímu nepříteli. Vzhledem k velké migraci národů, a tím i nebezpečí nájezdů na říši (zvláště Hunů), vznikla potřeba vybudování armády silné, vysoce organizované a mobilní.

Ve své práci "The Decline and Fall of the Roman Empire" (Úpadek a pád římské říše) tvrdí Edward Gibbon¹⁾: "Nedostatky byzantských armád byly podstatné a jejich vítězství náhodná" [2]. Ze všech různých zkreslení, která se v této práci nacházejí, je toto nejklavější. Byla to právě ve velké míře dokonalost vojenské organizace byzantské říše a rafinovanost jejího válečného umění, které umožnily této říši odolávat v období od 6. do 11. století, tedy více než 500 let, útokům ze strany Peršanů, Avarů, Franků, Slovanů, Arabů a jiných nepřátel.

Zdrojem této dokonalosti nebyla genialita Belisariova²⁾ nebo Narsova³⁾, kteří přes své skvělé vítězství nezanechali trvalou stopu v byzantském vojenském systému, ale reformy uzakoněné vojákem-císařem Maurikíem (582-602), které byly kodifikovány ve vynikající vojenské příručce nazvané **Strategikon**. (Pozn.: Donedávna většina odborníků věřila, že Mauríkio napsal Strategikon sám. Zhruba před deseti lety se začalo uvažovat, že autorem je generál Philippicus, který byl Maurikiovým švagrem). Maurikiovy reformy byly tak úspěšné, že během následujících pěti století nedošlo k podstatným změnám v této oblasti. J. F. C. Fuller⁴⁾ píše ve své práci "A Military History of the Western World" (Vojenské dějiny západního světa): "V západní Evropě nebyla tak dokonalá vojenská příručka vytvořena do devatenáctého století" [3]. Zachovalo se jen velmi málo kopií tohoto díla. Tištěná verze v řečtině byla vydána teprve roku 1981 a první anglický překlad vznikl v roce 1984. Byl publikován v akademickém tisku (University of Pennsylvania Press) a nezdá se, že by vzbudil pozornost čtenářů z vojenských kruhů.

Strategikon je praktická příručka, řečeno slovy jeho úvodu "je to dosti skromná elementární rukojeť pro ty, kteří se zasvětili vojenskému umění". Strategikon se zabývá tehdy se vyskytujícími vojenskými problémy, což ostře kontrastuje s filozofickým pojetím Sun Tzuova⁵⁾ díla "Válečné umění" [4], které bylo napsáno o tisíc let dříve. Vojenská moudrost Strategikonu, podobně jako moudrost čínského klasického díla o vojenství, promlouvá ke generálům všech dob a zásady, které ovlivnily v Strategikonu uvedené instrukce pro zasedání a činnost bojových sil armády Východořímské říše, jsou dodnes předmětem zájmu.

Strategikon se skládá z 12 kapitol, nazvaných "knihy". Jedenáct kapitol se zabývá organizací, výcvikem a podporou jízdních jednotek. Ve Strategikonu popisované jízdní jednotky však nebyly běžným jezdectvem. Byly to variabilní a všestranné bojové formace, schopné samostatně vítězit v bitvě proti různým protivníkům a bojovat v mnoha typech terénu. Pěchota byzantské armády byla, celkem vzato, pomocná síla, která byla využívána spíše pro službu v posádkách a vedení omezených válek v horách než pro polní tažení s koňmi.

Po Maurikiově reorganizaci byl základní taktickou jednotkou byzantské armády *bandum* neboli *tagma*, což byla jízdní rota, jejíž velikost se pohybovala od 200 do 400 jezdců. "Všechny *tagmy* by rozhodně neměly mít stejnou velikost," říká se ve Strategikonu. "Kdyby měly stejnou velikost, mohl by protivník snadno určit velikost armády spočítáním korouhví." Tři nebo více *tagmy* tvořily brigádu neboli *moiru*, tři *moiry* pak tvořily divizi neboli *meros*. Obdobně jako *tagmy* měly jednotlivé brigády a divize různou sílu. Dvanáct století později formuloval Napoleon z obdobných důvodů podobné pravidlo pro své vyšší formace. Nicméně, požadavek na účinné velení a řízení si vynutil stanovení horní hranice pro velikost těchto jednotek. Velikost *moiry* nemohla tudíž překročit hranici 3000 mužů, ani *meros* nemohl mít "více než šest nebo sedm tisíc", jinak "kdyby byly větší a více rozvinuté, mohly by se ukázat jako neuspořádané a zmatené".

Úspěch byzantské armády na bojišti, který byl výsledkem Maurikiových reforem, byl založen na účinné směsi úderné síly, pohyblivosti a ochrany a na pronikavém poznání, že "válečné umění závisí na nejtěsnější kombinaci útoku a obrany tak pevně jako stavba budovy závisí na cihlách a maltě". Každá formace byzantské armády, od nejmenší po největší, dávala svou organizací a taktikou konkrétní formu těmto zásadám a byla tudíž schopna bojovat buď samostatně, nebo jako součást větších jednotek plnících specializované úkoly.

Úderná síla nejmenší taktické jednotky *tagmy* spočívala ve společném užité střelbě lučištníků na koních a úderu kopiníků. Byla to novinka, ve které se Byzantincům nemohl vyrovnat žádný protivník, protože ovládal buď jedno nebo druhé, jen zřídka obojí. Jak prozrazuje Strategikon, objevili Římané z východní části říše dávno před zbytkem středověkého světa, že střelba připravuje cestu pro úder spíše *potlačením* než vyčerpáním a že účinnost potlačovací střelby závisí více na absolutním množství a vysoké dráze než na přesnosti střelby. Musí-li se protivník starat o to, aby unikl střelám, kterými je zasypáván shora, je jeho pozornost odvrácena od toho, co se děje bezprostředně vpředu a stává se zranitelným při napadení.

V instrukcích pro výcvik *tagmy* se uvádí, že lučištníci na koních se seřazují za kopiníky (což je opakem dřívější praxe), jsou tedy nuceni střilet horní skupinou úhlů, aby zasáhli protivníka a nezranili vlastní vojáky. Pokyny pro výcvik jednotlivých lučištníků na koních říkají: "Měl by být cvičen, aby střelil rychle ... Rychlost je důležitá při vytažení šípu a jeho vystřelení silou ... Toto je podstatné. Ve skutečnosti, i když je šíp dobře zaměřen, pomalá střelba je neúčinná." Kladení důrazu na rychlost, a tedy i na objem střelby, dokonce na úkor přesnosti, byla rovněž v byzantské vojenské praxi bezprecedentní.

Poměr lučištníků a kopiníků v *tagmě* také vyjadřoval snahu o užívání masové střelby. Muži v prvních dvou a v poslední řadě formace "by všichni měli mít kopí. Všichni ostatní, rozestavení uprostřed, kteří umí střilet, by měli být lučištníci". Vzhledem k tomu, že *tagma* byla obvykle rozestavena v sedmi řadách, měli by být v ideálním případě vždy v každém zástupu čtyři lučištníci a tři kopiníci. Nebude-li se přihlížet ke kopiníkům v poslední řadě, pak by poměr střelčijícího a úderného vojska byl 2:1.

Vysoká pohyblivost *tagmy* nebyla dána pouze využitím jízdy na koních, ale také speciálním výcvikem, zaměřeným na zvýšení schopnosti jezdit v terénu. Podle Strategikonu: "Je podstatné, aby si koně přivyklí nejen na rychlé manévrování v otevřené, rovné krajině, ale také v kopcovitém, zarostlém a zvrásněném terénu a na rychle se střídající stoupání a klesá-

ní. Zvyknou-li si na tyto různé typy terénu, pak nebudou ani muži ani koně překvapeni jakýmkoliv druhem terénu a žádný typ terénu jim nebude působit těžkosti." Po popisu některých cvičení, která mají být použita pro "obtížnou krajinu", příručka dodává: "Muži, kteří šetří své koně a zanedbávají výcvik tohoto druhu, plánují fakticky svou vlastní porážku."

Schopnost *tagmy* pohybovat se a bojovat v drsném terénu byla dále zvýšena skutečností, že její příslušníci byli vycvičeni pro pěší boj stejně jako pro boj v sedlech koní. Tento pěšotní výcvik také zvyšoval jejich naději na přežití, když neměli k dispozici koně nebo jejich koně byli zabiti v boji.

Na svou ochranu měli jezdci *tagmy* prilbu a další výstroj, která je ve Strategikonu popsána následovně: "plášť z kroužkového brnění s kapucí, který sahá po kotníky a který může být přichycen řemínky a kroužky." Kopiníci ve dvou předních řadách kromě toho nesli štíty a jejich koně měli "ochranné kusy železného brnění na hlavách a pláty železa nebo plsti na hrudi nebo jiné pokrytí hrudi a šíje jako ji užívají Avari".

Navíc byla *tagma* cvičena tak, aby uměla bojovat jak v rozvinuté (útočné) sestavě, tak v semknuté (obránné) sestavě, přičemž uměla podle potřeby tyto sestavy rychle měnit. Vpřed postupovala *tagma* v semknuté sestavě. Lučištníci na koních byli vpředu chráněni kopiníky a naopak kopiníci byli chráněni zezadu hromadnými výstřely lučištníků.

U vyšších formací bylo při Maurikiových reformách zavedeno rozlišení mezi "útočnými jednotkami" (*cursores*) a "obránci" (*defensores*). Jedna třetina každé divize neboli *meros* byla tvořena útočnými jednotkami v rozvinuté sestavě, které zaujímaly postavení na křídlech divize. Zbývající dvě třetiny byli obránci, kteří v semknuté sestavě zaujímali postavení ve středu. Úkolem útočných jednotek bylo "pohybovat se před hlavní linií a rychle zaútočit na ustupujícího protivníka", jinými slovy, vést pronásledování pravděpodobně poté, co byla bojová linie protivníka úspěšně napadena a rozdrčena. Úkolem obránců bylo "následovat útočné jednotky, aniž by obránci podnikali výpady nebo porušili řady, pochodem ve správné sestavě jako podpora útočných jednotek, kdyby tyto začaly ustupovat". Základní slabinou smíšených formací pěchoty a jezdecky jiných států bylo, že pronásledování protivníka po úspěchu dosaženém na bojišti vedlo nezbytně k oddělení pohyblivé úderné části formace od její méně pohyblivé obranné základny, čímž byl jízdní předvoj vystaven při stíhání možnosti, že bude rozdrčen v době připravených léček. Byzantská armáda vyřešila tento problém tím, že obranná základna byla stejně pohyblivá jako útočná část, což jí umožnilo podporovat útočnou část v pohyblivém boji stejně jako v přesné vypracovaných vojenských operacích.

Nová bojová sestava byzantské armády vycházela také z přesvědčení, že správná útočná činnost předem předpokládá spolehlivou obranu. Bylo požadováno, aby pro boj bylo zaujato postavení ve dvou řadách za sebou, nikoliv, jak tomu bylo dopsud, v jedné řadě, přičemž druhá řada měla být tvořena "asi třetinou" celkové síly. Tuto změnu odůvodňuje autor Strategikonu takto: "Vytvořit z celé armády jednoduchou řadu ... pro bitvu jezdecky a nezachovat žádnou zálohu pro různé eventuality v případě neúspěchu je známkou nezkušenosti a naprosté lehkomyšlnosti, protože dojde-li k obklíčení z boku nebo neočekávanému útoku protivníka a není-li k dispozici podpora z týlu či boku nebo záložní síla, bude vojsko nuceno zbrkle ustupovat." Druhá řada, která podpoří prvou řadu, může takové katastrofě zabránit. Jestliže, na jedné straně, "prvá řada ustoupí nebo je zatlačena dozadu, pak je zde druhá řada jako podpora a útočiště. To umožňuje soustředit znovu jednotky a obrátit se zpět proti útočníkům". Na druhé straně: "Když pronásledujeme nepřitele, můžeme útočit bez rizika, protože obrátí-li se část nepřátel zpět na nás nebo dojde-li k nenačatému útoku v jiném místě, pak může druhá řada držet svůj prostor, zapojit se do boje a chránit prvou řadu." Nová dvouřadová bojová sestava na hlavním taktickém stupni pak vedla na taktickém stupni k uspořádání každého *merosu* na útočné jednotky a obránce.

Neméně důležité byly v nové bojové sestavě vyčleněné oddíly. "Dva nebo tři *bandumy*" byly umístěny jako ochrana křídla na levé straně první řady, "kde může být přirozeně očekáván nepřátelský obchvat a manévry za účelem obklíčení" (proti mužům, kteří byli na této straně

ponechání beze zbraně). "Jeden nebo dva *bandumy* lučištníků, známé jako obklíčovači", měli být zasazeny na druhé straně první řady, aby obchvátily levé křídlo protivníka a další "tři nebo čtyři" *bandumy* měly být umístěny ve skrytých postaveních na obou stranách, odkud mohly útočit na týl protivníka. Podle Strategikonu: "Správně načasované útoky proti křídům a týlu protivníka jsou účinnější a spíše přinášejí rozhodnutí než přímé čelní výpady a útoky ... Musí-li se nepříteli čelit v otevřeném boji, pak nekoncentruj všechny své jednotky vpředu, dokonce ani v případě, že nepřítel má početní převahu, a zaměř své operace proti jeho týlu a jeho křídům. Protože za všech okolností je nebezpečné a nejisté, a proti všem lidem, utkat se v čistě frontálním boji."

Tyto dispozice byly natolik přizpůsobivé, že se téměř beze změny užívaly ještě o tři století později, když císař Leo VI. vydal svoje dílo "Taktická nařízení". Mělo uplynout ještě téměř 900 let, než se v západní Evropě objevila bojová sestava srovnatelného významu, což byl slavný "kosý šik" Friedricha II.

STRATEGIKON A "VÁLEČNÉ UMĚNÍ"

Nejvyšším principem byzantského válečného umění, jak jasně ukazuje Strategikon, byla organizace sil. "Jako loď nemůže přeplovat moře bez kormidelníka, tak nelze porazit nepřítele bez taktiky a strategie. S nimi a boží pomocí je možné zvítězit nejen nad stejně silným protivníkem, ale i nad nepřitelem, který má početní převahu. Není pravdou, jak věří někteří nezkušení lidé, že o výsledku války rozhoduje odvaha a počet jednotek, ale ... taktika a strategie. Na tyto bychom se měli soustředit a neztrácet náš čas mobilizací velkého počtu jednotek." Příručka přirovnává vedení války k lovu: "Divoká zvířata se chytají spíše pomocí sledování, lapání do sítí, číhání, stopování, obklíčení a podobných úskoků než pouhou silou." Při vedení války by se člověk měl chovat podobně, "ať již je nepřítel mnoho či málo". Zkoušet "jednoduše přemoci protivníka silou v otevřeném boji tváří v tvář" je "velmi riskantní" akce, která "může končit vážnou škodou", i když je nepřítel poražen. "Je výsměchem pokoušet se dosáhnout vítězství, které je nákladné a přináší pouze prázdnou slávu." Tudiž "moudrý velitel nebude nutit protivníka do regulérní bitvy, jedině když se naskytne opravdu výjimečná příležitost". Vyvaruje se soutěžení s těmi, kdo "jsou obdivováni pro svůj skvělý úspěch, ale uskutečňují operace neuvážené". Bude "čekat na výhodné příležitosti a záminky" a "udeří na protivníka dříve než se tento může připravit".

Není nutno ponořit se do pojednání velmi hluboko, aby byla vidět spřízněnost Strategikonu s jinými dvěma klasickými díly o vojenství, z nichž jedno bylo napsáno o tisíc let dříve a druhé o tisíc let později. Tím prvním je Sun Tzuovo "Válečné umění"[4]. V něm se píše: "Vzít nepřátelskou armádu do zajetí je lepší než ji zničit; vzít neporušený prapor, rotu nebo pětičlenné družstvo je lepší než je zničit. Protože dosáhnout sta vítězství ve sto bitvách není vrcholem dovednosti. Přemoci nepřítele bez boje je vrcholem dovednosti." V jiné části lze číst: "Mistr války si podmaní nepřítele již poraženého"; "vítězná armáda dosahuje svá vítězství, aniž by vyhledávala bitvu, armáda předurčená k porážce bojuje v očekávání vítězství".

Dva tisíce let později, v 18. století, se tyto myšlenky objevují v díle francouzského generála Maurice de Saxe⁵⁾ "Zamyšlení nad válečným uměním"[5]. Autor zde píše: "Nemám v oblibě regulérní bitvy, zvláště na začátku války, a jsem přesvědčen, že obratný generál by mohl vést války celý svůj život, aniž by byl nucen opravdu válčit." Dále dodává: "Nemíním tím tvrdit, že protivník nemá být napaden, objeví-li se příležitost na jeho rozdrácení nebo že se nemá využívat chyb protivníka. Myslím však, že válku nelze vést, aniž by se cokoliv ponechalo náhodě. A toto je obecně nejdůležitější stránkou dokonalosti a schopnosti."

Také Strategikon se neustále vrací k myšlence, že se velitel musí snažit vést válku, aniž by ponechal něco náhodě. "Vojevůdce by neměl říci: Já jsem to neočekával." "Vojevůdce by měl být seznámen s každou situací, která může ve válce nastat." "Energičtý velitel bere do úvahy nejen pravděpodobná nebezpečí, ale i taková, která jsou zcela neočekávaná." Nemělo

by se to brát jako náznak, že vojevůdce se musí snažit být vševědoucí. Jedná se pouze o to, že jeho plány by měly být pružné, takže jsou vždy k dispozici jiné možnosti, nepřinášeli-li původně vybraná činnost požadované výsledky.

Moudrý velitel by se měl snažit omezit svou vlastní nejistotu a zároveň zvětšit nejistotu protivníka, "protože pouze ty bitevní plány jsou úspěšné, o kterých protivník nic netuší, dokud nejsou v praxi realizovány". Příručka radí: "Velitel, který chce utajit své plány před nepřítelem, by se nikdy neměl rozsáhle svěřovat svým vlastním jednotkám." "Tvé plány hlavních operací by neměly být známy mnoha lidem, ale jen několika a pouze těm, kteří jsou ti velmi blízcí." Vojsko by nikdy nemělo "zaujmout kompletní bojovou sestavu, když pouze cvičí", protože "tyto dispozice jsou spíše záležitostí strategie než taktiky a neměly by být známy dopředu v době výcviku".

Autor Strategikonu si navíc uvědomoval, že úsilí zvýšit nejistotu protivníka nemusí končit pasivními bezpečnostními opatřeními jako jsou tato. Autor věnuje celou kapitolu tomu, co bychom nyní nazvali "klamný výcvik". Popisuje v ní sérii falešných cvičení (jako doplněk k jednomu navrhovanému "pro skutečné užití"), která se mají provádět "aby ostatní, špióni protivníka a možní dezertéři, nezjistili, které cvičení považujeme za důležitější". Je také nadšeným zastáncem klamání protivníka pomocí "dezinformací": "Je velmi důležité rozšiřovat u protivníka zvěsti, že plánuješ jednu věc, pak jít a udělat něco jiného." Radil také rafinovaně, jak to udělat, aby dezertéři, kteří jsou většinou konvenčně považováni za nevýhodu, pracovali proti a ne v zájmu protivníka. "Protivník by měl být oklamán falešnými zprávami o našich plánech, které mu přinesou naši dezertéři," píše se ve Strategikonu. Jinde se praví: "Potenciálním dezertérům by měl být řečen opak toho, co chceme dělat, takže je lze využít pro oklamání protivníka."

Autor Strategikonu také chápal, že nejlepší hospodaření se silami vyžaduje více než pouhou dezinformaci protivníka. Ten musí také být *zaměřen nesprávným směrem*, "takže, jako při džiu-džitsu, jeho vlastní úsilí se změní na nástroj jeho porážky". Velitel, píše autor, "by měl jednat jako dobrý zápasník, měl by předstírat útok v jednom směru, aby se pokusil oklamat svého protivníka a pak dobře využít příležitosti, které se naskytou a tímto způsobem porazit protivníka". Jako praktický rádce pro byzantské velitele v poli nabízí Strategikon pestrout paletu úskoků, triků a válečných lstí. Zvláštní důraz je kladen na léčky, které mají největší význam pro vedení války, protože v krátkém čase se zničí rozsáhlá síla protivníka a to dříve, než má protivník možnost nasadit do akce celou svou bojovou linii.

Čtvrtá kniha Strategikonu je zcela věnována tomuto námětu. Jedna taková lest, nazývaná "Skytská léčka", se týkala rozestavení "menší části armády", aby čelila bitevní linii protivníka. "Když je udělán výpad a tyto linie na sebe narazí, obrátí se tito vojáci rychle na útek; nepřítel je začne pronásledovat a je uveden ve zmatek. Pojede kolem místa, kde je připravena léčka a pak zaútočí jednotky čekající v léčce a napadnou nepřítele. Ti, kteří předtím před nepřítelem prchali, se otočí a protivnickovy síly jsou chyceny uprostřed." Tento taktický manévř lze již v 6. století považovat za starodávný, protože jeho námořní verze byla užita v peloponéské válce (410 př. n. l. v námořní bitvě u města Kyzikos). Byla to také oblíbená léčka Mongolů v 13. století.

Velitel musí také neustále "hledat léčky protivníka, vysílat často a na velké vzdálenosti hlídky ve všech směrech do okolí bojiště" a musí "se vyvarovat neuspořádaného a nekoordinovaného pronásledování". Především se musí velitel vyhnout tomu, aby jeho jednání bylo předvídatelné. Velitel "nesmí proti nepříteli užívat stále stejné způsoby vedení operací, i když se zdá, že jsou úspěšné. Při častém opakování si protivník na tyto způsoby přivykne, přizpůsobí se jim a připraví nám porážku". Ve válce se "hranice toho nejméně očekávaného" posouvá, vedena nezávislou vůlí přemýšlejícího a reagujícího protivníka, takže dnešní překvapení je vždy vykoupeno zlířejším rizikem neúspěchu. Strategikon proto tvrdí: "Velitel, který nepovažuje nic za samozřejmé, je ve válce spolehlivý."

V žádném případě nezamýšlí autor navrhnout, že výhody a vítězství by neměly být využívány, protože "vhodná příležitost ve válce je pomíjivá a nemůže být odložena". Tudíž i když "je nezbytné být opatrný a zbytečně nespěchat" při plánování, "jakmile přijmeš rozhodnutí, musíš je správným způsobem uskutečnit bez jakéhokoliv váhání a neshody. Nesmělost není konečnou opatrností, ale představuje nebezpečí". A je-li výsledek boje příznivý, "neměl by člověk být uspokojen pouhým odražením protivníka. To je chyba, které se dopouštějí nezkušení velitelé, kteří neumějí využít vhodné příležitosti a kteří rádi slyší následující: Dosáhní vítězství, ale nevyužijí svého vítězství příliš tvrdě. Nevyužitím příležitosti si tito lidé způsobují jen potíže a zpochybňují konečné výsledky. Dokud není nepřítel zcela zničen, neměl by existovat odpočinek. Člověk by neměl povolit, když zatlačí nepřítele zpět na malou vzdálenost, ani by neměl ohrozit úspěch celého tažení kvůli nedostatečné vytrvalosti. Ve válce, stejně jako na lovu platí, že téměř neúspěch je úplný neúspěch."

Autor Strategikonu pochopil, že zásada hospodaření se silami přikazuje veliteli znát protivníka, aby se mohl vyhnout jeho silným stránkám a udeřit na jeho slabiny. V příručce se píše:

"Moudrý je ten velitel, který před vstupem do války pečlivě studuje protivníka a může se chránit proti jeho silným stránkám a využívat jeho slabiny. Například, nepřítel má početnější jezdectvo. Velitel by pak měl zničit jeho zásoby píce. Protivník má převahu v počtu jednotek - je třeba přerušit jeho zásobování. Protivníkovo vojsko je složeno z různých lidí. Je třeba tyto lidi podplácet dary, laskavostmi a sliby. Mezi lidmi jsou neshody. Je třeba jednat s jejich vůdci. Tito lidé se spoléhají na kopí - zaved' je do obtížného terénu. Tito lidé se spoléhají na luky - seřad' se v otevřeném terénu a přinut' je k boji zblízka... Jestliže protivník pochoduje nebo táboří a neudělá opatření pro svou bezpečnost, podnikaj na něj ve dne i v noci neočekávané nájezdy. Je-li protivník v boji bezstarostný a nedisciplinovaný a není přivyklý na strádání, nechej ho, aby věřil, že budeš útočit, ale otálej a protahuj celou záležitost, dokud nadšení protivníka neopadne a když protivník začne váhat, tak na něj zaútoč ... Převaha protivníka spočívá v pěchotě. Vylákej ho do otevřeného prostoru a z bezpečné vzdálenosti, která nesmí být příliš blízká, ho zasáhni pomocí kopí." V nepravidelném terénu je velmi obtížné zachovat nepřerušovanou frontu, kterou vyžaduje úderová taktika spoléhající se na kopí. Při boji zblízka jsou luky prakticky nepoužitelné.

Jedenáctá kniha Strategikonu "Charakteristiky a taktiky různých národů" rozpracovává předchozí rady do podrobností. Toto vyhodnocení hlavních protivníků byzantské říše v 6. století zajímá dnes zejména historiky, kteří se tímto obdobím zabývají. Ukazuje však také jeden z klíčů, které vedly byzantskou armádu k úspěchu. Byla to jejich ochota učit se vždy od svých nepřátel, využívat metod vedení války používaných protivníkem na jedné frontě, aby bylo možno těžit ze zranitelnosti protivníka na druhé frontě. Současně však vytvářela vlastní specifickou taktickou syntézu. Zkušenosti získané v boji zblízka s Franky a Langobardy byly využity v boji s Peršany a Skyty a naopak, zkušenosti s lukostřelbou získané od Peršanů a Skytů byly využívány v boji proti Frankům a Langobardům. Avšak kombinace střelby a prudkého jízdního útoku, která byla výsledkem těchto zkušeností, byla charakteristicky byzantská.

Lze tudíž říci, že byzantská armáda dokázala obrátit ve svůj prospěch jak slabiny, tak silné stránky svých protivníků. Umožnila to geografická poloha byzantské říše, která ležela uprostřed svých protivníků a oddělovala je od sebe fyzicky. Protivníci byzantské říše se tudíž nemohli učit od sebe navzájem, zatímco byzantská říše se učila od všech.

ZÍSKANÉ POZNATKY

Strategikon představoval pro byzantskou armádu, přebudovanou Maurikiem, základy doktríny pro účinnou reakci na nepřátelský zásah kteréhokoliv souseda byzantské říše. Tato reakce využívala všestrannosti vlastních armádních formací a nedostatek vyváženosti forma-

cí protivníka. Sun Tsu praví: "Nyní je vojsko, složené z těch, kteří už mají zkušenosti z války, využíváno jako *Simultánně reagující* had z hory Kchang. Je-li napadena hlava, útočí ocas, je-li napaden ocas, útočí hlava, je-li napaden střed, útočí jak hlava, tak ocas"[4]. V tom spočívá, ideálně shrnuta, podstata byzantského válečného umění, jak bylo toto umění vyloženo ve Strategikonu.

Ačkoliv je obvyklé nazývat byzantské vojsko na koních "jezdeckto", je toto pojmenování naprosto klamně, protože tyto formace plnily v boji mnohem více úkolů než přibližně tisíc let později jezdeckto v západní Evropě. Byzantští jezdci nejen prováděli průzkum a stíhali protivníka, ale vedli primitivní formou palebnou přípravu, napadali bitevní linie protivníka a když to podmínky vyžadovaly, sesedali a bojovali jako pěšáci. Nepřístupné pro tyto jezdce byly pouze nejhustší lesy a nejčtenitější terén. V tom případě bylo nutno zasadit specializovanou pěchotu. Z praktického hlediska byl tehdy byzantský *meros* vševojskovou formací podle současných požadavků na boj natolik mnohostrannou, jak se stal Napoleonův *corps d'armée* o 1200 let později a ještě lepší, pokud se týká pohyblivosti, která byla v celé formaci *merosu* rovnoměrná na rozdíl od *corps d'armée*, kde rychlost pohybu byla limitována rychlostí pochodujících pěšáků.

Byzantský *meros* byl opravdu natolik odlišný od jezdeckta, které se vyvinulo v západní Evropě, že jej lze srovnávat snad pouze s mongolským *tumen* z 13. století. Teprve ve 20. století se opět objevila srovnatelná vševojsková síla. Byla to Guderianova⁷⁾ tanková divize, jejíž pohyblivost však již nebyla závislá na koňské síle, ale na pásových podvozcích. Teprve pak bylo znovu dosaženo standardů úderné síly, pohyblivosti a ochrany, jaké měly tyto starodávné formace.

Poznámky:

- 1) - **Edward Gibbon** (1737-1794), anglický racionalistický historik a učenec. V letech 1752-1753 studoval na Magdalénské koleji v Oxfordu. Poté studoval v Lausanne, kde se seznámil s Voltairem a jeho přáteli. Po návratu do Anglie (1758) se věnoval studiu historie. V letech 1760-1762 sloužil v hodnosti kapitána v hampshirské domobraně. V letech 1763-1764 cestoval po Francii a Itálii. Po návratu se v letech 1776-1788 věnoval tvorbě svého nejznámějšího díla "Úpadek a pád římské říše". Dále napsal několik prací o literatuře. Na sklonku života sepsal své paměti.
- 2) - **Belisarios** (505-565 n. l.), byzantský vojevůdce. Vyznamenal se v bojích proti Peršanům v letech 527-532 a 541-544 n. l. Ve 27 letech byl hlavním velitelem byzantského vojska. Naposledy velel byzantským vojskům proti Hunům v roce 559 n. l. V roce 562 n. l. byl nařčen z pomluv proti panovníkovi a upadl v nemilost. Hlavním znakem v boji byl smělý manévry vojsky, zvláště pak jízdu.
- 3) - **Narses** (478-568 n. l.), byzantský vojevůdce a politik. V roce 552 n. l. v Apeninách porazil krále Totila (Vizigóty). V roce 555 n. l. byl místodržitelem v Itálii. Vybudoval systém obrany Itálie - 4 vojensko-administrativní okruhy spojené strategickými cestami. V bojích vynikal především použitím lučištníků při ničení protivníka na větší vzdálenosti a jízdy k rozhodným úderům.
- 4) - **J. F. C. Fuller** (1878-1966), anglický vojenský historik a teoretik. Účastník anglicko-burské války v letech 1899-1902 a I. světové války, kdy byl náčelníkem štábu tankového praporu v době operace u Cambrai v roce 1917. Byl zastáncem malé silně vyzbrojené mechanizované armády. Sloužil jako válečný dopisovatel při italské invazi do Etiopie (1935) a v občanské válce ve Španělsku (1936-1939). Ve 40. a 50. letech se zabýval převážně vojenskou historií.
- 5) - **Sun Tsu** (4. stol. př. n. l.), čínský generál a teoretik. Trval na tom, že při vedení války je třeba brát do úvahy politické zřetely, což velmi ovlivnilo moderní strategii. Jeho spis "Ping-fa" (Válečné umění) se zachoval a je studován do dnešních dnů.

- 6) - **Maurice de Saxe** (1696-1750), generál a vojenský teoretik. V letech 1709-1710 bojoval pod velením prince Eugena Savojského ve Flandrách. Další vojenské zkušenosti získal u německého pluku ve francouzských službách v roce 1719. V roce 1732 napsal významné originální pojednání o válečném umění nazvané "Mes Reveries". Sloužil ve válce o polské nástupnictví (1733-1738) na straně Francie a v roce 1734 byl jmenován generálporučíkem. V listopadu 1741, 6 měsíců poté, co se Francie připojila k Prusku a bojovala proti Rakousku ve válce o rakouské nástupnictví (1740-1748), provedl invazi do Čech a dobyl Prahu. V lednu 1744 byl francouzským králem Ludvíkem XV. jmenován velitelem sil, které měly podniknout invazi do Anglie. Tento plán byl zmařen, když v březnu 1744 byla invazní flotila poškozena bouří blízko Dunkerque. V hodnosti maršála vedl v letech 1745-1746 úspěšnou invazi do oblasti dnešního Beneluxu. V lednu 1747 byl králem jmenován generál-maršálem Francie.
- 7) - Poznámka redakce: **Heinz Guderian**, o kterém se autor článku zmiňuje, ve svých pamětech i jinde prohlašuje, že za svůj úspěch do značné míry vděčí uplatnění myšlenek o tankové strategii a taktice Liddella Harta (Guderian o sobě říkal, že je jeho "učedník a žák"), s jehož články a úvahami se mohli v loňském a letošním roce také seznámit čtenáři Vojenských rozhledů.

Literatura:

- [1] - **Petersen, Ch. C.:** The Strategikon - A Forgotten Military Classic. Military Review, 1992, č. 8, s. 70-79.
- [2] - Citováno v **Oman, C. W. C.:** The Art of War in the Middle Ages. Ithaca, NY, vyd. Cornell University Press, 1953, s. 32.
- [3] - **Fuller, J. F. C.:** A Military History of the Western World: From the earliest times to the battle of Lepanto, svazek 1. New York, vyd. Funk and Wagnalls, 1954, s. 395.
- [4] - **Sun Tzu:** The Art of War, překlad Samuel B. Griffith, London, vyd. Oxford University Press, 1963.
- [5] - **De Saxe, M.:** "My Reveries upon the Art of War" v Roots of Strategy: The 5 Greatest Military Classics of all Time, edice a překlad Thomas R. Phillips. Harrisburg, PA, vyd. Military Service Publishing Company, 1940, přetištěno vyd. Stackpole Books, 1985, s. 298-299.
- [6] - **The New Encyclopaedia Britannica.** Vyd. Encyclopaedia Britannica, Inc., Chicago, 1991

Přeložila Mgr. Helena Stodůlková,
text pro tisk upravil pplk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.

Quo vadis PVO?

K článku pplk. doc. Ing. Josefa Šillera, CSc.
uveřejněnému ve VR č. 4/1993

Reorganizace bývalých součástí protivzdušné obrany na vojsko integrované PVO a vojskovou PVO je skutečně poznamenána setrváním názorů řady odborníků na původní koncepci a prosazováním myšlenek původní taktiky a operačního umění PVOS a PVO PV. K tomu je ale nutné připomenout, že existuje ještě třetí názorová skupina, která pochopila úkoly "sladěného" použití prostředků vojska PVO, tedy RTV, PLRV, SL a nutnost vytvářet vojskovou PVO na bázi vysoce mobilních prostředků, které mohou působit v dynamické struktuře prvního sledu obrany s vysokou účinností.

Je nutné rovněž připomenout, že prosazení určitých myšlenek ve štábech je spojeno s intenzitou jejich přípravy, tedy s přípravou osob, která v důsledku ekonomické situace se dostala do slepé uličky silné omezeného počtu cvičení a nácviků. Je tedy předčasné formulovat myšlenku jako nevyužití možností integrovaného PLRV.

Nesouhlasím rovněž s názorem, že došlo k integraci technických prostředků PVO. Integrovány byly pouze organizační struktury, ale technická integrace dosud nebyla dokončena. Pro její další průběh je charakteristické zavádění automatizovaného informačního systému, nových prvků automatizovaného zpracování radiolokační informace a její distribuce uživatelům. Jsem toho názoru, že právě automatizované zpracování radiolokační informace je faktor integrující vojsko PVO s vojskovou PVO a jedině tento přístup může zabezpečit vysokou efektivnost obou systémů vyzbrojených morálně stárnoucími palebnými prostředky. Vykonaná velitelskoštabní cvičení v minulém období řešila pouze organizační otázky protivzdušné obrany a právě nedokonalá technická integrace je příčinou stagnace v názorovém zaměření jednotlivých skupin.

Je poněkud zavádějící názor, že protivzdušnou obranu pozemního vojska lze úspěšně řešit pouze soustředěným úsilím všech mobilních prostředků integrované a vojskové PVO. Je prokazatelné, že v konfliktu střední a velké intenzity se podstatně sníží účinnost mobilních prostředků typu KUB v blízkosti předního okraje obrany. Tedy k organizaci PVO je nutný poněkud odlišný přístup. Musí to být obrana tvořená variantním soustředěním úsilí všech sil a prostředků PVO, tedy RTV, PLRV, SL a vojskové PVO. Přitom hlavním úkolem **vojskové PVO** je odrážet úder bitevního letectva a vrtulníků s důrazem na obranu prvosledových svazků a útvarů. Dvojčinným úkolem **vojska PVO** musí být obrana pozemního vojska a teritoria,

tedy obrana vzdušného prostoru. Variantnost vychází z pravděpodobných cílů úderů protivníka. Přitom priorita je dána opět znalostí operace připravované protivníkem. Ta může být vzdušná, vzdušně pozemní nebo pozemní. Pokud bude vždy dáвана priorita vojska PVO obraně pozemního vojska a nebude položen důraz na "odrážení úderů" vzdušného protivníka, snižuje se efektivnost použití palběných prostředků pro získání iniciativy ve vzdušném prostoru a odolnost celého systému protivzdušné obrany.

Souhlasím s názorem, že nelze omezovat mobilní komplexy typu KUB na úkor ostatních relativně stacionárních typů.

Početně malá armáda by měla připravovat "jednotnou" obrannou operaci, v součinnosti sil a prostředků pozemního vojska, letectva a PVO. Nevýhodu obránce kompenzovat schopností variantního řešení obrany vzdušného prostoru, obrany území a jejich kombinace. Pokud se budou uzavírat druhy ozbrojených sil a druhy vojsk jen do svých vlastních problémů a zájmů, pak platí známá moudrost o lámání svazků a jednotlivých prutů.

Z hlediska terminologie autor potvrzuje svoje QUO VADIS, neboť rozkazem ministra obrany pro vytvoření integrovaného systému se u vojska PVO používá termínu **komplex**, u vojskové PVO termínu **komplet**. Tím nechci řešit otázku, který termín je správný.

Podle mého názoru je v článku poněkud tendenčně snižována mobilita "stacionárních" komplexů. Pouze oddíly S-200 lze z pohledu autora považovat za stacionární a komplexy OSA za mobilní. Z hlediska zasazení do léčky, transportability a řešení dalších netradičních taktických prvků lze využívat všechny ostatní typy palběných prostředků ve výzbroji PLRV. V závislosti na operativnosti cyklu průzkum - palba vzdušného protivníka mohou být i tyto prostředky ničeny. Tím nechci snižovat schopnost manévru plrp KUB, jen upozornit na argumenty, které nejsou tak významné, jak by se z pohledu autora zdálo.

Tímto názorem na danou problematiku jsem se snažil zvýraznit momenty, které při řešení protivzdušné obrany považuji za důležité. Jsem toho mínění, že je nutné řešit vyvážený systém protivzdušné obrany, který vysokou účinností cyklu průzkum - velení - palba umožní vytvořit efektivní systém. Proto se ztotožňuji s poslední větou článku.

Autorovi přeji, aby jeho obhajoba mobilních prostředků vedla k zamyšlení odpovědné orgány a přispěla k vytvoření účinného systému PVO i v podmínkách ekonomických omezení.

Plukovník Ing. Karel Urbánek

Co dál s informacemi o armádě?

K článku pplk. Ing. Miroslava Martiňáka a plk. Ing. Karla Kozáka
uveřejněnému ve VR č. 4/1993

Autoři příspěvku v úvodu vysvětlují základní pojmy informací a informatiky na úrovni poznání, kterého bylo v České republice dosaženo již počátkem osmdesátých let.

V rozboru absolutní, relativní a relevantní informace jsou porušena pravidla formální logiky.

Platí-li definice absolutní informace uváděná autory (str. 65), pak absolutními informacemi jsou pouze ty, které rozšiřují hranice lidského poznání, např. vynálezy a objevy.

Platí-li definice relativní informace uváděná autory (str. 65), pak relativní informace je každá informace, kterou příjemce dosud neznal.

Dále tvrzení, že absolutní informace jsou zpravidla jen pro některé uživatele informací relativními, je nepravdivé. Logicky správné tvrzení je, že některé absolutní informace jsou pro některé uživatele nepotřebné nebo nejsou pro jeho danou potřebu relevantní.

Autoři neuznávají, že relevantní informace je jakákoliv informace, která je významná, důležitá, závažná **pro danou věc**, tedy bez ohledu na to, zda je příjemci známa nebo ne.

Relevance není problémem poznání, ale problémem výběru (rešeršním).

Tvrzení, že se opomíjí skutečnost, že informace může mít různý charakter, působí anachronicky. Je vyvráceno celým rozvojem a praxí informačního průmyslu. Stejně anachronicky působí zmínky o nebývalé dynamickém rozvoji oblasti informací v současné době, informační explozi a informačních technologiích (str. 66). Tyto otázky byly aktuální před více než 20 lety.

"Zvládnutí a provedení podrobné a pečlivé klasifikace informací" (str. 66 a následující) se autorům nevydařilo. Chybí jasný, prakticky použitelný definiční obor zpravodajské informace zahrnující sémantické atributy, které umožní zpravodajskou informaci definovat jako samostatnou zvláštní třídu a zřetelně ji odlišit od jiných, zejména podobných tříd (vojenská informace, průzkumná informace).

S "obsahovým ztotožněním širokého tematického záběru zpravodajské informace se strukturou všech systémů a podsystémů, zabývajících se problematikou obrany, armády i bezpečnosti" (str. 67) nelze souhlasit z hlediska praktického (těmito otázkami se zabývá obrovské množství vládních, nevládních, akademických, vědeckých, hospodářských, politických, společenských aj. institucí) ani teoretického (tato problematika není jen předmětem zpravodajské informace, ale i vědeckých, technických a ekonomických informací, politologické informace aj.).

Článek "Co dál s informacemi v armádě" nedává odpověď na základní otázky:

- 1. Jak zúžit rozsáhlé oblasti překrývání tematického záběru zejména mezi systémem politologické informace, systémem vědecké a technické informace, systémem ekonomické informace a systémem zpravodajské informace?
- 2. Jek odstranit z nich vyplývající obrovský rozsah nežádoucích duplicitních činností?
- 3. Co opravňuje existenci zpravodajské informace jako samostatné zvláštní třídy v podmínkách, kdy veřejně přístupné informace v oblasti mezinárodní bezpečnosti, obrany a armády jsou z různých aspektů zpracovávány celou řadou informačních systémů? Jaké jsou její sémantické atributy?
- 4. Které z těchto sémantických atributů ji zřetelně odlišují od ostatních tříd informací? Není jedním z nich např. atribut, že zpravodajskou informací je veřejně nepřístupná a v důležitém zájmu utajovaná informace, kterou lze získat jedině překonáním systému její ochrany?

Podle názvu článku bylo možné očekávat, že autoři přinesou nové poznatky a navrhnou nové přístupy k racionální dělbě práce mezi současnými informačními systémy, zejména v oblasti poslání a působnosti AČR. Příčinou, proč se jim to nepodařilo, je, že nedokázali definovat zpravodajskou informaci, odlišit ji od jiných tříd informací a integrovat ji do racionálně uspořádané informační soustavy.

Ing. Jaroslav Němec

LOGISTIKA V OZBROJENÝCH SILÁCH NĚKTERÝCH STÁTŮ

(závěr)

K LOGISTICE V OZBROJENÝCH SILÁCH USA

V amerických ozbrojených silách je oblasti logistiky tradičně věnována náležitá pozornost. S poválečným růstem početních stavů a vybavenosti ozbrojených sil především složitějšími a náročnějšími technickými prostředky v období studené války narůstaly úkoly i organizační struktura logistiky. K nárůstu úseku logistiky přispěl zejména zavedený, do značné míry decentralizovaný systém logistiky, proces modernizace a technizace ozbrojených sil i skutečnost, že jednotlivé druhy ozbrojených sil mají do značné míry samostatné vrcholné orgány (ministerstvo pozemního vojska apod.).

Z hlediska vnitřních potřeb logistiky i vzhledem k novým úkolům, možnostem a potřebám ozbrojených sil je zpracováván nový systém logistiky. Připravovaná i některá zaváděná opatření směřují především k **centralizaci** některých úseků logistiky (systémů technického zabezpečení a skladového hospodářství), k **vyšší pružnosti a pohotovosti služeb** při snižování a **automatizaci administrativy**.

Na podporu logistiky ozbrojených sil působí např. při škole týlu pozemního vojska **Středisko logistických informací** (Defense Studies Information Exchange). V bázi dat střediska je více než 85 000 záznamů (výzkumné zprávy, studie, technická literatura, učební texty apod.).

Služby střediska jsou poskytovány bezplatně na základě telefonického informačního požadavku. Uživatel obdrží rešerši, ze které si objedná relevantní záznamy. Informační služby jsou poskytovány nepřetržitě, informační dotazy jsou nahrávány na záznamník. Využíváním osobních počítačů uživatelů jsou informace přístupné i v reálném čase, a to v systému on-line.

Skupina pro vojenské informace ministerstva obrany USA uskutečnila analýzu činnosti informačního managementu a jeho informačních technologií, včetně komunikačních sítí. **Program společného informačního řízení CIM** (Corporate Information Management) soustřeďuje odborníky na vývoj, vytváření a využívání informačních technologií pod vedením náměstka ministra obrany pro řízení, velení, spojení a informaci (C³I).

CIM vzniklo jako iniciativa k ukončení duplikací v administrativě, finančnictví a dalších oblastech zabezpečení. Je dominantním faktorem při automatizaci

činnosti v rámci ministerstva obrany, je slibný pro optimalizaci zavádění informačních systémů. Společné informační řízení CIM je koncept převzatý ze soukromého sektoru. Je součástí výzkumu zaměřeného na redukci nákladů, růst produktivity a interoperability. Řeší rovněž standardizaci prostředků programového vybavení (uvažuje se o nákupu integrovaného systému za více než 1 mld. USD).

● **Náklady na akvizici nových zbraňových systémů** se výrazně zvyšují. K rostoucím cenám je zpravidla nutné připočítat i další náklady spojené s neplánovaným prodlužováním doby realizace zbrojních programů. Zveřejněná zpráva ministerstva obrany o vybraných zbrojních projektech SAR (Selected Acquisition Report) obsahovala rovněž změny a odhady nákladů na programy ministerstva obrany. Např. nový odhad celkových nákladů na protitankovou zbraň JAVELIN (5,2 mld. USD) se zvýšil o 560 mld. USD, a to následkem prodloužení vývoje z 36 na 54 měsíců a ročního zpoždění při řešení naváděcího systému. U protiletadlového systému AVANGER se původní náklady 2,2 mld. USD zvýší minimálně o 65 mil. USD atd.

● **Snížení rozpočtových nákladů** na období let 1992 až 1997 se počítá o zhruba 50 mld. USD, a to se projeví především snížením výdajů u pozemního vojska o 6,4 mld. USD, vojenského letectva o 16,3 mld. USD a u námořnictva o 18,8 mld. USD.

● **V pozemním vojsku** budou kráceny výdaje na vývoj a výrobu vrtulníků RAH-66 COMANCHE o 3,4 mld. USD, raketového kompletu ADATS o 1,7 mld. USD, protitankového raketového kompletu s dosahem na přímou viditelnost o 900 mil. USD a tanku nové generace M1 BLOCK III o 400 mil. USD - celkem o 6,4 mld. USD.

● **Ve vojenském letectvu** budou kráceny výdaje o 16,3 mld. USD (na letoun B-2 o 14 mld., na řízenou střelu s plochou dráhou letu ACM o 1,3 mld., na malé mezikontinentální řízené střely SICBM o 1 mld. USD).

Nejvíce budou sníženy výdaje na výzbrojní programy u vojenského námořnictva, celkem o 18,8 mld. USD.

Budou vyřazovány zastaralé a neperspektivní typy zbraní, u nově zaváděných zbraní jsou redukovány počty. Vývojové programy pokračují s tím, že zavádění nových systémů do výzbroje se posouvá, většinou na konec tohoto desetiletí. U mnoha podniků proběhne konverze zbrojní výroby.

Na podporu rozvoje technologií vyhlásil již minulý prezident Bush počátkem roku 1992 **program Národní iniciativy v oblasti rozvoje techniky a technologií**. Program byl formulován ministerstvem energetiky, ministerstvem obchodu a NASA, počítá se s účastí ministerstva obrany a dalších vládních institucí.

Iniciativa je zaměřená na posílení spolupráce federálních výzkumných a vývojových laboratoří s americkými společnostmi a průmyslem. V rámci vědecko-technické politiky se má zejména zvýšit konkurenceschopnost cestou rozšíření společného vojenského a civilního výzkumu v celkem 726 federálních laboratořích a zvýšit jejich spolupráci s průmyslem. **Vyšší investice do vybraných**

výzkumných a vývojových aktivit mají rovněž přispět k urychlení rozvoje technologií.

Výdaje na federální výzkum a vývoj v roce 1991 dosáhly částky 72,2 mld. USD, ministerstvo obrany hradilo 60 % výzkumných a vývojových prací. Prvních 10 až 15 společných zasedání vládních a průmyslových představitelů v rámci realizace Národní iniciativy se má zabývat problematikou transferu technologií. Tisk v té době kritizoval údajně malý zájem představitelů ozbrojených sil o tuto problematiku. Bývalý viceprezident Cheney prohlásil, že na formování budoucí základny zbrojního průmyslu se bude podílet volný trh.

■ Návrh koncepce systému zásobování bojových operací

Souběžně s vývojem nové americké doktríny vzdušných a pozemních operací (Air-Land Operations) probíhají práce na nové koncepci logistiky, které vycházejí mj. i ze zkušeností z války v Perském zálivu. Návrh vypracovaný velitelstvím pro výzbroj pozemního vojska AMC (Army Materiel Command) předpokládá zásadní změny v organizační struktuře. Síly a prostředky logistiky mají být začleněny pouze na stupni brigáda, armádní sbor a velitelství pozemního vojska na válčišti (předpokládá se jejich zrušení na stupni prapor /oddíl/ a divize).

Návrh koncepce předpokládá **zavedení moderních technologických prostředků**, jako například:

- * terénních nákladních vozidel s manipulačním zařízením pro plošiny s užitečnou hmotností 15 t, souprav vozidel s přívěsem s celkovou užitečnou hmotností 30 t (2 plošiny po 15 t),
- * přijímačů globálního družicového systému pro určování polohy NAVSTAR-GPS (do každého vozidla),
- * rádiových stanic zdokonaleného systému určování a hlášení polohy EPRLS (pro velitele skupin a vozidel),
- * miniaturních rádiových stanic s dosahem do 300 až 400 m pro záznam a přenos údajů o manipulaci s nákladem přepravovaným na plošinách.

Podle návrhu by např. **doplňování tankové roty** pohonnými hmotami a municí zajišťovala skupina 4 až 6 vozidel praporu zabezpečení brigády, která by vyložila plošiny s pohonnými hmotami a municí na místě určeném po dohodě s velitelem roty. Přesné místo vykládky zjistí určení velitelé dotazovačem miniaturních rádiových stanic na plošinách po přiblížení na vzdálenost 200 až 300 metrů. Rota doplní své zásoby z plošin, které později naloží vozidla brigády. Obdobně se mají doplňovat materiálem mechanizované a ženijní roty i dělostřelecké a raketometné baterie.

▲ **V týlu brigády** mají zásoby materiálu vytvářet přepravní jednotky armádního sboru tak, aby maximálně omezily demaskující příznaky (signaturu) těchto polních skladů. Potřebné zásoby by potom přebíraly brigádní prostředky.

▲ **Denní norma** přísunu zásob pro zesílenou brigádu (tři bojová uskupení, dělostřelecký oddíl a ženijní prapor) se odhaduje na 80 až 120 plošin s materiálem hromadné spotřeby (munice, pohonné hmoty, proviant). Návrh koncepce zajišťuje vyšší stupeň ochrany zásobovacího systému a schopnost přežít i tím, že vozidla s plošinami budou neustále v pohybu. Kromě toho skupina dvou až tří vozidel není zvláště atraktivním cílem, stejně jako zásoby uložené na plošinách, které je možné poměrně snadno ukryt v pouštích.

Předpokládá se, že pro přísun munice se bude v největší možné míře využívat plošin naložených municí již na základnách nebo přímo ve výrobních závodech na území USA. Podle odhadu mají být pro přísun munice využívány ze 70 % plošiny.

▲ **Uložení válečných zásob** na plošinách je zvláště výhodné u tankové, dělostřelecké a raketometné munice a další munice s velkou spotřebou. Přísun pohonných hmot do týlového prostoru sboru se má zabezpečovat především produktovody, železničními a automobilními cisternami. Další přísun do prostoru týlu brigád má být zabezpečován nádržemi na plošinách.

Plošinový přepravní systém se ukazuje jako ideální prostředek pro zásobování vojsk při rychlém postupu na nelineárním bojišti (tj. v podmínkách charakteristických pro pozemní operace posledního rozsáhlého ozbrojeného konfliktu - války v Perském zálivu). Využití družicového systému NAVSTAR-GPS umožňuje zásobovacím jednotkám znát přesné místo vyložení zásob. Tím se má vyřešit jeden ze závažných problémů nové koncepce - organizace převzetí zásob bojovými jednotkami a útvary.

Na strategickém a operačním stupni prosazuje ministerstvo obrany poměrně značné zvýšení kapacit, pružnosti a rychlosti systému zásobování vojsk leteckou a námořní přepravou. V systému přepravy se na základě rozboru požadavků na mobilitu MRS (Mobility Requirements Study) navrhuje v průběhu deseti let rozšířit její kapacitu o 22 lodí (přestavbou i výrobou dopravních lodí pro vojenské námořnictvo a námořní pěchotu). Představené vojenské základny má zabezpečovat devět nových lodí.

Pro zdokonalení leteckého komponentu strategické mobility se bude pokračovat v programu dopravního letounu C-17. Zdokonalit se mají rovněž vybrané oblasti federálního komunikačního systému se zaměřením na urychlení přesunů vojsk ze základen do nakládacích přístavů a letišť.

V oblasti výzkumu a vývoje přijalo ministerstvo obrany nový plán technologické strategie. Plán je orientován na 7 rozhodujících technologií:

- * globální průzkum a spojení,
- * vysoce přesné zbraně,
- * obrana proti řízeným střelám a letounům s technologií STEALTH,
- * zdokonalená pozemní vozidla,
- * zdokonalená akvizice,
- * výcvik,
- * připravenost ozbrojených sil.

Tyto vybrané technologie mají být analyzovány skupinou odborníků z jednotlivých druhů ozbrojených sil, iniciativy ve strategické obraně, úřadu pro vojenský

výzkum a techniku, úřadu zástupce ministra pro velení, řízení, spojení a vojenské zpravodajství a agentury pro pokročilé vojenské výzkumné projekty DARPA.

■ Logistika divize a program Týl-2000

Na počátku 80. let se v souladu s programem "Armáda 90" prováděly rozsáhlé výzkumy a byla přijímána praktická opatření, zaměřená na přezbrojení útvarů novějšími druhy zbraní a techniky a na rozpracování nových způsobů jejich bojového použití. Velký význam při tom má posílení týlu, které řešil program "Týl-2000". Specialisté rozpracovali novou organizační strukturu řízení logistiky divize. Přechod na ni má být dokončen do roku 2000.

Současné velitelství pro zabezpečení divize (Division Support Command - DISCOM) zahrnuje velitelskou a štábní rotu, tři prapory (dopravní a zásobovací, technického zabezpečení a zdravotnictví), dvě roty (hospodářskou a finanční) a středisko materiálně technického zabezpečení. Logistické jednotky mají stejnou pohyblivost a manévrovost jako zabezpečované bojové útvary a jednotky.

Perspektivní organizační tabulková struktura se podstatně liší od předcházející. Změny byly vyvolány zvýšením počtu osob, množstvím zbraní a vojenské techniky a také zavedením kvalitativně nových prostředků ozbrojeného boje do výzbroje.

Velitelství pro zabezpečení divize má podle perspektivní struktury jeden prapor zabezpečení divize, tři prapory zabezpečení brigád (po jednom pro každou brigádu), rotu oprav letecké techniky, velitelskou a štábní rotu a středisko materiálně technického zabezpečení. Rota oprav letecké techniky je podřízena velitelství pro zabezpečení divize.

Její potřeba vznikla v souvislosti s tím, že do divize byla začleněna brigáda vojenského letectva namísto praporu. V nové rotě jsou značně vyšší počty osob (250), je dokonaleji technicky vybavena, jsou zvýšeny možnosti technických prohlídek a oprav divizní letecké techniky.

Za jednu z nejdůležitějších změn je třeba pokládat vytvoření tří praporů zabezpečení brigád, vytvořených z jednotek dopravního a zásobovacího praporu, praporu technického zabezpečení a zdravotnického praporu. Tak se podařilo dosáhnout maximálního přiblížení sil a prostředků logistiky k bojovým sestavám útvarů a jednotek divize.

■ Charakteristika a základní funkce týlového zabezpečení divize

◆ **Rota zásobování a služeb** se rozvíjí v týlovém prostoru divize ve vzdálenosti do 50 km od čáry dotyku s protivníkem a je určena pro zásobování materiálem a poskytování polních služeb (koupání osob, výměna osobního prádla a výstroje, pohřbívání padlých) těm útvarům a jednotkám, které se právě nacházejí v prostoru jejich činnosti. Hlavní změnou v organizaci roty je začlenění sil a prostředků pro rozvíjení dalšího místa překládky munice do zásobovací čety (ke třem, které jsou rozvíjeny v současné struktuře). Základním účelem je vytvo-

ření zálohy munice pro dělostřelecký oddíl samohybných houfnic 203,2 mm, který plní úkoly palebné podpory bojové činnosti.

♦ **Dopravní rota** bude pravděpodobně mít čtyři dopravní čety. Jedna četa je vybavena automobily malé, jedna střední nosnosti, dvě čety jsou určeny pro dopravu těžké techniky. Ukořídí rotu je přísun materiálu zásobovacích míst divize na zásobovací místa brigád, přeprava osob a odsun zajatců, poškozené a trofejní techniky z prostoru bojové činnosti týlu. Zvýšení počtu sil a prostředků roty vyplývá především z úsilí velení zvýšit možnosti týlu divize v přísunu PHM a munice v souvislosti s pronikavým zvýšením jejich spotřeby.

Jednotky roty se zpravidla rozvíjejí v týlovém prostoru divize. Při koeficientu technické pohotovosti 0,75 může automobilová doprava v jednom koloběhu přepravit více než 500 t nákladu.

Do sestavy praporu zabezpečení divize se předpokládá zařadit také **rotu těžké techniky**, která může mít 24 tahačů s návěsy pro přepravu tanků a jiných těžkých vozidel, pro odsun poškozené techniky a přísun opravené techniky. Kapacita roty zabezpečuje přepravu bojové techniky tankové rotou jedním koloběhem.

Oprávněnské jednotky praporu mohou uskutečňovat opravy poškozené organické techniky útvarů a jednotek, rozvinutých v týlovém prostoru divize a také těch prostředků, které se nepodařilo opravit v brigádních zařízeních.

♦ **Rota oprav lehké výzbroje** je určena pro opravy spojovacích prostředků a elektroniky, s výjimkou utajovacích zařízení a elektroniky raketových kompletů.

♦ **Rota oprav těžké výzbroje** je specializována na opravy zbraní, pásových i kolových vozidel. Rozmísťuje se v týlovém prostoru divize, kde rozvíjí shromaždiště poškozené techniky. Síly a prostředky roty se rozvíjejí rozptýleně, aby byla maximálně snížena jejich zranitelnost a zvýšena efektivnost technického zabezpečení.

♦ **Rota oprav raketových zbraní** provádí kromě oprav i zásobování protiletadlových raketových kompletů a ostatních divizních raketových zbraní náhradními díly. Její jednotky se rozmísťují v týlovém prostoru divize, vytvářejí družstva specialistů, která provádějí opravy v útvech a jednotkách, jež mají velký počet raketových zbraní.

♦ **Zdravotnická rota** zabezpečuje příslušníky útvarů a jednotek, rozmístěných v týlu divize. Vedle poskytování zdravotnické pomoci zásobuje bojové útvary a jednotky zdravotnickým materiálem a provádí jednoduché opravy zdravotnického zařízení a materiálu.

♦ **Příslušníci roty oprav letecké techniky** zásobují jednotky brigády vojskového letectva a opravují organickou leteckou techniku.

Osvědčila se struktura, ve které jsou do velitelství pro zabezpečení divize začleněny tři prapory zabezpečení brigád, z nichž každý má štáb, velitelský odřad a tři rotu, a to: zásobovací, oprav techniky a zdravotnickou. Každý prapor zabezpečuje jednu brigádu.

Předpokládá se, že štáb praporu bude mít pět oddělení: velení, zpravodajské, bojové přípravy, logistiky a personální.

Štáb praporu zajišťuje:

- * velení vlastním i přiveleným jednotkám,
- * plánování, řízení a kontrolu stavu zabezpečení bojových jednotek v prostoru činnosti brigády,
- * zpracování nezbytných informací o týlovém zabezpečení vojsk pro velitele a štáb brigády a pro velitelství divize k zabezpečení divize,
- * plánování a řízení administrativně hospodářské činnosti, bojové přípravy a zabezpečení tabulkových a přivelených jednotek,
- * plánování a zabezpečení obrany a ochrany týlového prostoru brigády především vlastními silami a prostředky.

V praporu zabezpečení brigády je více než 300 osob. Jeho personální a technické vybavení umožňuje v plném rozsahu plnit úkoly materiálního, technického a zdravotnického zabezpečení v průběhu bojové činnosti útvarů brigády.

Analýza opatření velení pozemního vojska USA v oblasti logistiky svědčí o úsilí pronikavě zvýšit možnosti sil a prostředků logistiky na úrovni svazků. Hlavní pozornost je věnována zdokonalení organizační struktury útvarů a jednotek a jejich vyzbrojení vysoce výkonnou novou technikou.

NĚKTERÉ ÚDAJE Z OBLASTI LOGISTIKY V DALŠÍCH ZEMÍCH

V porovnání se státy s početnými ozbrojenými silami má většina menších států NATO a neutrálních států (i dalších stojících mimo vojenské koalice) v oblasti logistiky větší problémy se zabezpečováním potřebné úrovně a množství výzbroje. Především se to projevuje při výzkumu, vývoji, výrobě a akvizici nových zbraňových systémů. Rovněž období stagnace obchodu se zbraněmi má vždy výrazněji negativní důsledky.

● Rakousko

V Rakousku se zvláště rychle rozvíjela zbrojní výroba v průběhu 70. a počátkem 80. let. Vývozem vojenské techniky byly dosaženy značné zisky. Státy produkující ropu měly v důsledku rostoucích cen ropy dostatek prostředků k nákupu značného množství zbraní, některé státy nakupovaly zbraně dokonce i za cenu značného zadlužení.

K odběratelům rakouské vojenské techniky patřil široký okruh států, od bohatých států Středního východu až po chudé státy třetího světa. Zvyšoval se počet rakouských podniků zabývajících se také zbrojní výrobou (v letech 1983 až 1985 přibýlo 10 podniků). Například generální ředitel firmy Steyer-Daimler-Puch

zdůvodnil potřebu zbrojní výroby takto: "Podnik nemůže žít bez zisků z výroby zbraní."

Ukončení zbrojní výroby ve státních podnicích prosazoval rakouský premiér, státní podniky se měly zabývat výhradně civilní výrobou. Rozhodnutí vlády převést státní zbrojní podniky do soukromého sektoru je dááno do souvislosti s nelegálním vývozem zbraní tehdejšího podniku NORICUM, který vyvezl do Íránu 140 kanónových houfnic.

U většiny podniků se dodávky pro ozbrojené síly podílejí na obratu jen několika procenty, ani u známých výrobců vojenská technika nepřevažuje, např. u firmy Steyer-Daimler-Puch (pásová a kolová obrněná vozidla, vojenské automobily, ruční zbraně) je podíl vojenské produkce 20 až 25 %, z 20 000 zaměstnanců se na zbrojní výrobě podílí 1850 osob. Muniční firma SMI se na zbrojní výrobě podílí pouze 33 %.

Koordinací zbrojní výroby je pověřena 4. hlavní správa ministerstva obrany. Prakticky veškerý vojenský výzkum a vývoj zajišťují dodavatelé, hodnocení a zkoušky se uskutečňují v zařízeních ozbrojených sil.

Plán akvizice na následující čtyři roky předpokládá, že vojenské výdaje zůstanou na stejné úrovni a finanční prostředky ušetřené redukcí početního stavu budou předisponovány na nákup nových zbraňových systémů a zařízení. **V oblasti akvizice bylo stanoveno pět základních priorit:**

- * Nákup protitankových a protiletadlových řízených střel. Do výzbroje se mají zavést protitankové raketové komplety velkého dosahu (TOW, HOT 2T nebo HOT 3T) montované na podvozky kolových obrněných vozidel PANDUR nebo PIRANHA. Zájem je rovněž o protiletadlový raketový komplet proti nízkoleťícím cílům s vyhledávacím lokátorem (MISTRAL, STINGER nebo RBS-70).
- * Zvýšení úrovně vojenského zdravotnictví. Např. mezi novým vybavením mají být obrněné ambulance a polní rentgen.
- * Modernizace prostředků palebné podpory. V minulém roce měla být zahájena modernizace 55 houfnic M109A2 na typ A60. Bylo uvažováno také o nákupu inteligentní dělostřelecké a minometné munice.
- * Zdokonalení spojovacího systému. Počítá se se zavedením víceúčelového komunikačního systému IFMIN.
- * Výstavba a modernizace skladů. Dosavadní se mají modernizovat a má být zahájena výstavba vysoce odolných muničních skladů. Počítá se se zavedením systému pravidelné údržby skladů a finančního krytí jejich provozu.

● Švýcarsko

Dosud platné zásady zbrojní politiky stanovuje vládní směrnice z roku 1971. Cílem zbrojní politiky je nepřetržitá a na vývoji politické situace ve světě nezávislá zabezpečení ozbrojených sil dostatkem efektivní výzbroje. Autarkie ve všech oblastech zbrojení je nemyslitelná a z finančního hlediska nepřijatelná. **Při volbě mezi domácími a zahraničními dodavateli se dává přednost domácímu průmyslu** (pokud nejsou závažné důvody pro nákup cizí výzbroje). Zbrojní vývoz a prodej licencí je opatřením k udržení výkonnosti průmyslu. Národní zbrojní poli-

tika musí optimálním způsobem udržovat výzkumný, vývojový a výrobní potenciál na obranu země.

Švýcarsko má vydávat přiměřené rozpočtové prostředky na nákup vojenské techniky a materiálu na domácím trhu a dosahovat s tím spojených vojenských, politických a ekonomických přínosů. Podle amerických pramenů byl přitom švýcarský zbrojní dovoz počátkem 80. let ze čtyř evropských neutrálních států nejvyšším, přestože hlavní zbraňové systémy jsou ve Švýcarsku vyráběny licenčně. Licenční výroba ale nezajišťuje úplnou nezávislost na zahraničí, např. 20 % dílů pro licenční výrobu amerických zbraňových systémů se dodává z USA.

Státní zbrojní závody jsou podřízeny ministerstvu obrany prostřednictvím spolkového úřadu pro zbrojovky, který je součástí skupiny pro vojenskou techniku a nákupy ministerstva obrany. V polovině 80. let bylo ve zbrojním průmyslu zaměstnáno 12 tisíc osob. Podíl výroby soukromého sektoru zbrojního průmyslu je 80 %, státních zbrojních závodů je 20 %.

Nejrozsáhlejší **modernizace** se má realizovat v oblasti protivzdušné obrany. V oblasti elektronických prostředků systémů velení, řízení a průzkumu se očekává snížení finančních prostředků na akvizici.

Podle vedoucího zbrojního úseku ministerstva obrany (tzv. skupiny pro výzbrojní služby) **se plánování projeví:**

- * v růstu podílu osobních a provozních výdajů na úkor investičních (výdajů na výzkum a vývoj akvizici a vojenské stavby),
- * tím, že při nákupu materiálu bude v popředí modernizace osobní výzbroje a výstroje (včetně prostředků protichemické ochrany) a prostředky pro zabezpečení velení,
- * především v tom, že investiční výdaje bude nutno věnovat z větší části na výstavbu moderních výcvikových zařízení,
- * ve zvýšení významu modernizace zavedené techniky,
- * v tom, že s výjimkou plánovaného nákupu bojových letounů nebudou v dohledné době možné žádné velké zbrojní projekty,
- * ve snižování vojenských rozpočtů, a to povede mezi podniky působícími ve zbrojním průmyslu ke zvýšení jejich agresivnosti na trhu, ale také k vyřazení skutečné konkurence, která je pro Švýcarsko zvláště důležitá.

● Švédsko

Švédsko se vždy pokládalo za dostatečně silné, aby mohlo spoléhat pouze na vlastní zdroje a prostředky k obraně. Uplatňuje zásadu **maximální soběstačnosti** v oblasti zbrojení. Je rozhodnuto i nadále spoléhat v maximální míře na domácí vývojovou a výrobní základnu. Vybudování této základny umožnil rozvinutý průmysl, efektivní využívání přírodních zdrojů a vysoká úroveň vzdělanosti obyvatelstva.

Za války se Švédsko nehodlá spoléhat na zahraniční pomoc, obrana je založena na využívání vlastních zdrojů, které nemohou být vyřazeny blokádou a snižují riziko nátlaku v důsledku závislosti na zahraničí. Rozvinutý domácí průmysl poskytuje **zbraňové systémy přizpůsobené podmínkám použití ve vlastním teritoriu.**

Politika ozbrojené neutrality se projevuje mj. vybudováním relativně silného vojenského letectva.

Ani Švédsko se samozřejmě nemůže obejít bez zbrojního dovozu. Podíl dovážených komponentů je nejvyšší právě u složitých zbraňových systémů. **Hlavní důvody pro dovoz jsou technické i ekonomické, především pak velká nákladovost malosériové výroby.** Hodnota švédského zbrojního dovozu se zhruba rovná hodnotě zbrojního vývozu. Se 70% podílem domácí zbrojní výroby je zbrojní autarkie Švédska v porovnání s dalšími malými evropskými státy výrazně nejvyšší, je na úrovni Velké Británie.

Prostředky na obranu Švédska byly vždy **nákladnější než v členských státech vojenských bloků.** Vývoj a výroba vojenské techniky pro potřeby malého státu vyžaduje při vysokém stupni autarkie značné finanční náklady. Mezi hlavní příčiny vysoké nákladnosti zbrojní autarkie patří exponenciální růst cen vojenské techniky, pro malé státy je rovněž obtížné udržet krok zejména s rychlým rozvojem vojenské elektroniky.

Na podporu vývoje a výroby domácí zbrojní produkce se argumentuje:

- * snižuje závislost na zahraničí spojenou s nebezpečím přerušení dodávek obranných prostředků,
- * usnadňuje akvizice vojenské techniky přizpůsobené vojenské doktríně a zeměpisným i meteorologickým podmínkám,
- * dokonaleji chrání utajované informace o počtech a kvalitě výzbroje,
- * přináší ekonomické výhody v zaměstnanosti, v možnostech vývozu (odpadají omezení stanovená dodavatelem licence) a umožňuje přímé uplatnění výsledků vědeckotechnického rozvoje.

Přechod na válečnou ekonomiku plánuje **generální ředitelství ekonomické obrany.** Plánování ekonomické obrany se vztahuje na zhruba 20 000 podniků. Vlastní zbrojní výrobou se v polovině 80. let zabývalo 250 průmyslových podniků, pouze 11 z nich dosáhlo podílu zbrojní produkce nad 50 %. Zhruba 80 % vojenské techniky vyrábí deset velkých firem.

Snižování výzbroje a omezování zbrojních programů v evropských zemích výrazně působí i na švédský zbrojní průmysl. Požadavky ozbrojených sil se snížily o 10 % a poklesly i možnosti exportu. Již v roce 1984 přijala švédská vláda závěr, že očekávaný **pokles zbrojní výroby vyžaduje diverzifikaci výrobních programů a zvyšování podílu produkce pro civilní sektor.**

Vzhledem k uvedené situaci je švédský zbrojní průmysl v neustálém jednání o restrukturalizaci a usiluje o zvýšení kooperace se zahraničními zbrojními koncerny. S ohledem na vnitřní politickou situaci není údajně možné jednoznačně stanovit zásady budoucí bezpečnostní politiky. Pro zbrojní průmysl to může způsobit značné omezení výrobních kapacit, snížení úrovně vývojové i výrobní základny i ztrátu konkurenční schopnosti v zahraničí.

● Portugalsko

Do roku 1995 se mají realizovat podstatné **změny v systému logistiky.** Týkají se zejména technické a týlové služby a systému skladování výzbroje u útvarů

a v mobilizačních skladech. Mají přispět i ke zlepšení ekologických podmínek v okolí větších měst. S těmito změnami souvisejí i organizační opatření ve skladech NATO, rozmístěných na portugalském území.

Dosud byla veškerá výzbroj uložena u bojových útvarů dislokovaných v okolí Lisabonu, Bragy, Santarémy a dalších větších měst, kde bylo vybudováno i deset velkých muničních a mobilizačních skladů.

Velení ozbrojených sil rozhodlo postupně přemístit sklady munice, mobilizační sklady do jiných posádek. Nová organizace skladování bojové techniky zabezpečuje její dokonalejší ochranu a vytváří podmínky pro komplexnější ošetřování. Nevýhodou jsou vysoké náklady na nově budované skladové prostory a na přesun techniky a materiálu. Část těžké výzbroje techniky zůstává prozatím skladována u útvarů.

* * *

Jak redakce na počátku seriálu oznámila, tyto materiály z oblasti logistiky vycházejí z Informační zprávy ÚVI č. 795, kterou připravili plk. Ing. Eduard Jakl a pplk. Ing. Václav Blažek. Věříme, že uveřejněné informace čtenářům napomohou pochopit změny, které nastanou v AČR právě v této oblasti.

-MW-

SYSTÉMY C³I – ZVÝŠENÍ BEZPEČNOSTI STÁTU

Předkládáme čtenářům našeho časopisu článek, formou informace, jež poskytuje údaje k problematice zkvalitňování procesů C² a budování systémů C³I. Tematicky tento materiál zapadá do Koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996, která stanovuje prioritní oblasti a klíčové předpoklady úspěchu transformace AČR. Do této koncepce patří i jeden z hlavních záměrů, a to vybudovat systém umožňující pružné a spolehlivé velení a řízení vojsk v reálném čase a zabezpečit postupnou interoperabilitu s NATO. Podklady pro zpracování této informace (AI čís. 824, ÚVI - zpracovatel: Ing. Karel Lukáš) byly zkráceny a redakčně upraveny. Vzhledem k aktuálnosti těchto otázek pro zabezpečení obrany našeho státu budeme se touto problematikou ve Vojenských rozhledech trvale zabývat.

O zkvalitňování procesů C^2 usilovaly státy a jejich armády vždy. Jestliže některý z nich v tomto směru neudržel krok s ostatními, zpravidla to pro něho mělo katastrofální důsledky.

Kvalitnější a rychleji reagující systém C^3I vždy poskytoval a poskytuje svému majiteli značnou výhodu před protivníkem, zejména (však nejen) ve válce a v boji. Umožňuje státu (koalici), velitelům na kterémkoli stupni velení kvalitněji a pružněji rozhodovat a jednat.

Přestože budování systémů C^3I mělo a zejména v současnosti má značné nároky na zdroje (finanční, technické, lidské apod.) je a rozhodně nadále bude cestou jak získat "více za méně".

POJEM C^2 PROTI C^3I ?

Pojmem velení a řízení (C^2 - command and control) se v armádě USA (i v ostatních armádách států NATO) obvykle rozumí souhrn systémů, funkcí a zvyklostí, které se podílejí na tvorbě a přijetí velitelského rozhodnutí, na sledování jeho realizace a vydávání korigujících pokynů.

Problematika C^2 (C^3I) je velmi široká a zahrnuje hledání odpovědí na:

▲ **Strategické a doktrinární otázky**, jako např.: Co zaváděním systémů C^3I sledujeme? Kde jsou v našem C^2 "slabá místa"? Jaký postup pro zdokonalování C^2 (zdola, shora, po družích vojsk, "ostrovni řešení") zvolíme? Co očekáváme od nástrojů C^3I pro nejvyšší místa velení a řízení ve státě, armádě? (I zdánlivě technické otázky:) Jak navázat na státní informační systém? Jaký poměr mezi stacionaritou a mobilitou komunikačních systémů je pro nás optimální?

▲ **Otázky operačního umění a taktiky**, jimiž jsou např.: V čem a jak uzpůsobit organizaci práce štábů? Které standardní pracovní postupy (předpisy) změnit a jak? Co mají obsahovat báze dat jednotlivých stupňů velení, jejich funkcionářů? Které nástroje podpory rozhodování (DSP - Decision Support Tools) a pro koho jsou nutné, vhodné? Které formy informací jsou a pro koho vhodné?

▲ **Otázky o člověku**, jako např.: Jak se rozhoduje? Kde leží a čím jsou dány hranice řídicích schopností jedince? Jakou úlohu při rozhodování mají jeho povaha, schopnosti, vzdělání, výcvik, znalosti a zkušenosti? Čím lze přispět, aby rozhodování bylo odpovědné, tvůrčí, rychlé a v daných podmínkách optimální? Kde jsou hranice přizpůsobování techniky, pracovních postupů apod. potřebám a stylu práce konkrétního velitele? Otázky o člověku (veliteli) obsahují otázky pro psychologii, pedagogiku, sociologii a sahají až na pomezí etiky a práva, jako např.: otázka odpovědnosti za svěřené posláné, přijatá rozhodnutí.

▲ **Organizační otázky**, např.: V čem a jak rozsáhle lze přizpůsobovat principy organizační výstavby, řídicí struktury a vlastní organizaci vojsk požadavkům C^2 , především požadavku snadné ovladatelnosti a minimální doby reakce?

▲ **Technické otázky.** Ty zahrnují velmi široký okruh problémů rozvoje a využití prostředků spojení, výpočetní techniky, prostředků průzkumu, technické otázky kryptografie a mnohé jiné.

▲ **Otázky informací.** Velitel k odpovědnému rozhodování bezpochyby potřebuje řadu informací, např.: o své úloze v zámyslu nadřazeného, o stavech vlastních sil, sousedů, nepřítelů, o prostředí předpokládaného boje. S tím však souvisí řada otázek: Jak tyto informace získat, shromáždit, utřídit, ověřit, zpracovat a předložit, aby byly aktuální, pravdivé, dostačující, poskytnuty v pravý čas a ve vhodné formě? Na řešení otázek informací se spolu s techniky, informatiky (informačními technologiemi) musí podílet i věcně příslušné profese jednotlivých složek vojenského umění.

▲ **Rozpočtové otázky.** Řešení rozpočtových otázek je často obtížné, a to zejména pro kontroverznost zájmů zúčastněných. Řešení snad lze usnadnit tím, že si zúčastnění uvědomí následující dva fakty:

Navrhování nových systémů, při kterém jsou ignorovány kalkulace nákladů a možnosti finančních zdrojů, je vždy bezúčelným cvičením.

C² nesporně náleží mezi případy, kde platí, že minimalizace ceny je falešnou ekonomikou, jestliže v důsledku jejího uplatnění vzniká nekvalitní systém.

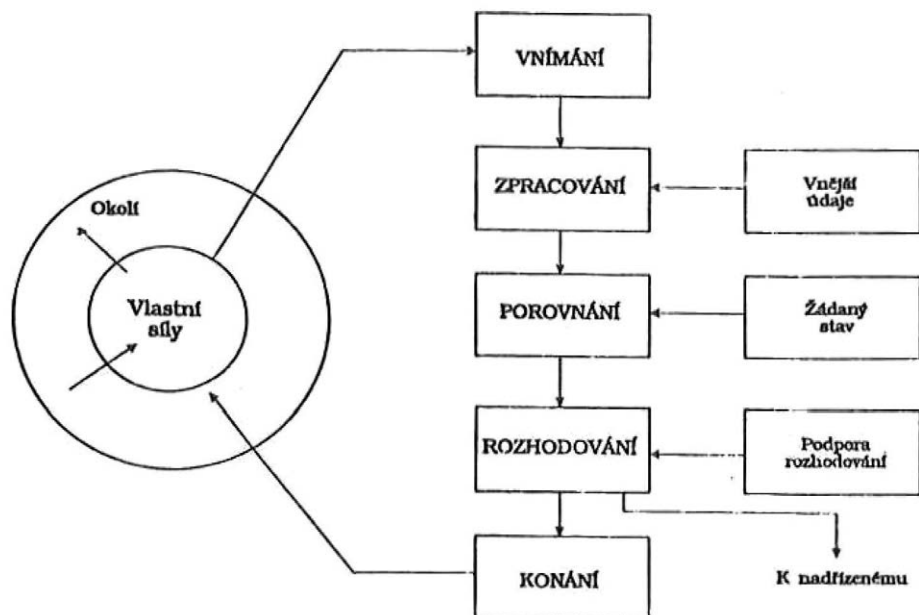
Velká šíře termínu C² je jednou z obtíží, s níž se setkává každý, kdo vstupuje do této problematiky; ať začátečník při seznamování, či vzdělaný a zkušený pracovník při zahajování diskusí s odborníky jiných profesí. Bylo učiněno mnoho pokusů o zúžení pojmu C². Bylo také snášeno množství argumentů pro rozšíření akronymu C² o další písmena, která by vyjadřovala priority otázek a vědních disciplín, naplňujících pojem C². Tyto snahy však byly neúspěšné. Jejich marnost je dána tím, že problematika C² je sobě vlastní podstatou interdisciplinární a její úspěšné řešení lze dosáhnout pouze synergetickým spolupůsobením zainteresovaných disciplín s uplatněním holistického přístupu.

I přes řečené v předchozím odstavci, používání akronymu C³ ve spojení se slovem systém proti akronymu C² začalo v druhé polovině minulého desetiletí převažovat. V armádě USA k tomu došlo z pragmatických (zejména rozpočtových a personálních) důvodů. Protože i v naší armádě akronym C³ již téměř zdomácněl, budeme ho v dalším textu používat také. U C² zůstaneme v případech, kdy by mohlo dojít k omylu (když budeme mluvit o procesoru).

Důvod změny akronymu v armádě USA byl prostý. Protože technická zařízení, jak pro účely C², tak pro řízení komunikačních sítí, jsou si velmi blízká, často stejného typu, zdálo se být (zejména pro účely akvizice) rozumné zastřešit dva za ně odpovědné orgány ministerstva jednou složkou. V jejím názvu bylo užito C³. Později byl akronym v jejím názvu rozšířen na C³I. (Deputy Undersecretary of Defense for C³ změněno na Deputy Undersecretary of Defense for C³I). Ministr obrany tak i v názvu vyjádřil odpovědnost této složky za zabezpečení automatizačních prostředků pro zpravodajství a průzkum nepřítelů, přičemž nerozšiřoval počty pracovníků u žádné z těchto složek. Výrobci a dodavatelé techniky pro C² se rychlým přizpůsobením novému akronymu snažili vyvolat zdání, že nabízí novou kvalitu.

LAWSONOVO POJETÍ PROCESU C²

Lawsonovo pojetí procesu C² (obr.) je obecně platné pro každý proces C², ať probíhá bez technické podpory, nebo je úroveň jeho technické podpory nízká, či dosahuje vrcholu současných vědeckých a technických možností.

Obr.

Toto pojetí procesu C² zahrnuje pět fází: vnímání, zpracování, porovnání, rozhodování a konání. Ve fázi vnímání jsou shromažďovány informace o okolí řídicího subjektu - o okolí velitele. Mezi shromažďované informace patří údaje o vlastních silách, spojencích, nepříteli, terénu, počasí atd. Ve fázi zpracování jsou shromážděné informace ověřeny, korelovány a uspořádány ve velitelsův obraz skutečného stavu okolí (obraz skutečnosti). Ve fázi porovnání jsou vedle sebe postaveny velitelsovy obrazy skutečného stavu a žádaného stavu okolí. (Kde žádaný stav okolí je velitelsova představa o svém splněním poslání, resp. o stavu, kterého chce připravovanou akcí dosáhnout.) Oba obrazy jsou velitelem zkoumány. Z obrazu skutečnosti zjišťuje relativní počty, síly, pozice, přednosti, slabiny atd. vlastních sil i nepřítelů. Z obou pak hledá možné způsoby transformace ze skutečného do žádaného stavu. Fáze rozhodování obsahuje výběr optimálního

způsobu zmíněné transformace. Jejím výsledkem je rozhodnutí. Fáze konání prostřednictvím vydaných rozkazů realizuje rozhodnutí. Jednotlivé fáze procesu C^2 jsou realizovány odpovídajícími funkcemi systémů C^3I .

Zde je vhodné připomenout, že Lawsonovo pojetí (tak jako každé zobecnění věcí a jevů reálného světa) sice umožňuje lépe porozumět procesu C^2 , ale silně jej zjednodušuje. Zmíněných pět fází procesu C^2 tvoří cyklus, a to ne cyklus jednorázový, nýbrž mnohonásobně se opakující. Cyklení je zahájeno v nějakém časovém předstihu před možným počátkem ozbrojeného střetnutí a ukončeno po jeho konci. Fáze, které v Lawsonově pojetí ideálně navazují, v realitě se často vzájemně překrývají a probíhají paralelně. Lawsonovo pojetí procesu C^2 je mimo to jednoúrovňové, zatímco ve vojenské praxi se jedná o proces vertikálně hierarchicky členěný do mnoha úrovní. Systémy C^3I nižší úrovně jsou částmi systému, který je jim nadřazen a jejich činnost vyžaduje dobrou synchronizaci.

ÚPLNÉ, PRAVDIVÉ A AKTUÁLNÍ INFORMACE

Někteří autoři (kteří nekriticky přeceňují bouřlivý rozvoj informatiky) se domnívají, že celý proces C^2 je, či se stane, doménou informatiky. Podle jejich názoru se v něm jedná o technicky zvládnutelnou přeměnu vstupních (vnímaných) informací v informace výstupní (řídící). O tomto "technokratickém" přístupu platí vše, co bylo řečeno v předcházející části k interdisciplinaritě řešení systému C^3I . Kromě toho tento názor (patřící spíše do oboru "sci-fi") je v rozporu se současným lidským poznáním společenských procesů a jevů. Podle tohoto poznání **ve všech společenských jevech a procesech (tedy i ve válce) působí "faktor nejistoty"**. Zákonitosti, které v nich platí, nejsou exaktní, nýbrž platí globálně - vcelku (s nějakou mírou nepřesnosti lze říci "v průměru"), nikoli pro každý jednotlivý případ.

Faktor nejistoty plodí "faktor nepředvídatelnosti", z něho vyplývá neopakovatelnost (srovnej s prvou částí úsloví: "Dějiny se neopakují, historické vzory však existují."), a tedy i nealgoritmizovatelnost společenských jevů a procesů. Tento jev v případě války bývá nazýván "mlha války" ("fog of war") /23/. Jestliže přesto tyto procesy, pro nějaký účel (např. v modelování a simulaci) vyjádříme pomocí algoritmů, musíme si být vědomi toho, že jejich výsledky podléhají faktoru nejistoty. Interpretujeme-li tyto výsledky jako prognózy (viz druhá část úsloví), pak i ty mu podléhají. Nemohou proto s jistotou predikovat konkrétní (většinou právě probíhající) jev či proces (bitvu či válku).

Faktor nepředvídatelnosti dále způsobuje, že s rostoucím poznáním (ať ve tvaru dalších odhalených zákonitostí či nových podrobnějších, přesnějších informací o současném stavu) se okamžitě odhaluje další prostor nepoznaného, vyvstává potřeba dalších a dalších informací. V C^2 se tato potřeba projevuje zejména v etapách porovnání a rozhodování. Z těchto důvodů subjekt rozhodování - velitel v nich vždy nutně podstupuje nějaká rizika.

Poskytnout úplné, pravdivé a aktuální informace je požadavek, který přesahuje nejen technické možnosti, ale lidské možnosti vůbec. Vytyčit si takovýto cíl je výrazem úsilí o nemožné. Nanejvýše lze úplné, pravdivé a aktuální informace chápat jako limitu, ke které se po poznání dychtící člověk snaží přiblížit.

Dokonalý systém C³I, poskytující úplné, pravdivé a aktuální informace je utopický, nereálný sen. Připustíme na chvíli a uvažme nemožné: Je dosaženo úplných, pravdivých a aktuálních informací, pak nutně pozbývá rozhodování smysl a jediným rozumným chováním je chování deterministické, zcela určené těmito informacemi.

Ornstein, spoluautor SAGE - Semi-Automated Ground Environment, tj. systému C³I pro řízení stíhačů v rámci PVO, poznamenal: "K využití počítačů v roli řídicího subjektu člověka nevede znalost řízení, ale bláhová touha vyhnout se odpovědnosti za případná rozhodnutí." Kdybychom nechali celý C² na technice (včetně zmíněných rizik), chováme se daleko neodpovědněji než románoví hazardéři hrající ruskou ruletu s ostře nabitým revolverem.

Cílem přípravy na jakékoli soupeření (ve sportu, obchodě, politice, válce) není být dokonalý, nýbrž tak dobrý, abych zvítězil, nebo alespoň přežil. Armády nevítězí protože jsou dokonalé, ale protože přemáhají jiné armády. Každá organizace lidí, která se má zúčastnit jakéhokoliv soupeření a chce v něm uspět (zvítězit či přežít), musí po informační stránce zabezpečit, aby "správné" informace byly k dispozici "správným" lidem ve "správný" čas. Pojmem "správní" lidé jsou zde míněni všichni, kteří se podílejí na činnosti organizace, ve které chce organizace uspět. Je-li to činnost tak závažná, že ji bude řídit subjekt na vrcholu struktury řízení organizace, pak to bude zejména on, dále všechny k této činnosti nutné subjekty na kterémkoli nižším hierarchickém stupni řízení, ale i pro tuto činnost vyčleněné výkonné orgány organizace. Pojmem "správné" informace, ve "správný" čas je míněno: každému subjektu a orgánu, který se podílí na dané činnosti, poskytnout ty informace, které mu umožní splnit svoji úlohu. Přičemž subjekt řízení splní svoji úlohu tehdy, jestliže během činnosti jemu podřízené části organizace vždy ve "správný" čas předá své rozhodnutí, své řídicí "správné" informace.

Systém C³I je z tohoto hlediska částí organizace, který nejen distribuuje "správným" lidem "správné" informace ve "správný" čas, ale i svým součástí, tj. "správným" lidem ve všech pozicích subjektů řízení usnadňuje plnění jejich úloh i tím, že jim pro jejich rozhodování poskytuje podpůrné nástroje.

● Co je rozuměno pojmy: komunikační systém, informační systém, systém řízení (systém C³I)?

Každý z těchto systémů zahrnuje nejen příslušnou techniku, ale i jejich interní řídicí a obslužný personál.

● Komunikační systém (systém spojení) umožňuje přenos (včetně utajeného) všech informací (analogových, digitálních, obrazových) mezi všemi "správnými" lidmi.

● Informační systém si lze představit jako komunikační, obohacený o informační zdroje (čidla) prvotních (ne řídicích) informací, o prostředky verifikace, třídění, prvotního zpracování informací získaných čidly i jinak, a konečně o prostředky distribuce a disponibilního uchování (např.: v bázích dat) "správných" informací (zde včetně řídicích) pro "správné" lidi.

● **Systém řízení (systém C³I) oproti informačnímu systému zahrnuje navíc všechny řídicí subjekty (na kterémkoli hierarchickém stupni), orgány a nástroje, které jim napomáhají plnit jejich úkol (např.: štáby, standardy pracovních postupů, počítačové nástroje podpory rozhodování).**

Schopnost rozpoznat "správné" informace, lidi a čas v případě obrany státu (koalice) je úkol řídicího subjektu státu (koalice) a velitelského sboru jeho armády. Kvalita plnění tohoto úkolu je závislá nejen na jejich válečném umění, ale i na době pracujících ostatních částech systému C³I státu (koalice).

V případě konkrétního velitele, nebo lépe jeho systému C³I, on by měl určovat "správné" informace, lidi a čas. On sám (v roli "správného" člověka) musí rozpoznat, který je onen "správný" čas, ve kterém mu ostatní části jeho systému C³I, nadřízený či sousedi jsou schopni poskytnout informace, které si vybral jako "správné", dostačující k tomu, aby si z nich vytvořil obrazy skutečného a žádaného stavu, a nepropásl "správný" čas svého rozhodnutí. V každé klíčové situaci řeší optimální poměr své informační potřeby proti potřebě rychlého rozhodování. Toto řešení je produktem jak jeho intuice, tak jeho úvah. Velitel, který čeká na úplné, pravdivé a aktuální informace svoji bitvu prohraje 1/3.

Zajistit státu (koalici) nebo veliteli výhodný poměr informační potřeby a potřeby rychlého rozhodování dokáže jejich kvalitní systém C³I.

LIDSKÉ A ORGANIZAČNÍ ASPEKTY SYSTÉMU C³I

Jak již vyplynulo z Lawsonova pojetí systému C³I, hlavní, v pravém slova smyslu rozhodující, částí tohoto systému je velitel. Jako každý člověk má i každý velitel svá individuální omezení, svoji individuální kvalitu vlastností. Z hlediska procesu C² jsou významnými jak (více i méně) trvalé povahové a psychické vlastnosti velitele (schopnost vnímání, usuzování, emotivnost, rozhodnost, odpovědnost aj.), tak dlouhodobé (jako vzdělání, zkušenosti a návyky), ale i dočasné (strach, pocit osamělosti, úzkost, vyčerpání) zpravidla vyvolané stresovou situací, kterou vždy boj obsahuje. **Právě individuální kvalita vlastností konkrétního velitele je limitou účinnosti jeho procesu C².** Jinými slovy: Žádný proces C² nemůže být lepší než jeho hlavní nositel. (Tedy pro upevnění problematického procesu C² je někdy nejlepší změnit velitele.) Po ostatních prvcích systému C³I (včetně štábu, který pro daného velitele pracuje) se žádá: Protože nemohou tuto limitu pozvednout, pak by ji neměli ani snížit.

V této souvislosti je zajímavá Simpkinova analýza "generálského štěstí", která je odpovědí na spojování pojmu válečné umění vynikajících velitelů s čímsi neprozkoumatelným, obsahujícím až mystické schopnosti a štěstěnu. Podle něho "generálské štěstí" je tvořeno třemi elementy: vytvoření, rozpoznání a využití příležitosti.

Vytvořením příležitosti Simpkin nechápe pasivní očekávání, nýbrž aktivní, vědomé vytváření si příležitosti. Za neefektivnější způsob vytváření si příležitosti považuje klamání, předstírání, tedy vojenskou lest. K tomu je však nutné vstupovat do nepřítelova cyklu C², vlastnit kvalitnější, rychleji reagující systém C³I. Vzájemný

poměr sil a vstup do procesu C^2 nepřítele jsou v analýzách minulých válek a bitev, v taktice, operačním a strategickém umění označovány za klíče k vítězství.

Jednou z nejpodstatnějších podmínek k vítězství je rychlejší proces C^2 . Taktika, operační a strategické umění tuto myšlenku velmi často vyjadřují ve vojenských řádech a předpisech. Např. příručka vojenských námořních sil USA (Warfighting) tuto myšlenku vyjadřuje větou: "Kdo se dokáže rychleji rozhodovat a svá rozhodnutí rychleji uskutečňovat, získává skvělou, často rozhodující výhodu."

S jistotou lze vyslovit závěr: Vlastník kvalitnějšího systému C^3 je schopen lépe a zejména rychleji provádět svůj proces C^2 , získává čas, ve kterém může odhalit protivnickovy úmysly a činit včasná opatření k jejich zmaření. Je-li současně schopen zjistit (a kvalitní C^3 by mu v tom měl pomoci), které příznaky nepřátelství velitelé považují za důležité, získal tím příležitost účinně klamat nepřítele. Krátce: Rychlejší proces C^2 je klíčem k pohrávání si s nepřítelovou myslí, k převzetí a uplatnění iniciativy v boji.

Rozpoznání příležitosti znamená odhalit, nalézt počáteční bod možného zvratu (počáteční bod možné úspěšné transformace skutečného v žádaný stav). Tento bod se však nikdy nejeví jako velký, výrazný, zpravidla se zdá nevýznamný, triviální, ztracený v mnoha dalších informacích, z nichž je tvořen obraz skutečnosti. Ve schopnosti takovýto bod rozpoznat tkví genialita úspěšného vojevůdce (ale i podnikatele a vědce). S touto schopností, (nealgoritmovatelným tzv. "tvůrčím citem" úspěšný velitel překonává postoupená rizika rozhodování. V těchto okamžicích (v etapě rozhodování Lawsonova pojetí procesu C^2) je velitel klíčovou částí systému C^3 . Ostatní části systému mu mohou napomoci poskytnutím informací (u nichž je na nejnížší možnou míru eliminován vždy přítomný informační šum), které jsou nutné (ne nadbytečné) pro vytvoření obrazu skutečného (aktuálního) stavu a jsou právě tak detailní (ne více, ani ne méně), aby obsahovaly onen hledaný bod možného zvratu.

Využití příležitosti (etapa konání v Lawsonově pojetí procesu C^2) je podle Simpki-
na funkcí flexibility (pružnosti, přizpůsobivosti) systému C^3 příslušného velitele. Tato flexibilita má sama o sobě několik rozměrů. Je předmětem zkoumání disciplín vojenského umění, má svůj lidský, ale i technický rozměr.

Flexibilita v lidském rozměru je nedosažitelná, jsou-li velitelův štáb a jemu podřízení velitelé cvičeni pouze v práci se standardními pracovními postupy (SOPs - standard operating procedures), kdy jsou sice dosahovány vysoké rychlosti při plnění úkolů, ale je postrádán tvůrčí přístup podřízených. Flexibilita je získána a rozvíjena takovým řízením a jeho strukturou, ve kterém velitel jasně a stručně vyjadřuje své zámysly, aniž podřízeným určuje detaily. Příslušné části zámyslů a představ rychle poskytuje podřízeným i o několik stupňů níže. Kde podřízení tvůrčím způsobem řeší svěřené úkoly, a to podle jednotného (velitelem daného) názoru na situaci a její řešení, jako nutné podmínky pro dobře sladěné jednání všech zúčastněných.

TECHNIKA V SYSTÉMU C³I

Podíváme-li se na Lawsonovo pojetí procesu C² s otázkou: **Jak a které fáze procesu C² lze** (za současné úrovně vědy a techniky, kdy se informace staly jedním ze světových fenoménů, informatika a její technologie předmětem zájmu značné části světové vědecké komunity, kdy někteří autoři ve válce začínají rozlišovat období informačního a období manévrového boje a vedení operací) **podpořit technickými prostředky?** Zjistíme, že **mezi nimi není jediná, u které by to nebylo možné.** Každou z funkcí systému C³I lze technickými prostředky podpořit.

Pro podporu funkce vnímání je vyvinuta, vyráběna a v mnohých systémech užita široká plejáda senzorů, další jsou vyvíjeny. Pracují na různých fyzikálních principech (např.: radiopřijímače, radiolokátory, optovizory včetně fotografických, televizních kamer a noktovizorů, echolokátory, termovizory), s různým stupněm automatizace i autonomnosti, v různých režimech (např.: aktivní, pasivní, snímající soustavně, periodicky, jednorázově, po aktivaci), stacionární i pohyblivé, umístované na souši, moři, ve vzduchu a v kosmu. Uvedenými charakteristikami jsou v rozhodující míře determinovány užité parametry senzorů, z nich jsou nejdůležitější: předmět, rozsah, vzdálenost, věrnost a přesnost detekce, schopnost přežití (odhalitelnost a zničitelnost), délka a spolehlivost provozu. Do této skupiny rovněž náleží soustavy účelně budovaných (aktivních i pasivních) záměrných bodů (majáků), které slouží při zjišťování topografických souřadnic a při navigaci.

Jako příklad použití družicového (celozemského) systému zjišťování souřadnic lze uvést použití globálního navigačního systému (GPS - Global Position System) ve válce v Perském zálivu. Na koalici straně bylo využíváno asi 4500 přijímačů (detektorů souřadnic), které velitelům jimi vybavených jednotek a jejich nadřízenými umožnily stálou identifikaci pozice. Tím byla pronikavě snížena nejistota velitelů při vedení pozemních i vzdušných operací a boje, v (nad) pouštním, tedy špatně orientovatelném, prostředí. Většina z nich byla komerčními výrobky, zakoupenými pro tuto válku.

Technickými prostředky podpory funkcí zpracování, porovnání a rozhodování jsou především počítače. Ve fázi zpracování jsou schopny významně napomoci nejen při analytickém "prosívání" mohutného množství "syrových" dat ze senzorů, ale i při transformaci těchto a dalších dat do takových forem, které veliteli usnadní vytvářet si obrazy skutečného a žádaného stavu.

Ve válce v zálivu byly pro analýzu prvotních dat použity mj. i expertní systémy. Přes obrovská množství zpracovaných dat zůstávala v obraze skutečnosti stále "slepá místa", která musela být doplňována veliteli a štáby. Týkala se zejména morálního stavu nepřítele a odhadu jeho škod a ztrát.

Řešením štábních úloh, provedením experimentů se simulačními modely, poskytnutím rad z expertních systémů a znalostí ze specializovaných bází jsou schopny podpořit velitele při jeho úvahách v etapách porovnávání a rozhodování.

Ve funkci konání (a při návaznosti mezi funkcemi vnímání a zpracování) rozhodující míra technické podpory spočívá na spojovacích prostředcích, vhodně doplněných řídicími počítači a prostředky utajení.

Zkvalitňovat a zrychlovat proces C^2 (který v armádách existoval od samého počátku vojenství, v dobách, kdy o jeho technické podpoře nemělo smysl mluvit a nutně musí v armádách existovat i bez ní) **je jediným důvodem budování a zdokonalování systému C^3 . Odtud by se měl odvíjet účel a hledat přínos do tohoto systému instalované techniky.**

Kromě rychlosti a výkonnosti se po technice především žádá:

- účinně napomáhat při získávání a prosívání údajů a dat,
- umožňovat "správným" lidem nepřetržitou a bezpečnou komunikaci,
- usnadňovat a zrychlovat činnost všech "správných" lidí (velitelů, štábů i výkonných orgánů), k tomu musí:
 - poskytovat snadno ovladatelné nástroje (hardware i software) nezátěžující, nerozptylující, neobtěžující náročností obsluhy),
 - poskytovat informace v takových formách, které "správným" lidem usnadní orientaci, vytváření si potřebných obrazů a rozhodování,
- provozní spolehlivost i při méně šetrném zacházení a obtížných provozních podmínkách (konstrukce, zálohování, náhradní řešení při výpadku),
- chránit informace před nepřítelem a neoprávněnými osobami (utajený přenos, víceúrovňová ochrana bází dat před neoprávněným přístupem),
- odolnost proti činnosti nepřítele (proti průzkumu, zbraním, rušení),
- flexibilita (umožňovat rychlé změny struktur velení, operačních a taktických uskupení),
- otevřenost dalšímu technickému rozvoji (aby se při nasazení nových částí nemusel měnit celý systém).

Technika, která je v současnosti v systémech C^3 používána, je vesměs snadno zranitelná, např. "zářící" anténa je snadný cíl, elektronické obvody jsou zničitelné elektromagnetickým impulzem, rádiové spojení je aktivně rušitelné, častá je u ní závislost na vnější dodávce elektrického proudu. (Závislost na dodávce proudu vyřadila z boje řídicí středisko iráckých leteckých sil tím způsobem, že uhlíková vlákna, která byla na cíl dopravena v hlavici řízené střely s plochou dráhou letu Tomahawk, zkratovala přírodní elektrickou síť.) Řešení se nalézají nejen v technické oblasti (např. používání optických kabelů stabilních i dočasných, vysoký stupeň zálohování, různé metody přeladování rádiových spojů), ale i v ostatních oblastech (např. zvyšování autonomie jednotlivých velitelských stupňů, decentralizovaná organizace bází dat, kde báze dat konkrétního pracoviště obsahuje a je doplňována zde potřebnými informacemi).

Vyváženost a kompaktnost jsou nutnými vlastnostmi každého "dobrého" systému. Vyvážený systém z jedné strany nemá "slabá místa" ("zúžená hrdla"); tj. mezi prvky, které jej tvoří, nejsou žádné, které by omezovaly jeho řádnou činnost (v rámci provozních podmínek, pro které je určen). Z druhé strany nemá ani žádné nadbytečné předimenzované prvky. (Tj. základní požadavek hospodárnosti při výstavbě, zdokonalování i provozu systému.) **Kompaktní** (celistvý, homogenní) systém má tak ošetřenou (koordinovanou) návaznost v činnostech svých prvků (uzpůsobený interface svých prvků), že ani ona **nelimituje** jeho řádnou činnost. Systémové inženýrství za cestu, která vede k vyváženosti a kompaktnosti systému, označuje systémový přístup.

(Pozn.: Systémový přístup snad dostačuje k řešení technických, až převážně technických systémů, z naší zájmové oblasti zbraňových systémů. Kompaktnost technických systémů je dána kompatibilitou jejich prvků. Kompatibilita u systémů, které obsahují kromě techniky také lidi, řeší kompaktnost částečně a to pouze na styku technický prvek - technický prvek.)

Pro řešení vyváženosti a kompaktnosti systémů C³I je adekvátní holistické pojetí a respektováním široké interdisciplinarity. Na ně bylo již poukázáno v první a druhé kapitole a Dickinsonova analogie je označila za podmínku vedoucí k vyváženému a kompaktnímu systému. Zkušenosti, které při výstavbě a rozvoji moderních systémů C³I získaly armády NATO, platnost předchozích vět potvrzují. Z těchto zkušeností dále vyplývá, že **doktrinální a strategické otázky, otázky operačního umění a taktiky druhů vojsk a služeb, otázky o člověku a otázky organizační se řeší obtížněji a jsou pro stávající armády citlivější než otázky technické a informačně-technologické.** Nedocenění interdisciplinarity, obtížnost a v některých případech zejména citlivost otázek C³I často působily vznik nevyvážených systémů. I technici (zejména informační technologové) poukazují na to, že účinnost nových informačních technologií je v současnosti limitována zastaralou organizací, zastaralými způsoby řízení a starými pracovními postupy. Volají po "optimalizaci vztahu tří komponentů řídicích systémů" (organizace řízení, způsob řízení a nástroje řízení). Žel, většinou usilují o prosté přizpůsobení prvních dvou "komponentů" třetímu.

Bylo poukázáno na skutečnost, že limitou (nepřekročitelnou hraniční mezí) účinnosti procesu C² je individuální kvalita vlastností konkrétního velitele. Zde rovněž již byl vysloven požadavek na ostatní prvky systému C³I: "Protože nemohou tuto limitu pozvednout, pak by ji neměli ani snížit." Odtud se otevírají dva okruhy otázek. **První**, který přesahuje rámec této informace, vychází ze snahy "pozvednout limitu" a lze shrnout pod úsloví "správný člověk na správném místě". Je to velmi široký okruh otázek o člověku, jeho předpokladech, výchově, výcviku, ale i problematika všech částí vojenského umění. Strategie, operační umění, taktika by nejen měly být na úrovni soudobého vojenství (při plném respektování vojenské doktríny státu), ale i dosáhnout toho, aby se jejich poznání stalo součástí profesních znalostí velitelů.

Druhý okruh otázek, plynoucí z požadavku vyváženosti systému C³I, se týká všech ostatních (mimo velitele) prvků systému. Ty by tedy neměly snižovat účinnost

procesu C^2 pod limitu danou vlastnostmi "správného" člověka v pozici velitele, zároveň však je neohospodárné, aby ji výrazně přesahovaly. Tato limita však je pro svoji komplexnost a zvláště přítomnost tzv. "měkkých" faktorů exaktní formou nevyjádřitelná. **Chtějí-li řešitelé systému C^3 dosáhnout jeho vyváženosti a kompaktnosti, musí hledat odpověď na otázku: Čím je současný systém limitován?** (Kde je jeho nejslabší místo? V čem neodpovídá současnému vojenství, současné technice, platné doktríně?...) Před doporučením nového prvku každý námět posoudit, a to jak z hlediska vyváženosti (např.: Odstraňuje kritické místo? Zrychluje, zkvalitňuje proces? Nepřesahuje zbytečně limitu?), tak z hlediska kompaktnosti (např.: Jaký je jeho interface? Jsou jeho požadavky na okolní prvky únosné?). Je více než evidentní, že druhý okruh otázek musí být řešen interdisciplinárně a měl by být uplatněn i při volbě standardů.

* * *

Každá nová technologie (v současnosti např. Stealth), která najde uplatnění ve výzbroji armád je za čas překonána novým vývojem, nebo negována novou taktikou. **Systém C^3 byl, je a bude vždy potřebný pro bezpečnost státu, současně však je prostředkem jak vykonat "více s méně" (holistické pojetí), jak s minimem nákladů zvýšit účinnost armády.**

Systémy C^3 , jejichž původním určením je (zkrácením a zkvalitněním procesu C^2) získat značnou výhodu oproti nepříteli, však změnami organizace, postupů, způsobů řízení a velení mění chování bojových sil, mění charakter války. Než porozumíme všem těmto důsledkům a jejich zpětným požadavkům na systém C^3 budeme muset provést mnoho analýz s využitím zkušeností současných lokálních konfliktů, k tomuto účelu pořádaných cvičení, válečných her, ale i simulačních experimentů na počítačových modelech.

Současný stav poznání však nás opravňuje k následujícím tvrzením:

- ▲ **Kvalita a rychlost procesu C^2 je rozhodujícím problémem současného vojenství.**
- ▲ **Systém C^3 , pro svoji interdisciplinaritu a zejména pro závažnost dopadů na obranyschopnost státu (koalice), nelze ve svém komplexu řešit vně příslušných orgánů státu (koalice).**
- ▲ **Udržitelnost tempa zkvalitňování nástrojů pro C^2 s požadavky rostoucí komplexnosti válčiště je problémem, který musí být trvale řešen.**

VZESTUP A PÁD MARŠÁLA TUCHAČEVSKÉHO

Letos v únoru byla uvedena v naší televizi a v některých periodikách malá zmínka o stém výročí narození **Michaila Nikolajeviče Tuchačevského**.

Vzhledem k tomu, že jméno tohoto vojevůdce bylo po celá léta zamlčováno, jen málo lidí zná podrobnosti jeho krátkého, ale velice rušného života.

Kdo vlastně byl Tuchačevskij? Není jednoduché odpovědět na tuto otázku. Byl synem šlechtice, carským důstojníkem, válečným zajatcem, hrdinou občanské války, jedním z prvních maršálů SSSR, vysokým vojensko-politickým činitelem SSSR. Zasloužil se o budování Rudé armády, zdokonalení její organizační struktury. Pod jeho patronací byly zahájeny práce na vývoji raket (pozdějších "kaťušek"), vytvořil základy vzdušné-výsadkových vojsk. Významný vojenský teoretik - spoluvůdce teorie hluboké operace, sovětské vojenské doktríny a vojenské vědy vůbec. Autor více než 130 vědeckých prací. Člověk, který přesto, že sloužil

bolševikům, nikdy neměl jejich plnou důvěru. Byl členem komunistické strany, ale vždy měl svůj názor na události, který se ne vždy shodoval s oficiálním názorem nejvyšších činitelů. Byl oslavován i nenáviděn. V roce 1937 na rozkaz Stalina je zatčen, obviněn z vlastizrady a popraven. Jaké by bylo asi jeho místo v dějinách 2. světové války? Byl by rovněž tak úspěšný vojevůdce jako v občanské válce?

Takové a podobné otázky vyvstávají, když se ptáme, kdo vlastně byl Tuchačevskij - hrdina, či zrádce, osvoboditel, nebo válečný zločinec? V jednotlivých fázích života asi jedním i druhým. Konečný verdikt musí udělat historie.

M. N. Tuchačevskij se narodil 16. února 1893 v Alexandrovském, ve Smolenské gubernii v rodině venkovského šlechtice. Dětství prožil na statku svých rodičů a od raného mládí toužil po vojenské kariéře. Ta nakonec byla tradicí v rodině Tuchačevských. Jeho dědeček Alexandr byl vysokým důstojníkem v gardovém Semjonovském pluku, založeném carem Petrem I. Bylo nejvyšší ctí, aby mladí šlechtici prošli službou u tohoto pluku, kde začínal svou kariéru i A. V. Suvorov.

Rodina Tuchačevských se v roce 1909 stěhuje do Moskvy. Základní vojenské vzdělání získal Tuchačevskij v Prvním vojenském gymnáziu carevny Kateřiny II., které ukončil 1. 6.

1912. V srpnu téhož roku nastoupil do Alexandrovského vojenského učiliště a ukončil je s vyznamenáním v červenci 1914.

Jako nejlepší absolvent má právo volby svého příštího působení. Pochopitelně, není to nic jiného než gardový Semjonovský pluk. Tím měla začít skvělá kariéra carského důstojníka.

Osud mu však připravil jinou kariéru. Několik dnů po vyřazení z učiliště začíná první světová válka. Semjonovský pluk odjíždí na frontu a mladý podporučík ho zastihuje již na pochodů. Je zařazen na funkci mladšího důstojníka 7. roty. V této funkci se účastní prvních bojů. Od samého počátku se projevuje jako nadmíru odvážný a udatný bojovník. Je směšlý a někdy zbytečně riskuje. Potvrzuje to skutečnost, že za necelých 6 měsíců služby dostává 6 bojových řádů. To bylo pro první období války zcela neobvyklé.

V únoru 1915 v bojích na hranicích s východním Pruskem padá do zajetí. V zajateckých táborech stráví dva a půl roku. Za opakované pokusy o útek ze zajetí byl převezen do pevnosti Ingolstadt, odkud se mu podaří uprchnout v srpnu 1917. Prchá přes Švýcarsko, Francii, Anglii a Skandinávii zpět do Ruska. 12. října 1917 se vrací do Petrohradu, kde je již cítit blížící se revoluce. Po minimálním odpočinku se hlásí u svého pluku, kde se nachází jen jeden záložní prapor.

Ostatní jednotky jsou stále na frontě. Po vypuknutí revoluce se ztotožňuje s jejími cíli a přidává se k bolševikům. Jako jediný profesionální důstojník je i přes svůj původ zvolen velitelem roty. V této funkci se účastní Říjnové revoluce (VRSR).

Po revoluci je demobilizován a odchází na statek rodičů, kde mu "noví" majitelé půdy za jeho přínos k vítězství poskytují dům a kousek půdy.

V lednu 1918 se na základě Trockého dekretu o využití odborníků bývalé carské armády hlásí do služeb vznikající Dělnicko-rolnické rudé armády (DRRA). Je přijat a plní úkoly spojené s formováním pravidelné armády. 5. dubna 1918 vstupuje do řad komunistické strany a dostává důvěru nejvyšších míst. V květnu 1918 je jmenován vojenským komisařem štábu Moskevského obranného prostoru.

Na východní frontě působil od června 1918, kde společně s V. V. Kujbyševem vytvořil první vojenský svazek schopný řešit operační úkoly - 1. revoluční armádu - a odjíždí do Kazaně, kde od jara 1918 "řídí" československý legionářský sbor. Ve funkci velitele 8. armády se podílí na likvidaci povstání na Donu (březen-duben 1919) a jako velitel 5. armády likviduje vojska admirála Kolčaka. V čele této armády došel až na Sibiř. Zde se mu dostává ocenění od samotného Lenina, který jeho 5. armádu hodnotí jako nejlepší armádu Sovětské republiky. Občanská válka pokračuje a tak je Tuchačevskij v listopadu 1919 ustanoven velitelem 13. armády (na Jižní frontě). Ve skutečnosti funkci ani nepřevzal, neboť se dále rozhodovalo o jeho jmenování velitelem Kavkazského frontu, proto dva měsíce "pracoval" v jeho štábu. Jmenován do funkce byl až v lednu 1920 (ve věku 27 let), se zpětnou platností od 22. prosince 1919. Koncem března 1920 dokončuje likvidaci odporu hlavního uskupení Děnikinovy armády, která ustoupila na severní Kavkaz.

Sovětská vlast má nové problémy, tentokrát na západě. Tuchačevskij je jmenován velitelem Západního frontu (duben 1920) a bojuje v Bělorusku s polskou armádou Piłsudského.

Opět vítězí, obsazuje Bělorusko, nastoluje zde sovětskou moc a pronásleduje "bělopoláky" až na přístupy k Varšavě. To už je červenec 1920. V této době dostává od lidového komisaře obrany Kameněva rozkaz do 12. srpna 1920 ovládnout Varšavu. Bitva o Varšavu však končí porážkou rudých. 18. 10. 1920 Tuchačevskij v souvislosti s podpisem příměří vydává svým vojskům rozkaz o ukončení bojových akcí a o jejich vyvedení za "stanovené" hranice s Polskem.

Tuchačevskij, ale především jeho chlebedárci v Moskvě, těžko nesou tento neúspěch. Zřejmě, aby odčinil tento "zločin", ho Lenin v březnu 1921 pověřuje likvidací protibolševického kronštadského povstání, vedeného bývalými "revolučními námořníky". Začalo v únoru 1921 a pokusy o jeho likvidaci byly doposud neúspěšné. Tuchačevskij formuje 7. armádu (byl jmenován jejím dočasným velitelem) a 16. března zahajuje útok na pevnost. Ve 12. hod.

18. března pevnost kapituluje. Toto rychlé vítězství částečně napravuje jeho pošramocenou pověst. Občanská válka však ještě neskončila. 6. 5. 1921 Lenin jmenuje Tuchačevského velitelem vojsk Tambovské gubernie a dostává za úkol zlikvidovat kulacko-eserské povstání tzv. "antonovštinu", která v této oblasti zuří již od srpna 1920. Pouhé dva měsíce trvalo Tuchačevskému, než mohl do Moskvy hlásit, že je v Tambovské gubernii povstání zlikvidováno a sovětská moc obnovena. Poté se znovu ujal funkce velitele Západního frontu. Tím skončila kapitola života Tuchačevského jako hrdiny občanské války. Dnes již nikdo nespočítá, kolik lidských životů stála tato válka. Byl Tuchačevskij hrdina, či masový vrah? Tehdy ho oslavovali jako hrdinu.

V červenci 1921 je jmenován náčelníkem a komisařem jediné sovětské školy pro vyšší velitelský sbor - Vojenské akademie Dělnicko-rolnické rudé armády (později akademie M. V. Frunzeho), avšak již v lednu 1922 je opět jmenován velitelem Západního frontu s dislokací ve Smolensku. V této funkci zůstává do roku 1924, kdy je v květnu ustanoven do funkce zástupce náčelníka štábu DRRA, kterým byl M. V. Frunze. Po krátké době je opět v lednu 1925 odeslán do Smolenska, kde pokračuje ve velení Západnímu frontu, tentokrát již přejmenovanému na Západní vojenský okruh. V listopadu 1925 se stává náčelníkem generálního štábu a v této funkci zůstává do května 1928, kdy je ustanoven velitelem Leningradského vojenského okruhu. V červnu 1931 se Tuchačevskij ocitá současně v těchto funkcích - je náměstkem předsedy Revoluční vojenské rady SSSR a náčelníkem vyzbrojování Dělnicko-rolnické rudé armády. Zástupcem lidového komisaře obrany (ministra) byl jmenován v červnu 1935.

Začátkem dubna 1936 se stává prvním náměstkem lidového komisaře a současně náčelníkem správy bojové přípravy. V těchto významných funkcích se podílí na vytváření nové podoby ozbrojených sil, nových perspektivních druhů vojsk (tankové a mechanizované sbory, výsadkové vojsko, námořnictvo, letectvo) a současně pracuje na nové teorii hluboké operace.

V roce 1933 je vyznamenán Leninovým řádem, v roce 1935 je jedním z pěti prvních maršálů SSSR.

Se znepokojením sleduje postupující přípravu Německa k válce. Kritizuje nedostatečná opatření na západní hranici. Do zřejmých rozporů se dostává s tehdejšími ministrem (lidovým komisařem) obrany Vorosilovem a v květnu 1937 ho odesílají velet vojskům Povolžského vojenského okruhu. Smyčka se začala stahovat. Tuchačevskij je na příkaz Stalina zatčen, obviněn z vlastizrady a 11. 6. 1937 popraven.

Toto je stručný popis vzestupů a pádů M. N. Tuchačevského. Představit však Tuchačevského pouze z profesionálního hlediska, respektive jako vojáka - profesionála, neodpovídá historické skutečnosti. Nelze v tomto směru pominout jeho veřejnou (politickou) činnost, bez které by ostatně nemohl v sovětském režimu dosáhnout seberealizace.

Nelze se také nezmínit o spolupráci Dělnicko-rolnické rudé armády a německého reichswehru ve dvacátých a třicátých letech, která byla přerušena až nástupem Hitlera. Teprve po odmítnutí spolupráce ze strany nacistů vydal Tuchačevskij (1935) studii Válečné plány dnešního Německa.

Určitou úlohu zde sehrála i Tuchačevského ambicióznost. Na tehdejší sovětské poměry byl také velice vzdělaným člověkem. Ovládal několik jazyků, byl znalcem literatury, zejména francouzské a německé. Také jeho soukromý život (třikrát ženat), respektive jeho milostné plotky, se staly předmětem kritiky asketického Stalina.

Stihl toho za 45 let života udělat mnoho, ale i bez toho, abychom si odpověděli na otázku, kdo vlastně byl, vešel do novodobých dějin vojenství jako jeden z velkých vojevůdců 20. století.

Generálmajor Ing. Emil Antušák

SBOROVÝ GENERÁL JAN KRATOCHVÍL

* 11. 1. 1889 Horní Radechová

† 15. 3. 1975 Červený Kostelec

Na jaře 1943 se u čs. vojenské jednotky v SSSR objevila nová osobnost - plukovník, od léta 1943, brigádní generál Jan Kratochvíl. Dnem 10. září 1944 se však vytratil z dějin a prostřednictvím historiografie komunistického režimu je znám jako neschopný velitel 1. čs. armádního sboru v SSSR, který byl na začátku karpatsko-dukelské operace zbaven velitelské funkce.

Když Jan Kratochvíl ukončil studium Vysoké školy technické 31. května 1911 první státní zkouškou, absolvoval jednoroční vojenskou službu u pluku zemských střelců 1 ve Striegenu. V důsledku vyhlášené mobilizace nastoupil 28. července 1914 u pěšího pluku 30 ve Vysokém Mýtě. Odjel s jednotkou na ruskou frontu, kde byl u obce Ostrov 21. října 1914 zajat ruskou armádou.

Přihlásil se do vznikajícího Čs. vojska na Rusi a 24. června 1916

byl zařazen jako "střelec" k 2. čs. střeleckému pluku Jiřího z Poděbrad. Téměř celý následující rok působil v rozvědce ruské 83. pěší divize. Když se vrátil k 2. čs. střeleckému pluku stal se velitelem čety, s níž se zúčastnil památné bitvy u Zborova, bojů u Volosanky, Velkých Hájů i ústupu od Tarnopole. Také v následných bojích proti sovětským jednotkám se osvědčil jako "výborný" voják a jako velitel "v poli

nezaměnitelný, pracuje chladnokrevně s rozvahou. Výborný důstojník, na nějž v každém ohledu možno spolehnouti".

Do vlasti se kapitán Kratochvíl vrátil v dubnu 1920 a po převzetí za důstojníka z povolání byl u pěšího pluku 2 ustanoven velitelem roty, pak praporu a v roce 1927 učitelem taktiky pěchoty v kurzu velitelů oddílů v Praze. Poté převzal velení instrukčního praporu II/28 v Milovicích. V letech 1930 - 1933 zastával funkci přednosty všeobecné skupiny 1. oddělení I. odboru ministerstva národní obrany. Následujících pět let působil jako velitel pěšího pluku 42 v Terezíně, avšak 1. července 1938 byl ustanoven pověřencem pro vykonávání zvláštních prací u velitelství 3. divize v Terezíně a nakonec velmi krátce (od února do března 1939) byl velitelem pěšího pluku 9 Karla Havlíčka Borovského v Kremnici.

Po návratu ze Slovenska se zapojil do budování ilegální organizace - Obrana národa, v níž byl pověřen funkcí prvního zástupce velitele oblasti generála F. Kraváka. Krátce poté však padlo rozhodnutí o odchodu plukovníka Kratochvíla do zahraničí. A tak 23. července 1939 přešel do Polska. Předposledním transportem Čechoslováků odjel 20. srpna z Gdyně do Calais. Když přijel do Paříže, spolupracoval na odvozech dobrovolníků u čs. vojenského atašé. Při vytvoření vojenské správy Čs. národního výboru ve Francii byl ustanoven přednostnou oddělení, avšak již v lednu 1940 odešel k 1. čs. divizi, kde převzal funkci velitele divizní pěchoty. Na začátku března byl ustanoven velitelem 1. čs. pěšího pluku, s nímž doslova prošel celou francouzskou frontou. Byl "u vojáků oblíbený jako správný voják. Byl vždy starostlivý a dovedl na frontě i v těžkých situacích se o svůj pluk postaratí a vyvésti celkem neporušený na bojové pohotovosti... Jako velitel pluku snášel námahy fronty dobře, i když měl osobní auto, nepoužíval jej, jen v nezbytných případech. Často pochodoval s plukem jako příklad a starostlivý velitel..."

Ve Velké Británii potom zastával funkci přednosty II. a posléze III. odboru MNO. V lednu 1943 sice převzal funkci velitele Čs. samostatné brigády, avšak zanedlouho poté byly dojednány formální otázky spojené s jeho odjezdem do Sovětského svazu. Tam se však po Kratochvílově příletu (25. března 1943) vynořila řada otázníků kolem jeho dalšího určení.

Služebně nejstarší plukovník čs. armády v zahraničí musel na přání sovětských činitelů a československých komunistů ustoupit nejmladšímu plukovníkovi čs. zahraniční armády - Ludvíku Svobodovi. Choulostivá osobní otázka byla nakonec vyřešena jmenováním Kratochvíla velitelem všech čs. vojenských jednotek v SSSR, tzn. jak brigády, tak náhradního tělesa, zatímco velitelem 1. čs. brigády se stal plukovník Svoboda.

Generál Kratochvíl v Novochopersku ještě řídil taktický výcvik brigády jako celku a ve funkci "pozorovatele" (!) se zúčastnil bojů o Kyjev 5. až 12. listopadu. Mezitím čs. vyslanec Z. Fierlinger naléhal, aby Kratochvíl byl odvolán z fronty, "kde prý může narušit činnost plk. Svobody a Sověty si prý jeho činnost na frontě nepřejí..." Zdá se, že opak byl pravdou. Sovětské velení ocenilo jeho přítomnost v bojovém sledu Řádem vlastenecké války I. stupně, neboť byla vzpruhou k zvýšení bojového ducha útočících jednotek.

Po návratu do Moskvy se generál Kratochvíl zúčastnil jednání československo-sovětské komise pro formování čs. vojenských jednotek na území SSSR, jejichž výrazem bylo memorandum vrchního velitele Rudé armády, podepsané 10. dubna

1944. Měsíc poté se velitelství čs. vojenských jednotek v SSSR reorganizovalo na štáb 1. čs. armádního sboru v SSSR.

Koncem července Kratochvíl požádal náčelníka štábu 1. ukrajinského frontu o přesunutí sboru do prostoru Sambor s tím, že předpokládal - podle průběhu operací Rudé armády - jeho nasazení až na směr Moravská Ostrava. Sovětské velení však tehdy odpovědělo, že "má svůj plán a ví co dělá, mějte proto trpělivost, Čs. jednotky budou nasazeny v příhodném čase. Sovětská vláda chce čs. vojenské jednotky co nejvíce šetřit, aby se na Slovensko dostaly v dobrém stavu. Nemůžeme je nechat rozbit dřívě, než se dostaneme na čs. území..."

Na začátku karpatsko-dukelské operace byl Kratochvíl odvolán maršálem I. S. Koněvem z funkce na základě "nařízení vrchního velitelství, neboť nezvládl velení sborem, neorganizoval boj a tvrdě nevelel jednotkám..." Neúspěch operace se odrazil v nervozitě a hledání viníků, i když bylo zřejmé, že ve spleť a nepřehledné situaci za daných podmínek se předpokládaných termínů a cílů (dobyť Prešova za pět dní) nedosáhne. Generál Svoboda při převzetí funkce velitele 1. čs. sboru generálu Kratochvílovi sdělil, že podle jeho názoru jsou příčiny jeho odvolání jiné. Koneckonců generálplukovník Moskalenko, když Svobodovi předával rozkaz velitele frontu, také prohlásil: "Maje k Vám velkou důvěru, svěřuji Vám velení sborem, třebaže jak jsem se včera přesvědčil, to ani s brigádou neumíte" (!).

Generál Kratochvíl se 21. září 1944 vrátil do Moskvy, odkud byl později přidělen velitelství osvobozeného území a ještě v dubnu 1945 se stal velitelem vojenských škol. V poválečné čs. armádě byl ustanoven do funkce velitele II. sboru v Hradci Králové, kterou zastával až do podzimu 1947, kdy mu byla ze zdravotních důvodů udělena dovolená a dnem 1. dubna 1948 byl přeložen do výslužby.

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Úvodní slovo ke koncepci	3
Koncepce výstavby AČR do roku 1996	5
Podplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc. Mezinárodní determinanty bezpečnostní politiky České republiky	27
Plukovník Ing. Stanislav Stach, CSc. Trojí úloha armády	36
Ing. Josef Hrdlička Exoevropské pásmo rizikových faktorů	43
Plukovník v zál. Ing. Josef Fučík Výpověď generálního inspektora	49

Z KONFERENCE CATE '93

Slovo organizátora	65
Slovo odborných garantů	67
Plukovník Ing. Václav Svoboda, CSc. Konstruktivní role armád v současném světě	72
Doc. PhDr. Jiří Sedlák, CSc. Kořeny soudobé ekologické situace lidstva a filozoficko - etické předpoklady jejího řešení	76
Doc. Ing. Ladislav Halberštát, CSc. Vojenské vzdělávání jako součást vzdělávací soustavy státu v podmínkách profesionalizace armády	78
Podplukovník PhDr. Luděk Adamovský Vztah společnosti a armády z hlediska specifických motivací aspirantů Školy důstojníků v záloze k armádě	81
Plukovník doc. Ing. Jaroslav Blaha, CSc. Využití zahraničních zkušeností při přípravě profesionála Armády ČR	83
Doc. PhDr. Josef Šmajš, CSc. Filozofický rozměr ekologické krize	86
Plukovník Ing. Miroslav Zabadal, CSc. Podíl chemického vojska na ekologické výchově a vzdělávání vojenských specialistů	89

Podplukovník Ing. Otakar Mika, CSc. Komplexní záchranný systém České republiky	93
--	----

Podplukovník Ing. Karel Kotek, CSc. Možnosti modelování následků radiačních a chemických havárií	96
--	----

Plukovník prof. Ing. Vladimír Klaban, CSc. Armáda při ovlivňování výzkumu v oblasti výzbroje	99
--	----

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Teritoriální vojsko v systému obrany státu	101
---	-----

TEORIE VOJENSTVÍ

STRATEGIKON - zapomenuté klasické dílo o vojenství	110
---	-----

NÁZORY ČTENÁŘŮ

K článku Quo vadis PVO? (VR č. 4/1993)	118
---	-----

K článku Co dál s informacemi v armádě? (VR č. 4/1993)	120
---	-----

INFORMACE

Logistika v ozbrojených silách některých států (závěr)	122
---	-----

Systémy C³I - zvýšení bezpečnosti státu	132
---	-----

Z HISTORIE

Vzestup a pád maršála Tuchačevského	144
--	-----

PERSONÁLIE

Sborový generál Jan Kratochvíl	147
---------------------------------------	-----

Vydává Ministerstvo obrany České republiky, GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
pošt. úřad 61/20
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Tychonova 1, Praha 6.

Je rozeslán podle rozdělovníku.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plk. Ing. Robert Kraus (šéfredaktor), telefon (330) 45 311,
pplk. Ing. Richard Hašek (zástupce šéfredaktora), telefon (330) 45 316,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (330) 45 315,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: plk. gšt. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, genmjr. Ing. Oldřich Bárta, plk. Ing. Miloš Fikar, Ing. Josef Fučík, genmjr. PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc., genmjr. Ing. Karel Hrubý, plk. Ing. Ladislav Klíma, CSc., genmjr. Ing. Miroslav Kostelka, plk. gšt. Ing. František Kozák, plk. Ing. Karel Kuba, plk. Ing. Petr Lužný, plk. Ing. Zdeněk Mrázek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. prof. Ing. Karel Novotný, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, genmjr. Ing. Miroslav Petr, PhDr. Antonín Rašek, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. gšt. Ing. Miloš Šustr, genmjr. Ing. Jan Vitr.

Ročník II. (XXXIV). Toto číslo bylo dáno do tisku 21. 7. 1993. MKČR 6059, MČ 47751.